
VE RI
TAS

Hrvatski djaci pred sudom.

Stenografski izvještaj

o glavnoj razpravi

proti hrvatskim sveučilištnim djacima

obdržanoj

pred kr. sudbenim stolom u Zagrebu

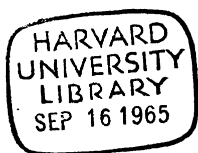
dne 11—16. studenoga 1895.

(Preštampano iz „Obzora".)

1895.

DIONIČKA TISKARA U ZAGREBU.

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY
SEP 16 1965

Dne 11. studenoga 1895. odpočela je pred kr. sudbenim stolom u Zagrebu glavna razprava proti petdesetčetvorici slušatelja hrvatskoga sveučilišta radi demonstracija, sbivših se za boravka Njegova c. i kr. apoštolskoga Veličanstva kralja Franje Josipa I. u Zagrebu.

Sudište je bilo ovako sastavljeno: Predsjednik g. dr. Aleksander pl. Rakodczay; votanti: viećnici g. Mijo Šafarić i g. Slavko Aranitzky; perovodja g. Milan pl. Makanec. Zastupnik obtužbe državni odvjetnik g. Tomo pl. Kraljević. — Branitelji: gg. dr. Marijan Derenčin, dr. August Harambašić, dr. Oskar Kornicer, dr. Šime Mazzura, dr. Milan Petračić, dr. Franko Potočnjak i dr. Mile Starčević.

U po devete dovedeno je iz uzišta pod stražom 28 obtuženika, i to: Vladimir Vidrić, Stjepan Radić, Gjuro Balaško, Juraj Červar, Ante Dabčević, Ivan Dobřanski, Ante Fabrio, Dinko Fabris, Josip Heneberg, Milan Hren, Franjo pl. Jakša, Milan Krištof, Milan Krleža, Gedeon Knežević, Milan Metelka, Milan Remetin, Josip Šikutrić, Stjepan Šiletić, Matija Vedriš, Zvonimir Maravić, Ivan Divković, Franjo Urbani, Robert Wolheim, Milan Dörwald, Osman Hadžić, Lavoslav Karan, Vladimir Frank i Ivan Frank.

U isto doba došli su i oni obtuženici, koji su se nalazili na slobodi, i to: Josip Belović, Franjo Bronzini, Stjepan Car-Kurjan, Josip Dostal, Žiga Hacker, Stjepan Kajba, Aleksander Horvat, Ivan Janković, Milan Heimrl,

Svetimir Korporić, Josip Krnjak, Roko Maričić, Konstantin Momirović, Milivoj Milić, Franjo Poljak, Svetomir Predoević, Franjo Papratović, Zvonimir Pajk, Samojlo Steiner, Vjekoslav Špiler, Ivan Štemberger, Veljko Tomić, Zvonimir Vukelić i Krešimir Fibić.

Svi obtuženici bili su svečano odjeveni i nakićeni crvenim karanfilom.

U prostoru za slušatelje nalazi se oko 50 osoba, a na galerijama oko 20 gospodja.

Nešto poslie 9 sati unidjoše u dvoranu članovi suda.

Predsjednik otvori glavnu razpravu, te onim redom, kako su obtuženici spomenuti u obtužnici, prozivlje ih i pita za generalija. Kod prozivanja opaženo je, da nema obtuženika Ivana Bertića i Ferde Kalabara.

Državni odvjetnik predlaže, da se razprava drži bez Ferde Kalabara, a glede Bertića da se kasnije odluči. — Sud pristaje na taj predlog.

Branitelji naznačuju obtuženike, koje će braniti.

Bran. dr. Ružić pita predsjednika, da li je izključena javnost od razprave ili je dozvoljen samo stanoviti broj ulaznica, kad je tako malo obćinstva u dvorani i na galerijama?

Predsjednik odgovara, da se nemože govoriti o izključenju javnosti, pošto su galerije i dvorana dobro posjećene. (Žamor i smieh.) Opominje strogo jednom za svagda sve obtuženike i slušateljstvo, da se okane svakoga izjavljivanja negodovanja ili povladjivanja, jer će inače kazniti svakoga disciplinarno i svom strogošću zakona. Za razpravu izdan je dovoljan broj ulaznica, pa nije kriv, ako ih sve osobe nisu upotrebile.

Perovodja Makanec čita obtužnicu, koja u cielo[m] glasi:

Kr. državno odvjetničtvo u Zagrebu tuži:

1. Vladimira Vidrića (dn. br. 2), 20 godina starog, rodom i prebivalištem iz Zagreba, rimo-katolika, neoženjena, pravnika, neporočna.

2. Stjepana Radića (dn. br. 1), 24 godina starog, rodom iz Trebarjeva, rimo-katolika, neoženjena, pravnika u Zagrebu, radi prestupka § 300, prekršaja § 312., 314. i 496. kz. po jedanput kažnjenog.

3. Gjuru Balaška (dn. br. 3), 25 godina starog, rodom iz Osrekovljana, rimo-katolika, neoženjenog, svršenog pravnika u Zagrebu, radi prekršaja § 312 kz. jedanput kažnjenog.

4. Juraja Červara (dn. br. 4), 18 godina starog, rodom iz Poreča, rimo katolika, neoženjena, pravnika u Zagrebu, neporočna.

5. Antu Dabčevića (dn. br. 5), 19 godina starog, rodom iz Dobrote (Boka Kotorska), rimo-katolika, neoženjena, filosofa u Zagrebu, neporočna.

6. Ivu Dobřanskog (dn. br. 7), 20 godina starog, rodom iz Županje, rimo-katolika, neoženjena, pravnika u Zagrebu, neporočna.

7. Antu Fabrio (dn. br. 8), 23 godine starog, rodom iz Starigrada, rimo-katolika, neoženjena, pravnika u Zagrebu, neporočna.

8. Dinka Fabrisa (dn. br. 9), 23 godine starog, rodom iz Trpnja (Dalmacija), rimo-katolika, neoženjena, pravnika u Zagrebu, neporočna.

9. Josipa Heneberga (dn. br. 10), 21 godinu starog, rodom iz Gospića, rimo katolika, neoženjena, filosofa u Zagrebu, neporočna.

10. Milana Hrena (dn. br. 11), 20 godina starog, rodom i prebivalištem iz Zagreba, rimo-katolika, neoženjena, pravnika, neporočna.

11. Franju pl. Jakšu (dn. br. 12), 23 godine starog, rodom iz Visa (Dalmacija), rimo-katolika, neoženjena, filosofa u Zagrebu, neporočna.

12. Milana Krištofa (dn. br. 13), 23 godine starog, rodom iz Klanjca, rimo-katolika, neoženjenog, svršenog pravnika u Zagrebu, neporočna.

13. Milana Krležu (dn. br. 14), 20 godina starog, rodom iz Prozorja, rimo-katolika, neoženjena, pravnika u Zagrebu, neporočna.

14. Gedeona Kneževića (dn. br. 15), 21 godinu starog, rodom iz Gospića, grčko-iztočne vjere, neoženjenog, pravnika u Zagrebu, neporočnog.

15. Milana Metelku (dn. br. 16), 20 godina starog, rodom i prebivalištem iz Zagreba, rimo-katolika, neoženjena, filosofa u Zagrebu, neporočna.

16. Milana Remetina (dn. br. 17), 21 godinu starog, rodom iz Udbine, rimo-katolika, neoženjena, pravnika u Zagrebu, neporočna.

17. Josipa Šikutrića (dn. br. 18), 25 godina starog, rodom iz Ciglene, rimo-katolika, neoženjenog, pravnika u Zagrebu, neporočnog.

18. Stjepana Šiletića (dn. br. 19), 20 godina starog, rodom iz Koprivnice, rimo-katolika, neoženjena, filosofa u Zagrebu, neporočna.

19. Matiju Vedriša (dn. br. 22), 20 godina starog, rodom iz Gjurgjevca, rimo-katolika, neoženjena, pravnika u Zagrebu, neporočnog.

20. Zvonimira Maravića (dn. br. 24), 19 godina starog, rodom i prebivalištem iz Zagreba grčko-iztočne vjere, neoženjena, pravnika u Zagrebu, neporočna.

21. Ivana Divkovića (dn. br. 6), 18 godina starog, rodom i prebivalištem iz Zagreba, rimo-katolika, neoženjena, pravnika u Zagrebu, neporočna.

22. Franju Urbanija (dn. br. 20), 21 godinu starog, rodom i prebivalištem iz Zagreba, rimo-katolika, neoženjena, pravnika u Zagrebu, neporočna.

23. Roberta Wohlheima (dn. br. 21), 20 godina starog, rodom iz Nove Gradiške, izraelitičke vjere, neoženjena, pravnika u Zagrebu, neporočna.

24. Milana Dörwalda (dn. br. 25), 29 godina starog, rodom iz Grubišnogpolja, rimo-katolika, oženjena, otca 2 djece, pravnika u Zagrebu, neporočna.

25. Osmana Hadžića (dn. br. 28), 26 godina starog, rodom iz Mostara, muhamedanske vjere, neoženjena, pravnika u Zagrebu, neporočna.

26. Lavoslava Karana (dn. br. 29), 22 godine starog, rodom iz Lovina, rimo-katolika, neoženjena, pravnika u Zagrebu, neporočna.

27. Josipa Belovića (dn. br. 89), 20 godina starog, rodom iz Osieka, rimo-katolika, neoženjena, pravnika u Zagrebu, neporočna.

28. Živka Bertića (dn. br. 90), 22 godine starog, rodom iz Kukujevaca, rimo-katolika, filosofa u Zagrebu, neoženjena, neporočna.

29. Franju Bronzini-a (dn. br. 91), 18 godina starog, rodom iz Senja, rimo-katolika, neoženjena, pravnika u Zagrebu, neporočna.

30. Stjepana Car-Kurjana (dn. br. 92), 22 godine starog, rodom iz Bistre, rimo-katolika, neoženjena, farmaceuta u Zagrebu, neporočna.

31. Josipa Dostala (dn. br. 93), 20 godina starog, rodom iz Beča, rimo-katolika, neoženjena, pravnika u Zagrebu, neporočna.

32. Žigu Hackera (dn. br. 94), 19 godina starog, rodom i prebivalištem iz Zagreba, izraelićana, neoženjena, pravnika u Zagrebu, neporočna.

33. Stjepana Kajbu (dn. br. 95), 20 godina starog, rodom i prebivalištem iz Zagreba, rimo-katolika, neoženjena, pravnika u Zagrebu, neporočna.

34. Alexandra Horvata (dn. br. 96), 19 godina starog, rodom iz Sutinskih Toplica, rimo-katolika, neoženjena, pravnika u Zagrebu, neporočna.

35. Ivana Jankovića (dn. br. 97), 20 godina starog, rodom iz Židala, rimo katolika, neoženjena, pravnika u Zagrebu, neporočna.

36. Ferdu Kalabara (dn. br. 98), 18 godina starog, rodom iz Gradca, rimo-katolika, neoženjena, pravnika u Zagrebu, neporočna.

37. Milana Heimerla (dn. br. 99), 19 godina starog, rodom iz Križevca, rimo-katolika, neoženjena, pravnika u Zagrebu, neporočna.

38. Svetimira Korporića (dn. br. 100), 20 godina starog, rodom iz Varaždina, rimo-katolika, neoženjena, pravnika u Zagrebu, neporočna.

39. Josipa Krnjaka (dn. br. 101), 21 godinu starog, rodom iz Kalinovice, rimo-katolika, neoženjena, pravnika u Zagrebu, neporočna.

40. Roku Maričića (dn. br. 102), 21 godinu starog, rodom iz Novoga, rimo-katolika, neoženjena, pravnika u Zagrebu, neporočna.

41. Konstantina Momirovića (dn. br. 103), 21 godinu starog, rodom iz Iloka, rimo katolika, neoženjena, pravnika u Zagrebu, neporočna.

42. Milivoja Milića (dn. br. 104), 23 godine starog, rodom iz Kotora, rimo-katolika, neoženjena, pravnika u Zagrebu, neporočna.

43. Franju Poljaka (dn. br. 105), 18 godina starog, rodom iz Draganića, rimo-katolika, neoženjena, filosofa u Zagrebu, neporočna.

44. Svetozara Predoevića (dn. br. 106), 24 godina starog, rodom iz Križevaca, rimo-katolika, neoženjena, pravnika u Zagrebu, neporočna.

45. Franju Papratovića (dn. br. 107), 24 godina starog, rodom iz Djakova, rimo-katolika, neoženjena, pravnika u Zagrebu, neporočna.

46. Zvonimira Pajka (dn. br. 108), 20 godina starog, rodom iz Siska, rimo-katolika, neoženjena, pravnika u Zagrebu, neporočna.

47. Samuela Steinera (dn. br. 109), 21 godinu starog, rodom i prebivalištem iz Zagreba, izraelićanina, neoženjena, filosofa u Zagrebu, neporočna.

48. Vjekoslava Špilera (dn. br. 110), 18 godina starog, rodom i prebivalištem iz Zagreba, rimo-katolika, neoženjena, pravnika u Zagrebu, neporočna.

49. Ivana Stembergera (dn. br. 111), 22 godine starog, rodom i prebivalištem iz Zagreba, rimo-katolika, neoženjena, pravnika u Zagrebu, neporočna.

50. Veljka Tomića (dn. br. 112), 20 godina starog, rodom i prebivalištem iz Zagreba, rimo-katolika, neoženjena, pravnika u Zagrebu, neporočna.

51. Zvonimira Vukelića (dn. br. 113) 19 godina starog, rodom iz Senja, rimo-katolika, neoženjena, pravnika u Zagrebu, neporočna.

52. Krešimira Fibića (dn. br. 114), 22 godine starog, rodom iz Gjurgjevca, rimo-katolika, neoženjena, farmaceuta u Zagrebu, neporočna.

53. Ivana Franka (dn. br. 23), 18 godina starog, rodom i prebivalištem iz Zagreba, rimo katolika, neoženjena, pravnika u Zagrebu, neporočna.

54. Vladimira Franka (dn. br. 128), 21 godinu starog, rodom i prebivalištem iz Zagreba, rimo-katolika, neoženjena, pravnika u Zagrebu, neporočna.

I to:

I.

Sve izim Vladimira Franka: da su dne 16. listopada 1895 medju 11. i 12. urom o podne u povorci

stigli i nastavili se na Jelačićevom trgu, i tuđe uz poklike „Abcug Magjari“ sporazumno spalili ugarsku trobojnicu, pak činom ovim usnastojali zavesti stanovnike državne, jedne proti drugim, na razdore neprijateljske, ter da su time počinili prestupak suprot javnomu miru i redu, označen i kažnjiv po § 302. k. z.

II.

Ivana Franka: a) da je dne 14. listopada 1895 oko 10. do 11. ure prije podne u Ilici, prigodom strke pred kućom srbsko-pravoslavne crkvene občine, uzazvao povikom: „Udrite ga!“ svjetinu na odpor proti redarstvenom povjereniku gradskoga poglavarstva Ignjatu Rancingeru, kada je ovdje, vršeći svoju službu, pozvao izgrednike u ime zakona na mir i red, i b) da je istom sgodom u nakani, da nanese štetu srbsko-pravoslavnoj crkvenoj občini u Zagrebu u iznosu izpod petdeset forinti, bacio se kamenom na spomenutu občinsku kuću, pak da je time počinio činom pod a) prestupak suprot javnom miru i redu označen u § 279. k. z., a činom pod b) prekršaj zlobne oštete tudjega vlastničtva označen u § 468. k. z., kažnjivo oboje obzirom na § 267. k. z. po § 302. k. z.

III.

Ivana i Vladimira Franka: da su dne 14. listopada 1895 oko $^1/_2$12 do 12 ure o podne sa jošte nekoliko svojih drugova, koje do sada nebijaše moguće eruirati, sabrali se i nastavili kod slavoluka, podignuta na Trgu Franje Josipa I. u tu svrhu, da odstrane sa slavoluka ugarsku zastavu, pak je Vladimir Frank, sporazumno sa ostalimi, istu zastavu potegnuo sa motke, na kojoj se je vijala bila, i kušao, da ju sa slavoluka baci, a druga dvojica nepoznatih njegovih drugova, da

ju dolje sderu, što im medjutim nije za rukom pošlo, i činom ovim uznastojali zavesti stanovnike državne, jedne proti drugim, na raszdore neprijateljske, pak da su time počinili prestupak označen i kažnjiv po § 302. k. z.

S toga se po §. 198. k. z. ište:

da bude glavna razprava pred kr. sudb. stolom u Zagrebu;

da se na glavnu razpravu pozovu kao svjedoci:

za I. čin: Margareta Wastler (37), nepreslušani jošte Ferdo pl. Hranilović (vidi dn. br. 104), dr. Milan Jovanović (115), Petar Strugar (116) i Stjepan Burek (117);

za II. čin: Ignac Rancinger (124), Tomo Bartolac (125) i Gjuro Hajmer (126);

za III. čin: Božidar Jeń (133), Josip Caren (134), Atila Botka (136), Ivan Rodek (138) i dr. Rudolf Šlumpf (135);

da se pri glavnoj razpravi pročita kao dokazalo:

za I. čin: prijave A. B. i potonjoj priloženi list M. Dörwalda, prijava dn. br. 88, zapisnik o preslušanju Dragutina Stefana (a), Vladoje Kukuljević i Ljube Petračić (34), Teodora Franka (35), Josipa Franka ml. (36), baruna Emila Kuševića (40), Ivana pl. Mraovića (41), Šandora pl. Mraovića (42), zapisnik Dragojle Wodwařka (44), Jakoba Fleischmana (122), Rikarda pl. Waltera (30), Ivana Pliverića (b), i dra. Franje Spevca i Nikole pl. Crnkovicha (119);

za II. čin: prijava (123);

za III. čin: prijava (127), zapisnik o preslušanju Eduarda Viliša (129), Geyze Bluma (130); Salamona Alexandra (131), Blaža Pugara (132);

napokon za sva tri čina: svjedočbe, krstni odnosno rodni listovi okrivljenih i osude izrečene do sele proti okrivljenicima Radiću i Balašku.

Okrivljeni, proti kojim je iztražni zatvor jur pravomoćno odredjen (okrivljenici od 1. do uključivo 26. i tek. br. 53. i 54.), da u istom do pravomoćne osude ostanu.

Obrazloženje.

Za vrieme previšnjega boravka Njegova c. i kr. apostolskog Veličanstva kralja u Zagrebu, došlo je do nemilih i kažnjivih izgreda ponajprije pred srbsko-pravoslavnom obć. kućom i crkvom u Ilici, odnosno u Margaretskoj ulici, poslie kod glavnoga slavoluka podignuta na Trgu Franje Josipa I. i napokon na Jelačićevu trgu.

Odmah iza previšnjeg dolazka, dne 14. listopada 1895., sgrnulo se naime množina svieta u Ilici, gdje je bučeć, razbijajuć prozore i mrljajuć tintom kuću srbsko-pravoslavne crkvene obćine, zahtievala, da se sa iste skine srbsko-pravoslavni crkveni barjak, što se je kašnje i kod same pravoslavne crkve nastavilo. Iz te izgredničke mase odielilo se je oko 11. ure do podne nekoliko sveučilištnih djaka, te pošlo pred glavni slavoluk, gdje se je pravnik Vladimir Frank uzpeo na isti i izveo atentat na ugarsku trobojnicu, koja se je na tom slavoluku vijala. Dne 15. listopada nastavljeni su bili izgredi u Ilici i Margaretskoj ulici proti srbsko-pravoslavnom crkvenom barjaku, a dne 16. listopada medju 11. i 12. urom o podne spalili su sveučilištni djaci na Jelačićevu trgu ugarsku trobojnicu, koju su kriomice sobom donieli. I time se izgredi zaključiše.

Glavni predmet ove kaznene parnice jest ovaj potonji čin, dočim su se prva dva radi konexa u osobah nekih od počinitelja takodjer amo protegnuti morala obzirom na propis §. 49. k. p. S toga se obtužba i neće držati kronologičkog reda, nego će ponajprije obraditi glavni kažnjivi čin, spaljenje ugarske zastave na Jelačićevu trgu.

Sveučilištnim djakom pala je u dio čast, da su kod dočeka Njegova c. i kr. apostolskog Veličanstva, povodom previšnjeg dolazka i boravka u Zagrebu, dne 14., 15. i 16. listopada 1895., pod svojom zastavom prisustvovati smjeli, pošto su u skupštini, sazvanoj po rektoru sveučilištnom, zadali poštenu rieč, da će se pristojno i mirno ponašati.

U sliedstvu toga prisustvovali su oni i dne 16. listopada jutrom previšnjem posjetu gradske viećnice. Nakon što je ovaj minuo, vratiše se na sveučilište, gdje se je razvila neka vrst skupštine. Predsjednika nisu birali, već je takovim bio spontano pravnik Stjepan Radić, a nije bilo ni pravilnog razpravljanja, već se je grlatiji slušao i grlatiji zaključke stvarali. Predmet dogovora i razpravljanja bilo je izvješenje ugarskih zastava prigodom previšnjeg dolazka i boravka Njegovog Veličanstva kralja u Zagrebu, što nekim od sveučilištnih djaka ne bijaše po volji, i proti čemu su htjeli da dadu i vidljiva izraza. Jur dan pred to bilo je dogovaranja medju sveučilištnim slušatelji, na koji način da im valja prosvjedovati „proti narodnostnoj magjarskoj supremaciji“ (kako se sami izražuju), nu niti jedan predlog nije usvojen.

Tako je bilo i 16. listopada, dok se nije napokon netko javio sa predlogom, da podju korporativno spaliti magjarsku zastavu na Jelačićev trg. Ovaj predlog bude prihvaćen. Ugarska trobojnica kod Debićke po radnici Margareti Wastler sašita, te po nekom sveučilištnom djaku donešena i sveučilištni djaci, poredav se u povorku, krenu sa sveučilišta. Povorka, kojoj je na čelu stupao pravnik Vidrić sa sveučilištnom zastavom, flankiran dvojicom djaka sa izvučenim sabljama — pošla je oko 11. ure do podne izpred sveučilišta Frankopanskom ulicom pa Ilicom na Jelačićev trg, pri-

kupljajuć uz put još neke svoje drugove, koji na samom sastanku bili nisu — a došav na trg, nastavi se ondje pred spomenikom. Neki iz povorke, koji je ugarsku trobojnicu skriveno od sveučilišta donjeo, izvadi ju tekar sada, četiri sveučilištna djaka podigoše ju na svoje sablje, i pošto je ciela povorka kliknula: „Živio hrvatski kralj, slava Jelačiću, abcug Magjari" podpališe trobojnicu, koja je, buduć žestom nakvašena, za čas planula i izgorila. Iza toga, kliknuv još jednom spomenuta tri poklika, krenu povorka istim redom i putem natrag na sveučilište. Pohraniv svoju zastavu, rasidju se djaci, stvoriv ipak jošte prije razlazka zaključak, da se imade predati skupocieni lovor-vienac Njegovom Veličanstvu sa nadpisom: „Hrvatski sveučilištni gradjani svome hrvatskome kralju poslie prosvjeda protiv narodnostne supremacije" — ili, kako okrivljeni Vidrić veli: „„tiranije" Magjara". Do izvršenja toga zaključka sasma naravno nije ni došlo, a niti doći moglo.

Svjedoci Dragutin Štefan, Ivan Pliverić i Rikard pl. Walter, koji su dolazak, čin i odlazak sveučilištnih djaka na Jelačićevu trgu motrili, izkazuju, da su — vidjeli doći hrpu djaka stranom u gali, stranom u gradj. odjelu, pod sveučilištnom zastavom na Jelačićev trg, gdje su se djaci nastavili pred spomenikom, nešto klicali, što se — izim živio — nije pravo razumiti moglo, za tim da je u zraku neko platno planulo i djaci se opet vratili u Ilicu. Obćinstvo, kojega je neznatni broj slučajno ondje bio, da nije nikako odobravalo čin djaka, pače tvrde Pliverić i Walter, čulo se je iz obćinstva očitih izraza negodovanja i osudjenja toga čina.

Po mnienju Pliverićevu bilo je u povorci kojih 40 do 50 djaka stranom u gali, stranom u g adjanskom

odjelu. Walter drži, da ih je bilo kakovih 40 u gali, a uz njih i nešto mladih ljudi i djećurlije. Svjedok Jakob Flejšman, preslušan pod zakletvom, iskazuje, da ih je vidio 23 ili 24 u gali, a 10 do 15 u gradj. odjelu, kojih potonjih da se je broj na povratku pomnožio na 40 do 50. Medju njimi upoznao je jedino pravnika Dörwalda, koji je izvučenom sabljom stupao uz zastavnika povorke i bio na povratku izvanredno blied. Sav dogodjaj da se je svršio za 3 časa, a kad su djaci već bili na povratku, da je za njima pošao jedan redarstveni činovnik (valjda dr. Jovanović) sa jednim gradskim stražarom. Stražar Petar Strugar, koji je u vrieme čina stajao medju bolnicom i Stankovićevom kućom tvrdi, da je na čelu povorke bilo kojih 20 u gali, iza ovih oko 40 u gradj. odielu, a na koncu povorke opet nekoliko u gali. Općinstvo da se je tek poslie čina iz znatiželjnosti kupiti stalo, nu odobravao da nije nitko.

Stražar Stjepan Birek opazio je jošte u Ilici povorku mirno idućih djaka, nu uza sve to, da je pošao za njima i upozorio na nje stražara Strugara, koji ga je poslao na redarstvo u gornji grad, da to tamo prijavi. Medjutim, dok je on u gornji grad išao, da su došli za njim neki ljudi, koji su tvrdili, da su djaci spalili ugarsku trobojnicu, uslied čega da je predstojnik redarstva Zorac s mjesta izdao nalog, da se svi sudjelujući kod spalenja uhititi imadu. Ovo potonje tvrdi i svjedok dr. Jovanović, nadzornik grad. redar. straže, koji je na Jelačićev trg stigao, kada su djaci jur zastavu spalili i vraćali se s trga.

Obzirom na ove izkaze svjedokah kao i obzirom na to, da je od svojevoljno se prijavivših 50 djaka njih 17 izjavilo, da pri samom činu nisu sudjelovali, već se prijavili samo iz kolegialnosti, koji se izgovor

nije uvažiti mogao; obzirom na to, da je redarstvo dvadeset i četvoricu sumnjivih ovoga čina pronašlo i uhitilo prije, nego li se djaci sami prijavljivati stadoše, od koje 24. odpala su četiri, jer im se sudjelovanje nije dokazati moglo; obzirom napokon na to, da se izim spomenutih 50 nitko više sam prijavio nije, a izim one dvadeset i četvorice nitko više prijavljen ili bud s koje strane osumnjičen nebijaše, može se priličnom sjegurnošću uztvrditi, da je pri spaljenju ugarske zastave dne 16. listopada t. g. sudjelovalo najviše 70 do 80 djaka, koji su sami, na svoju ruku i bez sudjelovanja inih elemenata ovaj kažnjivi čin izveli.

Čin sam nosi na sebi sva obilježja prestupka § 302. kz. jer mal ne svi okrivljenici tvrde, da su ga zaključili i izveli: „kao prosvjed proti supremaciji magjarskog naroda na hrvatskom teritoriju“ — čega do duše ne ima niti može biti, pak je s toga i jasno, da im je glavna i jedina nakana bila i biti mogla, zavadjati stanovnike državne jedne proti drugim, na razdore neprijateljske. Ovo biva tim jasnije kad se jošte uvaži, da veliki dio okrivljenih navodi za razlog činu i to, što su dan prije braća Vladimir i Ivan Frank tobož na smrtno ime izbijeni bili po radnicih Magjarih, i kada se uvaži, da su okrivljeni izveli čin na mjestu takovu i pod okolnostim takovima, gdje su se nadali, da će uz njih pristati i množtvo inoga svieta — u čem medjutim, kako je jur iztaknuto, nikakov uspjeh polučili nisu.

Težju koju nakanu nije pošlo za rukom tečajem iztrage ustanoviti.

Od okrivljenih priznaju okolnostno svoje sudjelovanje na sastanku i pri stvaranju zaključka, kao pri samom činu sliedeći okrivljenici: Vladimir Vidrić, Stjepan Radić, Gjuro Balaško, Juraj Červar, Ante

Dapčević, Ivan Dobřanski, Milan Hren, Milan Křištof, Milan Krleža, Gedeon Knežević, Milan Remetin, Josip Šikutrić, Stjepan Šiletić, Matija Vedriš, Zvonimir Maravić, Osman Hadžić, Živko Bertić, Josip Dostal, Alexander Horvat, Ivan Janković, Ferdo Kalabar, Stjepan, Kajba, Svetimir Korporić, Svetozar Predojević, Zvonimir Pajk, Vjekoslav Špiler i Ivan Štemberger.

Okrivljenici Ante Fabrio, Dinko Fabris, Josip Heneberg, Franjo pl. Jakša, Milan Mètelko, Lavoslav Kazan, Josip Belović, Franjo Bronzini, Stjepan Car-Kurjan, Žiga Hacker, Milan Heimerl, Josip Krnjak, Roko Marišić, Konštantin Momirović, Franjo Poljak, Franjo Papratović, Veljko Tomić, Zvonimir Vukelić i Krešimir Fibić priznaju, da su pri samom činu sudjelovali, nu na sastanku da nisu bili, već tek kašnje stranom na sveučilištu, stranom uz put doznali od drugih, da se ide paliti ugarska zastava, pak se tad i oni povorci pridružili.

Od preostalih još okrivljenika priznaje Milan Dörwald, da je došao na sveučilište, kad je već zaključak stvoren bio, nu saznav za isti, pridružio se povorci, u kojoj je išao potegnutom sabljom desno barjaktaru. Izgovara se, da nije klicao Abcug Magjari, ter tvrdi, da žali, što se je pridružio povorci.

Nu već samo sudjelovanje pri palenju zastave, a sa znanjem o čem se radi, dovoljno je za okrivljenje njegovo, pak ga tako gornji izgovor nikako odgovornosti riešiti nemože.

Okrivljeni Ivan Divković, prijaviv se sam, da je činu prisustvovao, izkazao je pred redarstvom, da se je povorci pridružio u Frankopanskoj ulici, doznao od drugih kamo i rad šta se ide, pak tada i sam prisustvovao palenju zastave, pri čem je uz druge i on klicao Abcug Magjari!

Pred sudcem iztražiteljem tvrdi, da se je povorci pridružio samo iz kolegijalnosti, neznajuć o čem se radi; jednako da je govorio i pred redarstvom, al ga nisu razumili. Nu ovaj izgovor okrivljenoga ne može se uvažiti, kad se u obzir uzme, da je redarstveni činovnik izkaze prijavivših se djaka stenografirao i da su tada pridržani bili u pritvoru samo oni, kojih je krivnja eklatantna bila, na temelju vlastita njihova priznanja.

Okrivljeni Franjo Urbani izkazao je kod redarstva, da su ga Dörwald i Balaško u Ilici zvali, neka bi došao na universu, nehtjevši mu reći za što. On da ih poslušao nije, a njih dvojica, da su ga tad ostavili i otišli najprije Kronfeldu, valjda da kupe magjarsku zastavu, a onda k Debićki. Poslije kad je naišla povorka i on se istoj priključio iz znatiželjnosti, da gleda paljenje zastave, išao do spomenika, gdje je komad zapaljenog barjaka na nj pao, nu sam da se je za vrieme čina držao po strani, razgovarajuć se sa gospodjicama Kukuljević i Petračić. Pred sudcem iztražiteljem porekao je okrivljeni, da je izkazao pred redarstvom, da su Dörwald i Balaško išli Kronfeldu i Debićki, ter je dalje u svoju obranu naveo, da nije ni znao o čem se radi, kad se je iz znatiželjnosti i kolegijalnosti pridružio poverci. Nu obrana ova ukazuje se skroz izhitrenom, kad se uvaži, da je redarstvo baš povodom njegova izkaza s mjesta odredilo preslušanje Kronfelda i Debićke (vidi prijavu redarstva dnevni izn. A.) i kad se dalje uvaži, da svjedokinje Kukuljević i Petračić nepotvrdjuju, da su sa okrivljenim govorile, napokon kad se uvaži, da okrivljeni i pred sudcem istražiteljem priznaje, da je komad zapaljene zastave na njega pao — dokaz, da se je morao u neposrednoj blizini mjesta čina nalaziti. Izgovor okrivljenikov, da nije znao o čem se radi, ne može se ozbiljno uzeti, dok je okrivljeni

sam pred gradskim redarstvom očitovao, da je išao gledati palenje zastave i dok nitko od povorke nije tajio, kamo i pošto se ide, već se je to svakome kolegi, koji se je povorci pridružio, priobćivalo.

Okrivljeni Robert Wolheim priznao je pred redarstvom, da je bio na dogovoru, išao s povorkom, sudjelovao kod palenja i uzkliknuo ona tri poklika.

Pred sudcom iztražiteljem nenavadjajuć nikakova razloga tome, opozivlje okrivljeni ovo priznanje tvrdeć, da se je tek u Frankopanskoj ulici pridružio povorci, neznajuć o čem se radi, jer mu toga reći nehtjedoše, dospio s istom na Jelačićev trg, gdje da je moguće izklicao, al samo: Živio! Ni izgovor ovoga okrivljenika ne može se uvažiti s razlogah, navedenih jur gore, kao i s razloga, što je okrivljeni prvobitno sasma okolnostno priznao svoju krivnju, ovo pako svoje priznanje opozvao, nenavodeć ni rieči, da taj opoziv opravda.

Okrivljeni Milivoj Milić, priznav pred redarstvom svoje sudjelovanje pri palenju barjaka kao i to, da je klicao Abcug Magjari — izjavljuje pred sudcem iztražiteljem, da se je prijavio redarstvu samo iz misli, da će time svojim drugovom pomoći, te se pozivlje na svjedoka Ferdu pl. Hranilovića, koji da će mu posvjedočiti, da je u vrieme čina bio kod kuće. Ovaj svjedok pozvan je na glavnu razpravu, kojoj se i pridržati mora, kojemu se od oba izkaza okrivljenika vjerovati smije.

Okrivljeni Samuel Šteiner izkazuje, da se je sa okrivljenim Fibićem pridružio povorci kod Kačićeva spomenika, bio prisutan palenju na Jelačićevu trgu, pri čem je i sam klicao sve, osim Abczug Magjari, a pridružio da se je povorci u misli, da je to osveta radi lostave braće Frank Kašnje doduše nastoji promieniti svoj izkaz tvrdeć, da nije znao, u koju svrhu ide povorka na Jelačićev trg, što je skroz nevjerojatno kad

se uvaži, da je njegov drug Fibić, po vlastitom priznanju, odmah doznao od ostalih, da se ide paliti ugarska trobojnica.

Napokon okrivljeni Ivan Frank priznao je tečajem redarstvenih izvida, da se je u pol Ilice pridružio povorci, išao s istom na Jelačićev trg, gdje je tekar doznao, o čem se radi. Pri palenju zastave da je bio prisutan i tom sgodom klicao: „Živio hrvatski kralj, slava Jelačiću, predstavniku loyalnosti — Abcug Magjari". Obćinstva da je bilo 10.000 na Jelačićevu trgu u čas čina.

Pred sudcem iztražiteljem brani se okrivljeni, da je, polazeć u Hahnov dućan na Jelačićevu trgu, opazio rulju pred spomenikom, a kada je opet izašao iz dućana, da je razpoznao, da su to sveučilištni djaci pod svojim barjakom. Uslied toga da je i on pošao k spomeniku i vidio jur na pol dogorjeli barjak i čuo ona tri poklika, od kojih da je on klicao samo: „Slava Jelačiću".

Svjedokinja Teodora Frank i Josip ml. Frank, na koje se je branitelj okrivljenikov pozvao, ne izkazuju ništa bitna, što bi u pitanju krivnje odlučno biti moglo. A okrivljeni ukazuje se i nakon neopravdana opoziva svog prvog priznanja dovoljno sumnjivim, da se pod obtužbu potegnuti može.

Pri takovom stanju stvari ukazuju se ova petdeset i tri okrivljenika, stranom na temelju vlastitog priznanja, stranom na temelju inih izvidjenih okolnosti, u tolikoj mjeri sumnjivima u grieh im upisanog čina, da ih je zbog istog i pod obtužbu potegnuti valjalo. Time se pako obtužnica ova u ovom glavnom joj dielu ukazuje skroz na zakonu osnovanom i opravdanom.

Na II. čin — prestupak § 278. kz. i prekršaj § 468. kz. počinjen dne 14. listopada 1895. u Ilici pred kućom srbsko-pravoslavne crkvene obćine.

Kada je dne 14. listopada 1895. oko 10. do 11. ure redarstveni urednik Ignjat Rancinger, providiv se službenim znakom, sašao u Ilicu i pokušao da umiri excedirajuću svjetinu, ter kada je u tu svrhu pristupio jednoj grupi sveučilištnih djaka i pozvao ih na mir i red — bude po istih napadnut, dapače neki ga izmedju njih udari i šakom u ledja. Uslied toga proglasi Rancinger toga djaka uhićenim; na što tamo se desivši okrivljeni Ivan Frank povika rieči „Udrite ga!“, čemu se dvojica u istinu i odazvaše, udariv Rancingera jedan po ramenu a drugi u zatiljak. Dalje pako stojeći djaci potegoše svoje sablje i samo odvažnosti stražara Hajmera pošlo je za rukom prokrčiti izmedj njih put tako, da je Rancinger sa mjesta čina otići mogao, a da mu se ništa ozbiljnijega dogodilo nije.

Ne ima dvojbe, da se u onom poviku okrivljenog Ivana Franka stiču sva kriterija prestupka strke, označena u §. 279. k. z.

Okrivljeni taji doduše krivnju, nu svjedok Rancinger opisuje čin onako, kao što je uvodno nacrtan, naročito tvrdeć, da je baš bio Ivan Frank, koji je one inkriminirane rieči izustio.

Istom prigodom bacio se je Ivan Frank, prema izkazu svjedoka grad. stražara Tome Bartolca, kamenom na kuću srbsko-pravoslavne obćine.

Okrivljeni taji i taj čin, koji se ukazuje prekršajem zlobne oštete, a neki od drugova mu i potvrdjuju, da oni nisu vidjeli, da je bacao kamenje. Nu pošto je lahko moguće, da u onom metežu i gužvi toga ni opazili nisu, a pošto ne ima nikakova razloga posumnjati u vjerodostojnost svjedoka Bartolca — ostaje Ivan Frank uzprkos tajenju svome u tolikoj mjeri sumnjivim u ovih kažnjivih činih, da ga je sbog istih takodjer pod obtužbu staviti valjalo.

Na III. čin.

Skidanje zastave ugarske sa slavoluka dne 14. listopada 1895.

Pred 12. urom o podne dne 14. listopada 1895. opazio je bivši onih dana rednik Božidar Jean, kako Zrinjskim trgom hrli više djakah u gali spram glavnomu slavoluku, koji je bio podignut na Trgu Franje Josipa.

Zaključiv u sebi, da spremaju valjda kakov atentat na ugarsku zastavu, koja se je na tom slavoluku vila, pohiti za njima i zatekav uz put stražara Josipa Carena, priobći i ovome svoju bojazan.

Stražar pridruži se Jeanu i oni obojica stignu k slavoluku, gdje ih je već bilo sabrano kojih 20 djaka u gali i nešto — Jean misli oko 150 — inih osoba, Čim se približiše, obkoli ih ta rulja i nastade gužva medj njima. Jedan djak Dalmatinac pograbi Carena straga za vrat i stade ga gušiti, nu Jean i svjedok dr. Šlumpf priskočiše stražaru u pomoć, te ga oslobodiše iz rukuh napadača.

Stražar Caren izkazuje dalje, da je vidio, kako je sada okrivljeni Vladimir Frank otvorio prstima vratašca od slavoluka i ušao u slavoluk — dočim svjedok Rodek Janoš tvrdi, da su vrata od slavoluka otvorena lopatom, koju je jedan od izgrednikah od Šlesingerove kuće donio. — Tom prigodom potegao je Caren sablju, ali nije ništa opraviti mogao, jer su i nekoji od djakah svoje sablje potezati stali. Dok se je stražar na taj način pod slavolukom natezao sa izgrednici, došao je Vladimir Frank na vrh slavoluka, gdje je ugarska zastava izvješena bila, prorezav konopac s kojim je bila privezana, potegao ju dolje i bacio sa slavoluka. Nu zastava se obvi oko jedne od statuah, kojima je slavoluk ukrašen bio, ter se tako zadrža koja 4 metra nad zemljom.

Dva djaka pokušaše uz pripomoć Vladimira Franka potegnuti zastavu dolje — pri čem je na jednoj štatui odkinuta ruka i trublja (svjedok Botka), ali im to zaprieči Jean svaliv onu dvojicu djakah na zemlju. I dok je Caren, izvukav se nekako izmed izgrednika, pošao po druge stražare, razbježaše se i djaci i ono nešta sakupljena obćinstva, na što je Jean pomoću nekih radnikah zastavu opet na staro joj mjesto podići i pričvrstiti dao.

Prigodom ovoga čina opsovali su neki od podčinovnikah prometnog ravnateljstva djake, na što su ovi opet potezali svoje sablje, pače je tom sgodom okrivljeni Ivan Frank udario činovnika Salamona Alexandra tolikom silom u prsa i u glavu, da se je isti srušio.

Radi ovog nasrtaja na ugarsku zastavu okrivljuju se braća Vladimir i Ivan Frank, dočim se ostali drugovi nisu eruirati mogli.

Prije svega ne ima dvojbe, da su okrivljeni ovim njihovim sporazumno izvedenim činom očito nastojali zavesti stanovnike države jedne proti drugim na razdore neprijateljske, što je u ovom slučaju moglo tim težih posljedica imati, što je u neposrednoj blizini slavoluka smješteno u kući sv. Jeronima prometno ravnateljstvo ugarskih državnih željeznica, gdje je u taj par bilo sabrano u svome uredu više službenikah magjarske narodnosti.

Okrivljeni Vladimir Frank, pozvan na odgovornost, veli, da je oko 11 ure došao med svjetinu u Ilicu, gdje je čuo poklik: „Idemo na magjarsku zastavu, koja je protuzakonito izvješena". On da se odmah pridružiti htio, ali imajuć prešna posla kod kuće, skrenuo najprije kući, a onda otišao pod slavoluk, gdje da je već bilo množtvo svieta. U to da je netko otvorio vrata od slavoluka, a on, videć da je lahko gore poći

bacio menten i sablju, te se popeo do ugarske zastave i prerezao konopac iste tako, da je zastava pala na 4 metra nad zemljom.

Okrivljeni pako Ivan Frank izkazuje, da je, opazivši da se svjetina u Ilici sprema da podje k slavoluku skinuti ugarsku zastavu, i on pošao tamo, „da se ne bi što nezakonitog dogodilo“. Stigav k slavoluku, baš je zastava padala, na što se je on za kratki čas vratio kući, neimajuć s nikim nikakova sukoba.

Ali kad se uvaži, da je skidanje zastave posliedilo očito uslied poprednjeg sporazumka barem sviju djaka, koji su tome prisustvovali, a med ovimi se je nalazio i Ivan Frank, tad ne može biti dvojbe ni o krivnji ovoga, dočim okrivljeni Vladimir Frank svoj čin i sam netaji.

Obzirom na sve ovo ukazuje se i ovaj dio obtužnice posve opravdanim i na zakonu osnovanim.

Kr. državno odvjetničtvo.

U Zagrebu, 7. studenoga 1895.

Kr. državni odvjetnik
Kraljević.

Poslije pročitane obtužnice g. predsj. reče, neka u dvorani ostane Vidrić, a prvi na redu neka čekaju izvan dvorane, dok ne budu pozvani, a ostali, koji su došli iz iztražnog zatvora, neka se vrate u iztražni zatvor i budu ondje sve dotle, dok budu pozvani, a opominje opet one obtuženike, koji se u zatvoru ne nalaze, da se ne usudjuju u dvoranu unići, jer će biti odmah disciplinarnom kaznom kažnjeni.

Za tim se je prešlo na izpitivanje pojedinih obtuženika.

Predsjednik pozove prvog Vidrića i upita ga, da li je razumio obtužnicu?

Vidrić: Jesam.

Predsj. Jeste li kriv?

Vidrić: Nisam.

Predsj. Pripoviedajte mi, što se je onih dana za boravka Njeg. Veličanstva dogodilo?

Vidrić: Dne 16. pr. mjeseca spalili smo trobojnicu magjarskoga naroda pred spomenikom Jelačića bana uz poklik: „Živio hrvatski kralj Franjo Josip I.“, „Slava Jelačiću“ „Abcug Magjari“!

Predsj.: Molim izvolite kazivati, što je bilo 15. pr. mj.

Vidrić: Dne 15. pr. mj. sastali smo se prije podne u sveučilištnoj zgradi, u kojoj bijaše mnogo djaka u pojedinim grupama u „Zastavi“, na hodnicima i stubama i razgovarali o tom, što bi trebalo učiniti protiv izvješenja magjarske zastave.

Predsj.: U kojem pogledu?

Vidrić: U tom pogledu, što su nas Magjari time htjeli prikazati kao kakvu prikrpinu i pisali mnogo neistinitih stvari, kao na pr. da su sveučilištni gradjani pozdravljali svoga kralja sa „Eljen“, za tim u tom pogledu, što su protuzakonito bili izvješeni grbovi magjarski i zastave i na drugim mjestima, na privatnim kućama pojedinaca.

Predsj.: A što dalje?

Vidrić: Što se je dalje dne 15. pr. mj. u razgovoru iztaklo, od toga se više ne sjećam.

Predsj.: Sjećate li se, da se 15. pr. mj. zaključilo, da se ide k slavolukn i da se ondje zahtieva, da oblast ine sa slavoluka magjarsku zastavu..

Vidrić: To nije bilo zaključeno, nego se je do›varalo. Mi smo došli k slavoluku, ondje zahtievali i kali, dok se magjarska zastava skine. Dne 16. pr. m. ›šli smo na sveučilište i spontano zaključili, da se maarska zastava spali. Svi su to zahtievali.

Predsj. Neki su baš zato došli na sveučilište, da izvedu ono, što su dne 15. predlagali i htjeli, da se to izvede.

Vidrić: Došli su baš s toga razloga, da se izvede ono, što su prije 15. i 16. zaključili. Zaključeno je bilo dne 15., da se ide k slavoluku i od redarstva traži, da se skine magjarska zastava, ali taj zaključak ne bi primljen.

Predsj.: Zašto ste vi došli na sveučilište?

Vidrić: Ja sam došao, da se učini nešto u toj stvari, da prosvjedujemo proti magjarskoj supremaciji. Zašto su drugi dolazili, to ja ne mogu znati.

Predsj.: Vi ste došli radi toga, da se učini nešto.

Vidrić: Jesam.

Predsj.: Neki kažu, da su baš s toga razloga došli, da proizvedu ono, što su dan prije zaključili bili, naime da se ide k slavoluku i da se ondje čeka, dok ne bude magj. zastava skinuta; a ima ih i takovih, koji su rekli, da će se i stražarom suprotstaviti, ako ih ovi budu u njihovim činima sprečavali.

Vidrić: Za to ne znam. Sa sveučilišta krenuli smo mirno u redu na Jelačićev trg.

Predsj.: Kojim redom bijaše zaključeno, da se ide. Tko je to predložio?

Vidrić: Govora posebnog nije o tom bilo, već je svaki gledao, da se u što ljepšem redu ide.

Predsj.: Nemojte govoriti, da nije bilo govora o tom.

Vidrić: Ja znam da nije bilo govora.

Predsj.: Bilo je govora. Proizlazi već od tuda, što su tamo i drugi razni zaključci stvoreni bili.

Vidrić: Razna su se pitanja razpravljala. Jedan je ovo predložio, drugi ono itd. Reklo se je, da se treba spaliti magjarska zastava.

Predsj.: Da li se je govorilo i o tom, kako da budete poredani, koliko će ih ići sprieda, kad ćete ići spaljivati zastavu?

Vidrić: Mi se nismo dogovarali o tom ništa, već su oni, koji su bili u gala-nošnji išli sprieda, sa strane i odtraga, dočim su drugi sa svečanim ruhom bili u sredini.

Predsj.: Jeste li vi zaključili, tko ima zastavu nabaviti, tko žestom politi, tko ju u vis dići, tko spaliti?

Vidrić: O tom se nije razgovaralo.

Predsj.: Kad se ne bi o tom razgovaralo, ne bi bilo sve onako jedinstveno izvedeno, kao što je izvedeno. Gdje ima više glava, ondje ima više činova, više misli. Nema dakle o tom dvojbe, pošto je čin bio tako složno izveden.

Vidrić: Bio je dogovor. Za to sam i došao na sveučilište, da se dogovorimo, kako ćemo prosvjedovati. Za tim smo pošli, da spalimo zastavu.

Predsj.: Gdje ste dobili zastavu?

Vidrić: Ne znam.

Predsj.: Ima ih, koji znadu, gdje se je zastava kupila, gdje se je šivala. Ja znam, da se zastava nije nosila vidljivo, nego da se nosila pod kaputom.

Vidrić: To ne znam.

Predsj.: Morali ste se vi i dogovoriti, koji će tu zastavu i kako spaliti, jer ste se došavši pred spomenik Jelačićev, razdielili na 4 strane, stavili zastavu na sablje, polili ju žestom i spalili uz poznata ona tri poklika. O tom nema dvojbe i sasvim je sigurno, da ste se o tom dogovarali.

Vidrić: Spontano je to bilo zaključeno.

Predsj.: Vi ste bili barjaktar, vi ste mogli znati, tko je kupio tu zastavu.

Vidrić: Ja je nisam nosio.

Predsj.: Vi ne znate, tko ju je nosio. Vi ste mogli po tom doći pred Jelačićev spomenik, a kad tamo, nema zastave. Vi ste morali biti osvjedočeni, da ju je netko nosio.

Vidrić: Ja ne moram zato znati, tko ju je nosio.

Predsj.: Što dalje?

Vidrić: Onda smo ju spalili.

Predsj.: Tko ju je spalio?

Vidrić: Spalili su ju oni, koji su bili prvi. Kako smo Ilicom došli na Jelačićev trg, tako smo se i grupirali pred spomenikom, te su bili prvi oni, koji su bili odjeveni u gala nošnji, jer su ovi išli sprieda, straga i sa strane.

Predsj.: A kako to, da ste se tako poredali?

Vidrić: To je bilo zato, jer smo tako išli. Putem su se doduše nekoji i pomiešali.

Predsj.: Kad ste došli na Jelačićev trg, postavili ste se u četverokut i na četiri sablje spalili zastavu. Vi ste se dakle morali u svojoj sjednici na sveučilištu dogovoriti o tom, kako ćete se u četverokut postaviti, da bude neki red.

Vidrić: Mi nismo pazili, kako da se postavimo. Zastava je bila spaljena i vikalo se: „Živio hrvatski kralj, Slava Jelačiću i Abcug Magjari".

Predsj.: Vidi se i po tom, da ste se dogovarali, kako ćete izvršiti čin, što ste svi vikali ova tri poklika.

Vidrić: Bio je nekakov dogovor, ali nismo ustanovili, što ćemo vikati, već da otidjemo, kad bude zastava spaljena.

Predsj.: Vi ste zaključili i red, kojim će se čin izvesti.

Vidrić: Mi smo došli na sveučilište s toga, da se dogovorimo, kako ćemo prosvjedovati.

Predsj.: A što je bilo rečeno u skupštini, kako će se učiniti sa zastavom?

Vidrić: Rečeno je bilo, da ju spalimo i zastava je bila spaljena na sabljama. Nadalje se je pazilo, da na zastavi ne smije biti nikakve krune ni grba. Pazilo se je, da ne bude niti pogažena.

Predsj.: Ja to znam i po tom se vidi, da vi niste nepripravni išli onamo i to tim više, što ste tako učinili.

Vidrić: Neki su znali zato, a neki nisu.

Predsj.: Jeste li vi znali?

Vidrić: Nisam.

Predsj: Kad ste spalili zastavu na Jelačićevom trgu, kuda ste onda krenuli?

Vidrić: Vratili smo se na sveučilište u povorci u onako uzornom redu i miru, kako smo i sa sveučilišta i došli te zaključili, da se u znak vjernosti i lojalnosti prema Nj. Veličanstvu preda njemu lovor-vienac sa nadpisom: „Hrvatski sveučilištni gradjani svome hrvatskome kralju Franji Josipu I. poslije prosvjeda protiv tiranije Magjara“. Kasnije smo još ostali na sveučilištu u grupi, gdje su se stavljali još neki predlozi.

Predsj.: Vi ste rektoru obećali i dali mu poštenu riječ, da ne ćete praviti nikakvih demonstracija na sveučilištu.

Vidrić: Mi smo jednoglasno zaključili i obvezali se, da ćemo držati mir na sveučilištu, a izvan sveučilišta, rekao nam je g. Spevec, da možemo praviti demonstracije.

Predsj.: Neka vam veli g. Spevec što hoće, ali ja vam to velim, da g. rektor nema prava davati vam ovlasti praviti demonstracije. Ja to nevjerujem, da vam se je tako izrazio i vjerujte mi, kad bi se moglo posumnjati i očekivati od vas, da ćete počiniti takav čin, da vam ne bi gosp. rektor dozvolio, da vi sa sveučilištnim barjakom prisustvujete. Vi ne bi nigdje bili.

Vidrić: Kakav bi bio onda doček kod dolazka Njeg. Veličanstva na universi bez nas?

Državni odvjetnik: Ne bi ga bilo nikakvog.

Predsj.: Vi ste bili zvani, da i na ulici red držite kao i na sveučilištu.

Vidrić: Mi ne, nego redarstvenici.

Predsj.: Vi ste bili pozvani, da držite red, a ne da pravite nered.

Vidrić: Mi smo svagdje držali red, gdje je bilo Njeg. Veličanstvo. Kod dočeka na kolodvoru, kod kazališta, kod otvorenja zavoda glasbenog itd., a kod spomenika nije bilo Njeg. Veličanstvo.

Predsj.: Kad ste g. rektoru obećali, da ćete držati mir, vi ste mogli i na to misliti, da ste obećali, da ne bude i nikakovih izgreda.

Vidrić: Ako smo spalili zastavu, to nije bio nikakav izgred.

Predsj.: Mislim, da je to bio najveći izgred, kad ste vi korporativno pod svojim sveučilišnim barjakom spalili magjarsku zastavu. Vi ste išli ne kao privatni ljudi, već kao slušatelji sa svojom sveučilištnom zastavom i zadali ste rektoru poštenu rieč, da ćete se svuda vladati kao juriste.

Vidrić: Mi smo rektoru obećali držati red samo što se tiče sveučilišta, na ime onda, kada Njeg. Vel. dodje na sveučilište. Mi smo se svagdje pošteno vladali, gdje je Njeg. Vel. bilo.

Predsj.: Na jednom i na drugom mjestu bilo Njeg. Vel. ili ne, morate se uredno ponašati.

Vidrić: Mi nismo g. rektoru zadali takve rieči, kojom bi se obvezali za mir i red u i izvan sveučilišta.

Predsj.: Imate li što, da kažete još u svoju obranu.

Vidrić: Imam. Ja držim u ostalom, da ono, što je u obtužnici navedeno gl. §. 302. ne može imati mjesta,

te za našu nakanu nema nikakvog drugog dokaza do našeg priznanja. U obtužnici se kaže, da smo obtuženi, što smo nukali, poticali, zavadjali i razdraživali druge na mržnju i neprijateljstvo proti magjarskoj narodnosti. Naša namjera nije bila, da tim činom razdražujemo druge, nego smo htjeli samo protestirati. Mi nismo nikoga k svojoj povorci prikupljivali, već smo svakog od sebe tjerali, koji nije bio naš kolega; mi nismo htjeli, da bude kakvih izazvanih izgreda. Mi smo ovaj čin shvatili samo kao protest. Kad bismo htjeli razdraživati narod, povukli bismo i masu sa sobom, koja se je po ulicama nalazila.

Predsj.: Imate li još što da kažete u svoju obranu?

Vidrić: Nemam.

Predsj.: Ima li tko da stavi kakvo pitanje? (Nema.)

Zatim bi pozvan obtuženi Stjepan Radić.

Predsj.: Jeste li razumjeli obtužnicu?

Radić: Jesam.

Predsj.: Jeste li kriv?

Radić: Nisam kriv.

Predsj.: Pripoviedajte mi, što se je dogodilo 15. i 16. prošloga mjeseca?

Radić: Molim slavno predsjedničtvo, da mi dozvoli da čitam.

Predsj.: Vi znate kao pravnik, da je razprava ustmena i da se na ustmenoj razpravi ne ima čitati, osobito ako je dotičnik prisutan. Izvolite mi odgovoriti, što vas pitam.

Radić: Čim se je saznalo, da će Njegovo Veličanstvo kralj doći u Zagreb, odmah se je počelo razpravljati, kako da se što ljepše dočeka.

Predsj.: Izvolite mi pripoviedati i opisati, što se je dogodilo onih dana, kad je Njegovo Veličanstvo boravilo u Zagrebu, a nemojte daleko počinjati.

Radić: Izvolite mi g. predsjedniče kazati izreku po izreku, a ja ću vam onda odgovarati.

Predsj.: To, što ste vi rekli, ne spada amo, te bi se mogli mnogo razgovarati. Na razpravu spada samo ono, što se je dogodilo 15. i 16. prošloga mjeseca.

Radić: Početi ćemo od 15. ovoga mjeseca — ne, 15. prošlog mjeseca. Čovjek nezna, već ni kolendara (maše glavom). Sveučilištni gradjani sastajali bi se redovno na sveučilištu. Pa kao što uvijek, tako bijaše i tog dana mnogo sveučilištnih djaka na sveučilištu i to tim više, što je ovih dana bio upis, a drugo, što su dolazili, da se dogovore, kako bi što ljepše dočekali Njegovo Veličanstvo. — Poslije podne došao sam i ja na sveučilište i našao ondje mnogo svojih kolega. Razgovaralo se je u pojedinim grupama na stubama, u hodnicima, u „Zastavi“ i svagdje, i svuda se govorilo o tom, kako se je kod posjeta Njegovog Veličanstva posvema ignorirao državopravni odnošaj izmedju Hrvatske, ili ako hoćete diplomatički Hrvatske, Slavonije i Dalmacije i naše saveznice Ugarske. To je bio dnevni red, da ga tako nazovem.

Predsj.: Govorilo se je, što da se radi sa izvješenim magjarskim zastavama.

Radić: O tom se je vrlo malo govorilo, jer mi znamo posljedice stanovitog dogovora a i uzroke. Predmet razprave bijaše, što je u programu posve ignoriran odnošaj medju Hrvatskom i Ugarskom i kad sam ja došao medju drugove, našao sam ih, da su o tom govorili. Na to čuo se je glas: Mi smo na sveučilištnoj skupštini od 8. prošloga mjeseca rekli g. rektoru, da mi hoćemo lojalnost ili nikakovu ili bezuvjetnu, da smo uviek spremni svome kralju vjernost i odanost izkazati. Nisam kazao, da smo zaboravili, da smo hrvatska sveučilištna mladež, koja dobro poznaje ustanove nagodbe, koje za svoju osobu mimogred ne priznajem.

Drž. odvjetnik: To ne spada u razpravu i mi ne pitamo, da li vi priznajete ustanove nagode ili ne.

Radić: Neka se g. državni odvjetnik ne razljućuje.

Drž. odvjetnik: Molim g. predsjednika, da me od takvih napadaja uzme u zaštitu.

Predsj.: Da li vi priznajete nagodu ili ne, to ne spada ovamo i vi niste pozvani ovamo na razpravu, da o tom razpravljate. Izvolite dalje nastaviti.

Radić: Tražilo se je naročito, da se izabere način, kojim hoćemo pokazati, da nam nije pravo, da se ignorira ovom zgodom za boravka Njegovog Veličanstva državno-pravni odnošaj, po kojemu je Hrvatska paritetna Ugarskoj. Mi smo mladež, koja prati moderni politički život u susjednih drugih naroda.

Predsj.: To ne spada na predmet današnje razprave. Ovdje se radi, da li ste vi spalili zastavu.

Radić: Ja ne ću ništa govoriti, ako vi hoćete. Ako mi ne dozvolite govoriti, ja ću šutiti, te takve razprave sigurno nije nikada bilo niti će biti.

Predsj.: Izvolite nastaviti.

Radić: Kazalo se je, da se radi toga, što se je ignorirao odnošaj državopravni medju Hrvatskom i Ugarskom, zaključi, na koji način da prosvjedujemo protiv Magjara i kako da demonstriramo. Jedan je predlagao ovo, drugi ono. Predlagalo se, da se ide k slavoluku, da se ondje traži od oblasti i čeka, dok se ne skine zastava. No tuj nije se ništa prihvatilo, kako da se prosvjed učini, već smo se razišli, ali svaki je znao, da se mora učiniti prosvjed, i to upravo za boravka Nj. Vel. kralja. Ujedno je kazalo, da se drugi dan u 11 sati sastanemo na eučilištu i da se dogovorimo, što i kako da radimo. .ako rekoh, bilo je zaključeno, da se ima otići pred lavoluk, da se kaže oblasti, da se skine ona zastava, koju

čuva stražar, jer da ćemo tamo tako dugo stajati kao živi prosvjed, dok nas odanle ne odstrane. Mi ne ćemo demonstrirati kao što svjetina svojim mišicama, nego kao ljudi svojim uvjerenjem. Mi ćemo viditi, hoće li dati hrvatski narod sjeći svoju mladež. Kazalo se je zatim, o tom ćemo razgovarati sutra. Rekao sam za tim, da se prepusti način, kako da to izvedemo. Bilo bi vrlo lijepo, kad bi mi mogli tako mirno doći do slavoluka, kao što su došli Galli u Rim i izposlovati ondje, da se skine magjarska zastava, a da nas ne bi možda stražari sasjekli. Za tim prisustvovalo bi tom zgodom mnogo naroda i skidanje zastave ne bi bilo lako. Za to se je kazalo, da taj predlog nije zgodan. Govorio je svaki, jedan ovo, drugi ono, a jedan je rekao, da se spali magjarska zastava. Mi smo rekli, da mi nećemo demonstrirati i da nesmije biti demonstracije, već da nadjemo način, kako se nećemo ogriješiti niti o kakav zakon kazneni ili policajni, nego da mi hoćemo takav način, kojim ćemo svoje uvjerenje izraziti. I nama je to sbilja uspjelo. Jest. Mi smo u uzornom redu obavili svoj čin.

Predsj.: Recite, kako se je to zaključilo, da se je sve u tako uzornom redu izvelo.

Radić: Naložilo se je svakomu, koji ima biti barjaktar, tko će zastavu kupiti, tko ju spaliti, ali s privolom njegovom. Naloga nije bilo, već cjelokupno oduševljenje.

Predsj.: Tko je zastavu spalio?

Radić: Palili su ju svi. Bilo nas je do 200, a putem ih se je još više pridružilo, te je tako prisustvovala ciela korporacija kod spaljivanja magjarske zastave. Spominjem i to, da je bilo rečeno, da putem ne smijemo nikomu dozvoliti, da se k nama pridruži, koji bi bio protivna mnienja. Kad su se uloge bile tako liepo podielile, mi smo otišli sa sveučilišta tako, da ih je napred oko 30 u gali bilo, isto tako i ostraga, a u sredini mi, koji

smo bili odjeveni u svečanom gradjanskom odielu, a bilo nas je 3—4 puta više. Kad smo došli na Jelačićev trg, poredali smo se u okrugu pred spomenikom. Oni, koji su bili najbliži, podigli su zastavu na sablje, drugi su polijali žestom, a treći zapalili, a svi smo pokliknuli: „Živio hrvatski kralj Franjo Josip I.! Slava Jelačiću! Abcug Magjari!“ A nismo vikali, kako neki hoće: „Živio Franjo Josip, hrvatski kralj prvi.“ Poslije svršenog čina vratili smo se u uzornom redu na sveučilište i tu se je predložilo, da mi, kao što smo na svakom mjestu pokazali svoju vjernost i lojalnost kralju, i prije odlazka Nj. Vel. predamo njemu lovor-vienac sa nadpisom: „Hrvatski sveučilištni gradjani svome hrvatskome kralju poslije prosvjeda proti supremaciji Magjara“. Izprva se je kazivalo proti tiraniji Magjara, ali se je kasnije kazalo, da se bira blaži izraz: „proti supremaciji Magjara“, ali u stvari je isto. I tako se je zbilja učinilo. Poslije tog dogovora razišli smo se sa sveučilišta, i ja sam htio, da idem na objed, ali me najednom pograbi g. Jovanović i odpravi u zatvor.

Predsj.: To ne spada amo. Imate li, što da kažete još u svoju obranu?

Radić: Imam. Staviti ću prigovore protiv obtužnice i razložit ću ih.

Predsj.: Vi nemate nikakve prigovore stavljati.

Radić: Molim, zašto mi nije slavno predsjedničtvo dozvolilo, da stavim pitanje glede prigovora. Ne, toga nema nigdje, da se ne bi stavljali prigovori. Ja sam bio već na glavnim razpravama i vidio sam, kako se radi.

Predsj.: Vi kao pravnik morate znati, da nema protiv obtužnice prigovora . . .

Radić: Molim, molim. Običaj je svuda da se kaže, čim se pročita obtužnica: „Imate li štogod prigovoriti?“

Predsj.: To onda ne bi bilo drugo, nego obrana. Imate li još što da kažete?

Radić: Imam. Molim izvinite me, ali ja znam, kad sam bio na glavnoj razpravi u Petrinji, da sam stavio prigovore proti obtužnici.

Predsj.: Ja do toga ne držim ništa, što se u Petrinji kod glavne razprave običaje raditi. Imate li još što da kažete?

Radić: O opisu nemam ništa, što da kažem.

Predsj.: Vi ste rekli, da ste 16. pr. m. došli na sveučilište s toga razloga, jer ste bili rekli, da ćete to pitanje, na koji ćete način izraziti svoj prosvjed, razpravljati drugi dan na sveučilištu. Vi ste tu u protuslovlju sa Vidrićem, koji kaže: Mi se nismo dogovarali, tko će ovo raditi, tko ono, kakvim ćemo redom ići itd., a vi ste baš obratno rekli, kad ste rekli, da je bilo naloženo pojedincima, što će koji raditi, mora da ste držali kakvu sjednicu.

Radić: Ne, mi nismo držali nikakve sjednice, već je bilo zaključeno ili bolje dogovoreno, što će koji raditi, a nije trebalo mnogo odlučivati, jerbo se je svaki javljao i bio pripravan, da ovo ili ono čini.

Predsj.: Kažite mi, jeste li vidjeli, tko je digao zastavu na sablje?

Radić: Meni nijesu poznate te potankosti, tko je što radio, tko je nosio barjak itd. Velim vam po duši, a imam samo jednu, ja ne znam za nikoga, nego samo za sebe, tko je bio ondje. Tu se nije pazilo, tko je prisustvovao, a tko nije. Velim vam, da je na universi toliko kolegijalnosti, toliko poštenja, da nitko nije pazio, tko je kraj njega, za to, da ga može denuncirati. Svi smo za to, da je lojalnost ili bezuvjetna ili da je nema, a demonstracija nije bila proti, nego za lojalnost, što se vidi odatle, što smo mi demonstrirali za boravka Njegova Veličanstva; pred licem Njeg. Veličanstva, velim vam, ja ne bih demonstrirao.

Predsj.: Vi ste demonstrirali pred licem Njeg. Veličanstva.

Radić: Ne pred licem, nego za boravka Njeg. Veličanstva.

Predsj.: ... jer ste mogli znati, da će to kralj saznati.

Radić: To je bilo tako liepo udešeno, da nije bilo nikakove sumnje, što mi kanimo raditi, i tim činom izraziti. Vi ste izvoljeli kazati, da je taj čin bio u opreci sa lojalnosti.

Predsj.: Tu nema mjesta, da o tom govorite. Imate li još što da kažete?

Radić: Mi smo išli u takovom redu, da nije nitko mogao naslućivati, da će biti kakov nemir ili nered, a oni poklici: „Abcug Magjari“, nisu mogli uvriediti Njeg. Veličanstvo, jer su stajali istom na trećem mjestu. Mi smo najprije vikali: „Živio hrvatski kralj Franjo Josip I.“, onda „Slava Jelačiću“, a na koncu „Abcug Magjari“. Kad bi taj poklik mi smatrali uvriedom Njeg. Veličanstva, stojalo bi to u protuslovlju s prvim poklikom. Ali znamo dobro, da mi u Magjarskoj ne bismo našli nikoga, tko bi rekao, da je Franjo Josip hrvatski kralj.

Predsj.: To je sad svejedno, na kojem mjestu poklik stoji ...

Radić: Razlika je podpuna, gdje se što kaže i na kojem se mjestu kaže.

Predsj.: Ako imate još što navesti o svojoj obrani, govorite.

Radić: O opisu same stvari nemam ništa da kažem.

Predsj.: O drugom se ovdje i ne radi. Ovdje e radi o onom, što ste zaključili, što ste uradili. Ima i tko stavit kakvo pitanje?

Drž. odvjet. pita Radića: Tko je bio predsjednik kupštine? U obtužnici stoji, da je bio spontani pred-ednik skupštine Radić.

Radić: Ja sam bio smatran predsjednikom, jer je smiešno reći . . .

Predsj.: Ako se može spontano držati skupština, onda mora biti biran i spontani predsjednik.

Radić: Ako su neki govorili, neka bude Radić predsjednik, to se nisam držao predsjednikom. Ja sam to rekao kod policije. Ali to je smiešno, jer spontanoga predsjednika ne ima, nego se predsjednik mora izabrati, a ja nisam bio izabran.

Drž. odvjetnik: Ali g. Radić je izjavio, da je bio spontani predsjednik.

Radić: A sada g. Stjepan Radić izjavljuje, da nije bio nikakov predsjednik, jer spontanoga predsjednika ne ima, koji nije izabran.

Predsj.: Dosta je. Izvolite sjesti. Neka dodj? Gjuro Balaško.

Predsj.: Vi se zovete Gjuro Balaško?

Balaško: Jest.

Predsj.: Jeste razumjeli obtužnicu?

Balaško: Jesam.

Predsj.: Jeste li kriv?

Balaško: Nisam.

Predsj.: Pripoviedajte mi, što se dogodilo 15. i 16.?

Balaško: 14. u sedam sati u jutro pošao sam na universu, a odavle na kolodvor.

Predsj.: Izvolite sa 15. početi. 15. je bio kralj na universiteti.

Balaško: Došao sam na universu i ondje se zaključivalo, da idemo k slavoluku i da ondje mirno stojimo i čekamo, dok se skine zastava. Tim bi, kad [illegible] stajali, došlo do sukoba medju nama i policijom, a [illegible] nismo imali tih nauma, radi toga bi taj zaključak za bačen. Onda se govorilo, kako bi zastavu spalili, pak se odlučilo, da se drugi dan o tom dogovorimo. 16. u sedan

ili osam sati u jutro došli smo u sveučilište, i stvoren je zaključak spontani, kako se ima barjak spaliti.

Predsj.: Nije li se ondje zaključivalo, tko bude zastavu nosio, tko ju bude spalio?

Balaško: Ja to ga nisam čuo, jer se je govorilo na raznim mjestima u dvorani i na hodnicima.

Predsj.: Radić je kazao i red, kojim se ima to učiniti.

Balaško: Al ja toga ne znam.

Predsj.: Kad ne bi vi znali za zaključak, onda ne bi znali niti raditi ni vikati onim redom, kojim je bilo opredieljeno.

Balaško: Barjak je bio spaljen u 11 ili 11½ sati prije podne.

Predsj.: Recite mi, kako ste išli onamo, jer Radić veli, da je gala išla napred i odstraga, a oni u gradjanskom odielu u sredini.

Balaško: Ja ne moram to znati.

Predsj.: Da li ste saznali i gdje ste saznali, da se ima barjak spaliti?

Balaško: To sam saznao na universiteti.

Predsj.: A što se odlučilo, tko će barjak dignuti u vis, tko će ga polijati, tko će ga spaliti, niste li za to saznali?

Balaško: Nisam.

Drž. odvjetnik: Jeste li išli sa izvučenom sabljom.

Balaško: Nisam.

Drž. odvjetnik: Znate li, tko je nabavio za-stavu?

Balaško: Ne znam.

Predsj.: Imate li što reći u svoju obranu?

Balaško: Nemam.

Predsj.: Ima li tko staviti kakvo pitanje. Nema. Neka dodje Juraj Červar.

Predsj.: Jeste li razumjeli obtužnicu?

Červar: Jesam.

Predsj.: Jeste li kriv?

Červar: Ne.

Predsj.: Pripovijedajte mi, što se dogodilo 15. i 16. Da li znate, je li bio stvoren kakov zaključak?

Červar: O tom ne znam, da je bilo govora. 16. došao sam na sveučilište oko 9 sati i ondje sam bio s Frankom, to sam mu pripovijedao neke stvari i razgovarali smo se o tom, kakav da se prosvjed dade proti protuzakonitom izvješenju magj. zastave, grbova i trobojnica. Zaključilo se, da se ide k slavoluku i zahtijeva ondje, da se skine zastava. No to ne bi primljeno, jer je bilo rečeno, da bi se sakupili drugi ljudi, pa bi bilo nemira. Na to se čulo, da se spali magj. zastava. Sakupili smo se pred universom, poredali, pošli na Jelačićev trg i ondje spalili magj. zastavu.

Predsj.: Jeste li vidjeli, tko ju je nosio?

Červar: Ne.

Predsj.: Tko ju je spalio?

Červar: Ne.

Predsj.: Tko ju je polijao?

Červar: Ne.

Predsj.: Jeste li vikali ona tri poklika?

Červar: Jesam.

Predsj.: Kuda ste pošli, kad se je svršilo na Jelačićevu trgu?

Červar: Na universu. Ondje smo zaključili, da se u znak naše lojalnosti preda Njeg. Veličanstvu lovorvienac s nadpisom: „Hrvatski sveučilištari hrvatskomu kralju poslije prosvjeda protiv magjarske supremacije."

Predsj.: Imate li što staviti u svoju obranu?

Červar: Nemam.

Predsj.: Ima tko što pitati? Nema. Neka udje Dabčević.

Predsj.: Jeste li razumjeli obtužnicu?

Dabčević: Jesam.

Predsj.: Jeste li kriv?

Dabčević: Nisam.

Predsj.: Pripoviedajte mi, što se dogodilo 15. i 16.?

Dabčević: Usred Zagreba, hrvatskog glavnog grada, vijaše se magjarska zastava. Svaki je oćutio, da se mora protiv toga prosvjedovati. Svi su to ćutjeli, što se je pokazalo tim, što nas je bilo 200, koje je ista misao pratila. Razno se govorilo, jedan je ovo, drugi ono kazao. Govorilo se, da se ide k slavoluku, da se ondje zahtieva i čeka, dok se skine zastava. To se nije prihvatilo, jer bi došlo do strke i bune, pa s toga smo i napustili to. Ali ono ogorčenje ostalo nam je u srcima i svi smo ćutjeli, da se nešto mora uraditi. U tu svrhu sakupili smo se 16. pr. mj. u jutro u sveučilištnoj zgradi. Svak se ćutio ponukanim, da se potuži kome od drugova, svak je htio da rekne svoj sud, da bude nešto, čim ćemo izraziti svoj prosvjed, ali nije nitko znao izvjestno, da li će se ovako ili onako izvesti. Po prostorijama sveučilištne zgrade razgovaralo se o tom u pojedinim grupama, a napokon se predložilo, da se zastava spali. Oduševljeno primili smo taj predlog i pošli smo pod zastavom mirno i dostojanstveno sa čvrstom odlukom, da nikomu o tom ne govorimo, već da mirno odemo, da izvršimo svoj posao, i da izrazimo svoje negodovanje. Tako smo došli na Jelačićev trg. Ovdje smo spalili zastavu i poviknuli: „Živio hrvatski kralj, Slava Jelačiću, Abcug Magjari". Zastava se je spalila i obraćena bila u prah. A narod, koji je okolo stajao, znao je, što smo nakanili učiniti i što se radi, pače je odobravao taj čin.

Predsj.: To nije istina, da su odobravali.

Dabčević: Jest, odobravao je narod, jer nam je klicao: „Živjeli“, a kad smo se Ilicom vraćali, gospodje i gospodjice mahale su nam suncobrani i poljubce šiljali. (Smieh i odobravanje kod slušateljstva.)

Predsj : A šta bi!

Predsj.: Ja zabranjujem, da se buni razprava. A ne spada na razpravu, tko je odobravao, a tko ne, to nije od nikakve važnosti. O tom ne ima govora, što su drugi radili, već što ste vi zaključivali. Kuda ste onda pošli?

Dabčević: Vratili smo se na sveučilište.

Predsj.: Vi ste bio na dogovoru. Da li znate, što je bilo zaključeno, tko će ovo raditi, tko li ono itd.?

Dabčević: Kad bih znao, ne bih vam htio ni kazati.

Predsj.: Kako je to, da vi ne znate kazati, kad ste znali, što se imalo tamo učiniti, kako se ima zastava spaliti, a sada kažete, da niste znali, kako je zaključeno bilo? Gdje ste se pridružili povorci?

Dabčević: Na sveučilištu, i odanle sam pošao.

Predsj.: A što je bilo poslije spaljenja zastave?

Dabčević: Vratili smo se na sveučilište, i razgovarali se, kako da se preda Njeg. Veličanstvu lovor-vienac s nadpisom: „Hrvatski sveučilištni gradjani svomu hrvatskomu kralju poslije prosvjeda protiv magj. supremacije“.

Predsj.: Imate li još što kazati?

Dabčević: Imam prigovoriti protiv obtužnice, gdje stoji, da smo zadali poštenu rieč Spevcu, da ćem se u redu ponašati na sveučilištu i izvan sveučilišta, a nisam zadao poštene rieči g. Spevcu, da ćemo se pr stojno ponašati i izvan sveučilišta, već samo na sveuč lištu. Spevec nam je rekao, da se samo na sveučiliš mirno vladamo, a da njega nije briga, što mi vani radimo

Predsj.: G. Spevec ne smije toga reći. Ja ne vjerujem, da je to rekao gosp. Spevec, a ako je i rekao, on nije dao niti je mogao vam dati vlasti, da pravite kakav izgred. Imate li još šta napomenuti?

Dabčević: Imao bi glede §. 302., jer nismo mi imali nakanu narod buniti niti razdraživati jedan prama drugomu. Hrvatska je posebna država ....

Predsj.: O tom se nema ovdje razpravljati, to ne spada u djelokrug današnje razprave, da li je Hrvatska država ili ne, a da li je čin kažnjiv, o tom će sud izreći svoju izreku. Mi živimo u jednoj te istoj državi. Kad ste spalili zastavu, tim ste uvriedili nedvojbeno i onaj narod, čija je zastava.

Dabčević: Ja ne držim, da je to kažnjiv čin radi toga, što prije svega mi nismo prosvjedovali tom nakanom, da bunimo i razdražujemo narod, već smo išli mirno.

Predsj.: To ne smeta na stvari ništa, jeste li vi mirno išli ili ne, glavna je stvar ono, što ste učinili na Jelačićevu trgu i o tom se radi, da se prosudi, da li je to kažnjiv čin ili ne, i kako se ima kvalificirati. Sud ima o tom odlučiti.

Dabčević: To spada ovamo.

Predsj.: To ne spada.

Dabčević: Spada.

Predsj.: Sud nema o tom govoriti i razpravljati, kakova je država Hrvatska. Imate li još što napomenuti u svoju obranu.

Bran. dr. Bužić: Ja bih molio gospodina predsjednika, da bi dozvolio, da bi se odmah izjavili, što su zvali pred rektorom, i kako je došlo do toga, da su ove eči izustili.

Predsj. ne da govoriti.

Dr. Ružić: Pošto je ovaj njihov čin politički i pošto su oni obtuženi radi toga, to bi se moralo dopustiti, da razviju i svoje političke misli, jer je obrana inače jako skučena.

Predsj.: Obrana se ovdje još ne vodi i niti ne spada ovamo, kakov su dogovor djaci imali sa svojim rektorom, jedino dakle ono, što se je dogodilo 15. i 16. pr. mj. i da se prosudi, je li taj čin kažnjiv ili ne.

Dr. Ružić: Kod svakoga čina mora da se pokaže, koja je nakana bila, što je taj čin učinjen, a gosp. predsjednik ne dopušta, da se o tom govori. Ja ću morati dati svoju ništovnu žaobu.

Predsj.: Neka gosp. Ružić ne misli, da će koga zatjerati u strah, da će se tko bojati, ako on položi ništovnu žaobu. Vi gosp. Ružiću možete slobodno dati ništovnu žaobu, ali se morate meni pokoriti.

Branitelj dr. Ružić polaže ništovnu žaobu.

Branitelj dr. Š. Mazzura: Slavno predsjedničtvo: Ciela je ova parnica političke naravi, zato bi trebalo, da se dopusti okrivljenicima, da razviju i svoje političke misli, jer to stoji u najužem savezu s dogadjajem. No ja si pridržajem pravo, da u obrani cielu stvar obrazložim s političkoga gledišta.

Predsj.: Ja ne mogu ništa tomu prigovoriti, te g. branitelj može obranu po svojoj volji udesiti, samo velim, da ne mogu dopustiti, da se sad ovdje razpravljaju državopravna pitanja.

Bran. dr. Š. Mazzura hoće da stavi pitanje na okrivljenika.

Predsj.: Molim liepo, da mi prije priobćite pitanje.

Bran. dr. Mazzura: Ja mogu staviti pitanje direkte na obtuženika kao i na predsjedničtvo.

Predsj. Ja vam to ne dopuštam, najprije moram ja znati pitanje, koje hoćete staviti na obtuženika.

Bran. dr. Mazzura: Molim liepo, tako propisuje zakon, da ja mogu staviti pitanje direkte na obtuženika.

Predsj.: Izvolite staviti pitanje.

Bran. dr. Mazzura: Kad ste došli u Zagreb?

Dabčević: 25. rujna.

Bran. dr. Mazzura: Jesu li vam bili poznati odnošaji do ovo nekoliko dana?

Dabčević: Jesu, kako ne bi?

Predsj. (obtuženiku): Imate li još što reći u svoju obranu?

Dabčević: Nemam.

Predsj.: Neka udje Dobržanski.

Obtuženik je razumio obtužnicu i priznaje se krivcem.

Predsj.: Što se dogodilo 15. i 16.?

Dobržanski: 16. bio sam na sveučilištu, gdje se dogovaralo, kako ćemo demonstraciju prirediti.

Predsj.: Gdje ste zaključili, da bude ta demonstracija?

Dobržanski: To nije bilo rečeno, već se je predložilo, da se ide k slavoluku, i da se ondje čeka, dok oblast ne skine zastavu, ali to nije primljeno. Drugi su predlagali, da se ugarska zastava spali na Jelačićevu trgu.

Predsj.: To nije bilo 15. već 16. 15. se govorilo, kako će se demonstrirati.

Dobržanski: 16. dogovaralo se, da će se ugarska zastava spaliti, i to bi prihvaćeno. Bilo je nas do 50, koji smo se uputili u najvećem redu posve ozbiljno na Jelačićev trg, ondje postavili zastavu na mačeve, polijali ju i spalili.

Predsj.: Znate li vi, tko je stavio predlog?

Dobržanski: Ne znam.

Predsj.: Da li znate, da li se zaključivalo tko da podigne zastavu i tko da ju zapali?

Dobržanski: Ne znam.

Predsj.: Jeste li bili ondje, kad se je zaključak stvarao?

Dobržanski: Jesam.

Predsj.: Jeste li kod spaljivanja bili?

Dobržanski: Jesam.

Predsj.: Tko vam je rekao, što da vičete i kojim redom?

Dobržanski: Ne znam.

Predsj.: Kuda ste pošli, kad je zastava spaljena bila?

Dobržanski: Poslije toga smo pošli na sveučilište i stvorili ondje zaključak, da se preda vienac u znak lojalnosti Njeg Veličanstvu.

Predsj.: Da li znate, što je imalo biti napisano na tom viencu?

Dobržanski: Ne znam.

Predsj.: Jeste li vi palili zastavu ili vidjeli, da ju je drugi palio?

Dobržanski: Nisam.

Predsj.: Gdje ste bili, kad se spaljivala zastava?

Dobržanski: U kolu sam bio.

Predsj.: Kako da ne znate za onoga, koji je spalio zastavu.

Dobržanski: Ja ne poznam onoga.

Predsj.: Imate li što staviti za svoju obranu?

Dobržanski: Ne imam.

Predsj.: Neka udje Fabrio.

Fabrio je razumio obtužnicu i ne priznaje se krivim.

Predsj.: Pripoviedajte mi, što se je dogodilo 15. i 16.?

Fabrio: 15. nisam bio na dogovoru, jer san znao, da je svaki od nas uvjeren, da se imade stavit prosvjed protiv izvješenja magj. zastave. Trebalo je naime pokazati, da se narod hrvatski nije odrekao svoje samostal-

nosti. Htjeli smo to dokazati pred onim, koji je nasljednikom kralja Tomislava, Ferdinanda . . .

Predsj.: To ne spada na današnju razpravu.

Fabrio: Kako ne spada?

Predsj.: Ne spada.

Fabrio: Pa dobro. Ja nisam bio na dogovoru, jer sam bio uvjeren kao i drugi i bio sam spreman na sve, što se bude zaključilo.

Predsj.: Gdje ste se pridružili povorci?

Fabrio: U Frankopanskoj ulici.

Predsj.: Jeste li vi znali u koju svrhu idu ovi djaci?

Fabrio: Jesam znao.

Predsj.: Jeste li mačem držali zastavu?

Fabrio: Nisam.

Predsj.: Jeste li ju polili ili spalili?

Fabrio: Nisam.

Predsj.: Znate li, tko ju je držao?

Fabrio: Ne znam.

Predsj.: Tko ju je žestom polio?

Fabrio: Ne znam.

Predsj.: Vi ne znate dakle o cielom dogadjaju ništa? Jeste li vikali?

Fabrio: Jesam.

Predsj.: A kako ste saznali, što imate vikati?

Fabrio: Čuo sam, kad sam išao onamo.

Predsj.: Imate li što napomenuti u svoju obranu?

Fabrio: Imam to reći, da sam držao kao i svaki za svoju dužnost, da se to učini.

Predsj.: Tako vi mislite. Imate li još što napouti?

Fabrio: Ne imam.

Predsj.: Neka dodje Fabris.

Obtuženik razumije obtužnicu i ne priznaje se m.

Predsj.: Pripoviedajte mi, što sedogodilo 15. i 16.?

Fabris: O skupštini sam čuo, da je bila, ali nisam bio u njoj. 16. sam bio na sveučilištu. Razgovaralo se na hodnicima, da se mora ovom prigodom prosvjedovati protiv Magjara. I ja sam bio uvjeren, da se mora prosvjedovati.

Predsj.: Tko je to mnienje izrekao?

Fabris: Svi smo bili istoga mnienja.

Predsj. Tko je predložio to mnienje?

Fabris: Ne znam.

Predsj.: Kakvim redom je bilo zaključeno, da se to uradi? Komu je bilo odredjeno, da nosi zastavu, komu da ju zapali?

Fabris: Ne znam.

Predsj.: Jeste li vi prisustvovali kod spaljivanja zastave?

Fabris: Nisam prisustvovao.

Predsj.: Kad ste pošli s universe, kuda ste išli?

Fabris: Išli smo Frankopanskom ulicom.

Predsj.: Je li vam se tko pridružio, kad ste išli mimo?

Fabris: Meni se nije nitko pridružio, a za drugoga ne znam.

Predsj.: Kako ste saznali, što ćete vikati, i gdje ste saznali?

Fabris: Na universi.

Predsj. Tko je stavio predlog, što se ima vikati?

Fabris: Ne znam.

Predsj.: Kuda ste pošli sa Jelačićeva trga?

Fabris: Vratili smo se na sveučilište i zaključili, da se preda vienac Njeg. Veličanstvu sa nadpisom: „Hrvatski sveučil. djaci hrvatskomu kralju poslije prosvjeda protiv magjarske supremacije“.

Predsj.: Imate li što navesti u svoju obranu?

F a b r i s: Imam navesti neke krive tvrdnje u obtužnici o mojoj osobi, za koje ja ne mogu priznati, da su prave.

P r e d s j.: O tom će sud odlučiti, je li istina ili nije. Imate li još što navesti?

F a b r i s: Nemam.

Dolazi Josip H e n e b e r g, koji je razumio obtužnicu, a ne priznaje se krivim.

P r e d s j.: Pripoviedajte mi, što se dogodilo 15. i 16. prošloga mjeseca.

H e n e b e r g: Što se 15. dogodilo, ne znam, jer nisam bio prisutan. 16. došao sam na universu i sastao sam se s ocem. Vidio sam, da ima mnogo sveučilištnih gradjana. Otišao sam na sveučilište i čuo sam, gdje se živahno razgovaraju i spremaju, kako će prosvjedovati proti magjarskoj zastavi, grbovima i trobojnicama, koje su nezakonito bile izvješene. Na to nisam mogao ostati na sveučilištu, jer sam se morao povratiti k otcu. Najedanput sam opazio, da ide mnogo djaka prema izlazu u Frankopansku ulicu. Oprostio sam se s otcem, pošao za njima i saznao sam, da idu spaliti trobojnicu magjarskoga naroda. Ja sam bio uvjeren, da je to dopuštena demonstracija i tako sam pošao s njima i prisustvovao spaljivanju i vikao: „Živio hrvatski kralj Franjo Josip I., slava Jelačiću i abcug Magjari". Zatim smo se vratili u miru i redu na sveučilište i ondje zaključili, da se Njegovu Veličanstvu na odlazku preda vijenac sa nadpisom: „Hrvatski sveučilištni gradjani svojem hrvatskom kralju Franji Josipu I. poslije prosvjeda proti magjarske supremacije". Neki su mislili, da mu se što drugo dade.

P r e d s j.: Jeste li vi bili na universi, kad se je zaključilo, da se spali zastava?

H e n e b e r g: Nisam, već sam se kasnije pridružio povorci.

Predsj.: Jeste li pobliže saznali, kako da se to izvede?

Heneberg: Jesam.

Predsj. Je li vam poznato, tko je zastavu spalio, tko ju je polio žestom?

Heneberg: Nije mi poznato, niti sam vidio. U mojoj okolici stajali su sami mladi ljudi, koje ja poznavao nisam.

Predsj.: Je li bila na sveučilištu kakva skupština, kad ste se vratili sa Jelačićeva trga?

Heneberg: Nije bilo nikakve skupštine niti zaključaka, već se je razgovaralo.

Predsj.: Imate li što navesti u svoju obranu.

Heneberg: Imam to, da nisam kriv prestupku §. 302. k. z., jer mi nismo imali nakane razdraživati jednu narodnost proti drugoj, nego samo izvesti jednostavnu demonstraciju. Mi smo sve to izveli u najljepšem redu i miru. Obćinstva bijaše mnogo, koje je izpitivalo, kuda idemo, što kanimo, ali odgovarali nismo. Mi smo izveli svoj čin bez bune i strke, nikoga nismo uznemirivali niti razdraživali. U redu smo se povratili i na sveučilište. Da smo htjeli razdraživati narod, išli bi po cijelom gradu u povorci i sakupljali radnike i obrtnike i nagovarali ih, da bune i razdražuju narod protiv Magjara. Mi to nismo učinili, jer nismo niti htjeli to učiniti.

Predsj.: Iz samog čina se vidi, što ste nakanili. Da li je taj vaš čin kažnjiv ili ne, o tom ima sud izreći svoju osudu. — Imate li još što navesti u svoju obranu?

Heneberg: Imam. Zastava, koju smo spalili, nije bila prava ugarska državna zastava, jer zakon navadja, da takva mora biti sa grbom providjena.

Predsj.: To nespada u razpravu, je li državna ili ne.

Heneberg: Po zakonu ....

Predsj.: O tom vam ne dàm govoriti. Ima li tko staviti kakovo pitanje?

Bran. Ružić (pita Heneberga): Jeste li vi zadali poštenu rieč g. rektoru, da ćete se pristojno i mirno ponašati na i izvan universe?

Heneberg: Ja nisam bio tom zgodom prisutan.

Predsj.: Neka unidje Milan Hren.

Predsj.: Jeste li razumjeli obtužnicu?

Hren: Jesam.

Predsj.: Jeste li kriv?

Hren: Nisam.

Predsj.: Pripoviedajte mi što, se je dogodilo 15. i 16. pr. mjeseca.

Hren: Kad sam položio izpit, dolazio sam svaki dan na universu, tako se je 15. pr. mj. dogovaralo, kako da mi mladi ljudi prosvjedujemo proti izvješenju magjarske zastave. Govorilo se je o tom ovo i ono, ter, jer nam se nije predlog zgodnim činio, nije došlo do nikakova zaključka, već smo odlučili dogovarati se drugi dan. Dne 16. pr. mj. došao sam na sveučilište, našao u hodnicima kolege, gdje su se razgovarali i jednoglasno dogovorili, da se magjarska zastava spali.

Predsj.: Kako je stvoren taj zaključak?

Hren: Ne znam.

Predsj.: Je li tko predsjedao skupštini?

Hren: Predsjednika nije bilo, već smo mi to spontano zaključili. Govorili su svi, a onaj, koji je pametno, taj je najviše.

Predsj.: Je li znadete, tko je bio ustanovljen, da nosi zastavu? Tko da ju spali?

Hren: Ne znam.

Predsj.: Gdje ste se pridružili povorci?

Hren: Na Jelačićevu trgu.

Predsj.: Jeste li vidjeli, koji ju je palio?

Hren: Nisam.

Predsj.: Jeste li vidjeli, koji ju je polio žestom?

Hren: Nisam.

Predsj.: A odkuda znadete vi, kakove uzklike da rabite?

Hren: Onih dana bio je kralj u Zagrebu, dakle se je kralju imalo viknuti. Bili smo pred spomenikom Jelačića bana, dakle se je imalo viknuti nešto u njegovu slavu; a čin sam nam je pokazivao, da vičemo: „Abcug Magjari". Poslije tog vratili smo se na sveučilište i zaključili, da se predade vienac Nj. Veličanstvu s nadpisom: „Hrvatski sveučilištni gradjani svojemu hrvatskomu kralju Franji Josipu I. kao prosvjed protiv supremacije Magjara".

Predsj.: Jeste li bili ondje, kad se je to zaključivalo?

Hren: Ja sam bio kod zaključivanja.

Predsj.: Imate li još što da kažete u svoju obranu?

Hren: Nemam.

Predsj.: Ima li tko staviti kakovo pitanje? (Nema.)

Predsj.: Neka unidje Franjo pl. Jakša.

Predsj.: Jeste li razumjeli obtužnicu?

Jakša: Jesam.

Predsj.: Jeste li kriv?

Jakša: Jesam.

Predsj.: Pripoviedajte mi, što se je dogodilo 15. i 16. prošloga mjeseca?

Jakša: 15. ne znam ništa, jer nisam bio nigdje. Dne 16. nisam bio na sveučilištu, kada se je dogovaralo, već sam se pridružio povorci na ćošku Jelačićeva trga i išao sam do spomenika i vikao sam, i to sve sam učinio iz uvjerenja.

Predsj: Nisam vas pitao, da li ste iz uvjerenja ili ne. — Jeste li vidjeli, koji je palio zastavu?

Jakša: Nisam.

Predsj.: Tko ju je polio?

Jakša: Ne znam.

Predsj.: Pitam vas, da li ste znali, o čem se radi, kad ste išli sa povorkom na Jelačićev trg?

Jakša: Nisam prije znao, nego sam istom u povorci doznao.

Predsj.: Kuda ste za tim krenuli?

Jakša: Vratili smo se na sveučilište i dogovorili se, da ćemo Nj. Veličanstvu kralju, kad će ići na kolodvor, predati lovor-vienac s nadpisom: „Hrvatski sveučilištni gradjani svomu hrvatskomu kralju poslije prosvjeda protiv Magjarske tiranije".

Predsj.: Imate li još što napomenuti u svoju obranu?

Jakša: Imam samo to, da smo mi to učinili protiv magjarskoj premoći, koja se je tim izkazala, što su ovdje bile izvješene zastave, koje po nagodbi, kako to gosp. Pliverić dokazuje, nemaju mjesta.

Predsj.: To ne spada ovamo. Vi o tom neimate govoriti. — Imate li još šta navesti u svoju obranu?

Jakša: Nemam.

Predsj.: Ima li tko staviti kakovo pitanje:

Bran. dr. Ružić (pita Jakšu): Izvolite mi kazati, jeste li zadali poštenu rieč gosp. rektoru, da ne ćete demonstrirati izvan sveučilišta?

Jakša: Ja nisam bio na sveučilištu.

Bran. Ružić: Vi ste htjeli prosvjedovati proti magjarskoj zastavi, je li bila vaša nakana, da bunite ili razdražujete narod?

Jakša: To ne, niti najmanje, već smo išli mirno i nikomu nismo izrazili, što ćemo činiti.

Predsj.: Nakana leži u samom činu. Imate li još šta napomenuti u svoju obranu?

Jakša: Nemam.

Predsj.: Neka unidje Milan Krištof. (Dolazi.) Jeste li razumjeli obtužnicu?

Krištof: Jesam.

Predsj.: Jeste li kriv?

Krištof (maše glavom): Nisam.

Predsj.: Pripoviedajte, što se je dogodilo 15. i 16. prošloga mjeseca?

Krištof: Dne 15. prošloga mjeseca sastali smo se na universi i viećali smo, da nešto treba učiniti protiv izvješenja magjarske zastave, magjarskih grbova i trobojnica na našem teritoriju, protiv pratnje ugarskoga ministra predsjednika na teritoriju hrvatskom u poslovima autonomnim i što su sudjelovale magjarske županije kod toga. Svi smo bili skloni, da dademo izraza negodovanju našemu i zato smo se 15. prošloga mjeseca poslije podne sastali na sveučilištu i dogovarali se, kako da mi to naše negodovanje izrazimo, kako da prosvjedujemo, pazeći, da ne dodjemo u sukob sa zakonom. U obtužnici mi nije jasno, kad se veli, da smo mi kanili razdraživati narod. U tom se nismo mogli složiti, da idemo k slavoluku i ondje zahtjevamo i čekamo, da se skine zastava magjarska, već smo htjeli naći zgodniji način, da to učinimo. Dne 16. pr. mj., premda se nismo dogovorili za sastanak, sastali smo se na sveučilištu i opet se razgovarali o istom predmetu. Jedan je predložio, da bi zgodno bilo, da se na Jelačićevu trgu spali magjarska zastava. Dogovaralo se, kako ćemo dakle prosvjedovati. Jedni su govorili, da bi se to moglo smatrati nelojalnim, a drugi da se ne će smatrati nelojalnim. Reklo se je, da ćemo vikati „Živio hrvatski kralj“, i da ćemo dati izraza svomu ogorčenju vikavši „abcug Magjari“. To nije jedan predlagao, već više njih. I to je bilo primljeno. Po tom smo otišli sa universe kroz Frankopansku ulicu u najljepšem redu i u najvećoj tišini, tako da nije nitko mogao znati, o čem

se radi i što kanimo učiniti. Tako došavši na Jelačićev trg postavismo se kraj spomenika, zapalili smo zastavu i poviknuli smo tom zgodom „Živio hrvatski kralj Franjo Josip I.", „Slava Jelačiću" i „Abcug Magjari". Jedan je prije viknuo, a mi za njim. Publike pak nije naručeno bilo nikakove, koji je bio ondje, odobravao nam je, a ja sam vidio, da se je prah od spaljene zastave pobirao ne od dječurlije, već od odličnih ljudi. Vidio sam jednoga svećenika, koji si je spravio praha u džep. Pa kad ga je upitao jedan gospodin, zašto to radi, rekao je, da si to spravlja za uspomenu!

Predsj.: Liepe li uspomene? Je li bila sjednica formalna?

Krištof: Nije.

Predsj.: Je li bio tko predsjednik na skupštini?

Krištof: Nije.

Predsj.: Da li znadete, tko je bio odredjen, da metne zastavu na mač, da ju polije i spali.

Krištof: Ne znam. Jagmili smo se, tko će to izvesti. A kad bih i znao, ne bih vam odgovorio na to.

Predsj.: Tko je zapalio zastavu?

Krištof: Na sva ovakova pitanja, koja se tiču individualnosti, ne odgovaram.

Predsj.: Tko je žestom polio zastavu?

Krištof: Ne odgovaram.

Predsj.: Jeste li vikali ona tri poklika?

Krištof: Jesam.

Predsj.: Kad je bilo sve izvedeno, kamo ste išli?

Krištof: Vratili smo se na sveučilište u onom istom redu kao i prije, i ondje smo se dogovarali, da ćemo kralju na odlazku njegovu predati vienac s nadpisom: „Hrvatski sveučilištni gradjani svomu hrvatskomu kralju poslije prosvjeda protiv magjarske tiranije, supremacije", ne znam kako, u znak lojalnosti, da se ne bi naš prosvjed krivo tumačio.

Predsj.: Imate li navesti još što u svoju obranu?

Krištof: Nemam.

Predsj.: Neka unidje Milan Krleža. — Jeste li razumjeli obtužnicu?

Krleža: Jesam.

Predsj.: Jeste li kriv?

Krleža: Nisam.

Predsj.: Pripoviedajte mi što se je dogodilo 15. i 16. prošloga mjeseca.

Krleža: 15. sam bio na universi kao što i svaki dan. Našao sam ondje djaka, koji su razno predlagali, kojim načinom da prosvjedujemo. Zaključilo se nije ništa. 16. stvoren je spontani zaključak, došli smo pred spomenik, poredali se ondje, spalili zastavu, vikali „Živio hrvatski kralj Franjo Josip I.“, „Slava Jelačiću“ i „Abcug Magjari“.

Predsj.: Tko je stavio predlog, da se to učini?

Krleža: Tu bijahu razni predlozi stavljeni, ali nisu bili prihvaćeni.

Predsj.: Je li to bila kakova formalna sjednica.

Krleža: Nije.

Predsj.: Je li tko bio predsjednik?

Krleža: Nije.

Predsj.: Je li bilo dogovora, tko bude izveo taj čin, tko bude žestom polijao, tko zapalio.

Krleža: Ne znam.

Predsj.: Jeste li vikali?

Krleža: Jesam.

Predsj.: Jeste li vidjeli, tko je zapalio zastavu? Tko ju je u vis digao?

Krleža: Nisam.

Predsj.: Kuda ste se vratili poslije spaljenja zastave?

Krleža: Vratili smo se na universu i stvorili zaključak, da se preda vienac Njegovu Veličanstvu s nadpisom: „Hrvatski sveučilištni gradjani svomu hrvatskomu kralju Franji Josipu I. poslije prosvjeda protiv magjarske supremacije".

Predsj.: Imate li još što reći na svoju obranu?

Krleža: Nemam.

Radić se digne i reče: Molim, g. predsjedniče, rieč, da bi dozvolili obtuženicima, koji su preslušani, da idu na objed, jer ćemo ostati gladni, pošto dobivamo jelo izmedju 12 i 1 sata. Molim gosp. predsjednika, da s toga dozvoli odgoditi razpravu na neko vrijeme.

Predsj.: Ja sam dao oko 10 sati pol sata prostoga vremena. Sad vam to ne mogu dozvoliti.

Radić: Ali nas ima 28, koji ovdje ručamo.

Predsj.: Ja ne mogu uzeti obzira na to. To na me ne spada. Izvolite sjesti.

Predsj.: Neka unidje Gedeon Knežević. Jeste li razumjeli obtužbu?

Knežević: Jesam.

Predsj.: Jeste li kriv?

Knežević: Nisam.

Predsj.: Izvolite mi pripoviedati, što se je dogodilo 15. i 16. prošloga mjeseca.

Knežević: Molim, da mi se pročita zapisnik.

Predsj.: Vi biste kao pravnik morali znati, da se ne čita zapisnik kod javnih razprava. To zakon zabranjuje. Izvolite mi pripoviedati o samom činu, što se je dogodilo 15. i 16.

Knežević: 15. bili smo na universi i ondje razgovarali, dogovora nije bilo nikakova, nego da se ide k slavoluku i zahtieva, da se skine zastava. Ali smo odustali od toga. 16. na universi spontano smo zaključili, da se u povorci ide pred spomenik Jelačića bana i ondje

da se uz poklike „Živio hrvatski kralj Franjo Josip I.“, „Slava Jelačiću“, i „Abcug Magjari“ spali magjarska zastava.

Predsj.: Je li sjednica bila formalna?

Knežević: Nije.

Predsj.: Je li tko bio predsjednik?

Knežević: Nije. Predsjedali smo svi.

Predsj.: Ipak je bilo ustanovljeno, tko će barjak nositi, tko će ga kupiti, tko žestom polijati.

Knežević: To nije bilo nikomu naloženo, nego smo se svi za te uloge upravo otimali.

Predsj.: Jeste li vidjeli, tko je dignuo zastavu u vis?

Knežević: Nisam.

Predsj.: Tko ju je žestom polijao? Tko spalio?

Knežević: Nisam. Neznam, tko je to učinio. Poslije toga čina vratili smo se na sveučilište, gdje smo se dogovarali, da predamo Njeg. Veličanstvu lovor-vienac s nadpisom: „Hrvatski sveučilištni gradjani svojem hrvatskom kralju Franji Josipu I. poslije prosvjeda protiv supremacije Magjara“, a zatim smo se razišli.

Predsj.: Imate li još što kazati na svoju obranu?

Knežević: Ne imam.

Predsj.: Ima li tko staviti kakovo pitanje?

Branitelj Ružić (pita Kneževića): Jeste li zadali gosp. rektoru poštenu riječ, da ćete se pristojno vladati?

Knežević: Jesam, ali samo na sveučilištu, gdje nam je sam gosp. rektor rekao, da mi možemo praviti demonstracije izvan universe.

Predsj.: To nije moguće, da vam je rekao gosp. rektor. To je nevjerojatno.

Knežević: Jest, rekao nam je, a g. predsjednik ne vjeruje nam, kao da smo mi nepošteni ljudi.

Drž. odvj.: Nemojte zaboraviti, da je ovo sud.

Radić: Ja velim, da smo mi pošteni ljudi.

Predsj.: Istina je. Ja ne velim, da niste, ali ja mogu vjerovati ili ne ono, što vi kažete. Vi možete reći i ono, što nije istina.

Radić: Zašto nas vrijedja . . . .

Predsj.: Izvolite šutiti i sjesti (Radić hoće da nešto kaže), jer ću vas odmah dati odstraniti iz ove sale.

Predsj.: Neka unidje Milan Metelka. — Jeste li razumjeli obtužnicu?

Metelka: Jesam.

Predsj.: Jeste li kriv?

Metelka: Kako tko uzme.

Predsj.. Pripoviedajte mi, što se je dogodilo 15. i 16. pr. m.

Metelka: Dne 15. poslije podne došao sam na universu da čitam novine. Ja sam bio ondje i čitao. Počelo se kasnije, kad su i drugi neki došli, o tom govoriti, što da se ima učiniti protiv izvješenja magjarske zastave. Mnienje svakoga je bilo, da se nešto mora proti tomu učiniti.

Predsj.: Je li bila to kakva sjednica?

Metelka: Ne. Sjednice nije bilo, nego je svaki govorio i čitao svoje novine. Tog dana nije se došlo do nikakvog zaključka, jedino se je to predlagalo, da se ide k slavoluku i da se ondje zahtieva i čeka, dok se skine zastava. Zatim smo se razišli. Dne 16. nisam bio na sveučilištu, već sam se šetao na Zrinjskom trgu. Sa Zrinjskog trga pošao sam Gajevom ulicom i kad sam bio blizu bolnice . . .

Predsj.: Milosrdne braće.

Metelka: Jest, opazio sam povorku i stupio u nju. Kad sam došao onamo, vidio sam, što se radi.

Predsj.: Jeste li vikali?

Metelka: Jesam.

Predsj.: Kad ste tamo došli, jeste li pitali, što se ima raditi?

Metelka: Ja sam došao upravo onda, kad se je vikalo i sâm sam vikao. Na sveučilište nisam išao, već sam se šetao u Ilici.

Predsj.: Znate li, tko je digao zastavu u vis?

Metelka: Ne znam. Spaljivanja zastave ja nisam vidio.

Predsj.: Jeste li vidili, tko ju je polio žestom?

Metelka: Nisam.

Predsj.: Imate li još što da kažete u svoju obranu?

Metelka: Ne imam.

Predsj.: Ima li tko staviti kakvo pitanje? (Nema.) Neka unidje Milan Remetin.

Predsj.: Jeste li razumili obtužnicu?

Remetin: Jesam.

Predsj.: Jeste li kriv?

Remetin: Nisam.

Predsj.: Pripoviedajte mi, što se je dogodilo 15. i 16.

Remetin: Dne 16. došao sam na universu.

Predsj.: Dne 15. jeste li bili na dogovoru?

Remetin: Nisam bio. Dogovaranje je u obće bilo onih dana, da se učini nekakav prosvjed protiv izvješenja magjarskih zastava. Dogovaralo se je mnogo, ali do zaključka nije došlo nikakvog. Trebala se je povesti riječ, kako da treba prosvjedovati protiv Magjara, proti supremaciji magjarskoga naroda. O tom su bila različita mnienja. Da se ide k slavoluku i da se ondje zahtieva i čeka tako dugo, dok se zastava skine, nije se primilo, jer se ne bi to moglo proizvesti bez bune i izgreda. Mi smo htjeli na dostojan način taj prosvjed izvesti.

Predsj.. Je li sjednica bila formalna?

Remetin: Nije.

Predsj.: Je li tko bio predsjednikom?

Remetin: Nije bio.

Predsj.: Tko je stavljao predlog o spaljivanju zastave?

Remetin: Ne znam, tko je stavio.

Predsj.: Kad ste išli na trg, kojim je redom bilo ustanovljeno da se ide.

Remetin: Ne znam.

Predsj.: Tko je bio odredjen, da zastavu nosi, da ju polije žestom i da ju spali?

Remetin: To se je odredjivalo, te se je medjusobno dogovaralo, tko će što činiti: Ti imaš ovo, ti ono uraditi i tako je bilo sve u redu.

Predsj.: Tko Vam je rekao te uzklike?

Remetin: Nitko.

Predsj.: Jeste vi vikali?

Remetin: Nisam, jer me je vrat bolio. Poslije spaljenja zastave vratili smo se na sveučilište i zaključili smo, da će se prije odlazka predati vijenac Njeg. Veličanstva sa nadpisom: „Sveučilištni hrv. gradjani svome hrvatskome kralju poslije prosvjeda proti magjarskoj supremaciji".

Predsj.: Imate li što napomenuti u svoju obranu?

Remetin: Ne imam.

Predsj.: Ima li tko staviti kakvo pitanje? (Nema.) Neka unidje Josip Šikutrić.

Predsj.: Jeste li razumili obtužnicu?

Šikutrić: Jesam.

Predsj.: Jeste kriv?

Šikutrić: Nisam.

Predsj.: Pripoviedajte mi, što se je dogodilo 15. i 16. Jeste li bili kod dogovora 15. pr. m.?

Šikutrić: Nisam bio.

Predsj.: A 16.?

Šikutrić: Bio sam na sveučilištu, gdje se je dogovaralo, da dademo vidljiv znak našemu prosvjedu, i zaključilo, da se spali magjarska zastava. Čim je bila zastava dobavljena, krenuli smo 4 po 4 u soldačkim (vojničkim) redovima kroz Ilicu na Jelačićev trg i postavili smo se ondje u okrug i spalili zastavu.

Predsj.: Je li sjednica bila formalna?

Šikutrić: Nije.

Predsj.: Je li bio tko predsjednik?

Šikutrić: Nije.

Predsj.: Tko je predlagao, da se spali zastava?

Šikutrić: Ne znam.

Predsj.: Tko je predložio, kakvim se redom mora ići?

Šikutrić: Niko, već se je putem vikalo i opominjalo, da se u redu ide.

Predsj.: Znadete li, tko je spalio zastavu, tko ju je polio žestom?

Šikutrić: Ne znam. Ja nisam čuo niti sam vidio, tko je to učinio. Bila je tolika uzrujanost i oduševljenje, pa nisam mogao čuti.

Predsj.: Tečajem ste razprave rekli, da je bio izaslan odbor za spaljivanje i kupovanje zastave, a sad ste rekli, da o tom ništa niste čuli. Po tom ste vi u protuslovlju.

Šikutrić: Ja nisam rekao, da je bio izaslan odbor za spaljivanje i kupovanje zastave.

Predsj.: Jest, tako ste izjavili pred iztražnim sudcem.

Šikutrić: Ja to ne znam. Moguće je gosp. iztražni sudac koji moj izraz definirao sa „odbor".

Predsj.: Tamo se je stenografiralo, kako sam čuo, pa nije bilo tako lako zamieniti izraz.

Predsj.: Jeste li vikali ona 3 poklika?

Šikutrić: Prva dva nisam, nego treći „Abcug Magjari“. — Kad smo spalili zastavu, pošli smo na sveučilište i razpravljali smo, da se stvori zaključak, da se preda vienac Njeg. Vel.

Predsj.: Imate li još što napomenuti u svoju obranu?

Šikutrić: Nemam.

Predsj.: Ima li tko staviti kakovo pitanje. (Nema.) Neka unidje Stjepan Šiletić.

Predsj.: Jeste li razumili obtužnicu?

Šiletić: Jesam.

Predsj.: Jeste li kriv?

Šiletić: Ja ne znam.

Predsj.: Pripoviedajte mi, što se je dogodilo 15. i 16. pr. mjeseca.

Šiletić: Dne 15. došao sam na universu. Ondje se je počelo razpravljati, kako da se dade prosvjed protiv magjarske zastave.

Predsj.: Tko je govorio?

Šiletić: To ne znam. Nisam gledao, tko je govorio. Medjutim se je zaključilo, da ćemo kao prosvjed učiniti to, što ćemo spaliti zastavu magjarsku, jer nebi zgodno bilo, da idemo skidati sa slavoluka zastavu, jer bi došlo do bune i izgreda. Dne 16. pošli smo sasvim mirno na Jelačićev trg, spalili ondje magjarsku zastavu uz poznata tri poklika: „Živio hrvatski kralj! Slava Jelačiću! Abcug Magjari!“ Poslie toga otišli smo na universu i razišli se.

Predsj.: Niste bili kod zaključka, da se preda vijenac Nj. Veličanstvu?

Šiletić: Kad smo natrag došli na sveučilište, počelo se ondje govoriti, da bi bilo dobro, da se preda lovor-vienac Nj. Veličanstvu prigodom odlazka sa nadpisom „Hrvatski sveučilištni gradjani svomu hrvatskomu kralju poslie prosvjeda protiv magjarske supremacije“.

Predsj.: Kažite mi, da li je sjednica bila formalna?

Šiletić: Nije.

Predsj.: Je li bio tko predsjednikom?

Šiletić: Nije. Svaki je govorio ono, što je mislio, da je bolje.

Predsj.: Znadete li, tko je bio ustanovljen, da spali zastavu?

Šiletić: Ne znam.

Predsj.: Tko ju je imao politi žestom?

Šiletić: Ne znam; nešto se je govorilo, ali ne znam pravo, što se govorilo.

Predsj.: Imate li što napomenuti još u svoju obranu.

Šiletić: Nemam.

Predsj.: Ima li tko staviti kakovo pitanje? (Nema.) Neka unidje Matija Vedriš.

Predsj.: Jeste li razumjeli obtužnicu?

Vedriš: Jesam.

Predsj.: Jeste li kriv?

Vedriš: U toliko, što sam bio prisutan.

Predsj.: Pripoviedajte mi, što se je dogodilo 15. i 16. pr. mj.

Vedriš: Za 15. ne znam, a za 16. znam sve. 16., kad smo išli sa viećnice, došli smo na universu. Ondje su bili sakupljeni sveučilištni gradjani i ondje se je govorilo, kako da proti magjarskoj supremaciji izrazimo svoj izražaj. Onda se je zaključilo najprije, da se barjak skine sa slavoluka. Nu na to se nije pristalo, jer bi bilo došlo do tučnjave sa žandarima, već se je zaključilo, da se ide s povorkom na Jelačićev trg i ondje spali magjarska zastava. Pošto sam znao o čem se radi, otišao sam sa sjednice na „Gabelfrüstück". Istom na Jelačićevu trgu pridružio sam se povorci i počeo vikati: „Živio hrvatski kralj! Slava Jelačiću!" na zadnje „Abcug Magjari!"

Predsj.: Je li sjednica bila formalna?

Vedriš: Bila je nekakva skupština.

Predsj.: Tko je vodio glavnu rieč?

Vedriš: Tko je govorio, toga smo slušali.

Predsj.: S koje se strane predlagalo, da se spali zastava?

Vedriš: Ne znam.

Predsj.: Tko je bio opredieljen, da nosi zastavu, da ju polije žestom, da ju spali?

Vedriš: Bio je netko opredieljen, a tko je imao kakvu zadaću da učini, ne znam.

Predsj.: Čudnovato, da ste sve zaboravili!

Predsj.: Znadete li, tko je zapalio zastavu?

Vedriš: Ne znam.

Predsj.: Tko ju je u vis digao?

Vedriš: Ne znam.

Predsj. Tko ju je žestom polio?

Vedriš: Ne znam.

Predsj.: A kada ste otišli sa Jelačićeva trga?

Vedriš: Sa Jelačićeva trga ja sam otišao k Šnajderu.

Predsj.: Imate li što reći u svoju obranu?

Vedriš: Nemam.

Predsj.: Vi ste tečajem razprave rekli, da ste sa Balaškom u zadnjem redu stajali i odbijali svakoga, da se nepridruži povorci, koji nije bio sveučilištni gradjanin.

Bran. Starčević: Molim, da se to uvrsti, da su obtuženici Vedriš i Balaško stajali u zadnjem redu i odbijali svakoga, da se nepridruži povorci, koji nije bio sveučilištni gradjanin.

Predsj.: Neka unidje Zvonimir Maravić. Jeste li razumjeli obtužnicu?

Maravić: Jesam.

Predsj.: Jeste li kriv?

Maravić: Nisam.

Predsj.: Pripoviedajte mi, što se je dogodilo 15. i 16. pr. mj.?

Maravić: 15. sam po svom običaju došao na universu i čuo sam ondje, da se imade dati nekakav prosvjed radi našeg ogorčenja. Predlagalo se je, ali do zaključka nije došlo. 16. smo se u jutro opet sastali na sveučilištu i viećali, kako da prosvjedujemo. Zaključeno je bilo, da spalimo magjarsku trobojnicu. Kad je to bilo prihvaćeno, otišli smo na trg i spalili ju, te sam klicao i ja s njima ona tri poklika: „Živio hrvatski kralj Franjo Josip I.! Slava Jelačiću! Abcug Magjari!“ Zatim se pod sveučilištnom zastavom na sveučilište vratismo.

Predsj.: Je li sjednica bila formalna?

Maravić: Bio je stvoren taj zaključak, da se spali zastava. Bilo nas je mnogo, ali sve ne poznam.

Predsj. Je li bio tko predsjednik?

Maravić: Nije.

Predsj.: Je li bilo naredjeno, tko bude spalio zastavu? Jeste li vidio, tko ju je palio.

Maravić: Nisam.

Predsj.: Jeste li vidio, tko ju je u vis digao?

Maravić: Nisam.

Predsj.: Jeste li vikali?

Maravić: Vikao sam ona tri poklika:

Predsj.: Tko vam je rekao, što imate vikati?

Maravić: To je bilo zaključeno.

Predsj.: Znate li, što je bilo zaključeno glede kupovanja zastave?

Maravić: Ne znam.

Predsj.: Glede šivanja?

Maravić: Ne znam

Predsj.: Imate li što navesti u svoju obranu?

Maravić: Nemam.

Predsj.: Ima li tko staviti kakovo pitanje (Nema). Neka unidje Ivan Divković. Jeste li razumjeli obtužbu?

Divković: Jesam, ali ovo mi nije jasno . . .

Predsj.: Jeste li kriv?

Divković: Nisam.

Predsj.: Pripoviedajte mi, što se je dogodilo 15. i 16.

Divković: Ne znam, jer nisam bio prisutan. Nisam bio ondje.

Predsj.: Kažite, gdje ste se vi sastali sa povorkom?

Divković: U Frankopanskoj ulici. Ondje sam se pridružio i putem sam saznao, o čem se radi.

Predsj.: Jeste li znali, da se bude palila magjarska zastava? Što će se vikati?

Divković: To sam saznao.

Predsj.: Znadete li, tko je digao zastavu u vis?

Divković: Ne znam.

Predsj.: Tko ju je polio žestom?

Divković: Ne znam.

Predsj.: Tko ju je spalio?

Divković: Ne znam.

Predsj.: Jeste li vikali?

Divković: Jesam.

Predsj.: Kažite mi, kuda ste išli poslie spaljenja zastave?

Divković: Vratili smo se natrag mirno putem na universu i tamo smo zaključili, da se dade kralju skupocjeni lovor-vienac sa nadpisom: „Hrvatski sveučilištni gradjani protiv tiraniji magjarske . . .“ ja ne znam baš točno, kako glasi nadpis, nego znam samo smisao onih riječi.

Divković: G. iztražni sudac nije dobro uvrstio moju izjavu u zapisnik. Nije me dobro razumio. Ja se

nisam pridružio povorci iz kolegijalnosti i ja sam znao o čem se radi. Kod policije sam rekao, da sam putem saznao.

Predsj.: I tim ste si vi u protuslovlju, jer ste onda rekli ovako, a danas kažete drugačije.

Divković: Ja sam znao o čem se radi, te sam prisustvovao demonštraciji s podpunim uvjerenjem.

Predsj.: Imate li još što navesti u svoju obranu?

Divković: Nemam.

Predsj.: Ima li tko staviti kakvo pitanje?

Drž. odvj. (pita Divkovića): Jeste li vikali sva tri ona poklika?

Divković: Jesam.

Predsj.: Neka unidje Franjo Urbani. Jeste li razumjeli obtužnicu?

Urbani: Jesam.

Predsj.: Jeste li kriv?

Urbani: Po mom mnienju nisam.

Predsj.: Pripoviedajte mi, što se dogodilo 15. i 16. pr. mj.?

Urbani: Ja nisam bio 15. niti 16. na sveučilištu.

Predsj.: Gdje ste se pridružili povorci?

Urbani: U Ilici sam se šetao sa svojim drugovima, te sam pošao u Frankopansku ulicu i ondje sam se pridružio povorci.

Predsj.: Jeste li znali o čem se radi?

Urbani: Iz početka nisam znao, a kasnije sam doznao.

Predsj.: Tečajem izjave ste rekli, da niste znali. — Jeste li vidili, kako se spalila zastava?

Urbani: Jesam.

Predsj.: Znate li, tko ju je spalio?

Urbani: Ne znam. Ja sam vidio samo, kad je gorila.

Predsj.: Jeste li vikali?

Urbani: Nisam vikao.

Predsj.: Tečajem izjave ste rekli, da niste ništa učinili, već da ste kao janje ondje stajali i u potvrdu tomu navodite kao svjedokinje gdjice. Kukuljević i Petračić, da ste se s njima spominjali. Ali kad su gdjice. bile preslušane, izjavile su, da vi niste s njima razgovarali, već da ste ih samo pozdravili.

Urbani: To sam rekao pred iztražnim sudcem u 2 sata poslie podne, a u 4 sam već rekao, da sam ih pozdravio, a da nisam razgovarao s njima. A kako su te rieči došle u zapisnik, ne znam.

Predsj.: Vi ste rekli danas, da niste razgovarali s njima, nego da ste ih pozdravili, a tečajem izjave rekli ste, da ste razgovarali s njima. Isto tako ste tečajem izjave rekli, da ste se poslie spaljivanja zastave šetali u Ilici, a sada velite, da ste se u Frankopanskoj ulici šetali.

Predsj.: Jeste li vikali?

Urbani: Nisam. To mogu posvjedočiti oni, koji su stajali oko mene u zadnjim redovima.

Predsj.: Tečajem izjave ste rekli, da je na vas pao sveučilištni barjak.

Urbani: Sasvim lako, jer nisam bio sasvim daleko.

Predsj.: Imate li što napomenuti u svoju obranu?

Urbani: Nemam.

Predsj.: Ima li tko što pitati? (Nema).

Predsj.: Neka unidje Robert Wolheim. — Jeste li razumljeli obtužnicu?

Wolheim: Jesam.

Predsj.: Jeste li kriv?

Wolheim: Nisam.

Predsj.: Pripoviedajte mi, što se je dogodilo 15. i 16. ?

Wolheim (razmišljajuć): 15. poslie podne bio je nekakav dogovor na sveučilištu. Razgovaralo se je o izvješenju magj. zastave, htjelo se je, da se nešto učini, ali do zaključka nije došlo. 16. kad smo se s viećnice vraćali, pošli smo na sveučilište, da spravimo sveučilištnu zastavu. Zatim sam otišao kući, jer sam očekivao nekakvu stvar — pismo, ali sam se odmah vratio, te nisam bio do konca dogovora. Kad sam se vratio od kuće, otišao sam na sveučilište i vidio sam, da je povorka krenula u Frankopansku ulicu te sam im se pridružio i išao s njom do Jelačićeva trga.

Predsj.: Jeste li vi znali o čem se radi?

Wolheim: Nisam.

Predsj.: Niste li u povorci začuli, o čem se radi?

Wolheim: Nisam, ja sam mislio, da idemo tražiti u magistrat, da se skine magjarska zastava sa slavoluka, a istom, kad sam došao na Jelačićev trg, onda sam vidio o čem se radi.

Predsj.: To je čudnovato, da vi niste pitali. To je nenaravno.

Wolheim: Ja sam pitao, ali nisu dali drugi, da se što pripovieda o njihovoj namjeri.

Predsj.: Kažite mi, što se je dogodilo na Jelačićevu trgu?

Wolheim: Mi smo se postavili u okrug i upalili zastavu.

Predsj.: Jeste li vidili, tko je digao zastavu u vis?

Wolheim: Nisam.

Predsj.: Tko ju je zapalio?

Wolheim: Nisam, jer je bilo pred menom obćinstvo, a ja kao manji nisam mogao vidjeti.

Predsj.: Jeste li čuli vikati?

Wolheim: Nisam.

Predsj.: Tečajem izjave rekli ste, da ste vikali.

Wolheim: Moguće sam i ja vikao.

Predsj.: Kuda ste pošli sa Jelačićeva trga.

Wolheim: Vratili smo se na sveučilište, gdje se je dogovaralo, kako da se preda kralju vienac.

Predsj.: Imate li što kazati u svoju obranu?

Wolheim: Nemam.

Predsj. Ima li tko staviti kakovo pitanje? (Nema).

Predsj.: Neka unidje Milan Dörwald.

Predsj.: Jeste li razumili obtužnicu?

Dörwald: Jesam.

Predsj.: Jeste li kriv?

Dörwald: Nisam.

Predsj.: Pripoviedajte mi, što se je dogodilo 15. i 16. pr. mj.?

Dörwald: 15. nisam bio na sveučilištu, a 16. kad sam došao na sveučilište, čuo sam, gdje se viče: Dörvald neka ide uz zastavu! Ja sam izvadio sablju i išao uz barjaktara. Povorka je odmah krenula. Došli smo na Jelačićev trg i spalili zastavu.

Predsj.: Poslije spaljenja zastave kuda ste pošli?

Dörwald: Otišao sam na objed, kasnije u kavanu, onda . . . .

Predsj.: To ne spada u razpravu. Jeste li vidili, tko je zastavu spalio?

Dörwald: Nisam.

Predsj.: Tko ju je žestom nakvasio?

Dörwald: Ne znam.

Predsj.: Tko ju je u vis digao?

Dörwald: Ne znam.

Predsj.: Jeste li čuli, što se je klicalo?

Dörwald: Jesam. Na prvom se je mjestu klicalo: „Živio hrvatski kralj Franjo Josip I.“, na drugom „Slava

Jelačiću", a na zadnjem „Abcug Magjari". Ja sam vikao: „Živio hrvatski kralj! Živila Hrvatska".

Predsj.: Tečajem izjave ste rekli, da niste vikali.

Dörwald: Rekao sam, da nisam znao, što se ima vikati.

Predsj.: Valjda su vam rekli putem, što ste imali vikati.

Dörwald: Nisam čuo.

Predsj.: Kad ste išli uz barjaktara, morali ste čuti. Znate li, tko je kupio zastavu?

Dörwald: Ne znam.

Predsj.: Sumnja se, da ste ju vi kupili.

Dörwald: Ja nisam znao, tko će ju kupiti.

Predsj.: Tečajem izjave ste rekli, da vam je žao, što ste učinili.

Dörwald: Možebiti sam rekao; a ako i jesam, to sam rekao pod dojmom uzrujanosti i presenećenja. Ja imam ženu i dvoje djece, a ne mogu biti kod njih, jer u isto vrieme ne mogu biti kod njih i u zatvoru. — To se vidi iz onog lista, što sam ga pisao svojoj supruzi. — Kad sam došao u zatvor, pitao sam kolege, da li mogu komu pisati. Da, ali samo onomu, tko mi je najbliži. Ja sam si smatrao svoju ženu bližom nego li oca, i s toga sam njoj napisao list.

Predsj.: U listu ste pisali, da ste bili sliepo orudje drugih.

Dörwald: Jest. Pisao sam to kući samo zato, da utješim svog milog otca, koji je bio za mene pripravan sve učiniti. Donekle smo svi bili sliepo orudje drugih, ali samo donekle, jer se je na universi govorilo, da možemo vani demonstrirati kako hoćemo, samo smo obećali g. rektoru, da nećemo praviti nikakvih demonštracija na universi. Tim smo bili od g. rektora ohrabreni za izvedenje ovog čina.

Predsj.: Uzmimo, da se je ovako govorilo. Dopuštam, ali da vam je to rekao g. sveučilištni rektor, da možete demonstrirati, ne mogu vjerovati. On vam ne može ovlasti dati, niti ohrabriti vas nije mogao.

Obt. Frank: Jest, on nam je tako rekao (i drugi obtuženici potvrdjuju).

Predsj.: Mir. Vi ste izobraženi ljudi. Položili ste maturu te morate znati, da se takav čin ne smije učiniti. Pa makar vam i rekao rektor, on nema vlasti za to. Njegova vlast prestaje na stubama sveučilišta. (Obtuženici odobravaju.) — Imate li još što napomenuti u svoju obranu.

Dörwald: Nemam.

Predsj.: Ima li tko staviti kakvo pitanje (Nema). Neka unidje Osman Hadžić. (Smije se, ogledava se na kolege i na galeriju i maše fesom.) Nemojte praviti viceve niti se smijati. Vi kao pravnik morate znati, kako se valja ponašati. Jeste li razumjeli obtužnicu?

Hadžić: Jesam.

Predsj.: Jeste li kriv?

Hadžić: Nisam.

Predsj.: Pripoviedajte, što se dogodilo 15. i 16.?

Hadžić: Za 15. ne znam. 16. došao sam na sveučilište, gdje se je govorilo ob ovom i ob onom, kako da se prosvjeduje proti izvješenju magjarske zastave.

Predsj.: Je li bilo formalne sjednice?

Osman Hadžić: Nije. Kod nas se je dogovaralo i stavljao je svaki svoj priedlog.

Predsj.: Je li bio tko predsjednik?

Osman Hadžić: Nije bio nitko, premda se u obtužbi čita, da je bio Radić spontani predsjednik.

Predsj.: Tko je bio odredjen, da nosi barjak?

Osman Hadžić: Ne znam.

Predsj.: Tko je bio odredjen da ga spali?

Osman Hadžić: Ne znam.

Predsj.: Neki su spomenuli, da ga spale oni, koji prvi dodju.

Osman Hadžić: Neki mogu to znati, ali ja to ne znam

Predsj.: Jeste li bili u povorci?

Osman Hadžić: Jesam.

Predsj.: Jeste li bili na trgu?

Osman Hadžić: Jesam.

Predsj.: Jeste vidili, tko je spalio zastavu?

Osman Hadžić: Jesam, oni koji su prvi bili.

Predsj.: Jeste li vidili, tko ju je žestom polijao?

Osman Hadžić: Nisam.

Predsj.: Kuda ste pošli sa Jelačićeva trga?

Osman Hadžić: Vratili smo se na sveučilište. Kad smo došli na sveučilište, razgovarali smo se, kako je sve krasno išlo, upravo salonski. (Smieh.) Zatim se je zaključilo, da se na večer prije odlazka predade Njeg. Veličanstvu vienac sa nadpisom: „Hrvatski sveučilištni gradjani svomu hrvatskomu kralju poslie prosvjeda protiv supremacije Magjara“.

Predsj.: Imate li što navesti u svoju obranu?

Osman Hadžić: Imam, i ja bi to mogao sada razložiti, a mogu i kasnije, kako hoćete. U našim srcima ne bijaše nikakove mržnje protiv Magjara, već smo htjeli prosvjedovati protiv toga, što se je izvješenjem magjarske zastave pokazalo, da je ovo magjarska provincija, kako to pišu neke magjarske novine. Čitao sam u „Budapester Hirlapu“ . . . (Smieh.)

Predsj.: To ne spada na razpravu. Vi se nemate obazirati na novine.

Osman Hadžić: Javljeno je bilo, da će ministar predsjednik prisustvovati u našoj kući . . .

Predsj.: To ne spada na današnju razpravu. Imate li još što navesti u svoju obranu?

Osman Hadžić: Imam. U obtužnici stoji, da je bila naša nakana razdražiti i na mržnju poticati jedan narod protiv drugoga. Mi smo zaključili, da se nitko ne priključuje nama, već da mirno izvedemo čin, kojim smo izrazili prosvjed proti magjarskoj trobojnici, koja nema mjesta na hrvatskom teritoriju.

Predsj.: U samom činu leži vaša nakana, a da li je čin kažnjiv ili ne, o tom će izreći sud svoju osudu. Ima li tko staviti kakovo pitanje?

Bran. Ružić: Jeste li zadali poštenu riječ, da ne ćete demonstrirati izvan sveučilišta?

Osman Hadžić: Nismo. Već smo mu obećali, da ne ćemo na universi demonstrirati.

Predsj.: Kad bi rektor znao, da vi idete praviti demonstracije, onda vam ne bi dao da idete pod sveučilištnim barjakom, jer kad vi idete pod universitetskom zastavom, to rektor ima odlučiti, da li vam se ona ima dati ili ne.

Osman Hadžić: Kad bi nam g. rektor davao direktivu, ja bi bio proti tomu. On nam je rekao, da na njega nespada, što ćemo činiti vani, nego da budemo mirni, kad dodje Banffy na sveučilište.

Predsj.: Neka unidje Lavoslav Karan. — Jeste li razumjeli obtužnicu?

Karan: Jesam.

Predsj.: Jeste li kriv?

Karan: Nisam.

Predsj.: Pripoviedajte, što se je dogodilo 15. i 16. pr. mjeseca?

Karan: Za 15. ne znam ništa, a 16. u sriedu išli smo na sveučilište, ondje se dogovarali, kako ćemo prosvjedovati, a zatim smo otišli na Jelačićev trg i spalili zastavu.

Predsj.: Je li bila sjednica formalna?

Karan: Nije.

Predsj.: Je li bio tko predsjednikom?

Karan: Nije.

Predsj.: Znate li, tko je predložio, da se spali zastava?

Karan: Ne znam.

Predsj.: Jeste li znali, što se ima izvesti?

Karan: Nisam.

Predsj.: Znate li, tko je spalio zastavu?

Karan: Ne znam.

Predsj.: Tko ju je polijao žestom?

Karan: Ne znam.

Predsj.: Tko ju je donio, tko ju je kupio?

Karan: Ne znam.

Predsj.: Jeste li vikali?

Karan: Jesam.

Predsj.: Imate li još što navesti u svoju obranu?

Karan: Nemam.

Predsj.: Ima li tko staviti kakovo pitanje? (Nema.) Odgadjam sjednicu do 5 sati poslie podne.

Razprava počela je poslie podne u 5 sati i četvrt.

Predsj.: Koji nisu preslušani, neka se odstrane. (Nema nikoga.) — Neka unidje Josip Belović.

Predsj.: Jeste li razumjeli obtužnicu?

Belović: Jesam.

Predsj.: Jeste li kriv?

Belović: Nisam.

Predsj.: Pripoviedajte mi, što se je dogodilo 15. i 16. pr. mj.?

Belović: 15. kad sam došao na sveučilište, razgovaralo se ondje, kako da izkažemo svoje negodovanje. Govorilo se je, da se ide pred slavoluk i da se ondje zahtieva od oblasti, da skine zastavu. Na to sam otišao sa sveučilišta, jer sam bio osvjedočen, kad sam ostavio dvo-

ranu, da će se tako i učiniti, kako se zaključi, samo ako bude sloge. Kad sam 16. došao na sveučilište, već su se spremali na polazak na Jelačićev trg. Ja nisam imao povoda, da pitam, kamo se ide demonstrirati i što se kani izvesti.

Predsj.: Gdje ste vidili povorku i gdje ste joj se pridružili?

Belović: U sveučilištu.

Predsj.: Jeste li vikali?

Belović: Jest, vikao sam: „Pereant Magjari“, a „Abcug Magjari“ nisam vikao.

Predsj.: Vi ste dakle išli, a da niste znali kamo se i pošto se ide. Ako niste znali, što ste imali vikati, kako ste baš to vikali?

Belović: Prvi put, kad se je palila, a drugi put, kad je bila spaljena. Kad sam čuo, što se je vikalo, onda sam i ja vikao.

Predsj.: Kako to da ste vi upravo složno vikali?

Belović: Vrlo je lako snaći se, što da se viče.

Predsj.: Jeste li vidjeli, tko je zastavu spalio, tko ju je polio žestom, tko ju digao u vis?

Belović: Nisam.

Predsj.: Jeste li saznali, gdje se je dala zastava sašiti?

Belović: Nisam.

Predsj.: Jeste li znali, tko ju je nosio?

Belović: Nisam.

Predsj.: Imate li još što navesti u svoju obranu?

Belović: Nemam.

Predsj.: Ima li tko staviti kakovo pitanje?

Drž. odvjetnik: Jeste li uz put doznali, kamo se ide?

Belović: Ja sam bio osvjedočen, kamo se ide?

Predsj.: Kažite mi, što se je vikalo?

Belović: „Živio hrvatski kralj Franjo Josip I.! Slava Jelačiću! i Abcug Magjari!"

Predsj.: Neka unidje Živko Bertić. — Prije podne niste bili tu.

Predsj.: Jeste li razumili obtužnicu?

Bertić: Jesam.

Predsj.: Jeste li kriv?

Bertić: Nisam.

Predsj.: Pripoviedajte mi, što se je dogodilo 15. i 16. pr. mj.?

Bertić: Za 15. ne znam. 15. nisam bio u skupštini, jer je nije bilo.

Predsj.: Što se je dogodilo 16. u skupštini?

Bertić: Ja sam čekao samo na zaključak, jer sam bio sasvim siguran, da ću biti složan i sporazuman sa njihovim zaključkom.

Predsj.: Je li bila kakva formalna sjednica?

Bertić: Nije.

Predsj.: Je li bio tko predsjednikom?

Bertić: Nije.

Predsj.: Jeste li znali, što će se uraditi, kad ste se pridružili povorci?

Bertić: Jesam.

Predsj.: Jeste li znali, što se ima vikati?

Bertić: Jesam.

Predsj.: Jeste li znali, tko je odredjen bio da ju zapali, da ju polije žestom, da ju kupi?

Bertić: Nisam. Rekao sam malo prije, da nisam ništa znao.

Predsj.: Imate li što napomenuti u svoju obranu?

Bertić: Nemam.

Predsj.: Ima li tko staviti kakovo pitanje? (Nema.)

Predsj.: Neka unidje Franjo Bronzini. — Jeste li razumili obtužnicu?

Bronzini: Jesam.

Predsj.: Jeste li kriv?

Bronzini: Nisam.

Predsj.: Pripoviedajte mi, što se je dogodilo 15. i 16. pr. mj. ?

Bronzini: Za 15. ne znam ništa, a 16. došao sam na sveučilište, gdje se je zaključilo, da se spali magjarska zastava.

Predsj.: Gdje ste se pridružili povorci?

Bronzini: Ja sam nadošao onda, kada je povorka počela odilaziti.

Predsj.: Jeste li saznali, što se radi?

Bronzini: Jesam.

Predsj.: Jeste li vidjeli, tko je spalio zastavu?

Bronzini: Nisam vidio.

Predsj.: Kuda ste pošli, kad se je spalila zastava?

Bronzini: Vratili smo se na sveučilište, pa smo se razišli.

Predsj.: Neznate za nikakov zaključak?

Bronzini: Neznam.

Predsj.: Imate li što navesti u svoju obranu?

Bronzini: Ne imam.

Predsj.: Ima li tko staviti kakovo pitanje? (Neima.)

Predsj.: Neka unidje Stjepan Car-Kurjan. — Jeste li razumjeli obtužnicu?

Car-Kurjan: Jesam.

Predsj.: Jeste li kriv?

Car-Kurjan: Nisam.

Predsj.: Pripoviedajte, što se je dogodilo 15. i 16. prošloga mjeseca?

Car-Kurjan: Za 15. ne znam ništa. 16. došao sam na universu i dočuo sam u foyeru za zaključke. Pošao

sam s njima na Jelačićev trg, postavili smo se u okrug i učinili smo čin, koji vam je poznat. Kad smo se postavili u okrug, onda su četvorica postavili zastavu na sablje; polijali ju žestom i upalili.

Predsj.: Jeste li vi vidjeli, tko ju je spalio?

Car-Kurjan: Nisam, jer sam stajao medju zadnjima, pošto nisam bio u gali.

Predsj.: Jeste li vi dne 16. prisustvovali kakovom zaključku?

Car-Kurjan: Jesam. Bilo je raznih predloga i da ćemo se pred žandarima dati bosti. Ja se nisam mnogo interesirao.

Predsj.: Kako je bilo ustanovljeno, tko će što učiniti?

Car-Kurjan: Ne znam. Ja sam bio s Tomićem i imao sam drugoga razgovora.

Predsj.: Jeste li vidili, tko je upalio zastavu?

Car-Kurjan: Ja sam vidio samo kako je planula.

Predsj.: Znadete li, tko je nosio zastavu?

Car-Kurjan: Ne znam. Kasnije sam samo dočuo, da ju je netko donio i izvukao izpod kaputa.

Predsj.: Jeste li vikali?

Car-Kurjan: Jesam „Živio hrvatski kralj Franjo Josip I. i abcug Magjari!“

Predsj.: Jeste li se vratili zatim na sveučilište?

Car-Kurjan: Nisam. Bilo je dosta kasno, pa sam bio gladan.

Predsj.: To ne spada amo. Nemojte tako govoriti. Imate li što napomenuti u svoju obranu?

Car-Kurjan: Imam to, da nismo imali te namjere, da razdražujemo narod, već smo htjeli, da si dademo oduška zato, što se je magjarska zastava izvjesila na hrvatskom teritoriju. To je moje uvjerenje, pa kad ja radim po svom uvjerenju . . . . .

Predsj.: Dosta, dosta! Sud će o tom izreći svoju osudu, da li je čin kažnjiv ili ne, da li je to umjestno ili nije. — Ima li tko što pitati? (Nema.)

Predsj.: Neka unidje Josip Dostal. — Jeste li vi razumili obtužnicu?

Dostal: Jesam.

Predsj.: Jeste li kriv?

Dostal: Nisam.

Predsj.: Pripoviedajte, što se je dogodilo 15. i 16. prošloga mjeseca?

Dostal: O 15. ne znam ništa, a o 16. samo to, da sam bio na dogovoru na sveučilištu, gdje se je razpravljalo, kako bi se prosvjedovalo proti protuzakonitom izvješenju magjarske zastave.

Predsj.: Jeste li vidili, tko je spalio zastavu?

Dostal: Nisam.

Predsj.: Jeste li bili u povorci? Jeste li vikali?

Dostal: Jesam.

Predsj.: Je li bio tko predsjednikom skupštine?

Dostal: Nije nitko. To je bilo upravo tako, kao da bi se sada sastali, pa se razgovarali.

Predsj.: Tko je postavio predlog, da se prosvjeduje?

Dostal: Ne znam.

Predsj.: Je li bilo rečeno, što se ima tamo sve činiti, tko bude palio zastavu, tko će ju polijati žestom?

Dostal: Govorilo se, ali ne znam, tko je govorio.

Predsj.: Kuda ste pošli sa Jelačićeva trga poslie spaljenja zastave.

Dostal: Vratili smo se na sveučilište, te zaključili, da se predade vienac Njeg. Veličanstvu.

Predsj.: Imate li što napomenuti u svoju obranu?

Dostal: Imam. Mi nismo kanili prosvjedovati iz mržnje protiv magjarskoga naroda, već samo zato, što su

Magjari povriedili našu Hrvatsku i što su izvjesili magjarsku zastavu . . .

Predsj.: To ne spada u razpravu. U sámom činu leži i nakana. Imate li još što napomenuti u svoju obranu?

Dostal: Imam to reći, da nas nije bilo 80, nego da nas je bilo mnogo više.

Predsj.: Tu nije do broja, koliko vas je bilo. To na stvari ne čini ništa. To nema nikakove svrhe. — Ima li tko staviti kakovo pitanje? (Nema.) — Neka unidje Žiga Hacker. — Jeste li vi razumili obtužnicu?

Hacker: Jesam.

Predsj.: Jeste li kriv?

Hacker: Nisam.

Predsj.: Pripoviedajte, što se je dogodilo 15. i 16. prošlog mjeseca?

Hacker: O tom ne mogu pripoviedati, jer nisam bio na universi.

Predsj.: Gdje ste se sastali sa povorkom? Gdje ste se pridružili?

Hacker: U Ilici.

Predsj.: Je li vam bilo poznato, o čem se radi.

Hacker: Jest. Meni se je reklo, da se ide spaliti zastava. Mi smo otišli na Jelačićev trg, ondje se poredali i na sabljama spalili zastavu.

Predsj.: Znate li, tko je palio zastavu, tko ju je polio žestom, tko ju je donio?

Hacker: Ne znam.

Predsj.: Jeste li vikali?

Hacker: Jesam vikao: „Slava Jelačiću!“ — „Živio hrvatski kralj“ nisam vikao, a na povratku vikao sam „Abcug Magjari!“ Kasnije smo se vratili na sveučilište, gdje se je dogovaralo, da se preda vienac Nj. Veličanstvu.

Predsj.: Kakav vienac?

Hacker: Lovor-vienac sa nadpisom: „Hrvatski sveučilištni gradjani svomu hrvatskomu kralju poslie prosvjeda protiv magjarskoj — ne znam kako — tiraniji“.

Predsj.: Gdje ste išli? Na početku, u sredini ili straga?

Hacker: Ja sam bio u gradjanskom odielu, pa sam išao u sredini.

Predsj.: Imate li što napomenuti u svoju obranu?

Hacker: Nemam.

Predsj.: Ima li tko staviti kakovo pitanje? (Nema.) Neka unidje Stjepan Kajba. — Jeste li razumjeli obtužnicu?

Kajba: Jesam.

Predsj.: Jeste li kriv?

Kajba: Nisam.

Predsj.: Pripoviedajte, što se je dogodilo 15. i 16. pr. mjeseca?

Kajba: Za 15. ne znam ništa. 16. bio sam u „Zastavi“ i čitao sam ondje novine. Ondje se je povela rieč o izvješivanju magjarske zastave i došlo se do toga, da se ima spaliti zastava. Zatim smo pošli, i to oni, koji su bili u gala nošnji, napried i ostraga do Jelačićeva spomenika i spalili ondje magjarsku trobojnicu. Zatim smo se vratili na universu.

Predsj.: Znadete li, tko je stavio predlog, da se to učini.

Kajba: Ne znam.

Predsj.: Znate li, tko je spalio zastavu, tko ju je u vis držao, tko ju je polio žestom?

Kajba: Ne znam.

Predsj.: Da li znate, tko je bio odredjen, da učini ovo, tko ono?

Kajba: Ne znam.

Predsj.: Jeste li vikali?

*

Kajba: Jesam sva tri poklika: „Živio hrv. kralj!“ „Slava Jelačiću!“ „Abcug Magjari!“

Predsj.: Kad ste natrag išli, što je onda bilo?

Kajba: U auli se je dogovaralo o tom, da se na odlazku predade lovor-vienac Njeg. Veličanstvu sa nadpisom: „Hrv. sveuč. gradjani svomu hrv. kralju poslie prosvjeda protiv magjarske tiranije“.

Predsj.: Imate li što u svoju obranu?

Kajba: Nemam.

Predsj.: Ima li tko staviti kakovo pitanje? (Nema.) — Neka dodje Aleksander Horvat.

Predsj.: Jeste li razumili obtužnicu?

Horvat: Jesam.

Predsj.: Jeste li kriv?

Horvat: Nisam.

Predsj.: Pripoviedajte, što se je dogodilo 15. i 16.?

Horvat: O 15. ne znam ništa, a 16. došao sam na sveučilište, i to na konac dogovora. Stvoren je bio zaključak, da se ima demonstrirati, da se imade ugarska zastava spaliti.

Predsj.: Tko je to predložio?

Horvat: Ne znam.

Predsj.: Znate li tko je bio odredjen, da učini ovo ili ono?

Horvat: Ne znam. Svi zajedno.

Predsj.: Kad ste došli na Jelačićev trg, što ste radili?

Horvat: Postavili smo se u okrug, spalili zastavu i kliknuli ona tri uzklika, a zatim smo otišli na sveučilište, gdje se je odlučilo, da se preda lovor-vienac I j. Veličanstvu sa poznatim nadpisom.

Predsj.: Jeste li vidili, tko je spalio zastavu, t o ju je kvasio žestom, tko ju je digao u vis?

Horvat: Ja sam vidio samo to, da je na sablja a gorila.

Predsj.: Imate li što napomenuti u svoju obranu?

Horvat: Imam. Ja ne držim, da je bila naša namjera, da razdražimo i na mržnju potaknemo narod, već da proti izvješenju magjarske zastave izrazimo svoje negodovanje. Meni nije bila ni iz daleka druga nakana nego ova.

Predsj.: To je svejedno. U samom činu leži vaša nakana. Da li je čin kažnjiv ili ne, to će sud riešiti — Ima li tko staviti kakovo pitanje? (Nema.) — Neka unidje Ivan Janković.

Predsj.: Jeste li razumjeli obtužnicu?

Janković: Jesam.

Predsj: Jeste li kriv?

Janković: Nisam.

Predsj.: Pripoviedajte, što se je dogodilo 15. i 16.?

Janković: 15. ne znam, što se dogodilo, a 16. bio sam na skupštini na sveučilištu, gdje se je govorilo o magjarskoj zastavi. Bilo je raznih predloga. Jedni su predlagali ovo, drugi ono. Zatim smo pošli u redu i miru na Jelačićev trg, spalili ondje zastavu, a zatim se vratili na universu.

Predsj.: Je li se na sveučilištu odredilo, koji ima što činiti.

Janković: Nije.

Predsj.: Neki kažu, da se je odredilo.

Janković: Može biti oni znadu.

Predsj.: Jeste vi znali, što ćete vikati?

Janković: Jesam.

Predsj.: Pa koja su ta tri poklika?

Janković: 1. „Živio hrvatski kralj Franjo Josip I.!“ 2. „Slava Jelačiću!“ 3. „Abcug Magjari!“

Predsj.: Kad ste natrag došli, što ste onda zaključili?

Janković: Zaključilo se je, da predamo Nj. Veličanstvu lovor-vienac sa nadpisom: „Hrv. sveučilištni gradjani svomu hrvatskomu kralju poslie prosvjeda — jali tiranije — jali supremacije Magjara".

Predsj.: Imate li što navesti u svoju obranu?

Janković: Imam to, da mi nismo, kao što u obtužnici stoji, razdraživali i poticali narod na mržnju protiv Magjara. Ja poznam dobro magjarski narod i znam, da nam on ne želi nikakova zla, nego vodje, koji su na čelu naroda . . .

Predsj.: To ne spada amo. Već ste vi samim činom uvriedili narod. Kolika je uvrieda i kolika je pogreška u vašem činu, to će sud izreći. — Ima li tko staviti kakovo pitanje. (Nema.)

Predsj.: Neka unidje Milan Heimerl. — Jeste li razumljeli obtužnicu?

Heimerl: Jesam.

Predsj.: Jeste li kriv?

Heimerl: Nisam.

Predsj.: Što se dogodilo 15. i 16.?

Heimerl: Za 15. ne znam ništa. U takozvanoj skupštini nisam bio. Ja sam došao poslie, pa pošto sam dočuo, što se ima raditi i pošto sam bio uvjeren, da treba nešto učiniti protiv izvješenju magjarske zastave, pridružio sam se povorci i pošao na Jelačićev trg, gdje bi magjarska zastava spaljena.

Predsj.: Jeste li vi znali, što se radi?

Heimerl: Jesam.

Predsj.: Jeste li vikali?

Heimerl: Jesam.

Predsj.: Koja su ta tri poklika?

Heimerl: „Živio hrvatski kralj Franjo Josip I.!" „Slava Jelačiću!" i „Abcug Magjari!"

Predsj.: Kuda ste kasnije išli?

Heimerl: Pošli smo na sveučilište, gdje je stvoren zaključak, da se predade Nj. Veličanstvu vienac sa vrpcom, na kojoj bude napisano: „Hrvatski sveučilištni gradjani svomu hrvatskomu kralju poslie prosvjeda protiv magjarske tiranije".

Predsj.: Imate li još što navesti u svoju obranu?

Heimerl: Neman.

Predsj.: Ima li tko kakovo pitanje?

Bran. Ružić (pita Heimerla): Jeste li vi onda, kad vas je zatražio gospodin rektor, zadali mu poštenu rieč.

Heimerl: Ja nisam bio prisutan. (Smieh.)

Predsj.: Nemojte se smijati, jer tim pokazujete, da niste zreli ljudi, jer tko se smije, kad mjesta nema smiehu, taj se čini smiešnim.

Obt. Fabrio: To pokazuje, da smo dobre volje.

Predsj.: Radi toga, što ste rekli, da ste dobre volje, dajem vam ukor.

Predsj.: Neka unidje Svetomir Korporić. — Jeste li vi razumieli obtužnicu?

Korporić: Jesam, ali nisam sve razumio, naime ono „koga protiv komu razdraživati".

Predsj.: Hrvate protiv Magjara. Jeste li kriv?

Korporić: Nisam.

Predsj.: Što vi znate o dogadjajima dne 15. i 16. prošlog mjeseca. Jeste li bili kod kakovog dogovora?

Korporić: Jesam.

Predsj.: Tečajem izjave rekli ste, da niste bili.

Korporić: 15. smo razpravljali, kako treba da demonstriramo proti izvješenju magjar. zastave. Zaključivalo se, ali do zaključka nije došlo. 16. nismo ništa zaključili, već smo se dogovorili, da ćemo spaliti magjarsku zastavu na Jelačićevu trgu uz poklike: „Živio hrvatski kralj Franjo josip I.! Slava Jelačiću! i Abcug Magjari!"

Predsj.: Je li tamo bilo rečeno, tko bude kupio zastavu, tko ju bude nosio, tko će ovo, tko ono načiniti?

Korporić: To ne znadem.

Predsj.: Je li znate, tko je palio zastavu?

Korporić: Ne znam.

Predsj.: Jeste li išli u povorci?

Korporić: Jesam.

Predsj.: Jeste li vidjeli, kad je gorila?

Korporić: Nisam vidio, nego samo kako je planula.

Predsj.: Jeste li vikali?

Korporić? Jesam.

Predsj.: Koja su ta tri poklika?

Korporić: „Živio hrvatski kralj Franjo Josip I.! Slava Jelačiću! Abcug Magjari!“

Predsj.: Kuda ste pošli sa Jelačićeva trga?

Korporić: Vratili smo se u redu kao i prije na sveučilište i dogovorili smo se ondje, da ćemo predati Njeg. Veličanstvu vienac s nadpisom: „Hrvatski sveuč. gradjani svomu hrvatskomu kralju poslie prosvjeda protiv magjarske tiranije.“

Predsj.: Imate li što navesti u svoju obranu?

Korporić: Imam to, da nisam ništa kriv.

Predsj.: Ima li tko staviti kakovo pitanje? (Nema.)

Predsj.: Neka unidje Josip Krnjak. — Jeste li razumili obtužnicu?

Krnjak: Jesam.

Predsj.: Jeste li kriv?

Krnjak: Nisam.

Predsj.: Što vam je poznato o dogodjajima 15. i 16. pr. mj.?

Krnjak: Niti 15. niti 16. nisam bio na sveučilištu.

Predsj.: Niti 15.?

Krnjak: Ne.

Predsj.: Jeste li bili u povorci?

Krnjak: Jesam i pridružio sam se, jer sam dočuo, o čem se radi.

Predsj.: Jeste li vi znali, tko je bio odredjen, da ovo čini, tko ono?

Krnjak: Nisam.

Predsj.: Jeste li daklo vidjeli, tko je palio zastavu, tko ju polio žestom?

Krnjak: Nisam.

Predsj.: Znadete li, tko je donio zastavu i tko ju je kupio?

Krnjak: Ne znam.

Predsj.: Jesu li vam bili poznati uzklici?

Krnjak: Nije mi bilo poznato, te sam vikao što su drugi vikali. Sa trga vratili smo se na sveučilište, gdje je bilo zaključeno, da se predade Nj. Vel. vienac sa nadpisom: „Hrvatski sveuč. gradjani svom hrvatskom kralju poslie prosvjeda protiv magjarske supremacije“.

Predsj.: Imate li što napomenuti u svoju obranu?

Krnjak: Nemam.

Predsj.: Ima li tko staviti kakovo pitanje? (Nema.) — Neka unidje Roko Maričić. — (Dolazi prekrštenim rukama i crvenim klinčacem u ustima.)

Predsj.: Izvolite to uzeti iz ustiju. — Jeste li razumili obtužnicu?

Maričić. Jesam.

Predsj.: Jeste li kriv?

Maričić: Nisam.

Predsj.: Pripoviedajte mi, što se je dogodilo 15. i 16. pr. mj.

Maričić: Nemam dobre pameti, da se sjetim, što se je tada dogodilo. (Razmišlja.) Nego u koliko se budem sjećao, pripoviedat ću. Magjarske zastave spalili nismo, jer nije bilo na njoj grba i ruže.

Predsj.: Možda ovakove, kao što vi imate.

Maričić: Ja sam vidio, da je bila zastava crvene, bijele i zelene boje, da je bila talijanska zastava. (Smieh.)

Predsj.: Ali svi vaši drugovi kažu, da je to bila zastava magjarska.

Maričić: Moguće.

Predsj.: Jeste li 16. bili na sveučilištu?

Maričić: Jesam. 15. sam takodjer bio.

Predsj.: Kada se je govorilo, kako treba prosvjedovati, znadete li, komu su bile kakove uloge podieljene?

Maričić: Ja sam slučajno na hodniku bio, pa se ne sjećam, da li se je o tom govorilo.

Predsj.: A što je 16. prije podne bilo?

Maričić: Bio sam na sveučilištu i šetao se po hodniku. Je li skupština bila ili nije, to ne znam. Predsjednik nije nitko bio, nitko nije vodio glavnu rieč, već su svi vikali i dogovarali se.

Predsj.: Kažite mi, kako je stvoren zaključak.

Maričić: Ne znam.

Predsj.: Znadete li o čemu se radilo?

Maričić: Znadem. Govorilo se je, kako da se prosvjeduje protiv toga, što su braću Frank magjarski radnici iztukli i protiv izvješenju magjarskih zastava na slavoluku.

Predsj.: Ja vas o tom ne pitam, nego samo to, kad ste vi šetali, da li ste vi znali, što se radi u onoj hrpi, gdje se je dogovaralo o prosvjedu?

Maričić: Kad sam išao u povorci, onda sam tek saznao.

Predsj.: A kakovu zastavu ste spalili?

Maričić: Magjarsku.

Predsj.: A tko ju je spalio?

Maričić: Ne znam.

Predsj.: Koji su ju držali na mačevima?

Maričić: Svi, koji su mogli.

Predsj.: Imate li što navesti u svoju obranu?

Maričić: Imam to reći, da nisam kriv, da nisam prekršio poštene rieči, da nisam razpirivao dva naroda ni na kakav razdor, već smo mirno išli, štujući magjarsku slobodu.

Predsj.: U samom činu leži nakana, a da li je čin kažnjiv ili ne, o tom će sud svoju osudu reći.

Predsj.: Imate li još što reći?

Maričić: Imam to, da po zakonu magjarskoj zastavi nema mjesta na hrvatskom teritoriju.

Predsj.: O tom vi nemate govoriti, ima li mjesta ili ne. Ja sam vam rekao, da li je to korektno ili ne, to ne će niti sud, nego drugi faktori, koji leže izvan nas, odlučiti.

Predsj.: Ima li tko staviti kakvo pitanje? (Nema).

Predsj.: Neka unidje Konstantin Momirović.

Predsj.: Jeste li razumili obtužnicu?

Momirović: Jesam.

Predsj.: Jeste li kriv?

Momirović: Nisam.

Predsj.: Pripoviedajte mi, što se je dogodilo 15. i 16. pr. mj.?

Momirović: Dne 15. pr. mj. bili smo se sakupili na sveučilištu i dogovarali, kako je nepravica, što je izvješena magjarska zastava na hrvatskom teritoriju. Htjeli smo demonštrirati. No tog dana nije došlo do zaključka već drugog dana. Medjutim ja nisam bio prisutan, kad se je zaključivalo, nego sam kasnije došao.

Predsj.: Jeste li saznali o čem se radi?

Momirović: Jesam čuo u povorci, što će se učiniti.

Predsj.: Jeste li vidili, tko je spalio zastavu, tko ju je polio žestom, tko ju je u vis dignuo?

Momirović: Nisam vidio.

Predsj.: Znadete li, tko je bio na skupštini odredjen, da nosi zastavu, da ju kupi, da ovo izvede ili ono.

Momirović: Ne znam.

Predsj.: Jeste li vikali?

Momirović: Jesam ona tri poklika: „Živio hrvatski kralj Franjo Josip I.!" „Slava Jelačiću!" „Abcug Magjari!" — Sa Jelačićeva trga vratili smo se na sveučilište, gdje smo zaključili, da se preda Njeg. Veličanstvu vienac sa nadpisom: „Hrvatski sveučilištni gradjani svome hrvatskomu kralju Franji Josipu I. poslie prosvjeda protiv postupanja Magjara".

Predsj.: Je li vam poznato, koji je zastavu donio?

Momirović: Nije.

Predsj.: Tečajem izjave ste rekli, da ste vidili, kad ju je jedan izpod kaputa izvadio.

Momirović: Nisam to rekao. Ja sam rekao, da sam čuo pripoviedati.

Predsj.: Ja ću vam pročitati izjavu. (Čita). Vidite, da ste se izjavili. Imate li što kazati u svoju obranu?

Momirović: Imam to, da se ne osjećam ništa krivim i da ono, što je u obtužnici, da sam htio nekoga zavadjati i razdraživati, ne stoji, jer kad smo išli na Jelačićev trg, išli smo mirno, samo da ne dodje do kakve bune i strke. Poštene rieči da nismo prekršili, jer nismo zadali g. rektoru poštene rieči za ponašanje i izvan universe, već samo na universi. G. Spevec nam je rekao, da možemo vani slobodno i prozore lupati.

Predsj.: Ne mogu vjerovati, da je to rekao g. Spevec, a ako je i rekao, to vama ne može dati vlasti, da vi vani demonštrirate. To ja ne mogu vjerovati. Vi

ste kazali, da ste zadali poštenu rieč samo glede mira na universi, ali g. Spevec je tražio od vas, da budete mirni i izvan universe. — Imade li tko staviti kakovo pitanje?

Bran. dr.Ružić (čita obtužnicu i ono, gdje se veli, da su zadali sveučilištni gradjani g. Spevcu poštenu rieč, da će na i izvan universe držati mir i red). To ja oprovrgavam, pošto svi obtuženici izjavljuju, da takove poštene rieči svome rektoru nisu zadali, pošto im je on dozvolio, da slobodno prave demonštracije izvan sveučilišta. Ja držim, da bi bilo svakako potrebno, da se presluša g. rektor Spevee.

Predsj.: O tom će sud stvoriti zaključak u svoje vrieme.

Predsj.: Neka unidje Milivoj Milić.

Predsj.: Jeste li razumili obtužnicu?

Milić: Jesam.

Predsj.: Jeste li kriv?

Milić: Nisam.

Predsj.: Pripoviedajte mi, što se je dogodilo 15. i 16. pr. mj.?

Milić (klimajuć glavom): O tom ne znam ništa kazati.

Predsj.: Niti o 16.?

Milić: Ne.

Predsj.: Jeste li bili u povorci?

Milić: Ja sam spavao, onda nisam mogao biti u povorci.

Predsj.: Tečajem izjave ste rekli, da ste bili u povorci.

Milić: Ja sam ono rekao iz kolegijalnosti. Da su me ondje pridržali, ja bi im bio istinu rekao.

Predsj.: Istina se mora uviek reći. Jeste li vidili, kad se je spaljivala zastava?

Milić: Nije me zanimalo da vidim, jer sam imao odviše drugog posla.

Predsj.: Imate li što napomenuti u svoju obranu?

Milić: Nemam.

Predsj.: Ima li tko staviti kakvo pitanje? (Nema.) — Neka unidje Franjo Poljak.

Predsj.: Jeste li razumili obtužnicu?

Poljak: Jesam.

Predsj.: Jeste li kriv?

Poljak: Nisam.

Predsj.: Jeste li 15. pr. mj. bili na sveučilištu?

Poljak: Nisam.

Predsj.: A 16.?

Poljak: Jesam.

Predsj.: Što se je tamo radilo?

Poljak: Ondje smo se dogovarali, da ćemo spaliti magjarsku zastavu i pošao sam kasnije u povorci na Jelačićev trg, gdje se je zastava spalila.

Predsj.: Kakvim redom bijaše zaključeno da se ide.

Poljak: O tom se nije dogovaralo, te smo sa universe pošli dosta u neredu, a kasnije smo se istom uredili.

Predsj.: Je li znadete, tko je zastavu palio, tko ju je žestom nakvasio, tko ju naručio?

Poljak: Ne znam.

Predsj.: Jeste li vikali ona tri poklika?

Poljak: Jesam.

Predsj.: Koja su ta tri poklika?

Poljak: „Živio hrvatski kralj Franjo Josip I.! Slava Jelačiću! Abcug Magjari!“

Predsj.: Jeste li vidili, tko je zastavu dignuo u vis?

Poljak: Nisam.

P r e d s j. : Kamo ste za tim pošli?

P o l j a k : Vratili smo se na universu, gdje se je zaključilo, da se na večer (P r e d s j. : Na večer?) kod odlazka Njeg. Veličanstva preda njemu vienac sa nadpisom : „Hrvatski sveučilištni gradjani svome hrvatskome kralju poslie prosvjeda protiv magjarske supremacije".

P r e d s j. : Vi ste bili dakle kod toga?

P o l j a k : Jesam.

P r e d s j. : Imate li što navesti u svoju obranu?

P o l j a k : Nemam.

P r e d s j. : Ima li tko staviti kakvo pitanje. (Nema.) — Neka unidje Svetozar P r e d o j e v i ć.

(Glasovi: Ne ima ga ovdje. Ovaj čas bio je ovdje.)

P r e d s j : Možemo ga za sada izpustiti. Neka unidje Franjo P a p r a t o v i ć.

P r e d s j. : Jeste li razumjeli obtužnicu?

P a p r a t o v i ć : Jesam.

P r e d s j. : Jeste li kriv?

P a p r a t o v i ć : Ne smatram se krivim.

P r e d s j. : Pripoviedajte mi, što se je dogodilo 15. i 16. prošloga mjeseca?

P a p r a t o v i ć : Molim vas, je li bila demonstracija 15. ili 16. prošloga mjeseca, jer se više ne sjećam.

P r e d s j. : U sriedu 16. prošloga mjeseca.

P a p r a t o v i ć : Dne 15. poslie podne nisam bio na sveučilištu. Nisam bio niti 16. na skupštini.

P r e d s j. : Gdje ste se priključili povorci.

P a p r a t o v i ć : Priključio sam se povorci, kad je pošla s universe. Ja nisam točno znao, što će biti, već sam samo to znao, da će biti demonstracija protiv magjarske zastave, a putem sam saznao, da će se paliti na Jelačićevu trgu magjarska zastava.

P r e d s j. : Kad se je polila, jeste li vidili, tko ju je spalio?

Papratović: Moji drugovi. Ja sam vidio da su zastavu na sabljama u zrak digli, a kad su ju spalili, nisam vidio, jer sam bio daleko.

Predsj.: Jeste li vikali?

Papratović: Jesam: „Živio hrvatski kralj!" i „Abcug Magjari!", a „Slava Jelačiću!" nisam vikao.

Predsj.: Jeste li se vratili na sveučilište.

Papratović: Jesam. Kad smo se vratili na sveučilište, bilo se je zaključilo, kako je poznato, da se Nj. Veličanstvu na odlazku preda vienac sa nadpisom, koji znači protest proti nasilju Magjara. Što se je detaljno zaključilo, ne znam, jer sam stajao na strani s jednim kolegom.

Predsj.: Imate li što navesti u svoju obranu.

Papratović: Imam protiv toga, što se u obtužnici veli, da smo počinili prestupak § 302. k. z., jer smo bunili i razdraživali na mržnju jedne proti drugima. Mi nismo nikoga poticali na mržnju. To najbolje svjedoči naše postupanje. Mi smo u miru i redu išli do spomenika i vratili se u isto tako liepom redu sa Jelačićeva trga na sveučilište. Mi smo svojim činom imali nakanu, da protestiramo proti protuzakonitoj onoj supremaciji, koja se htjela vršiti u Hrvatskoj. Mi nismo imali nikakve zle namjere.

Predsj.: U samom činu leži nakana, a je li čin kažnjiv ili nije, o tom će sud svoju osudu reći.

Papratović: Razlozi, koji su nas potakli na čin, a najviše oni glasovi, koji su . . .

Drž. odvj. (ljutit, crven u licu ustaje i govori g. predsjedniku): Vi niste predsjednik. Ja sam si učinio nekakvu primjetbu u svojim bilježkam, a g. Radić prigovara mi i zabada uviek u mene. Već mi je toga dosta. Molim g. predsjednika, da me uzme u zaštitu.

Predsj.: Ja podieljujem obtuženiku Radiću ukor. Ako budete još jedanput stavili primjetbu ili naprama drugomu ili naprama gosp. državnom odvjetniku, prvi i posljednji put vam kažem, da ću vas s mjesta dati odstraniti odavle. (Radić hoće da govori. Predsjednik mu neda.)

Radić: Dobro je . . .

Predsj.: Sad morate šutiti. Ako budete još jedanput govorili, ja ću vas s mjesta dati van izpratiti.

Papratović: Ja sam htio reći, ja sam se izjavio, da se nesmatram krivim. Razlozi, koji su nas potakli, da spalimo zastavu, jest pisanje magjarskih novina, koje pišu, da je ugarski ministar-predsjednik Banffy kao ministar-predsjednik ujedno i hrvatski i da je cieli položaj Hrvatske skroz kao provincija . . .

Predsj.: Što su listovi pisali, na to se nesmije obazirati.

Papratović: Ja hoću, da pokažem, kako to smatra vanjski sviet. I ja sam državljanin kao i svaki drugi.

Predsj.: Jest. Na onom mjestu, gdje ste zvani. Ako ste vi protivna mnienja, to nesmijete vi tim to izvadjati. — Neka unidje Zvonimir. Pajk (Nije ovdje.)

Predsj.: Neka unidje Samuel Šteiner. — Jeste li razumili obtužnicu?

Šteiner: Jesam. Samo nešto nisam, što se mene tiče.

Predsj.: Jeste li kriv?

Šteiner: Nisam.

Predsj.: Pripoviedajte mi, što se je dogodilo 15. i 16. pr. mj.?

Šteiner: Za 15. ne znam ništa. U skupštini nisam bio. Dne 16. nisam bio na skupštini. Povorci sam se pridružio kod Kačićeva spomenika. Sâm sam se pridružio.

Predsj.: Kad ste se pridružili tamo povorci, jeste li znali, o čem se radi.

Steiner: Meni je o tom počeo govoriti drug Fibić i rekao mi je, da se ide spaliti magjarska zastava, ali drugi počeli su na to vikati, da se ne smije ništa govoriti. Došli smo na Jelačićev trg i zapalili smo zastavu.

Predsj.: Jeste li vidili, tko ju je spalio.

Šteiner: Ja sam vidio samo, da gori zastava, a tko ju je zapalio, nisam vidio, jer sam bio sasvim otraga.

Predsj.: Tečajem izjave ste rekli, da ste se povorci pridružili sa farmaceutom Fibićem.

Šteiner: Nisam se ja s njime mogao priključiti povorci, jer se je on kod sveučilišta pridružio.

Predsj.: Kazali ste tečajem izjave, da niste znali o čem se radi. — Jeste li znali, tko je bio odredjen da donese zastavu.

Šteiner: Nisam.

Predsj.: Kuda ste pošli sa Jelačićeva trga.

Šteiner: Vratio sam se na universu, da vidim, ako imam kakav list.

Predsj.: Nije li se to vrieme, što dogovaralo na universi?

Šteiner: Jest. Govorilo se je, da se ima predati vienac . . .

Predsj.: Kakav?

Šteiner: Skupocjeni lovor-vienac sa nadpisom: „Hrvatska sveučilištna mladež svome hrvatskome kralju Franji Josipu I. poslie prosvjeda protiv supremacije Magjara“.

Predsj.: Jeste li vikali?

Šteiner: Jesam.

Predsj.: Što se je vikalo tamo? Koja su ta tri poklika?

Šteiner: „Živio hrvatski kralj!“ „Slava Jelačiću!“ „Abcug Magjari!“

Predsj.: Neka unidje Vjekoslav Špiler. — Jeste li razumili obtužnicu?

Špiler: Jesam.

Predsj.: Jeste li kriv?

Špiler: Nisam.

Predsj.: Pripoviedajte mi, što se je dogodilo 15. i 16. pr. mj.?

Špiler (razmišlja): 15. baš nisam bio na sveučilištu, a 16. je bio sastanak, skupština što li. Razpravljalo se je o spaljenju magjarske zastave.

Predsj.: Izvolite govoriti dalje. Valjda znate, što je tamo bilo.

Špiler: Kad je zaključak bio stvoren, ja sam pristao na taj zaključak. Kasnije sam pošao s povorkom na Jelačićev trg i vikao: „Živio hrvatski kralj!“ „Slava Jelačiću!“ „Abcug Magjari!“

Predsj.: Znadete li, tko je bio odredjen, da spali zastavu.

Špiler: Ne znam.

Predsj.: Tko ju je žestom nakvasio?

Špiler: Ne znam.

Predsj.: Tko ju je u vis dignuo, tko ju je nosio, tko ju je kupio?

Špiler: Ne znam.

Predsj.: Kuda ste krenuli sa Jelačićeva trga?

Špiler: Vratili smo se na sveučilište i ondje zaključili, da se preda Njeg. Vel. lovor-vienac sa nadpisom: „Hrvatski sveučilištni gradjani svome hrvatskome kralju Franji Josipu I. poslie prosvjeda protiv tiranije Magjara“.

Predsj.: Imate li što napomenuti u svoju obranu?

Špiler: Nemam.

Predsj.: Ima li tko staviti kakovo pitanje. (Neima.)

Predsj.: Neka unidje Ivan Štemberger. — Jeste li razumili obtužnicu?

Štemberger: Jesam.

Predsj.: Jeste li kriv?

Štemberger: Po svom uvjerenju nisam.

Predsj.: Pripoviedajte mi, što vam je poznato o dogodjajima 15. i 16. pr. mj.?

Štemberger: 15. se ne sjećam. Bio sam na universi, ali se ne sjećam. Poslie podne nisam bio na universi. 16., kad smo se vraćali iz viećnice, pošli smo na sveučilište i počeli smo se dogovarati, kako da prosvjedujemo proti protuzakonitom izvješenju magjarske zastave. Zaključilo se je, da se spali magjarska zastava na Jelačićevu trgu. Predlagalo ih je i više, a prihvaćen bi samo ovaj predlog.

Predsj.: Tko je stavio taj predlog?

Štemberger: Ne znam.

Predsj.: Kad ste zaključivali o prosvjedu, tko je bio odredjen, da zastavu spali, tko da ju nosi, tko da ju kupi, tko da ovo čini, tko ono.

Štemberger: Tu se nije odredjivalo, pošto je većina dizala ruke u vis i pojedini se javljali, ja ću ovo, ti ćeš ono raditi.

Predsj.: Kažite mi, jeste li vikali?

Štemberger: Jesam.

Predsj.: Kakva su ta tri poklika?

Štemberger: „Živio hrvatski kralj!“ „Slava Jelačiću!“ „Abcug Magjari!“

Predsj.: Kuda ste pošli sa Jelačićeva trga?

Štemberger: Vratili smo se na sveučilište i ondje zaključili, da se kod odlazka preda Njeg. Vel. vienac sa nadpisom: „Hrvatski sveučilištni gradjani svome hrvatskome kralju poslie prosvjeda proti“ — to ne znam, kako je dalje. Ne sjećam se. Čini mi se: kao prosvjed proti. Nesjećam se.

Predsj.: Imate li što navesti u svoju obranu?

Štemberger: Nemam.

Predsj.: Ima li tko staviti kakovo pitanje. (Nema.) — Neka unidje Veljko Tomić. — Jeste li razumili obtužnicu?

Tomić: Jesam.

Predsj.: Jeste li kriv?

Tomić: Nisam.

Predsj.: Pripoviedajte mi, što se je dogodilo 15. i 16. pr. mj.?

Tomić: 15. se je demonstriralo protiv srbske, a 16. protiv magjarske zastave.

Predsj.: To ne pitam — za srbsku zastavu.

Tomić: Za 15. drugo ne znam. Na sveučilištu nisam bio. Dne 16. spalili smo magjarsku zastavu. Na sveučilištu sam bio. Ondje se je zaključivalo, da ćemo spaliti magjarsku zastavu. Išao sam s povorkom; sudjelovao sam kod spaljivanja zastave i vikao sam.

Predsj.: Tko je to predložio?

Tomić: Ne znam.

Predsj.: Tko je bio odredjen, da nosi zastavu, da ju digne u vis, tko da ju polije žestom i spali?

Tomić: Nisam čuo, koga su odredili.

Predsj.: Vi ste znali, o čem se radi, naime da bude zastava spaljena.

Tomić: Jesam.

Predsj.: Jeste li vikali?

Tomić: Jesam.

Predsj.: Znate li, koja su ona tri poklika?

Tomić: Znam. „Živio hrvatski kralj!“ „Slava Jelačiću!“ „Abcug Magjari!“

Predsj.: A kuda ste pošli odanle?

Tomić: Vratili smo se u povorci Ilicom na sveučilište i ondje se dogovorili, da ćemo Njeg. Vel. prije odlazka predati vienac sa nadpisom: „Hrvatski sveučilištni gradjani svome hrvatskome kralju poslie prosvjeda protiv magjarske tiranije“.

Predsj.: Imate li što napomenuti u svoju obranu?

Tomić: Imam to, da ja ne priznajem absolutnu tvrdnju, što ju obtužnica navodi, na ime, da smo nekoga na nekakovu mržnju kanili poticati . . .

Predsj.: To ne spada ovamo.

Tomić: Da smo kanili zavesti mržnju medju jednim i drugim stanovnicima.

Predsj.: Čim ste vi spalili zastavu, tim ste pokazali mržnju protiv onih, čiju ste zastavu spalili. U Zagrebu ima Magjara, pa ste i te mogli uvriediti. O tom govoriti, ne spada u djelokrug suda. Sud ima odlučiti, da li je čin kažnjiv ili nije i svoju osudu izreći.

Tomić: Nama je g. rektor rekao, da smijemo svagdje demonstrirati samo ne na sveučilištu.

Predsj.: Ne vjerujem. Ako vam je i rekao, to vam nije rekao, da spalite zastavu, da učinite ovu demonstraciju. Imate li još što napomenuti u svoju obranu?

Tomić: Nemam više.

Predsj.: Ima li tko staviti kakvo pitanje. (Nema.) — Neka unidje Zvonimir Vukelić. — Jeste li razumili obtužnicu?

Vukelić: Jesam.

Predsj.: Jeste li kriv?

Vukelić: Nisam.

Predsj.: Pripoviedajte mi, što se je dogodilo 15. i 16. pr. mj.?

Vukelić: 15. nisam bio na sveučilištu, 16. prije podne nisam takodjer bio. Ja sam došao, kad je povorka sa sveučilišta krenula.

Predsj.: Jeste li znali, o čem se radi, kad ste se povorci pridružio.

Vukelić: Morao sam najprije pitati. U povorci došli smo u redu i miru na Jelačićev trg i ondje spalili magjarsku zastavu.

Predsj.: Jeste li vikao?

Vukelić: Jesam.

Predsj.: Koja su ona tri poklika?

Vukelić: „Živio hrvatski kralj! Slava Jelačiću! Abcug Magjari!“

Predsj.: Znate li, tko je bio odredjen da nosi zastavu, tko da ju kupi, tko da ju spali?

Vukelić: Ne znam.

Predsj.: Jeste li vidili, tko ju je spalio, tko ju je žestom polijao?

Vukelić: Ne znam čija je to zadaća bila.

Predsj.: Jeste li bili na sveučilištu, kad se je dogovaralo o viencu?

Vukelić: Nisam.

Predsj.: Imate li što napomenuti u svoju obranu?

Vukelić: Imam to, da smo spalili magjarsku zastavu, što smo bili ogorčeni, što su Magjari iztukli braću Franke i što je izvješenje magjarske zastave na hrv. teritoriju protuzakonito.

Predsj.: Po vašem mnienju. Ima li tko staviti kakovo pitanje. (Nema.) — Neka unidje Krešimir Fibić. — Jeste li razumili obtužnicu?

Fibić: Jesam.

Predsj.: Jeste li kriv?

Fibić: Nisam.

Predsj.: Pripoviedajte mi, što se je dogodilo dne 15. i 16. pr. mj.?

Fibić: Dne 15. je bila demonstracija protiv srbske zastave.

Predsj.: O tom vas ne pitam.

Fibić: Na sveučilištu nisam bio. Dne 16. došao sam na sveučilište oko $10^3/_4$ sati prije podne. Bilo je ondje sakupljeno mnogo djaka i čuo sam, da se je zaključilo spaliti magjarsku zastavu na Jelačićevom trgu.

Pridružio sam se povorci pred sveučilištem i pošao sam s povorkom na Jelačićev trg, gdje smo spalili magjarsku zastavu. Ja sam u povorci stajao otraga, te nisam vidio, niti tko je zastavu spalio, niti tko ju je na mačeve razapeo.

Predsj.: Znate li, tko je imao tu zadaću, da spali zastavu, tko da ju polije žestom, tko da ju u vis digne?

Fibić: Ne znam.

Predsj.: Jeste li vikali?

Fibić: Jesam, ali samo „Živio hrvatski kralj!“ Drugo nisam vikao.

Predsj.: Jeste li znali, o čemu se je radilo?

Fibić: Jesam.

Predsj.: Kuda ste pošli odanle?

Fibić: Kasnije smo otišli na sveučilište i spremili na sveučilištu barjak i zaključili smo na sastanku, da se preda vienac kod odlazka Njeg. Vel. sa nadpisom: „Hrvatski sveučilištni gradjani svomu hrvatskom kralju poslie prosvjeda protiv magjarske supremacije“.

Predsj.: Kažite vi meni, komu ste vi pripoviedali, kad ste u povorci išli, kamo idete?

Fibić: Ja samo znam, da mi se je pridružio moj drug Šteiner, i da sam mu ja htio pripoviedati, ali mi prijatelji ne dozvoliše, da mu pripoviedam. Neka ide s nama, pa će viditi.

Predsj.: Jeste li vidili, da bi mu tko drugi pripoviedao?

Fibić: Nisam opazio, da bi mu tko drugi to kazivao.

Predsj.: Imate li što napomenuti u svoju obranu?

Fibić: Imam samo to, da mi nismo učinili ono, što je u obtužnici izkazano, na ime, da smo htjeli buniti narodnost proti narodnosti.

Predsj.: Imate li još što napomenuti u svoju obranu?

Fibić: Nemam.

Predsj.: Imade li tko staviti kakvo pitanje? (Nema.)

Predsj.: Neka unidje Ivan Frank. —. Jeste li razumili obtužnicu?

Frank: Jesam.

Predsj.: Jeste li kriv?

Frank: Nisam po svom shvaćanju.

Predsj.: Pripoviedajte mi, što se je dogodilo dne 15. i 16. pr. mj.?

Frank: 15. poslie podne na sveučilištu. Ondje se je dogovaralo i ja sam bio polag. Tamo se je dogovorilo, da se nešto mora učiniti, da se dostojnim načinom prosvjeduje proti protuzakonitom izvješenju magjarske zastave, ne samo proti izvješenju magjarske zastave, nego takodjer protiv supremacije narodnosne magjarske u Hrvatskoj.

Predsj.: Je li bio tko predsjednikom skupštini?

Frank: Ne sjećam se da li je tko bio. Toliko znam tko je mogao jače vikati, taj je govorio.

Predsj.: Je li to bila kakva formalna sjednica.

Frank: Do formalne sjednice nije došlo, već smo se sastali, da odlučimo, da se svakako mora nešto učiniti proti izvješenju magjarske zastave. Nu bilo je bez rezultata. Što se je dne 15. dogodilo, o tom više ne znam.

Predsj.: Dobro. Pripoviedajte mi, što se je dogodilo na skupštini 16. pr. mj.?

Frank: To ne znam, jer nisam bio na skupštini.

Predsj.: Je li vam što poznato o onom, što se je dogodilo na Jelačićevom trgu?

Frank: Jest. O tom znam.

Predsj.: Gdje ste se pridružili povorci?

Frank: Povorci svojih drugova pridružio sam se u Frankopanskoj ulici, tamo kod crkve milosrdnih sestara, i išao sam sa povorkom.

Predsj.: Jeste li bili na Jelačićevom trgu kod spaljivanja zastave?

Frank: Jesam.

Predsj.: Jeste li vidio, tko je zapalio zastavu?

Frank: Svi smo.

Predsj.: Niste li ju vi zapalili šibicom?

Frank: Nisam. Onaj ju je zapalio, koji je mogao doći naprvo.

Predsj.: Ja pitam za ime onoga.

Frank: To ne znam.

Predsj.: Znate li, tko je na sabljama digao zastavu u vis, tko ju je polijao žestom?

Frank: Za ime mu ne znam.

Predsj.: Jeste li vikali ona tri poklika?

Frank: Jesam.

Predsj.: Koja su ta tri poklika?

Frank: „Živio hrvatski kralj Franjo Josip I.! Slava Jelačiću! Abcug Magjari!"

Predsj.: Kamo ste krenuli sa Jelačićeva trga?

Frank: Sa Jelačićeva trga otišli smo na sveučilište.

Predsj.: Što ste radili ondje?

Frank: Ne znam. Ne sjećam se.

Predsj.: O vijencu.

Frank: A, jest, jest. Sjećam se. Tamo se je bilo zaključilo, da se preda Njeg. Veličanstvu lovor-vienac sa nadpisom: „Hrvatski sveučilištni gradjani svome hrvatskome kralju kao prosvjed — ne — poslie prosvjeda protiv supremacije — nekako tako. Ja se ne sjećam.

Predsj.: Ono, što ste sada kazivali, u protuslovju je sa vašim izkazom kod iztražnog sudca. Ondje ste bili rekli, da ste išli kući po novce, da si kupite šešir.

Frank: Kad sam se vratio kući, vidio sam, da ide povorka iz Ilice i bili su već pred Jelačićevim spomenikom.

Predsj.: Vi niste tako pripoviedali onda, kad ste bili pred istražnim sudcem, kao što sada pripoviedate.

Frank: Ja sam odustao od toga, da ne budu pozvani svjedoci.

Predsj.: Vi ste priznali ondje, da ste pokliknuli: „Abcug Magjari!" Danas vidite, da priznajete cieli čin. I vaša majka i vaša braća potvrdjuju izkaz. Ja sam htio konstatirati razlike izmedju današnjih i prijašnjih izkaza vaših. Pitam vas, koji su istiniti?

Frank: Istiniti su, koje sam danas rekao. — I tu u obtužnici piše, da smo zadali poštenu rieč, da ne ćemo demonstrirati izvan sveučilišta. To nije istina. Liberalni rektor Spevec rekao je, da slobodno demonstriramo i protiv Banfya, ali ne na universi.

Predsj.: To je nevjerojatno. To vam nije mogao reći gospodin rektor.

Frank: To sam samo zato rekao, da nije istina, da sam zadao njemu poštenu rieč. (Frank namiguje.)

Predsj.: Ja vam zabranjujem namigavati, jer ako ja namignem, odma ću vas dati odstraniti. — Ima li tko staviti kakovo pitanje? (Nema.) Izvolite sjesti.

Bran. dr. Ružić: Još ima dva fakta.

Predsj.: To će doći kasnije na red.

Predsj.: Neka unidje Svetozar Predojević.

Predsj.: Jeste li razumjeli obtužnicu?

Predojević: Jesam.

Predsj.: Jeste li kriv?

Predojević: Nisam.

Predsj.: Pripoviedajte mi, što se je dogodilo 15. i 16. pr mj.?

Predojević: Za 15. ne znam. Poslie podne nisam bio na skupštini na sveučilištu, niti prije podne ne znam, što se je dogodilo, jer nisam bio na sveučilištu. Dne 16. bio sam na skupštini.

Predsj.: Tko je predložio, da se spali magjarska zastava?

Predojević: Ne znam.

Predsj.: Malo prije ste rekli drugačije. Gdje ste vi bili u ono doba, kad se je zastava spalila?

Predojević: Prilično daleko od spomenika.

Predsj.: Gdje to? Kod Stankovićeve kuće?

Predojević: Ne. Blizu velike kavane.

Bran.: Jeste li stajali bliže kavani ili spomeniku?

Predojević: Bliže spomeniku.

Predsj.: Na kojoj su strani bili djaci?

Predojević: Nisam vidio. (Glasovi: na drugoj strani spomenika.)

Predsj.: Vi niste bili dakle u povorci, kad se je palila zastava, nego kad se je povorka vraćala, onda ste joj se pridružili.

Predsj.: Tko je vodio glavnu rieč?

Predojević: Vodili su ju svi.

Predsj.: Znadete li, tko je bio odredjen, da spali zastavu, tko da ju polije žestom, tko da učini ovo, tko ono?

Predojević: Ne znam.

Predsj.: Gdje ste se pridružili povorci?

Predojević: Nisam išao s povorkom, već sam se kod spomenika pridružio povorci.

Predsj.: Jeste li znali, što se radi?

Predojević: Kad sam bio na sveučilištu, morao sam znati što se radi.

Predsj.: Kažite mi, jeste li se pridružili povorci prije ili poslie spaljenja zastave?

Predojević: Jest, kad se je vraćala, onda sam joj se pridružio, poslie spaljenja. Kod samog čina nisam bio, jer sam prilično daleko bio.

Predsj.: Tečajem izjave ste rekli (čita), da ste tamo bili, kad se je stvar zaključivala, da ste bili na Jelačićevom trgu i stajali s djacima i vikali „Abcug Magjari“.

Predojević: Kad sam se vraćao, onda sam vikao.

Predsj.: Tu ste vi u protuslovju sa izkazom.

Predojević: To ne stoji.

Predsj.: Čuli smo svi, što ste danas rekli, a što ste pred iztražnim sudcem rekli. Izvolite tu diferenciju razjasniti.

Predojević: Ja sam bio kod demonstracije, kad je bila zastava spaljena, i to onda, kad je bila demonstracija valjda svršena. Kad se je povorka vraćala na sveučilište, onda sam se povorci pridružio.

Predsj.: Vi ste rekli, da ste stajali pred kavanom, i to bliže spomeniku, a medju vama i povorkom bilo je obćinstva.

Predojević: Jest.

Predsj.: Vi dakle niste bili u povorci, nego ste joj stajali u blizini, tako, da je medju vama i povorkom bilo obćinstva. Ako je to istina, onda bi proizlazilo, da vi kod čina niste prisustvovali, jer su djaci sudjelovali na drugoj strani spomenika, a vi ste bili bliže spomeniku nego kavani na ovoj strani. A povorci ste se pridružili istom onda, kad se je vraćala. Morate uviditi, da je to u protuslovju sa vašim izkazom. A što je istina?

Predojević: Ja sam bio na dogovoru, pa sam poslie zaključka otišao sa sveučilišta, misleći, da ne će biti odmah svršeno, ali kad sam se vratio, našao sam već demonstraciju. Je li bila već zastava spaljena, to ne znam. Da nisam imao važnog posla, ja bi išao uviek s povorkom.

Predsj.: Sa universiteta, kojom ste ulicom išli?

Predojević: Pošao sam Frankopanskom ulicom u Ilicu, a sveučilištni su djaci ostali na sveučilištu. Čim sam obavio svoj posao, došao sam na Jelačićev trg i stajao ondje medju spomenikom i velikom kavanom.

Predsj.: Koja je ondje velika kavana. (Glasovi: na uglu.)

Predsj.: Rekli ste, da ste stajali uz djake. Pitam vas, da li su oni djaci bili s onima, koji su u povorci marširali.

Predojević: To ne znam.

Predsj.: Sigurno, da su svi oni, koji su prisustvovali, da su išli zajedno i marširali kao vojnici 4 po 4 u redu. Ako su oni djaci s povorkom išli, onda ste i vi bili u povorci, ako nisu, onda niste ni vi sudjelovali u povorci. Ja bi rado znati, jeste li vi sudjelovali kod povorke ili ne i što je onda istina, ovo ili ono. Je li istina ili nije, diferencija jest. Recite, što ste učinili. To bi ja rado znati, jeste li vi sudjelovali kod samoga čina ili ne. Drugo ste rekli danas, drugo kod izjave. Jedno i drugo ne može biti istina, jer se protuslovi.

Predojević: Sudjelovao sam.

Predsj.: Što ste vi radili, kad ste vidjeli da povorka odilazi.

Predojević: Pošao sam i ja.

Predsj.: Kad ste vidili, što oni čine, što ste vi onda radili?

Predojević: Ja sam stajao blizu spomenika. Prošao sam malo dalje od tramvajske koločečine.

Predsj.: Vi niste bili zajedno sa djacima?

Predojević: Nisam.

Predsj.: Ako ste kriv, muževno recite! Ja vas ne silim, ja vas samo upozorujem.

Predojević: Ja sam s tom namjerom išao, da sudjelujem.

Predsj.: Vi ste išli s namjerom da sudjelujete?

Predojević: Jest.

Predsj.: Imate li još što napomenuti u svoju obranu?

Predojević: Imam to, da nije nitko druge poticao na mržnju protiv magjarskog naroda, već da smo radi toga spalili magjarsku zastavu, što su željeznički magjarski činovnici iztukli Franka i što su u novinama pisali, da su djaci pozdravljali kralja sa „Eljen".

Predsj.: Po vašem je sudu to dovoljno, da se ide zastava koga naroda spaliti. Iz samoga se čina vidi, što ste vi kanili.

Predsj.: Ima li tko staviti kakvo pitanje.

Bran. dr. Kornitzer: Jeste li se vi sami prijavili redarstvu?

Predojević: Jesam.

Predsj.: Neka unidje Zvonimir Pajk. — Jeste li razumili obtužnicu?

Pajk: Jesam.

Predsj.: Jeste li kriv?

Pajk: Nisam.

Predsj. Pripoviedajte mi, što se je dogodilo 15. i 16. pr. mj.?

Pajk: 15. bio sam na sveučilištu i čuo sam govoriti, da imamo ići k slavoluku i ondje zahtievati, da se zastava skine. Nu buduć bi tom prigodom došlo do bune i do sukoba sa žandarima, te se je taj predlog pokazao nesgodnim i zato bude zaključeno, da se spali magjarska zastava na Jelačićevu trgu, te smo tako i učinili. U najljepšem redu i miru došli smo na Jelačićev trg i spalili ondje zastavu. Zatim smo se vratili na sveučilište, gdje se je zaključilo, da se preda kod odlazka vienac Nj. Veličanstvu sa nadpisom: „Hrvatski sveučilištni gradjani svomu hrvatskomu kralju poslie prosvjeda protiv supremacije Magjara".

Predsj.: Jeste li bili na sveučilištu, kad su se podieljivale pojedincima funkcije i znate li, tko je imao, što da učini?

Pajk: Ne znam.

Predsj: Tko je digao zastavu u vis?

Pajk: Ne znam.

Predsj: Tko ju je zapalio?

Pajk: Ne znam.

Predsj.: Tko ju je nakvasio žestom?

Pajk: Ne znam.

Predsj.: Jeste li vikali?

Pajk: Jesam.

Predsj.: Koja su ta tri poklika?

Pajk: „Živio hrvatski kralj Franjo Josip I.!“ „Slava Jelačiću!“ „Abcug Magjari!“

Predsj.: Imate li što reći u svoju obranu?

Pajk: Imam to, da prigovaram onomu, što se u obtužnici nalazi: naime, da smo mi htjeli stanovnike jedne proti drugima buniti i razdraživati i da nije istina, što se piše po nekim magjarskim listovima, da su sveučilištni djaci pozdravljali Nj. Veličanstvo sa „Elyen“.

Predsj.: Mislite, da ste tim što rekli u svoju obranu? — Imate li još što napomenuti u svoju obranu?

Pajk: Nemam.

Predsj.: Ima li tko staviti kakovo pitanje? (Nema.)

Predsj.: Pošto su time preslušani svi obtuženici glede prvoga čina obtužnice, odgadjam glavnu razpravu na sutra u 9 sati prije podne.

Drugi dan razprave dne 12. studenoga.

Predsj.: Danas će se preslušati svjedoci i pročitati spisi, koji se odnose na ovu razpravu. — Neka dodju svjedoci Ferdo pl. Hranilović, dr. Milan Jovanović, Strugar Petar i Stjepan Birek. — Jesu li svi svjedoci ovdje? — Ne ima Margarete Wastler.

Drž. odvjetnik: Trebalo bi prijaviti, da je ne ima.

Predsj. (svi su svjedoci prisutni): Kažite se po svom najboljem znanju, jer ako neistinu kažete, morao bi vas sud kazniti. Izvolite izaći svi drugi, a neka ostane Ferdo pl. Hranilović.

Drž. odvjetnik: Molio bi glede svjedokinje Margarete Wastler, da bude predvedena, pošto se nije bila pokorila pozivu suda.

(Prvi se preslušava svjedok Ferdo pl. Hranilović.)

Predsj.: Kako se zovete?

Svj.: Ferdo pl. Hranilović, imam 64 godine, rimokatolik, iz hrvatskog Karlovca, oženjen, imam troje djece, činovnik, umirovljeni financijalni savjetnik.

Predsj.: Jeste li u rodu sa obtuženicima? (Čita imena obtuženika.)

Svj.: Nisam u rodu.

Predsj.: Jeste li bili kada kažnjeni?

Svj.: Nisam.

Iza toga bude svjedok zaprisegnut.

Predsj.: Pripoviedajte, što vam je poznato o tom, što se dogodilo 16. prošloga mjeseca?

Svj.: Meni o tom cielom nije ništa poznato, nego ono, što sam čitao u novinama. Što se tiče Milića, taj je kod mene na stanu 3 godine, sin je okružnoga sudca u

Dubrovniku. Došao je u noći od 15. pr. mj. kući, došavši ja kući, našao sam ga gdje spava. Spavao je cieli dan do 5 sati, nije od spavanja ni ručao, niti iz kuće izlazio čitav dan. Drugo ništa ne znam o tom kazati.

Predsj.: Ima li tko kakovu primjetbu staviti? (Ne ima.)

(Dolazi svjedok dr. Milan Jovanović.)

Dr. Milan Jovanović pitan, odgovara, da mu je 31 godina, da je rimokatolik, rodom iz Zagreba, neoženjen, prebiva u Zagrebu, nadzornik gradskoga poglavarstva.

Predsj.: Jeste li u rodu ili šogor sa obtuženicima? (Čita imena obtuženika.)

Svj.: Nisam.

Predsj.: Jeste li bili kažnjeni?

Svj.: Nisam. (Bude zaprisegnut.)

Predsj.: Kažite mi, što ste opazili i čuli o onom, što se je dogodilo 16. pr. mjeseca na Jelačićevu trgu?

Svj.: Dne 16. pr. mjeseca imao sam najprije službu u grčko-katoličkoj crkvi; iza toga pred sgradom akademijskom Kad se je Njeg. Veličanstvo izvezlo iz akademijske palače, bio sam prost od službe, išao sam oko grada. Idući ovako, došao sam na Jelačićev trg s istočne strane. Kad sam došao po prilici do kuće, gdje je tvornica likera Janušića, opazio sam na Jelačićevu trgu na zapadnoj strani više svjetine nego obično. Ja sam brzo došao onamo; pitao jednoga drugoga čovjeka, neka mi kaže, što je. No u brzini nije mi točno znao nitko kazati što je. Na to nadodje nadstražar Petar Strugar, koji je imao inspekciju na Jelačićevu trgu. Strugar mi reče, da su ovaj čas spalili sveučilištni gradjani magjarsku zastavu. Ja ga na to zapitam, je li prepoznao koga? On mi odgovori, da je prepoznao samo pravnika Balaška. Pitao sam ga zašto nije uredovao u stvari. On mi reče, da se je to takovom brzinom sbilo, da nije bio u stanju

uredovati; tako, dok sam ja sa stražarom razgovarao, počeše gospoda sveučilištni djaci kretati dolje prema Ilici pod svojom zastavom, a ja sa stražarom za njima. Dodjem do uzpinjače, prijavim sve senatoru Zorcu. Gosp. viećnik izdade strogi nalog, da se s mjesta svi, koji su kod demonstracije sudjelovali, pozatvaraju. Najprije sam ja taj nalog proglasio na odsjeku, a onda sam pošao Ilicom i sastao pravnika Radića, odmah ga uapsio i sa sobom ga odveo. Ujedno sam stražarima izdao nalog, da svakoga, koji je demonstraciji sudjelovao, odmah zatvore, i to sam učinio u Samostanskoj ulici.

Predsj.: Pripoviedajte samo ono, što vam je poznato o spaljenju magjarske zastave. O tom se ovdje ne radi, koga ste vi zatvarali, a to vam je rekao Strugar. Je li bilo puno svieta na Jelačićevu trgu ili nije?

Svj.: Bilo je nešto više nego obično; mnogo više nisam našao.

Obt. Radić: Malo prije rekao je svjedok, da je bilo neobično mnogo svieta, a sada malo više nego obično.

Svjed. Jovanović: Bilo je svieta više nego obično, tim više, što ga je bilo u Zagrebu onih dana do 100 hiljada.

Obt. Radić (dru. Jovanoviću): Je li vi znate koga poimence imenovati, koji je vikao?

Predsj.: Svjedok je sam rekao, da nije bio kod čina, dakle ne zna. Njemu je Strugar rekao, da su spalili zastavu.

Obt. Radić (Jovanoviću): Vi ste izvolili reći, da ste me odveli na komisarijat.

Predsj.: Zabranjujem takovo pitanje stavljati. Ovamo to ne spada, već samo to, što se je dogodilo kod spaljenja zastave.

Radić (Jovanoviću): Pitam vas gosp. svjedoče, je li ste vi, premda . . . . .

*

Predsj.: Ne dozvoljavam odgovora.

Obt. Radić (Jovanoviću): Kazali ste, da nitko nije ništa o tom znao . . . .

Predsj. (Radiću): Ne dozvoljavam više pitati obtuženika. (Dru. Jovanoviću) Izvolite odstupiti.

Dolazi svjedok Petar Strugar, ima 37 god., rodom iz Stubice, rimokatolik, oženjen, gradski stražar, prebivalište Zagreb.

Predsj.: Jeste li u rodu i šogor sa kojim obtuženikom (čita imena obtuženika).

Svj.: Nisam.

Predsj.: Jeste li bili kažnjen.

Svj.: Nisam.

Predsj.: Pripoviedajte mi, što se je dogodilo dne 16. prošlog mjeseca, što ste vidjeli i čuli? (Na to bude svjedok Petar Strugar zaprisegnut.)

Svj.: Imao sam dne 16. pr. mj. inspekciju na Jelačićevu trgu i stajao sam izmedju sgrade javne bolnice i Stankovićeve kuće. Ja sam vidio gg. sveučilištne djake, gdje dolaze pod barjakom, a išli su sasma mirno. Nisam imao na pameti, što će to biti. Došavši djaci do spomenika, staviše se u kolo i digli su na sabljama barjak i najedanput vidio sam plamen.

Predsj.: Vi ste stajali izmedju bolnice i kuće Stankovićeve na trotoaru?

Svj.: Jest, blizu bolnice. Vidio sam, da idu pod zastavom prema Jelačićevu spomeniku. Kad su došli, onda se na istom mjestu poredaše u okrug.

Predsj.: Jeste li išli za njima ili ste stojali na svom mjestu?

Svj.: Na svom sam mjestu ostao stajati, i nisam znao kuda idu.

Predsj.: Je li je bilo u sredini prostora?

Svj.: Ne znam.

Predsj.? Što se je onda dogodilo?

Svj.: Ne znam. To je sve u brzini išlo.

Predsj.: Jeste li vidjeli, kakove su boje bile?

Svj.: Nisam mogao dobro vidjeti, budući je bilo daleko i jer je s mjesta zapaljena, a ipak sam vidio crvenu i bielu.

Predsj.: Je li bila i zelena?

Svj.: Nije.

Predsj. Što su onda činili?

Svj.: Onda su ju s mjesta zapalili. Kad je bila zapaljena, gorila je od prilike 1—2 sekunde, zatim su ju bacili dolje, okrenuli i pošli dalje. — Na to je došao Birek. Ja sam mu kazao, što se je dogodilo, a on je otišao gore javiti na redarstveni odsjek. Na to je došao g. Jovanović. On me je pitao, što je. Ja sam rekao....

Predsj.: Jeste li imali kakav znak?

Svj.: Jesam imao.

Predsj.: Pa zašto niste dali znak?

Svj.: Nisam ga mogao dati, pošto nije bilo nijednoga stražara.

Predsj.: Ima li ga ili ne ima, vi ste morali vršiti svoju dužnost. Dalje niste uredovali. Trebali ste bar neka imena popisati.

Svj.: Onda sam otišao s dr. Jovanovićem kroz Ilicu u Bregovitu ulicu, pa sam se onda vratio na Jelačićev trg.

Obt. Radić (svjedoku): Kažite mi svjedoče, je li stražar Birek znao, da su spalili sveučilištni gradjani magjarsku zastavu.

Predsj.: Kako vi možete ovako njega pitati?

Radić: Izvolite reći, kad ste se vratili, je li dr. Jovanović znao, da je to bila magjarska zastava?

Svj.: Ne znam.

Obt. Knežević (pita svjedoka): Kad je spaljen barjak, je li obćinstvo odobravalo ili negodovanje izražavalo.

Svj.: Čuo nije nikoga. (Smieh.)

Obt. Knežević: Je li bilo mnogo ebćinstva?

Svj.: Kao što obično u 11 sati. Koliko ga je bilo ne može da kaže.

Obt. Ivica Frank (pita svjedoka): Gdje vas je sastao g. Jovanović.

Predsj.: Ne dopuštam takova pitanja.

Obt. Radić (svjedoku): Je li ih bilo više u gradjanskom ili u gala-odjelima.

Predsj.: Ne dozvoljavam takova pitanja. (Svjedoku) Izvolite odstupiti. — Dolazi svjedok Stjepan Birek, ima 35 god., rimokatolik, stražar u Zagrebu, nije u rodu sa nijednim od obtuženika. — Iza toga ga je upitao predsjednik: Je li ste već bili kažnjen?

Svj.: Nisam. (Bude zaprisegnut.)

Predsj.: Što vam je poznato o dogodjaju od 16. pr. mjeseca?

Svjedok pripovieda u kratko ono, što je već rekao o njemu svjedok Strugar. Dalje ga predsjednik pita: Kad ste išli prijaviti na redarstveni odsjek, s početka ili kasnije?

Svj.: Odmah sam prijavio redarstvu. Viećnik je izdao nalog, da se u zatvor stave svi sveučilištni gradjani.

Predsj.: Jeste li vidjeli, da djaci idu pod zastavom?

Svj.: Jesam. Oni su po prilici bili kakovih 20 koraka od svjetiljke u Ilici. Ja sam onda okrenuo u Dugu ulicu, na sveučilištne stube.

Predsj.: Gdje ste mogli biti, kad je bila spaljena zastava.

Svj.: Kad je spaljena zastava ja sam već mogao biti na sveučilištnim stubama.

Predsj.: Jeste li vidili spaljenje?

Svj.: Nisam vidio, nego su mi drugi pripoviedali.

Obt. Radić (pita svjedoka): Izjavili ste, da smo po prilici bili 20 koraka od one svjetiljke . . . (hoće da nastavi, nu ne može jer se predsjednik protivi pitanju).

Radić: Od koga ste saznali, tko vam je rekao, da su sveučilištni gradjani spalili magjarsku zastavu? — Je li bilo mužko ili žensko?

Predsj.: To je svejedno.

Radić: Izvolite mi reći, da li je gosp. viećnik Zorac naložio, da se imadu uloviti svi?

Svj.: Jest.

Radić: Je li poimence koje?

Drž. odvj.: To je uredovna tajna.

Radić postavlja još neka pitanja na svjedoka, predsjednik ne dozvoljava (obtuženici prigovaraju), zatim predsjednik odpusti svjedoka Bireka.

Predsj.: Je li svjedokinja Margareta ovdje: (Nema je.) — Nalaže stražaru, da se svjedokinja ima odmah pred sud predvesti. — Ustaje dr. Ružić i stavlja predlog, da se pozove ovamo g. rektor Spevec.

Drž. odvjet.: Ja se protivim pozivu gosp. rektora na današnju razpravu, i to s toga, što se je on glede odnosnih okolnosti sasvim jasno izkazao. Pa dopuštajući, da je gosp. rektor kazao, da se ne brine za ono, što će sveučilištni gradjani izvan sveučilišta raditi, to ni najmanje ne može utjecati na njihovu krivnju. Oni se brane onako, kao da su dali gosp. rektoru rieč, da će se samo na universi vladati mirno i pristojno. Svakako oni su kao korporacija sudjelovali kod čina, koji im se upisuje u grieh. Vezanje njihove rieči nije prestalo, kad su pod zastavom sa sveučilišta otišli. I zato se ja protivim predlogu, da se gosp. rektor pozove.

Bran. dr. Ružić: Kao razlog navodi gosp. drž. odvjetnik, da su sveučilištni gradjani dali svomu gosp. rektoru rieč, da će se vladati mirno i pristojno. To obtu-

ženici poriču i mole, da se suoče sa gosp. rektorom i da mu to u lice kažu. Tim više bilo bi potrebno, da se presluša gosp. rektor, što djaci nisu nazrievali u svomu činu kakovu protuzakonitost, osobito ne takovu, radi koje bi mogli doći pred sud i to tim više, što su iz govora gosp. rektora razabrali, da mogu demonstrirati.

Predsj.: Sud će o tom stvoriti svoj zaključak. (Sud se povlači na viećanje.)

Predsj. (poslie stanke): Sud je zaključio, da se ne ima udovoljiti predlogu gosp. dra. Kužića zato, pošto izkaz gosp. rektora nije odlučan za prosudjivanje čina. — Prema obtužbi imaju se sada čitati glede I. fakta prijave a) i b). (Čita se prijava.)

Obt. Dörwald: U spisu ovdje stoji, da sam ja pobjegao u Bjelovar.

Drž. odvj.: Jeste li znali, da su zatvoreni kolege?

Obt. Dörwald: Nisam.

Drž. odvj.: To je vrlo nevjerojatno.

Obt. Radić primjećuje, da je jučer izvolilo kazati slavno predsjedničtvo, da je to sasma nuzgredna stvar, da li je obćinstvo odobravalo spaljenje magjarske zastave ili ne, a danas se o tom razpravlja i tomu se polaže važnost. To je obnova španjolske inkvizicije.

Predsj.: Oduzimljem vam rieč, i pošto se vi ne ponašate onako, kako bi morali, to ćemo zaključiti, da li se imate vi Radiću izključiti sa današnje i budućih sjednica ili ne. — Nakon viećanja proglašuje predsjednik sliedeće: Sud je zaključio, da se obt. Radić imade izključiti iz ove dvorane za čitave razprave, i to s razloga, što se je opetovano ponašao tako nekorektno (Zavlada obći smieh) poslie opetovane opomene predsjedničtva.

Obt. Radić: Baš u tom se opet vidi obnova španjolske inkvizicije.

Predsj. (ljut): Mučite. (Radić dalje govori.) Hoćete li šutjeti. Udaljite se. (Radić opet prigovara.) Pošto obt. Radić sveudilj prigovara, odsudjujem ga disciplinarnom kaznom na tri dana zatvora.

Radić predsj.: Ne ljutite se! Hvala liepa!

Predsj. doziva stražara.

Radić: Ja ću izaći, ali opetujem, da je to obnova španjolske inkvizicije.

Predsj. (stražaru): Odvedite ga.

Radić: Ne treba, ja ću sam. Na to se Radić svečano nakloni prema predsjedniku, te pokupiv svoje stvari, ostavi dvoranu ironično se smijući. Med obtuženicima silan nemir, buka.

Dolazi svjedokinja Margarita Wastler.

Svjedokinja izjavljuje, da ne razumije hrvatski, nego samo njemački, s toga ju predsj. pita njemački.

Predsj.: Jeste li s kim od obtuženika u rodu?

Svj.: Ja ni ne poznam nijednoga.

Predsj. čita imena obtuženika; svjedokinja izjavljuje, da nije ni s kim u rodu. Bude zaprisegnuta (sva je sbunjena).

Predsj.: Pripoviedajte, tko vam je donio štof za zastavu.

Svj.: Ne znam.

Predsj.: Kakove su bile boje.

Svj.: Tri boje, zelena, biela i crvena.

Predsj.: Je li vam donio koji od ovih obtuženika ovdje?

Svj.: Ne mogu prepoznati. Ne poznam ni jednoga.

Predsj.: Koliko vam je plaćeno?

Svj.: 80 novčića.

Predsj.: Kako je bila velika zastava?

Svj.: Bila je oko 2 metra dugačka i 1 metar široka.

Predsj.: Što znate još o tom kazati?

Svj.: Ne znam ništa.

Predsj.: Kuda je dotičnik unišao u vaš dućan?

Svj.: Otraga kroz radionicu.

Predsj.: Nemate dakle vrata na ulicu?

Svj.: Nemam.

Obt. Červar: Molim gosp. predsjednika, da se izjava svjedokinje Margarete Wastler na hrvatski prevede. — Na to predsjednik u kratko spominje izjavu svjedokinje na hrvatskom jeziku.

Predsj.: Ima li još tko šta pitati? (Nema.) — Sada se je nastavilo čitanje spisa i priloga. — Čita se druga prijava gradskoga poglavarstva, kojom se javlja sudu, koji su sveučilištni gradjani uapšeni radi počinjene demonstracije.

Čita pismo, što ga je obtuženi Dörwald pisao svojoj ženi.

Obt. Dörwald: Izjavljujem glede toga pisma, da ostajem pri onom, što sam jučer rekao.

Čita se treća prijava gradskoga poglavarstva o preslušavanju onih obtuženika, koji nisu u zatvoru kao i ostalih, koji su se kod policije sami prijavili, da su sudjelovali kod demonstracije. Iz izjave proizlazi, da se je mnogo više sveučilištnih gradjana prijavilo redarstvu, nego što ih je obtuženo; ali obtužba se nije mogla podići proti svima za to, što su mnogi izjavili, da nisu prisustvovali demonstraciji, ali da su sa svojim drugovima solidarni.

Čita se zapisnik Dragutina Štefana, koji opisuje demonstraciju i veli, da je bila vrlo kratka.

Čita se zapisnik gdjica. Vladoje Kukuljević i Ljube Petračić, koje medjutim nisu izkazale ništa bitna.

Čita se zapisnik gdje. Teodore Frank, koja je izkazala, da je obtuženi Ivan Frank dne 16. listopada dugo ležao u postelji, te zato misli, da nije sudjelovao kod demonstracije.

Predsj.: Taj je izkaz u očitu protuslovlju sa jučerašnjom izjavom obtuženoga Ivana Franka.

Bran. dr. Ružić: Ovaj izkaz nije u protuslovlju s izkazom Ivana Franka.

Predsj.: U protuslovlju jest glede vremena.

Bran. dr. Ružić: To da.

Čita se izkaz Josipa Franka ml., brata obtuženoga Ivana Franka. Josip Frank izkazuje, da mu je brat Ivan 16. listopada prije podne rekao, da ne zna, što se je na Jelačićevu trgu sbilo, kad ga je on dva put upitao. S toga zaključuje, da njegov brat nije bio kod demonstracije.

Čita se izkaz Emila baruna Kuševića, koji izjavljuje, da je demonstracija bila izvedena vrlo brzo, sasma mirno.

Čita se izkaz Ivana i Šandora Mraovića, koji izkazuju isto.

Čita se zapisnik Dragoile Wodwařke, koja izkazuje, da se je njezin sin sam izjavio radi demonstracije, premda kod nje nije sudjelovao. — Zapisnik Jakova Fleišmana opisuje demonstraciju kao i ostali svjedoci. Medju inim veli, da je kod demonstracije sudjelovalo 20 - 30 sveučilištara. — Ivan Pliverić izjavljuje isto, samo je mislio, da sveučilištni gradjani idu praviti ovaciju nadbiskupu. — Čita se zapisnik sveučilištnog rektora dr. Franje Spevca. Spevec veli, da su mu na skupštini dne 8. listopada dali sveučilištni gradjani poštenu rieč, da će se u obće vladati mirno i pristojno za boravka Njegovog Veličanstva. Na koncu skupštine dao mu je pravnik Vidrić desnicu i obvezao se na to poštenom riečju.

Svi obt. prigovaraju. Buka. Čuju se poklici: To nije istina. To je infamna laž! Pfui!

Obt. Vedriš: Mi smo tečajem skupštine obećali rektoru, da ne ćemo na universi demonstrirati, ali nismo mu dali zato poštenu rieč. Svi potvrdjuju. Čuju se poklici: To ćemo mu u lice kazati. Za što ne dodje ovamo?

Predsj.: Gosp. rektora Spevca ne treba preslušavati, jer to za inkriminirani čin nema nikakove važnosti. (Obtuženici se protive tomu.)

Predsj.: Sud je ovako zaključio i vi ne imate prigovarati. (Buka, nemir.)

Obt. Papratović: Ja prigovaram, da nisam na sjednici od 8. listopada svoju poštenu rieč dao rektoru, niti koga ovlastio, da za mene daje poštene rieči.

Obt. Belović kaže, da su obećali, da ne će na universi demonstrirati za boravka kraljeva.

Predsj.: A kad ste demonstrirali, nego li za boravka kraljeva. Neprestano buka i nemir.

Predsj.: Zvoni.

Čita se zapisnik Nikole Czernkovicha (med obtuženicima nastane prieziran smieh i psikanje).

Obt. Knežević: Po gradu se pogovaralo, da je gosp. Nikola pl. Czernkovich intelektualni začetnik naše demonstracije, a ja izjavljujem u ime sviju nas, da mi to s najvećom indignacijom odbijamo.

Predsj.: (zvoni). Molim, o tom nemate govoriti.

Čita se krstni list Vidrića, Radića, zatim Radićeva osuda u Petrinji, kojom je bio odsudjen radi uvrede grofa Khuena-Hedervary-a na 4 mjeseca težke tamnice.

Predsj.: Traži li tko, da se čitaju razlozi?

Obtuženici: Ne! Dobro to znamo.

Drž. odvj.: Ja mislim, da se pročita radi njega, makar je i odsutan.

Predsj.: Razlozi se dakle imaju čitati. — (Čitaju se.)

Čita se osuda, izrečena proti Radiću u Pragu, i nadalje svjedočbe ostalih obtuženika o imovinskim njihovim odnošajima, i o moralnom ponašanju obtuženika.

Predsj.: Pošto je svršen dokazni postupak, pitam, mislili tko još što prigovoriti u dokaz prvoga čina?

Bran. dr. M. Derenčin: U kaznenoj stvari, što je povedena protiv nekoliko radnika na državnoj željeznici radi toga, što su zlostavljali obadva brata Franka, nalazim orudje, kojim je to izvedeno, kao corpus delicti, kojim su mladići zlostavljani, i da to orudje sastoji od cievi od kaučuka, a na jedan kraj te cievi pričvršćen je u željezu pečat, a na tom pečatu utisnut je grb Ugarske i nema sumnje, da je to vlastničtvo državne željeznice. Gospodo! Ja držim, da je ovaj faktum djelovao na mlade ljude, da su ovi taj faktum smatrali kao neku provokaciju. Ja, slavni sude, ne ću iztraživati, da li je to shvaćanje opravdano, ali konstatovati moram, da je to moralo uzbuditi mladi sviet i probuditi u njega mnienje, da činovnici dr. željeznice rade nešto, što imade dokumentirati onu prevlast, o kojoj je bilo toliko govora tečajem razprave. Ja držim, da je svakako od važnosti, a naročito glede toga faktuma, da je bio prikladan uplivati na duševno razpoloženje obtuženika. Molim slavni sud, da bi izvolio zaključiti, da bi se taj corpus delicti nabavio, za kojega se je konstatovalo, da je ovakovo oružje i za koji nema sumnje, da je vlastničtvo ugarske drž. željeznice. Ovo nije još dosta. U skladu s tim faktumom pronio se je po Zagrebu glas, da se kod ugarske državne željeznice nalazi ciela zaliha takovih šlagera i taj je glas svakako utjecao na mlade ljude. Svi ovi razlozi nukaju, da slavni sud izvoli prihvatiti predlog, da se taj corpus delicti nabavi i da se taj faktum konstatuje.

Drž. odvjetnik: Ja priznajem, pošto sam sâm vidio ciev od kaučuka u duljini ovakovoj (pokazuje rukom) a u širini 2 prsta debela, ima nekakav pečat, koja ciev rabi u stanovitu svrhu, te je radjena u nekoj tvornici mašina. Ali držim, da je posve suvišan predlog bran. dr. Derenčina. Ja mislim, da je mnogo više morao djelovati na mlade ljude glas, koji je kolao Zagrebom, da su naime

obadva Franka izlupana na mrtvo ime, i da su već primili sv. pričest. Ako sud ipak prihvati predlog dra. Derenčina, onda ću ja moliti i to, da se pročitaju zapisnici o liečničkom pregledanju jednoga i drugoga Franka, iz kojih će se uvidjeti, da obadva Franka nisu upravo onako težko ozliedjeni, kako se je to po Zagrebu govorkalo.

Bran. Derenčin ne zna, tko je pronosio taj glas, no dopušta, ako je kolao, da je mogao zato djelovati na mlade ljude. Njemu nije dosta, da gosp. drž. odvjetnik priznaje, da je sam vidio tu ciev od kaučuka, već ponovno moli, neka sud nabavi taj corpus delicti i neka se uvjeri o onom, što sam obrazložio u svojem predlogu.

Bran. dr. Mazzura govori o odluci suda glede Radića, pa predlaže, da slavni sud, obzirom na to, što Radić nema branitelja, dozvoli, da prisustvuje razpravi i da se sam brani, kad dodje na njega red, jer da čini i rieči njegove ne idu tako daleko, da bi ga trebalo pustiti bez obrane.

Predsj.: Sud je zaključio, da je obt. Radić posve izključen sa razprave i ne će promieniti svoje odluke, već će mu proglasiti samo osudu.

Bran. Mazzura se tomu protivi.

Predsj. (Mazzuri): Jeste li vi njegov branitelj?

Bran. Mazzura: Nisam.

Predsj.: Imate li još što reći?

Bran. Mazzura: Hvala liepa! Nemam.

Ustaje obt. Gedeon Knežević: Molim u ime svih svojih drugova, da se pripusti obt. Radić k obrani.

Predsj.: Vi nemate u tom pogledu ništa moliti. (Nastaje zaglušna buka med obtuženicima. Predsjednik zvoni, pa dodaje): Sud je ovako zaključio.

Predsj.: Sada će sud zaključiti, da li se ima predlogu branitelja Derenčina udovoljiti ili ne. (Sud se povlači na viećanje.)

Poslie viećanja izjavljuje predsjednik: Sud je zaključio, da se predlogu dra. Derenčina udovoljiti nema s toga razloga, jer je obće poznato, da je jedan i drugi Frank dobio jedan težku, a drugi laku ozledu i jer one u ovoj parnici od nikakove važnosti nije. — Napokon izjavljuje predsjednik, da je time dokazni postupak o prvom faktu obtužnice zaključen. Sada se (u 12 sati) sjednica na pol sata prekida.

U 12 i $^3/_4$ sata nastavlja se glavna razprava.

Predsj.: Prelazi se na drugi fakat obtužnice. Tu je obtužen Ivan Frank.

Predsj. (Franku): Jeste li razumjeli obtužnicu?

Frank: Jesam.

Predsj.: Jeste li krivi glede drugoga fakta?

Frank: Nisam.

Predsj.: Pripoviedajte, što se je dogodilo dne 14. listopada pred srbskom kućom.

Frank: Dne 14. listopada bio sam u Ilici, moglo je biti oko 11 sati; točno ne mogu odrediti vrieme. Tu sam vidio, kako se ljudi spremaju pred slavoluk, pa da će skinuti magjarsku zastavu sa slavoluka, koja je nezakonito izvješena bila.

Predsj.: Ja vas ne pitam o tom. Pripoviedajte mi, što se je dogodilo dne 14. pred srbskom kućom, *to* je drugi fakat.

Frank Ivica: Ja sam dne 14. listopada izmedju 10 i 11 sati bio sa još nekoliko svojih drugova, i stanem nekako u Ilici, i stanem nekako vis-à-vis pravoslavne kuće do Tomayeve apoteke, i najednoć se tamo fućkalo, simo i tamo bacalo kamenje i tintarnice. Najednoč je došlo redarstvo, da intervenira, a narod je još dalje bacao kamenje. Na to jedan meni nepoznat u neposrednoj mojoj blizini baci kamen prama srbskoj kući i na to priskoči jedan stražar onamo i htio je da ga uhvati. I u to do-

trči jedan stražar kroz svjetinu i čuje se poklik: I Franka uhvatite, i on je bacao. Ja na tu obtužbu ne mogu drugo ništa reći, nego da ja ovakova šta s indignacijom odbijam, jer to se protivi časti mojoj i mojih drugova, da bacamo kamenje. Ja u prvom redu naglašujem, da je to uvreda za mene, drugo, ovaj stražar doletio je k meni i htio me je uhvatiti za kaput, i u to se čuli povici s raznih strana: „Frank nije bacio". Došle su i dvie gospodjice i rekle: „Frank nije bacio, nego onaj drugi", pak su pokazale na dotičnika. No stražar, jer je dosta odaleko od mene stajao, valjda mene krivo vidio i pomutio se, te je mislio, da sam ja bacio. A da ja nisam bacio, i da je tomu tako, kako sam izjavio, pozivam se na svjedoke, za koje molim, da se pozovu na glavnu razpravu. Molim, da mi se dozvoli, da ih pozovem. Imena su im: A. Fišer, F. Kalabar, Ž. Hacker, R. Muževió, L. Bek, M. Sporčić i M. Vidman. Ovi, koje sam imenovao, bili su od 10 do 11 sati sa mnom, i oni mogu posvjedočiti, da ja niti sam bacio kamen, niti sam ja što izustio, što bi se moglo protezati na g. Rancingera, koji je na me svalio krivnju, da sam mu ja skrivio, da su ga izprebijali. Ja molim evo, da se ti svjedoci pozovu. Ono, što se tiče Rancingera, to moram izjaviti, da meni absolutno o toj stvari nije bilo ništa poznato do na večer onoga dana. Istom tada sam čuo, da su jednoga redarstvenika napali i izlupali, no nisam mu zapamtio ime. — Nego sliedeći dan 15. išli smo u deputaciji, ja i još 20 sveuč. gradjana k načelniku Mošinskomu i gosp. Zorcu, da ga molimo, da se skine zastava sa crkve. I tom prigodom bio je tamo neki maleni gospodin, koji se je pravdao s nekoliko mojih drugova. Na jednom se za mene čulo: Eto, ovaj je vikao, ovaj je udario, — i tako ja se okrenem, gledam ga, i onda mi netko reče: To je Rancinger. Ja nisam znao, tko je. „Gospodine, nemojte vi na me vi-

kati, ja ću vas tužiti redarstvu“, velim ja njemu. Gosp. Rancinger je sve svoje rieči odmah opozvao i nije dalje govorio.

Predsj.: Je li taj mali gospodin bio Rancinger?

Frank: Jest. I nisam više dao važnosti tomu kod te sgode i otišao sam kući. Istoga dana na večer pala mi je u dio čast, da sam bio izlupan od petorice Magjara.

Predsj.: Ne govorite o tom, to ne spada ovamo.

Frank: Ja sam onda došao tamo, i tamo sam našao Rancingera. Tamo se govorilo, da će Magjari biti pušteni odmah na slobodu. Onda jedan gospodin kaže, da je to nepravednost, ako ih puste, te je na me pokazao i rekao, da je ovaj tukao i vikao.

Predsj.: Ne dozvoljavam o tom govoriti. Mogli ste to u kratko spomenuti, a ne cielu historiju o tom pripoviedati.

Frank: Imam samo spomenuti, da je onda gospodin opozvao, da sam ja vikao, a svjedoci su bili preko polovice onih sveučilištnih gradjana, koji su bili u deputaciji, a sjećam se samo Hrena i Kneževića.

Predsj.: Ovi će svjedoci ovdje (Hren i Knežević) to pod prisegom kazati. — Nego vi ste tuženi, da ste vikali: „udrite ga, udrite ga“. Radi toga ste i tuženi po drugom faktu. Jeste li?

Frank: Nisam. Za prvi fakt imam 7 svjedoka, a za taj drugi, koga nisam počinio, imam tri.

Predsj.: Svjedok, koji je preslušan, te veli, da ste vi u istinu vikali: „udrite ga“, svjedok Rancinger pripovieda, da je vidio, kako ste ga udarili.

Bran. dr. Ružić moli, da se preslušaju ona dva svjedoka, koja navodi Frank, naime Hren i Knežević, koji će dokazati protuslovnu izjavu Rancingerovu.

Drž. odvjetnik: Vi ste kazali, da je Rancinger pred vama priznao, da vi niste vikali „udri ga“. Taj

vam se izkaz s prvom izjavom ne slaže. U obće su vaše izjave vrlo nesigurne.

Frank: Ja ne znam, ja sam kazao, što sam faktično učinio i što se sbilo.

Predsj. čita odnosno mjesto u zapisniku Ivana Franka.

Predsj.: Neka unidje Ignjat Rancinger, redarstveni činovnik. Podvornik zapalio je svieću i Rancinger bude zaprisegnut. Na pitanje g. predsjednika: kakvo imate zanimanje, odgovori Rancinger: vježbenik kod vlade.

Predsj.: Pripoviedajte mi nešto o dogadjaju, koji se sbio 14. pr. mj. pred crkvenom obćinom.

Svj. Rancinger: Kad mi bijaše javljeno, da je nastala gungula pred srbskom kućom, otišao sam odmah onamo i kad sam došao onamo, vidio sam, da ima mnogo sakupljene svjetine, a medju njima i jurista. Stupio sam medju njih, jer sam mislio, da ću najbolje učiniti i odstraniti ih od njihovog nauma, ako ih u ime zakona pozovem na mir i red. Kad sam to izustio, udari me netko u ledja, a ja ga proglasim uapšenim. Ali taj se gospodin izgubi medju drugim pravnicima, a oko mene sa svih strana nastala vika: „udrite ga". Medju ovim vikačima čuo sam i Ivana Franka, gdje je isto vikao. Sa više strana dobio sam udarce. Počeli su me udarati i tući šakama u ledja i udarati u rame. A stražar, videći kako me guraju, priskoči do mene. Medjutim povuku oni, koji su podalje stajali, svoje sablje. Na to i stražar izvuče sablju, jer mi nije na nikoji drugi način mogao prokrčiti put.

Predsj.: Vi ste kazali, da Vas je jedan otraga udario u ledja. Pitam Vas sada, jeste li ga prepoznali ili niste.

Svj. Rancinger: Ne mogu reći stalno, tko me je udario, jer se je odmah okrenuo dotičnik i pomiješao u svjetinu, ali držim, da je to bio g. Šikutrić. Ali to se je dogodilo u vrlo kratko vrieme, tako da sam se moguće prevario u osobi.

Predsj.: Kad ste bili udareni, gdje je stajao Ivan Frank?

Svj. Rancinger: On je skočio daleko od mene.

Predsj.: Jeste li vi baš čuo, da je Ivan Frank izustio rieč: „Udrite ga?“

Svj. Ranciger: Jest, baš on je to izustio.

Predsj.: Jeste li ga vidili, da on govori. Moguće je on druge rieči izrekao.

Svj. Rancinger: Jest, baš to je izustio.

Predsj.: Je li vam je koji stražar pripoviedao, da je vidio, da vas je udario Ivan Frank?

Svj. Rancinger: Nije, nego je k meni došao sliedeći dan neki Cvijanović Svetozar i rekao mi: Ja vas poznam. Vi ste jučer bili napadnuti od pravnika i vidio sam, kako vas je udario u zatiljak g. Frank. Ja sam ga pitao, koji je to, jer ja nisam vidio Franka, da bi me udario. Onda mi on reče: Onaj mladji, koji je pjegav u licu. Nije mi ga znao imenovati.

Predsj.: Vi za stalno ne znate, da vas je on udario, ali znate to, da je rekao „Udrite ga“ i da se niste pobunili, da je vikao ili izustio možda kakvu drugu rieč. Jeste li vidjeli, da je Frank bacio kamen?

Svj.: Nisam, jer je gungula bila velika.

Predsj.: Je li bilo kakvo guranje?

Svj.: Jest, šakom su me tukli. (Smieh.)

Predsj.: To nije sramota, niti smiešno, ako su ga udarali. Molim, da bude mir.

Predsj.: Jeste li vi mienjali pri tom vaše mjesto?

Svj.: Jest. Stražar se je provukao do mene i prokrčio put tako, da smo mogli obojica izaći.

Predsj.: Jesu li vikali?

Svj.: Jest. Vikali su: „Dolje sa srbskom zastavom“.

Predsj.: Je li svjetina takodjer vikala?

Svj.: Jest.

Predsj.: Je li bilo mnogo svjetine?

Svj.: Jest, bilo je mnogo.

Predsj.: Ima li tko staviti kakvo pitanje? (Ustaje branitelj dr. Ružić.)

Bran. dr. Ružić: Molim svjedoka.

Predsj. (prekida): Ja moram prije čuti, što izvolite pitati.

Br. Ružić: Jeste li imali vi, da uredujete ondje!?

Svj.: Jest.

Ružić: Je li narod poznao Franka?

Svj.: Jest. Poznali su Franka.

Ružić: Što mislite, zašto je mogao proti vama izustiti Frank one rieči?

Predsj.: Valjda ne za to, da ga poljubi.

Svj.: Ne znam. Nismo bili u nikakvom neprijateljskom odnošaju. Ne znam, da bi bio time privatno napadnut.

Ružić: Je li on možda htio osujetiti tim vaše poslovanje? Možda i to, da vam predusretne, da ne bi mogli učiniti, što ste namjeravali, ili vam je moguće htio zapriečiti vaše uredovanje?

Svj. Rancinger: Držim, da je htio. Nisam ništa opozvao, nego sam samo rekao, da su mi drugi rekli, da me je htio g. Frank udariti.

Predsj.: Ne dopuštam vam, da dalje izpitujete svjedoka Rancingera o toj stvari.

Predsj.: Neka unidje stražar Tomo Bartolac. — Bartolac bude zaprisegnut.

Predsj.: Pripoviedajte mi, što se je dogodilo 14. pr. mj. pred srbskom crkvom. Jeste li bili onda pred crkvom?

Svj. Bartolac: Jesam.

Predsj.: Jeste li vidili, tko je bacio kamen napram srbskoj crkvi?

Svj.: Slavno predsjedničtvo! U ono doba padalo je kamenje sa svih strana.

Predsj.: Jeste li vidili da je bacio kamen Ivan Frank?

Svj.: Ne mogu uztvrditi, da je kamen bacio Ivica Frank, nego sam vidio, da je s njegove strane poletio kamen.

Predsj.: Jeste li vidili kamen?

Svj.: Nisam jer sam bio u stisci.

Predsj.: Niste li opazili, da je imao kamen?

Svj.: Nisam.

Predsj.: Nego što ste vidili?

Svj.: Vidio sam samo, da je rukom zamahnuo, kao da je bacio kamen. Vidio sam, da se je malo sagnuo, kao da ga ja vidim. Ja nisam baš na njegovo oko pazio.

Predsj.: Vi ste vidili dakle, da je kamen pao, ali niste vidili, da je u onom trenutku baš iz njegove ruke izletio.

Svj.: Vidio sam samo, da je zamahnuo rukom?

Predsj.: Tečajem izjave ste rekli, da je Frank bacio kamen.

Svj.: Ja nisam rekao, da je on bacio kamen. Ja sam vidio da je kamen letio, ali da ga je Frank bacio, nisam vidio.

Predsj.: Jeste li vidili prije, da je on zamahnuo rukom ili da je poletio kamen.

Svj.: Ne mogu reći, jer sam vidio, gdje je više kamenja padalo.

Predsj.: Jeste li vidili, koliko ih je bilo oko njega?

Svj.: Ne znam.

Predsj.: Po tom se vašem izkazu vidi, da vi niste vidili niti da je Frank bacio kamen, niti da je zamahnuo rukom, niti ste vidili, da je izletio kamen iz njegove ruke.

Predsj.: Ima li tko staviti kakvo pitanje? Ima tko kakvog prigovora. (Nema.) (Svjedoku Bartolcu.) Možete odstupiti.

Predsj.: Neka unidje svjedok Gjuro Heimer, 31 god. star, rodom iz Žakanja, rimokat., neoženjen, gradski stražar, stanuje u Zagrebu. (Bude zaprisegnut.)

Predsj.: Jeste li u rodu s kojim od obtuženika (čita im imena).

Svj.: Nisam.

Predsj.: Jeste li bili dne 14. pr. mj. pred srbskom kućom?

Svj.: Jest, ja sam tamo najprvi došao.

Predsj.: Jeste li vidili, da je tko napao na stražare i na Rancingera.

Svj.: Ja sam vidio, ali ne znam tko.

Svj.: G. Rancingera su napadali, a na stražare nije nitko napadao. Ja sam gosp. Rancingera obranio od napadaja. Vidio sam, kako ga četvorica drže i udaraju. Na 30 koračaja daljine čuo sam, da je netko vikao: „Udrite ga“. Vidio sam, kako mu je pao šešir s glave i naočale.

Predsj.: Jeste li vidili, da su juriste potegnuli sablje.

Svj.: Jesam. To sam vidio. I počeli su udarati.

Predsj.: Jeste li vidili, tko je udarao.

Svj.: Nisam pazio, nisam gledao, nisam mogao viditi, tko je baš udarao.

Predsj.: Je li vama Rancinger rekao, da uapsite koga?

Svj.: Jest.

Predsj.: Je li vam Rancinger rekao, da imate uapsiti koga?

Svj.: Jest, rekao mi je da ga uapsim u ime zakona, i pokazao mi ga je.

Predsj.: Koga vam je Rancinger pokazao?

Svj. Pokazao mi je na jednoga.

Predsj.: Pa jeste li ga uapsili?

Svj.: Uapsiti ga nisam mogao, jer su i mene pograbili pa su me držali. Nije bilo moguće uapsiti.

Predsj.: Vi ste rekli, da vam je Rancinger u metežu rekao, da zatvorite gosp. Franka.

Svj.: Ali ga u stisci vidio nisam.

Predsj.: Vi ste tečajem iztrage spomenuli ime gosp. Franka. Ja bi rado samo da ono spomenete, što ste u iztrazi rekli.

Svj.: Toga ja nisam kazao.

Predsj.: Ali to ste vi rekli i pod prisegom izjavili, da vam je gosp. Rancinger rekao, da uapsite nekoga, da vam je tom zgodom pokazivao na Franka i izustio ime njegovo.

Svj.: Ime nije.

Predsj.: Jeste li onoga poznavali, koga vam je pokazao.

Svj.: Ja ga nisam poznavao, a uapsiti ga nisam mogao.

Predsj.: To je u protuslovju glede izjave u iztrazi i današnje.

Predsj.: Ima li tko staviti pitanje?

Bran. dr. Ružić (ustaje i pita svjedoka): Kako ste vi daleko stajali od g. Rancingera?

Svj.: Jedno deset koraka i vidio sam, gdje ga drže.

Bran. dr. Ružić: A poznavali niste Franka?

Svj.: Nisam.

Bran. dr. Ružić: Kažite mi, jeste li čuli, kad se je vikalo „udrite ga“.

Svj.: Nisam čuo.

Bran. dr. Ružić: Gdje ste bili, kad se je vikalo „udrite ga“.

Svj.: Gdje sam bio, to ne mogu reći.

Predsj.: Sad možete odstupiti.

Drž. odvj.: Slavni sude! Ja ću glede §. 468. opozvati obtužbu, a glede ostalog ne mogu ništa promieniti, jer je Rancinger za stalno izjavio, što je vidio i čuo, s toga se protivim, da se ostali svjedoci preslušaju, koji bi izjavili protivno mnienje glavnomu svjedoku Rancingeru, jer su i oni mogli prečuti one rieči. Ako dakle slavni sud vjeruje gosp. Rancingeru, onda je obtuženi kriv, ako mu ne vjeruje, onda je suvišno, da se ostali svjedoci preslušavaju.

Bran. dr Ružić (ustaje): Izkazani svjedok Heimer spomenuo je protuslovje sa onim, što je tečajem iztrage spomenuto. Svjedoci, na koje se opozivlje obtuženik Ivan Frank, i koji su stajali u njegovoj najbližjoj blizini, morali su čuti, da li je Frank vikao „udrite ga“ ili ne, jer se je Rancinger mogao pomutiti, da je to Frank izustio i krivo čuti, dočim jedan izmedju onih 9 svjedoka, koji su stajali u neposrednoj blizini Franka, morali su dobro čuti, što je Frank rekao. S toga molim, veleslavni sudbeni stol, da se svi svjedoci preslušaju.

Predsj.: O tom će sud stvoriti svoj zaključak.

Poslie zaključka suda veli Predsj.: Sud je stvorio zaključak, da se svjedoci nemaju preslušati, i to s razloga, što je pod prisegom izkazani svjedok Rancinger izjavio, da je sasvim dobro vidio i čuo, da je Frank izustio one rieči. Ako bi oni svjedoci izjavili protivnu izjavu mnienju zaprisegnutog svjedoka Rancingera, to se ovakovi svjedoci nemaju uvažiti, jer i oni u gunguli nisu mogli dobro ruzumiti, što je Frank rekao.

Bran. dr. Ružić: Ja sam prisiljen, da proti tomu zaključku prosvjedujem.

Predsj.: Imade se prema obtužbi čitati prijava gradskoga redarstva. (Čita se.)

Predsj.: Ima li tko staviti kakav predlog, obzirom na drugi fakt? (Nema.)

Tim je svršena razprava glede drugog fakta.

Razprava se u $1\frac{1}{2}$ prekida do $4\frac{1}{2}$ sati poslie podne.

Dne 12. o. mj. nastavila se u $5\frac{1}{2}$ sati poslie podne razprava i prešlo se na III. fakt obtužnice, t. j. na skidanje magjarske zastave sa slavoluka, koje se dogodilo dana 14. pr. mj. po obtuženicima Ivanu i Vladimiru Franku. Prije nego li je razprava započela, došli su u dvoranu pravnici Megler i Bosanac, koji su u vrieme, kad je g. dekan filozofskog fakulteta dozivao filozofe u dekanat i pitao ih za svoje privatno ravnanje za njihovo mnienje o dogadjaju od 16. pr. mj., sabirali podpise svih onih, koji nisu solidarni. Koliko su uspjeli, poznato je. Kad su ova dvojica stupila u dvoranu i kad su ih opazili obtuženi, stadoše vikati: „Pfui! Van s njima! Hulje! Kukavice! Izdajice!“, a ovi su se tome smijali.

Prije nego li se prešlo na samu razpravu, reče g. predsjednik: Iz novina sam doznao, da su jučer u jutro neke gospodje sa galerije bacile obtuženikom nekoliko cvjetova. Ja žalim, da su se tako daleko zaboravile neke gospodje, da ne znadu, na kom se mjestu nalaze. Ako je to istina, to onim gospodjam podieljujem tim najstroži ukor. Ako bi se to još jednom dogodilo, to ću ne samo dati ih sa galerije odstraniti, nego ih najstrožom kaznom kazniti.

Predsj.: Sada se prelezi na razpravu glede trećeg čina obtužnice. Neka dodje Ivan Frank.

Predsj.: Jeste li razumjeli obtužnicu glede trećeg fakta?

I. Frank: Jesam.

Predsj.: Jeste li kriv?

I. Frank: Nisam.

Predsj.: Pripoviedajte mi, što se je dogodilo 14. prošlog mjeseca?

I. Frank: Tog dana bio sam u Ilici do 3/4 11 sati prije podne. Onda sam došao tamo, pošto sam čuo, kako se svjetina sprema, da skine magjarsku zastavu sa slavoluka, jer da je nezakonito izvješena.

Predsj.: Po vašem mnienju.

I. Frank: Ja sam se pridružio svjetini i išao sam za njom i došao sam onda tamo i kako sam došao, vidio sam baš, kako je neka figura sa slavoluka izčezla (Smieh. Predsjednik (zvoni): Molim mir.), vidio sam, kako je magjarska zastava pala sa slavoluka i u visini od 3—4 metra nad zemljom zapela se i ostala visjeti. Dodjem onda bliže, čujem spominjati svoje ime, da sam ja skinuo zastavu. Meni je to bilo previše, s toga pristupim k stražaru i reknem mu, neka izvoli konstatovati, da ja nisam zastavu skidao, već da sam tek onda došao, kad je zastava sa slavoluka pala, i da sam stajao odtraga iza svjetine. Onda smo se razišli i pošao sam kući. Na putu sam još uviek čuo „Frank, Frank, je skinuo magjarsku zastavu sa slavoluka" i saznao sam, da je to bio moj brat.

Predsj.: Vi kažete, da ste upravo onda došli, kad je bila zastava skinuta?

I. Frank: Jest, upravo onda.

Predsj.: Vi niste znali, tko je zastavu skinuo?

I. Frank: Nisam.

Predsj.: Jeste li prisustvovali kod tog čina?

I. Frank: Nisam prisustvovao kod tog čina.

Predsj.: Jeste li vikali?

I. Frank: Nisam.

Predsj.: Ne znate li, tko je još sudjelovao izvan vašeg brata?

I. Frank: Ne znam. Bilo je ondje mnogo svjetine. Nemam časti poznati ih.

Predsj.: Imate li što reći u svoju obranu?

I. Frank: Nemam.

Predsj.: Ima li tko staviti kakvo pitanje. (Ustaje branitelj dr. I. Ružić i pita Ivana Franka: Koji je to bio stražar, koga ste vi upozorili, da konstatira, da niste bili prisutni kod čina i da niste skinuli zastave. Bi li ga znali opisati?)

I. Frank: Bio je jedan srednje veličine, crn u licu.

Bran. Ružić: Bi li ga mogli prepoznati?

I. Frank: Ne znam, bi li ga prepoznati mogao.

Bran. Ružić: Gdje ste vi bili onda, kad je magjarska zastava pala sa slavoluka?

I. Frank: U blizini . . . .

Predsj.: Rekao je, da je bio baš onda u blizini. Izvolite slušati.

I. Frank: Bio sam ondje u blizini (odgovara g. dr. Ružiću).

Predsj.: Neka dodje Vladimir Frank. — Jeste li razumjeli obtužnicu glede trećeg fakta?

V. Frank: Jesam.

Predsj.: Jeste li kriv?

V. Frank: Nisam.

Predsj.: Pripoviedajte mi, što ste učinili 14. pr. mjeseca?

V. Frank: Ja sam došao pred slavoluk znajući, da će se skinuti magjarska zastava sa slavoluka, pa kad sam došao onamo, vidio sam, da su otvorena vratašca slavoluka i da je lako poći niz stepenice, pa kad nije nitko drugi pošao, da skine zastavu, pošao sam ja, pa budući

sam vidio, da je zastava konopcima privezana, odrezao sam konopce i bacio zastavu sa slavoluka, koja nije pala na zemlju, nego se u visini, 3 do 4 metra nad zemljom, zapela i ostala visjeti. Onda sam sišao dolje i nisam ništa drugog učinio.

Predsj.: Vi ste to pred sudcem iztražiteljem obširnije pripoviedali.

V. Frank: Jesam.

Predsj.: Jest, obširnije ste pripoviedali. Pripoviedajte mi i sada potanje o činu!

V. Frank: G. predsjednik me je pitao, da mu pripoviedam samo, što sam učinio.

V. Frank: Oko pol 11 sati prije podne bio sam u Ilici, gdje se radi mase, koja je demonstrirala proti srbskoj zastavi, niti maknuti nije moglo. Bio sam ondje i čuo sam medju svjetinom, da se ide magjarska zastava skinuti sa slavoluka. Ja sam mislio, da ta zastava ima pokazivati našu ovisnost o Magjarima i njihovu supremaciju i da je protuzakonito izvješena na hrvatskom teritoriju.

Predsj.: Vi tako mislite. O tom ne mojte govoriti.

V. Frank: O tom moram govoriti. Na tom se osniva najviše moja obrana.

Predsj.: To je vaše mnienje. Izvolite dalje. Pripoviedajte o samom činu.

V. Frank: Pošao sam tada kući, da obavim nekakav posao i kad sam obavio posao kod kuće, pošao sam k slavoluku, da i ja pripomognem nešto tomu djelu, jer ga držim podpuno opravdanim.

Predsj.: Tako vi držite.

V. Frank: Vidio sam, da su htjeli neki otvoriti vrata od slavoluka, ali nisu mogli. U to dodje jedan priprosti čovjek sa lopatom i otvori vratašca. Ja sam se uzpeo po stepenicam na slavoluk i bacio s njega magjarsku zastavu.

Predsj.: Tko vam je kazao, da je s lopatom otvorio netko vrata?

V. Frank: Ja sam vidio to.

Predsj.: Jeste li vidili, da je Jean?

V. Frank: Nije Jean.

Predsj.: Imate li još što kazati?

V. Frank: O samom činu ne imam više ništa da govorim nego samo to, da sam sve istinito govorio.

Predsj.: Imate li što reći u svoju obranu?

V. Frank: Jedno što imam kazati u svoju obranu, to ću kasnije reći.

Predsj.: Vi možete i sada. Izvolite.

V. Frank: Samo to ću reći, da pada na mene ljaga, da nisam držao zadane poštene rieči. To krivo kaže onaj, tko to govori.

Predsj.: Imate li još što reći u svoju obranu?

V. Frank: Samo sam zaboravio to spomenuti, da se je takav čin dogodio i drugdje, kao n. pr. u Crikvekvenici su Orešković i Marković magjarsku zastavu spalili, pa im se nije ništa dogodilo i prošlo je bez posljedica.

Predsj.: To ne spada ovamo. To je bilo suvišno spomenuti.

V. Frank: O tom se mnogo spominja.

Predsj.: Vi ste skinuli zastavu sa slavoluka, a posljedice su tog vašeg čina sliedile, da su magjarski radnici ugarske državne željeznice bili tim činom izazvani na odpor i da su vas i vašeg brata iztukli i taj njihov čin, kako se mnogi izgovaraju, da je bio povodom, da je izazvao spaljenje magjarske zastave na Jelačićevu trgu. Čin vaš nije bio bez svakih posljedica.

V. Frank: Nije bio, to mogu dokazati.

Predsj.: O tom ne imate vi dokazivati. Ja sam iz ciele razprave vidio, da je vaš čin imao mnogo posljedica. Vidi se, kako ste se dogovarali o demonstracijama.

V. **Frank**: Ja mogu reći, da je magjarska zastava u jutarnjem mraku bila izvješena, a u 11 i pol sati prije podne bila je skinuta.

Predsj.: To se ne da tajiti, da su i oni radnici bili pripravni, da izvedu svoj čin. Vidi se, da se je 15. i 16. prošlog mjeseca... (Buka medju obtuženicima. Predsjednik zvoni): Mir! Izvolite šutiti! Molim, da šutite. Svaki neka za sebe odgovara. Vi netrebate nikoga zagovarati.

Predsj.: Ima li tko staviti kakovo pitanje? (Ne ima).

Predsj.: Imadu se sada preslušati svjedoci: Božidar Jean, Josip Caren, dr. Rudolf Šlumpf, Atila Botke, Ivan Rodek. Svjedok Ivan Rodek nije prisutan.

Svj. Božidar **Jean**, limar, bude zaprisegnut.

Predsj.: Izvolite pripoviedati, što vam je poznato o dogadjaju dana 14. pr. mj., o skidanju magjarske zastave sa slavoluka.

Svj. **Jean**: Ja sam istoga dana bio u restaurantu „Preradović“ (Vrlo tiho pripovieda) i vidio ondje nekoliko djaka uniformiranih i u običnom gradjanskom odielu, kako su išli prema slavoluku i ja sam mislio, da će nešto učiniti. Kao rednik za kraljevih dana smatrao sam si za dužnost, da podjem za njima i da upozorim gradskog stražara Carena, da ide s njima, koji su medjutim stigli već do slavoluka i bili već ondje sakupljeni, da ih zaprieči, ako budu što htjeli učiniti.

Ja sam išao tamo; velika je gungula bila nastala, jer su sgrabili juristi i civili stražara Carena. Zastava je visila na jednoj statui 4 metra u visini nad zemljom i vidio sam, gdje su se u onom momentu otvorila vrata od slavoluka. U blizini je bio Frank stariji, svukao si menten i popeo se na slavoluk, te bacio dolje zastavu. No zastava je ostala visjeti na jednoj statui. Na to sam vidio, da su dvojica jedan na drugoga stali, i htjeli da

skinu zastavu, ali je nisu mogli skinuti. U blizini je bilo činovnika sa državne željeznice. Bila je silna vika i juristi su već pošli k njima. Ja sam išao tamo i rekao sam željezničkim činovnikom, da idu u sgradu, da ne dodje do kakve tučnjave. I oni su otišli.

Predsj.: Znate li, tko je pokazao juristima i vrata od slavoluka?

Svj.: Ne znam.

Predsj.: Znate li, tko je imao lopatu?

Svj.: Jedan od jurista nosio je lopatu.

Predsj.: Jedan je kazao, da je vidio, da ste vi nosili lopatu i da ste pokazali vrata od slavoluka.

Svj.: Nisam.

Predsj.: Jeste vi vidili, tko je pograbio stražara?

Svj.: Jest, to sam vidio. Stražar je povukao sablju za svoju obranu i juristi su svoje sablje na polag povukli, a neki su se pravdali sa činovnicima državne željeznice. Ja sam priskočio k stražaru, koga su uhvatili za grlo i tukli ga rukama i oslobodio ga, a dotle su drugi skidali zastavu, no to nisu mogli učiniti, jer mislim, da uže nije bilo prerezano niti odtrgnuto, nego samo odvezano, jer je bila zastava odmah za kratko vrijeme gore na slavoluk podignuta.

Predsj.: Po prilici za koliko minuta?

Svj.: Već za 5 časova bila je zastava gore.

Drž. odvjetnik: Jeste li opazili, kakovu statuu pokvarenu ili oštećenu?

Svj.: Jest, to sam naknadno opazio, da je bila oštećena desna ruka od basina, i to su morali učiniti ne kad su skidali zastavu, nego kad su ju kasnije vukli gore na slavoluk željeznički činovnici, jer ne bi inače mogla visiti.

Predsj.: Neka unidje Josip Caren.

Svj. Josip Caren, gradski stražar, bude zaprisegnut.

Predsj.: Što znate pripoviedati o onom, kad je bila zastava skinuta?

Svj.: Ja sam imao onog dana inspekciju na Zrinjskom trgu. Kad sam došao tamo do slavoluka, bila je velika buka. Na to je došao g. Jean i rekao mi, da zapriečim juristima, da ne skinu zastave. Vidio sam, da je Vladimir Frank, čim je došao do vrata slavoluka, odmah ih otvorio, skinuo mantel, uzpeo se na slavoluk i bacio dolje zastavu. No zastava nije pala dolje, već se zaustavila na jednom kipu i ostala visiti.

Predsj.: Tko je došao prije k slavoluku, vi ili Frank?

Svj. Caren: On je prije došao i vidio sam, kad je rukom otvorio vrata.

Predsj.: Niste li vidili, da je imao lopatu?

Svj. Caren: Nisam vidio.

Predsj.: Moguće su bila vratašca već otvorena?

Svj. Caren: Ne znam. Ja sam vidio samo, da je rukom otvorio vrata.

Predsj.: Jeste li vidili, da se je natezao?

Svj. Caren: Nije se natezao. Lako mu je išlo.

Predsj.: Niste li ga mogli preteći?

Svj. Caren: Nisam mogao, kad je bila stiska.

Predsj.: Jeste li vidili, da je skinuo menten?

Svj. Caren: Jest, skinuo je.

Predsj.: Jeste vidili, kad je pala zastava.

Svj. Caren: Vidio sam, ali djaci su me držali, jedan me je gušio, a drugi su me tukli, ali ne znam tko, a oslobodio me je g. dr. Šlumpf.

Predsj.: Jean veli, da vas je on oslobodio.

Svj. Jean (diže ramenima): Ne znam.

Predsj.: Vi ste bili upotrebili oružje.

Svj. Caren: Jesam, i oni su potegli do polovice, ali ozliedio nisam nikoga.

Predsj.: Što se je dogodilo onda, kad se je ta zastava zaustavila?

Svj. Caren: Sabljam su juristi mahali i htjeli su ju skinuti.

Predsj.: Jeste vidili, koji su mahali?

Svj. Caren: Nisam vidio. Kasnije su se djaci razišli i poslie 10 časaka zastava je natrag došla.

V. Frank (pita svjedoka Carena): Jeste li vi mene vidili, da sam ja otvorio vrata slavoluka?

Svj. Caren: Jesam.

V. Frank: To nije istina. Ja sam se morao samo prignuti, ali vrata mi je neko već otvorio, kad sam ja do njih došao.

Predsj.: Vaš izkaz nije protivan sa izkazom svjedoka. On veli, da vi niste nikakve sile upotrebili. Odtuda se može viditi, da su vrata bila otvorena. Protuslovja nema.

Predsj.: Ima li tko staviti kakvo pitanje? (Nema.) Neka unidje Atila pl. Botke.

Svj. Atila pl. Botke, željeznički činovnik, bude zaprisegnut u njemačkom jeziku.

Predsj.: Erzählen sie mir, was sie 14. v. Monat gesehen haben?

Svj. Botka: Ich habe aus einem Fenster des ersten Stockes des Hieronimusgebäudes gesehen, dass der Jean vor der Thür von Triumphbogen stand, in die Vladimir Frank hineinging. Hierauf warf er die Fahne herunter, die nicht heruntergefallen ist, sonder blieb dieselbe auf einer Statue hängen.

Predsj.: Haben sie gesehen, dass die Statue beschädigt wurde?

Svj. Botke: Jawohl. Das habe ich gesehen.

Predsj.: Sagen sie mir, wann wurde die Statue beschädigt, als die Fahne herunter fiel oder später?

Svj. Botke: Die Statue wurde später beim Herabnehmem der Fahne beschädigt.

Predsj.: Sagen sie mir, was haben sie dann gesehen?

Svj. Botke: Ich blieb noch weiter am Fenster, Frank kam heraus. Die Studenten und andere Herren packten den Wächter. Der Stražar zog den Säbel aus, die Juristen zogen auch ihre Säbel. Die Juristen wollten die Fahne mit den Säbeln herunternehmen, aber das sei jedoch ihnen nicht gelungen, weil die Fahne in der Höhe von 3 bis 4 Meter auf einer Statue hieng. Die Studenten entfernten sich dann und die Fahne wurde später nach 5 bis 10 Minuten von einigen Herren wieder hinaufgezogen.

Obt. Jakša: Molim, da bi nam se preveo taj izkaz na hrvatski jezik.

Predsj.: Svjedok Botke izjavljuje, da je sa prozora iz prvoga kata sgrade društva sv. Jerolima gledao, kako je Frank skinuo zastavu sa slavoluka, bacio ju dolje i kako se je zastava zaustavila na jednoj statui i ostala visjeti. Statua da je oštećena, kad se je zastava opet podignula bila na slavoluk. Vidio je, kako su djaci i drugi civili spopali stražara, koji je tada izvukao sablju. Sablje svoje da su izvukli i juristi. Veli, da je bila buka, koja je duže vremena trajala. Djaci da su mahali sabljama i htjeli skinuti zastavu, ali to da im nije pošlo za rukom, jer se je zastava bila previsoko, 3 do 4 metra, na statui zaustavila. Kasnije da su se razišli djaci, a zastava da je bila za neko vrieme, 5 do 10 časova, podignuta opet na slavoluk.

Predsj.: Ima li tko što pitati? (Nema.) — Neka unidje dr. Rudolj Šlumpf.

Svj. dr. Rudolf Šlumpf, odvjetnički perovodja, bude zaprisegnut.

Predsj.: Izvolite mi pripoviedati, što ste vidili 14. pr. mjeseca.

Svj. Šlumpf: Ja sam došao za povorkom djaka k slavoluku već onda, kada je bila zastava skinuta. Zastava je bila visila u visini od 2 metra nad zemljom. Vidio sam gungulu silnu, pravnici su bili sablje potegnuli do polovice i stražar je bio takodjer izvukao svoju sablju. Pravnici su držali kamenje i govorili su, da magjarski činovnici iz susjedne kuće bacaju kamenje, što više, da su bacili i čekić. Ja sam ih htio umiriti, kad su uhvatili bili stražara za vrat i gušili ga, te sam im rekao: „Za boga, nemojte činiti nasilja“, i na to sam sklonuo pravnike, da su pustili stražara.

Predsj.: Vi ste rekli, da ste onda došli, kad je bio barjak skinut.

Svj. Šlumpf: Jest. Moram spomenuti, da je stražar rekao, kad je bio izbavljen: „Ja sam vidio Franka“.

Predsj.: Jeste li vi vidio Ivana Franka?

Svj. Šlumpf: Jesam, on je stajao odtraga.

Predsj.: Kako se je visoko zapeo barjak?

Svj. Šlumpf: Bio je tako visoko, da ga nisu mogli dosegnuti. Zatim su se pravnici razišli.

Predsj.: Neka unidje Ivan Rodek. (Nema ga.) Pošto nema svjedoka Ivana Rodeka, pročitat će se izjava gradskog poglavarstva od 21. listopada 1895. (Čita se.) Pošto bi pročitana, upita g. predsjednik: Ima li tko što prigovoriti?

I. Frank: Ovdje piše, da sam ja nekakvog Salomona udario. Ja to nisam učinio. G. dr. Šlumpf izkazao je, da sam ja u zadnjim redovima stajao.

Predsj.: No to ne smeta. A kad ste to spomenuli, pozvat ću gradskog stražara svjedoka Carena. (Dade ga pozvati.) Dolazi svjedok Caren.

Predsj.: Vi ste tečajem izjave rekli, da je Ivan Frank udario Salomona. Jeste li to vidili?

Svj. Caren: Jesam.

I. Frank: Pod prisegom zar to veli?

Predsj.: Vi pod prisegom kažete, da je Ivan Frank gurnuo Salomona.

Svj. Caren: Jest, kažem pod prisegom.

Iza toga bude prijavljen svjedok Ivan Rodek.

Predsj.: Neka unidje svjedok Ivan Rodek. Upitav ga g. predsjednik u magjarskom jeziku, da li razumije njemački, odgovori, da zna samo magjarski, to ga predsjednik ne htjede preslušati, ako i sam dobro znade magjarski, već odredi, da se pozove tumač magjarskoga jezika g. dr. Bojničić, da se uzmogne preslušati svjedok Ivan Rodek.

Iza toga bi pročitani spisi, koji se odnose na treći čin obtužnice.

Drž. odvjetnik (ustaje): Ja bi predložio, da se pročita zapisnik o svjedokovom preslušanju kod suda i da se odustane od preslušanja svjedoka Rodeka, ako pristane na to veleslavni sud i g. branitelj, pošto glede samog čina nije njegov izkaz tako odlučan, jer se ne razlikuje ni u čem od izkaza ostalih svjedoka.

Predsj.: Pristaje li g. branitelj na to?

Bran. Ružić (ustaje): Pristajem. (Sud pristaje takodjer.)

Za tim bude pročitan zapisnik svjedoka Ivana Rodeka, u kojem on tvrdi, da je vidio, da je Vladimir Frank otvorio vrata na slavoluku.

V. Frank (ustaje): Ja nisam otvorio vrata.

Drž. odvjetnik: Pošto drugi neki svjedoci poriču, da niste otvorili vrata, to i ja priznajem, da niste baš Vi otvorili vrata na slavoluku.

Predsj.: Tim su pročitani spisi, tičući se trećega fakta i pitam, ima li tko što navesti proti trećemu činu. (Nema.) Tim proglašujem dokazni postupak i glede trećega fakta dovršen, i zaključujem današnju glavnu razpravu i uričem sliedeću na sliedeći dan u 8½ sati prije podne.

Treći dan razprave 13. studenoga 1895.

Današnja je razprava počela u $8^3/_4$ sati prije podne. Galerije i dvorana slabo su posjećene. Prije početka razprave reče g. predsjednik: Iz novina sam saznao, da se je preksinoć u 5 sati, prije nego li je sudstvo u dvoranu unišlo, prije nego li je razprava započela, sgodio škandal od nekih obtuženika, kad su vikali pravnicima Megleru i Bosancu, koji su unišli u to vrieme u dvoranu: „Pfui! Van s njima! Izdajice! Hulje!“ Pitam s toga svakog pojedinog, da li je vikao. (Poimence pita obtuženike. Kod prozivanja izjavljuju svi obtuženici osim: Metelke, Urbania, Belovića, Wolheima, Bronzinia, Dostala, Kajba, Jankovića, Tomića, Vukelića, Fibića i Predojevića, koji onom prilikom nisu bili prisutni u dvorani, da su vikali, a obtuženi Maričić, Milić, Papratović i Steiner ne bijahu još u dvorani prisutni.

Obt. Belović upitan od predsjednika: Jeste li vikali, odvrati: Žalibože nisam bio tu.

Predsj.: Po §. 24. kaznenog postupka osudjujem vas na dva dana zatvora.

Predsj.: Radi ostalih stvorit će sud svoj zaključak. (Sud odilazi. Poslie nekoliko časa povrativ se, reče predsjednik: Sud je zaključio, da se oni obtuženici, koji se nalaze u zatvoru, radi onog škandala osudjuju po §. 226. kaznenog postupka na 1 dnevni post, na 1 dnevni tvrdi ležaj i 1 dnevni samotni zatvor u mračnoj izbi, a oni obtuženici, koji se ne nalaze u zatvoru, na temelju istog paragrafa osudjuju se na četiri dana zatvora, koji se po §. 228. kaznenog postupka imade odmah ovršiti. Proti osudi ne ima pravnog lieka.

Obt. Tomić moli da bi govorio: U ime svih, koji nismo bili prisutni u dvorani, kad su Megler i Bosanac bili onako liepo pozdravljeni, izjavljujem, da žalimo, da nismo i mi to učiniti mogli.

Predsj.: U ime toga podieljujem i vama zatvor od 4 dana. (Buka medju obtuženicima.)

Predsj.: Molim mir!

Predsj.: Sada molim gospodina državnoga odvjetnika, da stavi svoj predlog.

Drž. odvjet.: Slavni sude! Čast mi je izjaviti, da glede dvojice obtuženika: Roberta Wolheima i Milivoja Milića, koji nisu po izjavama, izpostavljenim na glavnoj razpravi, sudjelovali kod spaljenja zastave, odustajem od daljnjeg progona, te molim, da se oni po §. 250. kaz. post. rieše od obtužbe. Glede ostalih čast mi je izjaviti: Kao što je poznato, dana 16. prošlog mjeseca medju 11 i 12 sati prije podne prispjela je povorka sveučilištnih djaka na Jelačićev trg, koji su bili stranom u gali stranom u civilu i namjestili se tamo, izvadili trobojnicu crvenu, bielu i zelenu, ugarske državne boje, izpod kaputa, polili ju žestom, kako su sami pripoviedali i zapalili. Tom prigodom izustili su tri poklika, medju kojima se nalazi i „Abcug Magjari“. Očevidno je, da težnja leži u tom, da se narodu magjarskome nanese tim uvreda, da se razdraži stanovnike jedne protiv drugima na neprijateljski razdor i ovo biva tim jasnije, što su demonstranti izabrali Jelačićev trg, koji je onih dana bio najbolje posjećen, a ne koje drugo mjesto. Oni bi isto tako mogli si odabrati i Sveučilištni trg. Oni su prolazili kroz Ilicu, gdje je uviek, a onih dana osobito, bilo mnogo svieta. Iz te okolnosti proizlazi, da su oni išli onamo protestirati, gdje je mnogo publike. Očevidno je, da je ovaj čin bio kadar pobuditi na neprijateljski razdor i mržnju jedne proti drugima, a to se i pokazuje,

jer pošto bi skinuta zastava sa slavoluka, to nisu ljudi, koji tu zastavu smatraju svojom narodnom zastavom, dopustili, da im se to učini i gledali su, da na to reagiraju. Pokazalo se to tim, što su magjarski radnici u noći 14. pr. mj. iztukli braću Frank. Učinili su kažnjiv čin, ali na njihovu štetu. Važnijim se činom ima smatrati i čin, koji je izveden 14. pr. mj. kod slavoluka. Tom je sgodom prispjelo k slavoluku do 20 djaka. Iz njihovog načina izvedenja vidi se, da su se sporazumili, i sve što su poduzimali, radili su sporazumno. Tom se je sgodom uspeo na slavoluk Vladimir Frank i bacio dolje zastavu. No zastava nije pala na zemlju, već se je zadržala na jednoj statui u visini 3—4 metra nad zemljom. Nema dvojbe, da je i ovaj čin u istoj namisli učinjen, pa zato držim, da je učin prestupak §. 302. kaz. zak. Što se tiče krivnje obtuženika, mislim, da mi nije ovdje o tom razlagati, ako i svi nisu činu prisustvovali. Jedino glede obt. Steinera, koji kaže, da se je pridružio povorci, ali na povratku u sveučilište, i glede obt. Predojevića, koji je bio za vrieme spaljenja medju Velikom Kavanom i Jelačićevim spomenikom, molim slavni sud, da bi izrekao svoju osudu uzev ove okolnosti u obzir.

Osim toga ima se razpravljati čin, koji je izveden pred srbskom obćinom u Ilici. Požaliti se mora i onaj nasrtaj, i to tim više, što je izveden na bratskom narodu, s kojim zajedno živimo. O ovom nemogu obširnije govoriti, jer odustajem ovdje od obtužbe proti Ivanu Franku, pošto je dokazano, da on nije bacao kamenje. Nasuprot je izveden nasrtaj proti redarstvenom činovniku Rancingeru u toliko, što je bio izrekao Ivan Frank: „Udrite ga“. Rancinger je došao onamo sa svojim službenim znakom, a kad se prema takovom protivi, to je učinjen odpor. Dokazano je, da je Ivan Frank izustio rieči: „Udrite ga“ i tim učinio prestupak §. 279. kaz. post. Imam spo-

menuti, da će slavni sud uvažiti kod svih obtuženika izim dvojice, Radića i Balaška, koji su poročni, kao olahkotne okolnosti, izim Hadžića i Dörwalda, a kao otegotne, što se je taj čin dogodio za vremena, kad je Zagreb posjetilo Njegovo Veličanstvo.

Predsj.: Ima li tko što pitati? Želi li tko govoriti?

Ustaje obtuženi Vidrić: Ja primjećujem, da se nije za čitave razprave, da pobiju našu obranu, drugim pobijalo, nego „u samom činu leži nakana", i da proti nama ne ima nikakvog dokaza, nego naše priznanje. No tim dobivaju naše izjave veću važnost i znamenitost. Ja ponavljam, da nama nije bila ona nakana, koju nam slavna obtužba imputira. Mi smo htjeli pokazati, da nismo ovisni o Ugarskoj, mi smo htjeli upozoriti samo na državno-pravne odnošaje, koji postoje medju nama i Ugarskom, mi smo . . .

Predsj.: (Zvoni). O tom vam ne dam govoriti.

Vidrić: Mi smo htjeli pred licem Njegovog Veličanstva protestirati proti premoći jednog naroda nad drugim, mi smo htjeli pred njim, koji je otac svojih naroda . . .

Predsj. (neprestance zvoni): O tom ne smijete nastaviti. O tom vam ne dam govoriti. (Buka silna medju obtuženicima i braniteljima.)

Predsj. Molim mir!

Branitelji dr. Derenčin, dr. Ružić, dr. Mazzura, i drugi: Molimo. Mi prosvjedujemo proti ovakovom postupanju!

Predsj.: Ja kažem jedan za svaki put, da ne ću samo obtuženiku Vidriću, nego niti jednom obtuženiku, niti braniteljem dati govoriti o državo-pravnim odnošajima, niti o politici. Ako bude koji htio govoriti, oduzet ću mu s mjesta rieč. (Ružić bi rado nešto da govori, ali mu predsjednik reče: Šutite! Vi nemate govoriti.)

Vidrić: Ja odustajem, slavno predsjedničtvo, od obrane svoje.

Obtuženik Červar: Kada se ne može govoriti u obranu, odustajem od obrane.

Predsj.: Možete govoriti.

Červar: Hvala liepa!|

Obtuženik Dabčević: Odustajem od obrane.

Obtuženik Dobržansky: Odustajem.

Obtuženik Fabrio: Baš je čudnovato, da se u Hrvatskoj nama podmeće, da smo htjeli onoga, koji je nasliedio Tomislava i Ferdinanda . . .

Predsj. (zvoni): O tom nemate govoriti.

Fabrio: Ja nisam kriv, da ga je nasljedio. Ja moram dovesti u sklad. Neću ništa o politici govoriti. Baš je čudnovato, što smo htjeli prema nasljedniku tih slavnih naših hrvatskih kraljeva, dati oduška čuvstvima naše lojalnosti. Mi smo htjeli dokazati, da ne će biti nikada mira i ljubavi medju Hrvatima i magjarskim narodom, dok ne budu ovi znali, da si je hrvatski narod zakonito stekao prava, a nezakonito, da mu se oduzimlju.

Predsj. (zvoni): Ne dam vam govoriti.

Fabrio: Ja ću dovesti u savez. Mi nismo krivi, što ljubimo, ako slobodno o ljubavi govorim, mi nismo krivi, što ljubimo našu hrvatsku zemlju. Mi nismo krivi, što nas tuže radi toga, što odviše ljubimo našu domovinu, koja nas je rodila . . .

Predsj. (zvoni).

Drž. odvj.: Ja prosvjedujem proti tomu.

Predsj.: Ne dam Vam govoriti.

Fabrio: Ja ću dovesti u savez.

Predsj.: Ne dam Vam govoriti. (Buka, neprestano vika.) Predsj. (zvoni): Mir.

Fabrio: Odustajem od obrane.

Obtuž. Heneberg.: Imam samo obtužbi dodati ovo: Kad ima čovjek svoj krov, svoju kućicu, ćuti se, da je on gospodar u njoj, a nitko drugi. Liepa je narodna poslovica, koja kaže: Naša kućica, naša slobodica. Ova kućica je naša mila domovina i mi se svi (pokazuje rukom) ćutimo, i svi u Hrvatskoj, sinovima jedne nam majke Hrvatske, mi svi imademo jedan naš zajednički krov. Ćutimo se, u njoj da smo gospodari, ćutimo, da mi imademo sami pravo rediti, izpravljati i krojiti po našoj volji.

Predsj.: Po zakonu.

Heneberg.: Da, po zakonu mislim, da bi tako moralo biti. — Ako dodje u tu kuću tudjin gost, pa se razbaca i bani po njoj, vriedja gospodara.

Predsj.: (zvoni). O tom ne dam govoriti.

Heneberg.: Ja mislim samo kuću. Ali kad takav gost ostaje predugo, kazati ću mu na neki fini način: Toga je već dosta. Ne budi nad menom!

Predsj.: (zvoni). To je politika. O tom Vam ne dam govoriti.

Heneberg.: Ja govorim o kući.

Predsj. Ne dozvoljavam Vam govoriti, ako hoćete o drugom govoriti, možete.

Heneberg.: Zahvaljujem se (sjedne se).

Obtuž. Hren: Čin, što smo ga počinili, jest političke naravi. Ja to svečano tvrdim, ali pošto se ne da sa vašeg gledišta (pokazuje na predsjednika) da se o njem govori (Predsj. Ne da. Ne dozvoljava se), to ću se obazrieti samo na obtužnicu, u kojoj nas g. državni odvjetnik obiedjuje, da smo htjeli poticati i zavadjati na mržnju i neprijateljski razdor jedne prema drugim, u kojoj kaže, da smo potajno, pod kaputom donieli zastavu i tim hoće da kaže, da smo se mi bojali, tim baca na nas svjetlo kukavštine. Mi ju nismo mogli javno donesti, jer

bi došlo do bune i strke, i mi ne bismo mogli izvesti svoj čin sami, bez svjetine, u miru i redu, kako nam je i bila nakana. Kad bi bili nosili zastavu nad sobom, to bi bilo neobično, da mi pod magjarskom zastavom idemo. Gosp. državni odvjetnik kazao je nadalje, zašto smo odabrali trg Jelačića, da na njem izvedemo demonstraciju, zašto nismo spalili magjarsku zastavu pred sveučilištem. Tim, kaže on, da smo imali nakanu, razdraživati narod, i da smo ga htjeli povesti sa sobom. No ja mislim, da gosp. državni odvjetnik nije tako osbiljno mislio. Mi nismo radi toga odabrali Jelačićev trg, nego radi Jelačića bana. Mi smo tim htjeli, da pred njegovim spomenikom izrazimo lojalnost našu i vjernost prema hrvatskome kralju i da prosvjedujemo protiv magjarske supremacije nad nama, a nismo htjeli to izvesti na Sveučilištnom trgu, gdje je takodjer onih dana radi novog kazališta bilo mnogo ljudi. Tim je rekao g. državni odvjetnik, da bi bilo bolje, da smo demonstrirali na Sveučilištnom trgu...

Drž. odvjetnik: Ja nisam rekao, da bi bilo bolje. Oprostite!

Hren: Mi smo bili u izvedenju našeg čina složni, bili smo svi kao jedan. Tim se možemo ponositi. To nam je najbolji dokaz, da smo imali pravo. Mi smo htjeli tim činom svrnuti oči Njegovog Veličanstva na naše nutarnje stvari i odnošaje i da nijedan narod nema premoći nad drugim, niti biti nad drugim. Toliko sam imao reći u svoju obranu. Moje je mnienje, da je cieli ovaj čin bez ikakvog komentara naša najliepša i najsjajnija obrana.

Jakša: Odustajem od obrane.

Krištof: Pošto državni odvjetnik nije spomenuo u svom plaidoyeru ništa, nego je rekao isto, što je i u obtužnici, s toga neka mi se dozvoli, da pročitam jedan pasus iz obtužnice (čita): „Čin sam nosi na sebi sva obi-

lježja prestupka §. 302. kz., jer malo ne svi okrivljenici tvrde, da su ga zaključili i izveli: „kao prosvjed proti supremaciji magjarskog naroda na hrvatskom teritoriju“ — čega doduše ne ima niti može biti, pak je s toga i jasno, da im je glavna i jedina nakana bila i biti mogla, zavadjati stanovnike državne jedne proti drugim, na razdore neprijateljske“. Gosp. državni odvjetnik govorio je o našoj nakani, koju smo mi jasno iztakli, da smo željeli prosvjedovati proti supremaciji magjarskoj, i rekao, da nam je bila nakana razdraživati i sijati mržnju i zavadjati jedne stanovnike proti drugima. No mjesto da bi dokazima obarao našu tvrdnju, jednostavno spominje, da te supremacije nema. A ja velim, dosta je, da se sjetimo na godinu 1848. . . .

Predsj. (zvoni): Ne smijete o tom govoriti.

Krištof: Sasvim je jasno, da ima te supremacije i da je može biti, i tim pada tvrdnja g. drž. odvjetnika, da smo htjeli razdraživati jedne proti drugima, da smo htjeli zavadjati na neprijateljske razdore i medjusobnu mržnju.

Predsj.: O tom vam ne dozvoljavam govoriti. O tom ne budete govorili.

Krištof: Ja govorim o obtužnici, ja imam pravo po § 2., da se branim. Ako mi se ne dopušta da govorim, onda mi se oduzimlje svaka obrana, onda mi oduzimljete najsvetije pravo. Razbojnikom dozvoljavate, da se brane, a . . .

Predsj. (zvoni).

(Buka silna medju obtuženicima i braniteljima.)

Predsj. (zvoni): Mir! Vi ćete (branjenikom) govoriti, kada bude red na vas. Ja pozivljem gg. branitelje, da budu mirni.

Dr. Harambašić: Mi smo kao janjci!

Dr. Mazzura: Izvolite nas izključiti.

Dr. Derenčin: Na to ne mogu biti miran.

Predsj.: Mir! Ja vam nedozvoljavam govoriti.

Krištof: Mi imamo kazneni zakon i postupak, koji su stvoreni u absolutističko doba. Mislim, da je dužnost svakog sudca, da te zakone primienjuje prema ustavnim načelima. Sudac ima s toga kaznene ustanove osobito u političkoj parnici primienjivati i tumačiti. Mislim, da bi uzprkos tih zakonskih ustanova moralo nam slavno predsjedničtvo dozvoliti, da pokaže svoju liberalnost, da se branimo. Ono ne bi tim pokazalo štete.

Predsj.: Nema prava drugačije tumačiti nego zakonodavac.

Krištof: Zakonodavac je sigurno dozvolio, da se svaki brani.

Predsj.: Ja dozvoljujem vama, da se branite, samo vam ne dopuštam da govorite o politici.

Krištof: Kad je to politički čin, onda se o tom ima govoriti. Ja prosvjedujem, da se ovdje ne da govoriti, da se ne dopušta izvesti i protumačiti razloge . . .

Predsj.: O politici ne dam govoriti.

Krištof: Ja molim, ja gledam na liberalnost slavnog predsjedničtva, da ono to meni i mojim drugovima dozvoli. Ako nam ne date o tom govoriti, svi ćemo odustati od obrane. Kad mi se ne da . . .

Predsj. (zvoni): Daje vam se govoriti, ali o politici ne.

Krištof: Ako mi se ne da braniti, onda se neka dadu vješala donesti.

Predsj.: Radi toga izraza osudjujem vas na pet dana zatvora.

Krištof: Hvala liepa! (Diže se i sprema svoje stvari i hoće da odilazi.)

Predsj.: Ostanite ovdje.

Krištof: Ja idem u zatvor. Ja ne mogu slušati ovog postupka.

Predsj. (zvoni. Buka silna. Žamor. Nemir.): Ja tumačim ovdje zakone, a ne vi.

Obtuženik Krleža: Odustajem, jer predsjedničtvo ne dozvoljava govoriti.

Obt. Knežević: „Bog nam je prijatelj, a Banffy nije," tako je g. rektor Spevec govorio....

Predsj.: (zvoni). Ne dam vam govoriti o tom dalje.

Knežević: Državno odvjetničtvo tvrdi, da je naš čin, spaljenje zastave, kažnjiv čin. Mislim da nije. Uzmimo, ako kuharica polije vodom magjarsku zastavu, ili ako ju spali, zar će ju državno odvjetničtvo pozvati na sud.

Predsj.: (zvoni). O tom vam ne dam govoriti.

Knežević: Mi smo spalili magjarsku zastavu na Jelačićevu trgu, jer nismo htjeli, da izvedemo taj čin na sveučilištnom trgu, jer nam je bila namjera, da javno prosvjedujemo protiv magjarske supremacije. Mi smo imali namjeru, da taj čin izvedemo, a namjera nije kažnjiva.

Obt. Metelka (pita predsjednika): Smijem li govoriti?

Predsj.: Zato sam vas i prozvao, da govorite.

Metelka: Državni odvjetnik tuži nas, da smo htjeli zavesti na mržnju i neprijateljske razdore stanovnike jedne proti drugima. Prvo nismo to htjeli, a drugo to nismo učinili. To dakle ne stoji.

Predsj.: Drugo ništa ne imate više reći.

Metelka: Imam, imam. Nadalje pitam g. državnoga odvjetnika; da li mogu koga ljubiti. Neka mi gosp. predsjednik odgovori. A mogu si i sam odgovoriti. A ja mogu ljubiti, a mogu i mrziti. Dok je svakomu do-

zvoljeno mrziti, to može njemu biti dozvoljeno mrziti magjarski narod. Pita se, zašto je ta mržnja. Magjari su nas potakli, da ih mrzimo. Smijem li to dokazati.

Predsj.: Ne. Ne smijete o tom govoriti. (Buka medju obtuženicima.)

Metelka: Dakle onda, ja ne ću dokazivati. Ali fakat je, da ja mrzim. Pita se, smijem li ja tu mržnju izraziti.

Predsj.: Smijete, ali u okviru zakona.

Metelka: A zašto nam se ne dozvoljava izraziti tu mržnju? Ja što mislim, to ne spada na ovaj sud?!

Predsj.: Smijete mrziti, ali ne smijete izražavati te svoje mržnje.

Metelka: Ja sam klicao, ali neka mi tko kaže, ako me je čuo. Magjarske zastave nisam spalio, dakle nisam mogao nikoga zavesti. Neka mi se dokaže, ako sam koga zaveo. U onom se žamoru nije moglo viditi, tko viče, niti čuti, što viče. Mismo se sami izjavili, da smo vikali i što smo vikali, a nije nas nitko čuo, a tim „Abcug Magjari" uspjela je mržnja. Da sam ja mrzio, to ne spada, da znate. Zašto mi ne ljubimo? Kad ne smijem dalje o tom govoriti. Vi ste rekli, da ne smijem o tom govoriti, da mi ne date govoriti.

Obt. Remetin: Odustajem. Hvala liepa.

Obt. Šikutrić: Odustajem.

Obt. Šiletić: Pošto ne mogu govoriti, što bi ja htio, jer bi me time gospodin predsjednik uviek prekidao i zvonio mi, a još manje, što bi gospodin predsjednik hotio, to ne mogu navesti razloge, koji su nas kod izvedenja toga čina vodili. S toga odustajem od obrane.

Obt. Vedriš: Ja si mislim, kako to, da magjarski barjak u Zagrebu čuva stražar? Hoću da dokažem, koji su uzroci bili, da protestiramo proti nasilju Magjara.

Predsj.: O tom vam ne dam govoriti.

Vedriš: Onda ću dokazati, da naš čin, što smo ga izveli na Jelačićevu trgu, nije kažnjiv i da nismo imali onu nakanu, koju nam državno odvjetničtvo podmiće. Naša je namjera bila, da dokažemo Magjarima, koji su najnelojalniji . . .

Predsj. (zvoni): O tom vam ne dozvoljavam govoriti.

Vedriš: Pa ću onda drugo. Mi smo htjeli Magjarima pokazati, kad smo spalili magjarsku zastavu pred spomenikom Jelačića bana, kao što je Jelačić ban bio dinastiji vjeran i odan, tako se neka i oni povedu za onim plamenom, da budu onako vjerni, kao što je i Jelačić bio. Zatim molim državnog odvjetnika, da ponovno kaže, da smo htjeli buniti narod (?). Da smo htjeli buniti i razdraživati narod, mi bi u svoje kolo pobirali svu svjetinu po ulicama, ali baš obratno. Mi smo svakoga, osim sveučilištnih gradjana, to znamo najbolje ja i Balaško, koji smo u zadnjem redu išli, od sebe tjerali i nikomu nismo kazivali, kamo idemo. Mi, kako se vidi, nismo htjeli, nismo imali namjere, da bunimo i razdražujemo jedan narod proti drugomu. Mi dapače Hrvati imademo Magjare jako rado, dok su preko Drave. (Smieh.)

Predsj. (zvoni): Oduzimljem vam rieč.

Obt. Maravić: Pošto nije slobodno govoriti o onom, o čem bi morao, odustajem.

Obt. Divković: Budući bih ja morao za politikom posegnuti na svoju obranu, to odustajem od obrane.

Predsj.: Što držite batinu u ruci? To nije pristojno, da držite batinu, kad govorite.

Obt. Fibić: Ja ju imam u ruci.

Obt. Urbani: Odustajem od obrane.

Obt. Dörwald: Pošto ne dozvoljava slavno predsjedničtvo, da navedem razloge, koji su me potakli, da spalim magjarsku zastavu, odričem se obrane.

Obt. Osman Hadžić: Imam nešto reći proti onomu, što g. državni odvjetnik u svojoj obtužbi navadja. Naime to, da naša nakana nije bila buniti i razdraživati na mržnju i na neprijateljske razdore jedan narod proti drugomu. Ja mislim, da nije to bila naša nakana (Smije se). Kad se je dočulo, da će Njegovo Veličanstvo doći u Zagreb, u srce Hrvatske, nije bilo nijednog Hrvata, koji se ne bi radovao, jer smo se svi nadali, da će Njegovo Veličanstvo moći čuti naše pritužbe. Ali braća naša Magjari, koji dobro paze na nas, htjeli su, da pomute ovo naše veselje.

Predsj.: O tom vam ne dam govoriti.

Hadžić (smije se): Kada o tom ne smijem govoriti, to ću onda o drugom pripoviedati. Smijem valjda reći, da ih nismo htjeli razdražiti. Gospodin državni odvjetnik obtužio nas je radi toga, što smo imali nakanu, da razdražujemo jedne proti drugima i potičemo na medjusobnu mržnju. Ja velim, da nije to ni iz daleka bila naša težnja. Ja bi morao kazati, kakva je bila ta naša težnja, jer inače ne možete shvatiti, zašto smo spalili magjarsku zastavu. Mi nismo htjeli nikoga razdraživati, kako to pišu i neke službene novine. Mi se s njima nećemo nikada niti pomiriti.

Predsj.: (Zvoni). Ne dam Vam o tom govoriti. To je politika.

Hadžić.: Nije bila težnja naša, da razdražujemo. Što bi razdraživali? Bila je naša težnja, da se pokaže pred Njegovim Veličanstvom i u svietu ciele Europe i pred samim Magjarima, da je Hrvatska samostalna i ravnopravna kraljevina Ugarskoj, makar se nalazila časovito i danas u podredjenom odnošaju prema Ugarskoj.

Predsj.: To je politika, o tom ne smijete dalje govoriti.

Hadžić.: To nije politika, to je naša težnja.

Predsj.: Zar opet da podjemo onamo, gdje smo bili.

Hadžić.: Gospodin državni odvjetnik rekao je, da su Magjari bili ogorčeni, što su povredjena njihova prava. Ne znam, ako imaju oni kakva prava na Hrvatsku.

Predj.: (Zvoni). O tomu vam ne dozvoljavam govoriti.

Hadžić.: (Traži po obtužnici). Spomenut ću još, da ovaj čin, koji smo počinili na Jelačićevom trgu spalivši magjarsku zastavu, nema nijednog obilježja § 302. kaz. zakona (čita dotično mjesto u obtužnici). To dakle ne date da razložim? Ako se dobrom namjerom učini, onda se ne može kazati. . . .

Predsj.: O tom Vam ne dozvoljavam govoriti.

Hadžić.: Mi smo išli na Jelačićev trg, gdje je bilo više svieta, ali ne da ga razdražujemo.

Predsj.: Imate li još što napomenuti u svoju obranu?

Hadžić: U obranu ne imam ništa reći, jer mi se ne dozvoljava govoriti. Mi smo htjeli Magjare samo upozoriti, da prevršuju mjeru. Mi smo opravdano protestirali proti magjarskoj premoći i tiraniji.

Predsj.: Oduzimljem vam rieč.

Obt. Karan. Jer predsjedničtvo ne da o politici govoriti, a ipak je s tim činom bila spojena politička nakana i težnja, to odustajem od obrane.

Obt. Belović: Državno odvjetničtvo tvrdi, da u samom činu leži kažnjivost. Mi znamo, da je Bog zahtjevao od Abrahama, da mu kao žrtvu spali svoga sina Izaka. Boga nije uvriedilo, što je Abraham spalio svoga sina. U spaljenju ne leži dakle nikakva uvreda, pa ako se Bog tim ne vriedja, onda se ne može niti narod.

Pitam, što je svakomu najmilije. Otac, mati, braća, a mi znamo, da su stari Rimljani i Grci iz pieteta prema njima spalili lješine svojih milih i spravili si prah

na uspomenu. Tako smo i mi spalili magjarsku zastavu iz pieteta prema Magjarima. Naime na cielom svietu spaljenje ne znači uvriedu. Pošto smo spalili zastavu, to smo mogli uvriediti Magjare jedino tim, što smo vikali „Abcug Magjari". A tko je čuo taj uzklik? Nitko. Ja pitam g. državnog odvjetnika, na temelju čega možemo biti osudjeni. Državno odvjetničtvo tvrdi, da se pokazuje naša nakana, da bunimo i razdražujemo narod na mržnju i razdor protiv Magjara i u tom, što smo za mjesto demonstracije odabrali Jelačićev trg, na kojemu ima uviek, a osobito je bilo onih dana za boravka Njegovog Veličanstva, mnogo svjetine. To bi bio jedini dokaz. Ali naša namjera ne bijaše, da razdražujemo i potičemo narod na mržnju proti Magjarima. Dakako, da smo išli na sveučilištni trg, kako je g. državni odvjetnik spomenuo, onda bi se reklo, da je ondje bilo najviše naroda. Ali mi nismo radi toga išli na Jelačićev trg, što je ondje najviše naroda. Mi nismo nastojali, da se ide onamo kao po kakvom programu.

G. državni odvjetnik kaže, da smo potajno pod kaputom nosili magjarsku zastavu. To skrivanje zastave govori baš za nas. Zato smo mi skrili zastavu, da se ne bi sav sviet, čim bi nas putem vidio, da idemo nekamo sa magjarskom zastavom, ili iz ljubavi ili iz mržnje pohrlio onamo. Mi smo pokazali, da nismo imali nakane razdraživati narod i tim, kako je to već spomonuo Vedriš, što smo odbijali svakoga od sebe, tko nije bio sveučilištni djak, što smo išli i izveli svoj čin u najljepšem redu i miru. Bilo je mnogih liepih puca, koje bi vrlo rado pošle s nama, ali ih nismo pustili, da nam se pridruže, premda bi nam vrlo drago bilo i radi toga, što rado vidimo liepe djevojke. Nadalje tvrdi gospodin državni odvjetnik, da nismo mogli spaliti magjarsku zastavu radi toga, da protestiramo proti supremaciji Ma-

gjara, jer je nema. To je slabi dokaz. Supremacije ima, pa da je i nema, zar ne bi ona mogla u našim srcima biti, zar ne bi mogli proti kakvoj iluziji demonstrirati. Gospodin državni odvjetnik nema dakle nijednog dokaza, po kojem bi on mogao dokazati, da smo mi htjeli razdraživati narod. Mi tvrdimo, da smo htjeli nešto drugo, a ne razdraživati. Htjeli smo prosvjedovati proti supremaciji Magjara. Uvjeravam s toga slavni sude, da je tužba sasvim neosnovana, i da ne može dokazati ono, što tvrdi.

Obt. Belović: Onoga znamenitoga dana, kad sam prvu noć u zatvoru spavao, sanjao sam tihi sanak poput najnevinije djevojke. U snu se najlakše vidi, kakva je savjest. (Smieh.) Molim, s ozbiljne strane govorim. I sbilja! Ja sam bio siguran i osvjedočen, da naša demonstracija nije čin, kojim bismo učinili što nedostojna, čemu bi se prigovarati moglo, ne misleći, da bi mogao tko drugi drugačije shvatiti tu našu demonstraciju. Sud ju je shvatio drugačije. Sud je shvatio, da smo htjeli izraziti mržnju proti Magjarima i razdraživati narod proti njima. Vi ste morali u obzir uzeti naše izjave i naše intencije i prema tomu nas osuditi. Ja sam, gospodo, a i svi moji kolege demonstrirali proti značenju magjarske zastave. Neka mi se dozvoli, da raztumačim, što je ovo „značenje" magjarske zastave. Ja sam u tom vidio, da mi ne možemo ovu zemlju nazivati samo svojom. To je moja čuvstva ljuto uvriedilo.

Predsj. (zvoni): Ne dozvoljavam vam o tom govoriti.

Belović: Ovim činom naviestili su sveučilištni gradjani borbu. Ta borba nije politička nego duševna, a duševna se borba fizičkim pritiskom ne da ugušiti. Ja vidim, da ćemo morati otići odavle razžalošteni, razočarani i osvjedočeni, da nam je učinjena nepravda.

Predsj.: Sud sudi po zakonima, pa ako budete držali, da je prestrogo sudjeno, možete tražiti, da se ublaži.

Belović: Ja velim, da bi bilo žaliti, kad bi promašili onaj cilj, koji vam uviek mora pred očima biti. (Nakloni se i sjedne.)

Obt. Bronzini: Odustajem od obrane.

Obt. Car-Kurjan: Budué sam vidio, da nije slobodno govoriti (Predsj.: Po vašem mnienju), to ću se povesti u najuži krug i govoriti ću o svojem mnienju i o tom, kako sam to mnienje dobio i kako smo demonstrirali. Sin sam siromašnog priprostog roditelja. Od malenih sam nogu ćutio, da moram ljubiti svoju milu domovinu, a kad sam poodrastao i došao u glavni grad domovine, ćutio sam o ovom i onom . . .

Predsj.: O tom ne mojte govoriti.

Car-Kurjan: O čem ću govoriti? O svom uvjerenju mogu li govoriti? Ako se postavite na ovo stanovište, na kom sam ja . . .

Predsj.: Ja se nikada ne ću postaviti na vaše stanovište. Izvolite govoriti o obrani vašoj.

Car-Kurjan: Kad mi nije dozvoljeno govoriti, ja drugačije ne mogu. Hvala liepa!

Obt. Dostal: Odustajem od obrane.

Obt. Hacker: Ja bi molio gospodina državnog odvjetnika, kojom je logikom uzeo nas . . .

Predsj.: O tom vam ne dopuštam govoriti.

Hacker: Ne date mi se braniti. (Buka. Predsjednik zvoni.) O politici ne smijem govoriti. — Spaljenje zastave bio je politički čin, onda bi morao o politici govoriti, a to ne smijem.

Predsj.: Jest, o politici ne dam govoriti.

Hacker: Ja sam obtužen, da sam razdraživao državljane jedne proti drugima. Nu to odbijam, jer ja

sam demonstrirao proti velikoj ideji jedinstvene Magjarske, u koju hoće oni, da povuku našu Hrvatsku. Ovu ideju reprezentira magjarska zastava, koja znači premoć magjarsku. Radi te premoći spalismo tu zastavu.

Obt. Horvat: Već preko jedan sat, dok su se moji drugovi branili, ja razmišljam o čemu da govorim. Ja sam čuo, da nisu mogli raztumačiti svoje nakane i navesti razloge, koji su ih pratili pri tom činu. Uviek im se prekidala rieč, uviek im se ne dozvoljavalo i branilo govoriti sad ovo sad ono. O čem ću onda da govorim? Zar da pripoviedam, kako je izgorila zastava. Ako pripoviedam o momentima, koji su nas potakli, onda zalazim u politiku. A o politici ne smijem govoriti. U tvrdnje g. državnog odvjetnika ne ću da zalazim, jer mi o tom ne date govoriti. Gospodin državni odvjetnik predbacuje nam, zašto smo spalili magjarsku zastavu baš na Jelačićevu trgu. Mi smo magjarsku zastavu želili spaliti pred Jelačićevim spomenikom i radi toga smo morali ići na Jelačićev trg. Da imademo u Zagrebu kakav Starčevićev spomenik, mi bi išli onamo. Ja ne mogu niti na onu tvrdnju g. državnog odvjetnika pristati, da je taj čin bio pripravljen.

Drž. odvjetnik: Ja nisam rekao, da je bio pripravljen. Ja sam jučer rekao: „da bude taj čin izveden“, a vi niste mogli doći do zaključka, kako da bude izveden.

Horvat: I ja sam nekakav stenograf, pa sam si upisao, što ste rekli. Ja ne mogu na to pristati, što ste rekli. — Da pripoviedam o drugom momentu. Samo dvie rieči, pa ću sjesti. Ovdje u našoj zemlji ja kao sin rodjen na ladanju, koji sam mogao dosta obćiti sa narodom, znam, da narod zna, da smo mi u ovoj zemlji, Hrvatskoj, prvi, znam, da su svi na dan dolazka Njegovog Veličanstva došli u Zagreb ne da vide magjarsku zastavu i magjarsku supremaciju, nego da se poklone svome hrvatskome kralju na hrvatskom zemljištu.

Predsj. (zvoni): O tom vam ne dozvoljavam govoriti. (Buka silna medju obtuženicima i braniteljima.)

Horvat: Koju smo nakanu imali, da smo onih dana spalili magjarsku zastavu, počeli su o tom neki govoriti, te onim, koji su imali nešto humora, pošlo je za rukom, da su mogli o tom svoje nazore barem malo navesti. Meni to nije prirodjeno. Da je magjarska zastava bila spaljena baš onih dana, kad je Njegovo Veličanstvo posjetilo Hrvatsku, ima mnogo razloga. Oni razlozi, koje gospodin državni odvjetnik u svojoj tvrdnji izvodi, malo su uplivali na nas. U službenim se novinama piše, da su nas u buharu metnuli, jer smo htjeli razdraživati narod na mržnju i razdor i jer smo htjeli uvriediti Njegovo Veličanstvo. Ako pripoviedam, da je naš kralj . . .

Predsj.: Ne dam vam dalje govoriti.

Horvat: Hvala!

Obt. Kajba: Ja nisam demonstrirao, da uzpirujem mržnju proti Magjarima, već sam za onu zakonsku ustanovu, koja veli, da se na hrvatskom teritoriju ne smije vijati magjarska zastava.

Predsj. (Zvoni.) To nije istina. O tom vam ne dozvoljavam govoriti. (Buka. Glasovi: Jest, ne smije se vijati. Predsj. ne prestance zvoni i pozivlje na mir. Glasovi: Jest ne smije se na hrvatskom teritoriju vijati. Buka se utiša, zvonjenje presta.)

Obt. Janković: Pošto se braniti ne smijem . . .

Predsj.: To nije istina. O politici ne smijete govoriti.

Janković: Onda ću samo primietiti nešto na rieči gosp. državnog odvjetnika, koje u obtužnici navadja. Kaže, da se čudi, zašto smo išli Ilicom na Jelačićev trg. Pitam g. državnog odvjetnika, može li se kojim kraćim putem doći sa sveučilišta na Jelačićev trg? Mi nismo na to pazili, kojim ćemo putem ići, Ilicom

ili drugom kojom ulicom, već smo išli jednostavno napried na Jelačićev trg. Mi nismo zato išli Ilicom, da razdražujemo narod, i da ga povlačimo sa sobom, jer to u obće nije bila naša nakana.

Obt. Heimerl: Ja u svoju obranu ne imam ništa da govorim, jer po svom mnienju nisam kriv, pošto je ono, što sam učinio, postulat patriotizma i držim, da je ono bila moja dužnost. Zato se čudim, kako to, da mi dolazimo ovdje na obtuženičke stolice.

Predsj. (Zvoni): O tom vam ne dam govoriti.

Heimerl: §. 62. nagodbe glasi: . .

Predsj.: O tom vam ne dam govoriti. (Buka sa svih strana. Branitelj dr. Harambašić: Po nagodbi nema mjesta magjarskoj zastavi u Hrvatskoj). Ovdje se ne govori o tumačenju nagodbe. Ja ću vam oduzeti rieč.

Heimerl: O razlozima, koji su me potakli, neću govoriti, jer ne smije nitko pisnut niti zubi škrinut. Slavna me je obtužba obtužila, da sam zavodio na neprijateljske razdore jedne protiv drugih; nadalje kaže, da je naš čin odsudjivalo obćinstvo. Kad smo spalili magjarsku zastavu na Jelačićevu trgu, dizao se je dim nebu pod oblake; a mi znamo, da se je i onda, kad je Abel prinesao žrtvu Bogu, dizao dim u visinu u znak, da je Bogu bila Abelova žrtva ugodna i draga, — vidjeli smo u tom odobravanje obćinstva. Dakle mi smo na obtuženičkim klupama radi toga, jer . . .

Predsj.: (Zvoni). O tom vam zabranjujem govoriti.

Heimerl: Žalostna je ona država, gdje se pojedinci moraju dignuti na obranu zakona.

Predsj.: (Zvoni). O tom vam ne dam govoriti.

Heimerl: Kad bi se tko našao u državi, u kojoj nije ustav samo na jeziku i na papiru, ustav na obranu zakona, tamo bi ordenima okitili onoga, koji hoće, da

se vrši zakon, a u nas ovdje poteže se na obtuženičke klupe radi toga, što . . .

P r e d s j. : O tom ne smijete govoriti. Oduzimljem vam rieč.

H e i m e r l : Zahvaljujem liepo.

K o r p o r i ć : Prije svega upozorujem slavni sud na § 2. k. p., koji izjednačuje obranbu obtužbi. — Hoću reći tako dugo, dok g. državni odvjetnik ne povuče natrag ili svoju obtužnicu ili dotičnu tvrdnju, tako dugo ja ne samo smijem, nego se i moram obratiti na ovu.

Obtužen sam, da sam dne 16. pr. mj. sudjelovao kod spaljivanja magjarske trobojnice. Jest. Ja sam sudjelovao, nu moram tom prigodom izjaviti, da sam to učinio sam od sebe po svojoj volji, ne zaveden od ma koga, a najmanje kojom političkom strankom. To stoji u službenom listu. (P r. zvoni. Ne dam vam o tom govoriti.) K o r p. : Za što smo mi drugo danas kažnjeni nego radi onoga, što je u novinama stajalo. (P r. : Ne dam vam o tom govoriti. Silna buka.) Sudjelovao sam, jer sam držao, a i sada držim, da sam kao Hrvat tako raditi morao.

G. državni odvjetnik tim, što veli, da supremacije magjarske niti ima niti može biti, priznaje, da nam je jedina i glavna nakana bila zavesti na mržnju jedne proti drugima. Glavna i jedina u isti čas ne može da bude. Nu ja ću reći, da može biti i nešta trećega. G. predsjednik je više puta izvolio reći, da je sam čin kažnjiv. Ja ne znam i ne mogu pojmiti, da bi paljenje moglo koga vriedjati. Tako n. pr. paljenje žrtava znači čast Bogu. Paljenje svieća može značiti razno. Jedan put palimo svieću u čast živim, drugi put mrtvim, treći put Bogu u znak svetosti čina.

Tko će meni dokazati, da je paljenje zastave uvreda. Recimo, mi smo u ratu. Mi se bojimo, da ćemo biti ulovljeni, ako hoćemo spasiti svoju zastavu, da ne bude pogrdjena i da ne dodje u ruke neprijateljima, to ćemo ju spaliti. Paljenje kao takovo nije kažnjiv čin. — Još nikada nisu paljenje kao takovo rabili, da se razdražuje jedne proti drugima. Kod ovakvog čina u velike upliva okolnost, pod kojom je učinjen. Uzmimo, ja spalim trobojnicu medju četiri zida. Ja mogu vikati koliko hoću, da razdražim stanovnike jedne proti drugima, pa me zato g. državni odvjetnik ipak ne će tužiti. G. drž. odvjetnik poziva se, da smo mi taj čin učinili na Jelačićevu trgu. A ovaj čin je isto onakve naravi kao onaj, koji bi učinjen u zatvorenoj sobi medju četiri zida. — Zašto? Zato, jer to g. državni odvjetnik samim izvorom dokazuje. On je rekao, da su najbolji svjedoci bili, koji su motrili čin. Svjedoci, koje slavna obtužnica navodi vidjeli su samo nekakvu krpu kako gori i čuli su vikati živio. — Nitko nije znao, niti oni koji su bili najbliži, što gori, niti su čuli poklike „Abcug Magjari“. Mi smo to učinili tako, da oni nisu mogli ništa vidjeti. Dakle su bili sliepi i gluhi.

Što ću sad navesti, dokazom je, da nismo imali niti mogli imati one zle nakane, koju nam slavna obtužba podmiće, naime, da smo htjeli buniti i razdraživati jedne stanovnike proti drugima. Poznato je prije svega, da smo išli mirno i u uzornom redu i da nismo nikomu ništa kazivali, niti samim kolegama, nego su tek u povorci saznali o čem se radi. — Tako n. pr. Fibić kad je htio reći Šteineru, koji se je pridružio povorci, nije mogao priobćiti mu kamo se ide, jer nisu drugovi dopuštali, jer je nešto glasnije govorio. — Išli smo na Jelačićev trg i postavili se ondje. — Nitko nije ništa čuo, kamo idemo i što kanimo izvesti, a oni, koji

su vidili, kažu, da su vidili samo — planuti zastavu. Tu bi još imao opaziti, da je nekako čudno, da narod nešto osudjuje, što nije vidio. — To što nekakva krpa gori, to nije mogao osuditi. Nego je čuo poklike: Živio! Nu u one se je dane neprestano klicalo: Živio! i to samo: „Živio hrvatski kralj!“. „Živio kralj!“ — Podmetnuti pak uvieke lojalnomu hrvatskomu narodu, da on osudjuje klicanje svome okrunjenom kralju, to je nemoguće. — Mora da je bilo nešto drugo po sriedi. — Mora da su osjećaji tog naroda bili toliko silni, te su rodili u njemu slutnju, da se pale magjarske boje, pa su pojedinci, možda svjedoci, čin — koji su tek slutili — odmah i osudjivali.

Htio bih se sad osvrnuti na to, kako obtužnica kvalificira taj čin. Ona veli, da smo nastojali zavesti stanovnike državne jedne proti drugima. — § 302. navadja obćenito pojedine skupine, jer ih ili nije hotio pojedince spomenuti ili ih u obće nije predvidjao. — Nu ako to čini zakonodavac, ne smije to činiti tužitelj. On je morao izrično pokazati, koga smo mi nastojali razdraživati protiv koga. Pošto pak on toga ne čini, to sam prisiljen nagadjati, što on misli. A može se dotična stavka shvatiti razno. — Možda misli g. drž. odvjetnik, mi smo htjeli razdraživati Hrvate protiv Magjara, i to onih, koji su u Ugarskoj; nu on veli, da smo spalili ugarsku zastavu, a ova je znak kraljevine Ugarske.

U Ugarskoj pak stanuju uz Magjare još Hrvati, Srbi, Slovaci, Rusini, Rumunji i Sasi. Neka mi g. državni odvjetnik dokaže, da smo mi nastojali razdraživati Hrvate protiv Srba, Rumunja itd., da bude to bar ponešto vjerojatno. Ako pak g. državni odvjetnik drži, da smo mi htjeli razdraživati samo protiv Magjara, onda je on na:eklatantnije priznao ono, što u obtužnici

tako odlučno niječe, a to je već sama mogućnost magjarske supremacije. — Nitko ne će smjeti tvrditi, da smo mi htjeli zavesti na mržnju. Kad bi mi to htjeli, mi bi to bili sami izveli. Dok ovi Magjari budu mislili na to, da je u Hrvatskoj politički narod samo hrvatski, dok budu oni osjećali, da su oni hrvatski gradjani, tako dugo biti će im dobro. Moram iztaknuti, da ćemo svima zakonitim sredstvima nastojati, da Magjara službenika ne bude u Hrvatskoj. (P r.: To ne spada amo, oduzet ću vam rieč). K o r p.: Dobro. Magjari su imali shvatiti spaljenje zastave kao protest, jer su već dan prije sveuč. gradjani skinuli sa slavoluka magjarsku zastavu, čim se nije mogla pogrditi. Skidanje to ne može biti uvreda.

G. predsjednik je izvolio reći, da smo mogli zavesti na razdor protiv Hrvata one Magjare, koji su u Ugarskoj. Ja doista ne znam, kako bi to moglo biti. Zar da Magjari s vojskom dodju u Hrvatsku, pa da se odmah revanžiraju i za g. 48.? — Ili će možda sabor zauzeti neprijateljsko držanje protiv Hrvata? Ta onda Magjari priznavaju, da je čitava Hrvatska s nama . . . P r. Ne dam vam o tom govoriti. K o r. Reći ću samo jošte, da naglo razočaranje uzburka krv. Nismo dakle uvriedili magjarski narod, već smo mu samo otvorili oči, Dao Bog, da to bude jednom i drugom narodu na korist.

P r. (zvoni.) Ne dam vam o tom govoriti.

K o r.: G. državni odvjetnik veli, da pošto supremacije nema, niti ne može biti mjesta, da je bila naša nakana zavesti na mržnju i razdraživat jedne proti drugima. On veli tu aut — aut; ili — ili; ima supremacije, pak ste sbilja prosvjedovali, ili ste krivi prestupka § 302. k. z.

Ako ima razloga, neka nam se dozvoli, da govorimo, da se branimo ili blamiramo. Mi smo ovaj čin učinili. Taj čin ne nosi nijednoga obilježja § 302. — Kako da se branimo, ako nam se ne da, da razložimo svoje uvjerenje i princip, koji su nas vodili do toga. No pak g. predsjednik znade, da u današnje vrieme vlada u glavnoj razpravi akuzatorni princip, to on mora meni dozvoliti, da se branim jednako, kao što dopušta tužitelju da me tuži. Predsj.: O tom ne budete govorili. Kor. Zahvaljujem se.

Obt. Krnjak: Veleslavni sudbeni sbore! Pošto vidim, da se tečajem ciele razprave ne dozvoljava mojim drugovima da govore, kad hoće da se brane, to znam, da ne bi ni ja smio govoriti, pa prepuštam branitbu svomu branitelju i zahvaljujem se na rieči.

Obt. Maričić: Ja sam čuo, da je ovdje u ovoj razpravi jedan sudac, koji je bio u Magjarskoj. Isti...

Predsj. (zvoni): O tom vam ne dozvoljavam govoriti.

Maričić: Koliko je meni poznato, sudci su liberalni, pa se čudim, da dotični . . . .

Predsj. (zvoni): O tom vam ne dam govoriti.

Maričić: . . . nije takav kod nas.

Predsj.: Ako ćete o tom govoriti, oduzeti ću vam rieč.

Maričić: Ako smo počinili kakav čin, ja mislim, da mora onda biti za čin i nekakvih razloga. Ili smo izveli čin sa razlozima ili bez razloga. Ako smo izveli sa razlozima, neka nam se dozvoli, da o njima govorimo, neka nam se dozvoli da se branimo ili osramotimo. Mi smo ovaj čin učinili, i kako obtužba veli, taj čin nosi na sebi sva obilježja § 302. kaz. zakona. Kako ćemo se braniti, ako nam se ne da, da razjasnimo naše uvjerenje i principe, koji su nas kod izvedenja toga čina vodili. S toga se zahvaljujem.

Obt. Momirović: Pošto je čin, što smo ga izveli, političke naravi, a o politici se ne dozvoljava ovdje govoriti, to odustajem od obrane.

Obt. Milić: Odustajem.

Obt. Poljak: Odustajem od obrane.

Obt. Predojević: Odustajem.

Papratović: Veleslavni sudbeni sbore! Kad sam prije nekoliko dana primio obtužbu i razabrao, radi čega me tuži slavno drž. odvjetničtvo, ja sam se zamislio u razloge, koje je g. državni odvjetnik naveo u svojemu obrazloženju. Ovako razmišljajući došao sam do uvjerenja, da mi nismo počinili nikakov kažnjiv čin i da naš čin ne nosi na sebi nikakov kriterij § 302. Tu se, slavni sude, sjetih jednoga dogadjaja, što se je sbio skoro prije dvie tisuće godina. — Tad je u Rimu bio na glasu glasoviti advokat Cicero; on je imao često da brani razne ljude, pa se sjećam, da je branio jednom iztočnoga kralja Dejotara, kojega su bili obtužili pripuzi Cezarovi, da ga je kanio otrovati kod stola, ugušiti i dr. Taj je rimski slavni advokat, vriedan čovjek, imao zaista vražke muke, da dokaže zasukanim rimskim senatorima, da njegov branjenik nije ništa kriv. Iz toga, slavni sude, kao iz drugih inih čina ja sam došao do uvjerenja, da se je mnogo teže braniti onomu, koji nije ništa kriv, nego onomu, koji je bar nešto kriv, a ipak mu više krivnje pripisuju. Medjutim, kad sam razabrao razloge obtužbe, ja sam uvidio, da nema ništa lakšega, nego porušiti obtužbu slav. državnoga odvjetničtva, ništa lakšega nego dokazati, kako mi nismo ništa učinili, što taj § 302. kvalificira kao prestupak. Ja bih morao najprije razložiti uzroke, koji su nas vodili kod izvedenja toga čina, jer stojeći na principu slobodne obrane, da se nitko ne smije osuditi, dok se ne sasluša, ja bih morao sve razloge navesti ne samo samoga čina, nego i duševnoga moga raspolo-

ženja, koje me je pratilo kod svega toga. Ali pošto znam, da mi ne će biti dopušteno obširno o tom govoriti, to ću samo spomenuti u kratko, da su razlozi bili politički, jer je i sam čin politički. Ja ću samo u kratko spomenuti, da je jedan od prvih razloga našemu nezadovoljstvu nenaravan položaj naše domovine prama Ugarskoj; a drugo, oni glasovi, koji su se raznosili po štampi, neposredni su uzrok, da je to nezadovljstvo buknulo elementarnom snagom proti protuzakonitom izvješenju magjarske zastave.

Predsj. (zvoni): Nije.

Papratović: Ja znam, da je svaki Hrvat o tom na čistu, da je naša zastava jedina zakonita u Hrvatskoj. Ali ću spomenuti, da je zastava znak državnoga individualiteta, kojim se razlikuje jedan narod od drugih naroda, u kojem on ističe svoj ponos i svoju čast prama ostalim narodima. Velim Hrvatska je zastava u Hrvatskoj jedina zakonita.

Predsj. (zvoni, buka).

Papratović: Kad sam rekao, da je zastava onaj znak, koji smatra svaki narod znakom svoga posebnog organizma, rekao sam, da izvješenje tudjih znaka . . .

Predsj. (zvoni): Magjarska zastava nije tudja.

Papratović: . . . smatra svaki narod za uvredu, pak uvadjanje zastava nekog tudjeg naroda u drugu zemlju znači povredu, koja se mora odstraniti. To isto misle i divlji narodi na Kongu i Madagaskaru, pa kako da bude inače u prosvjetljenoj Hrvatskoj? Kad smo bili tog uvjerenja, da su dublji razlozi našemu nezadovoljstvu, pa kad je magjarska zastava osvanula na slavoluku, onda se je u nama odmah pojavio odpor. To je bio odpor, koji je više manje u svih Hrvata buknuo elementarnom snagom. Ta uzrujanost vodila nas je do toga, kako da

se opremo onom, što smatramo nezakonitim. Ja ne ću nabrajati, koji su se sve predlozi pretresivali, kako da prosvjedujemo proti toj nezakonitosti.

Predsj.: Po vašem mnienju.

Papratović: Svi smo se složili u tom, da se ima učiniti neki javan protest. Prije nego što smo učinili taj čin, na koji smo bili nagnani, poznato je, da smo molili, da se skine zastava, poznato je, da su neki narodni zastupnici intervenirali, da se zastava ne izvjesi. Poznato je, da smo poslali deputaciju, koja da moli, da se skine zastava.

Slavni sude! Kad smo uvidjeli, da se ne može zakonitim putem udovoljiti našemu nezadovoljstvu, mi smo odlučili svečano protestirati proti toj nezakonitosti.

Predsj. (zvoni).

Papratović: Pošto se naša svrha sumnjiči i paljenje zastave krivo shvaća, i pošto je to glavni substrat ove rasprave, ja ću moliti slavni sud, da mi se dozvoli, da dokažem, što je bila naša namjera, i što je sam čin pokazao. Svrha spaljenju bila je pokazati javno, da mi nismo zadovoljni sa izvješenjem magjarske zastave — tim znakom supremacije.

Predsj. (dugo zvoni): O tom prestanite govoriti, inače ću vam oduzeti rieč!

Papratović nastavlja: Ja sam danas u tako ugodnom položaju, da pozovem gosp. drž. odvjetnika, da me brani protiv prigovora g. predsjednika. Jer ako je on smio u obtužnici o zastavama govoriti, zašto da ja to ne smijem u obrani? Onda je dakle i on kriv. — Kako sam dakle već rekao, svrha je i glavni cilj, da dokažem, da je izvješenje magjarske zastave u Hrvatskoj nezakonito.

Predsj. (zvoni, buka i odobravanje govorniku): Ne dam vam govoriti o politici.

Papratović (ironički): Primam na znanje. Drago mi je (naklanja se predsjedniku, pa nastavlja): Mi smo htjeli dati izraza našem nezadovoljstvu nad javnim stanjem u Hrvatskoj. I to moram izjaviti, da smo htjeli upozoriti nadležne faktore na ono nezadovoljstvo, koje nas je potaklo, da smo spalili magjarsku zastavu na Jelačićevu trgu. Mi smo ju, veleslavni sudbeni stole, spalili pred Jelačićevim spomenikom, i radi toga čina sjedimo na obtuženičkim klupama. — U obtužnici stoji, da smo mi tim uvriedili narodnost, da smo krivi prestupka § 302. kaznenog zakona. Taj § govori, da će biti kažnjen onaj, koji razjari jedne stanovnike na mržnju proti drugima. Ja moram izjaviti odmah ovdje, da niti je meni niti je mojim drugovima bila namjera, da razdražimo jedne stanovnike proti drugima. Mi smo htjeli upozoriti nadležne faktore na nezadovoljstvo, koje se je u meni, a po momu mišljenju i u svima Hrvatima pojavilo. Mi nismo htjeli, da to počinimo iz mržnje na Magjare, to je kleveta, tko to kaže.

Predsj. (zvoni, buka, odobravaju obt. Papratoviću.)

Papratović: Ja vas molim, pošto se to u obtužnici nalazi, ja moram na to reflektirati, jer, po mom mišljenju, niste saznali, da li smo mi to učinili iz mržnje na Magjare ili ne, pa moram to izjaviti. Ja kažem, da je to osakaćenje principa slobodne obrane, kad se ne da obtuženicima govoriti o onom, što se u obtužnici spominje, o onomu, oko čega se kreće ciela razprava. U obtužnici spominje g. državni odvjetnik ili bolje izjavljuje, da nije bilo supremacije Magjara i da nije moglo ni biti, te time indirekte priznaje, da kad bi bilo supremacije, mogao bi dosljedno biti naš čin opravdan; prema tomu bila bi i mržnja opravdana, kad bi bilo supremacije.

P r e d s j. (zvoni.)

P a p r a t o v i ć: Ja ne dielim mnienje slavne obtužbe, da supremacije nipošto nema i ja ne želim, da me stigne prigovor, da ne poznam današnje okolnosti u Hrvatskoj, koji je prigovor koli nepovoljan po pojedinca, toli odsudan po obtužbu, koja takovu tvrdnju postavlja. Naš čin, veleslavni sudbeni stole, nije kažnjiv.

P r e d s j e d n i k: To je vaše mnienje.

P a p r a t o v i ć: To je duboko uvjerenje svih nas. Ja ću dokazati, da taj naš čin nema nijednog obilježja § 302. k. z., kako to slavna obtužba tvrdi. Ja ću dokazati, da niti u samom činu niti u njegovoj pripremi nije bilo zle nakane, da razdražujemo, kao što su to svi moji drugovi izjavili. Ja ne samo da ću dokazati, da mi nismo imali zle nakane razdraživanja, nego ću dokazati, da smo mi sa svojim ponašanjem upravo protivno pokazali. Tečajem razprave čulo se je, da nije nitko imao zle nakane, da nije nitko imao mržnje. Mi nismo dokazali, da se u našem činu manifestira, nismo htjeli nikoga razdraživati.

I slavna obtužba veli, da smo u redu i mirno izveli svoj čin. Poznato je i nesumnjiv je fakat, da su na čelu povorke išli oni, koji su bili u gali. Ja ću reći, što je bio razlog tomu. Izrični razlog sastoji se u tom, da se je htjelo tim pokazati, da ne primamo nikoga medju sebe. Mi smo odbijali svu onu svjetinu, koja je bila sakupljena u Ilici, jer smo htjeli izvesti to mirno i u redu, mi smo htjeli, da bude djačka demonstracija, i mi smo htjeli, da svu odgovornost mi sami nosimo. To naše ponašanje, da smo svi na upite odgovarali samo „napred“, pokazuje, da nismo htjeli, da se umieša svjetina u našu demonstraciju. Napokon svi naši izkazi pokazuju, da nismo htjeli, da se svjetina razdraži, kako to obtužba tvrdi. Da smo htjeli svjetinu buniti, mi bi,

počevši od sveučilišta, vikali „Abcug Magjari“, pa bi se svjetina pridružila i ta bi demonstracija dobila onda očiti karakter. Mi smo htjeli, da sami izvedemo čin.

Napokon ću spomenuti još jedan vrlo važan dokaz, da mi nismo htjeli razdraživati puk protiv Magjara, koji se dokaz spominje u obtužbi, ali nečastno po nas.

Predsj. zvoni i prigovara.

Papratović: Čuti ćete odmah! Obtužba veli, da smo mi, skrivajući pod kaputom, nosili zastavu, i tim baca zlu sjenu na nas, kao da smo se bojali. Ja izjavljujem, da se mi nismo nikoga bojali i kad bi se bojali, ne bi ni počinili ono, što smo počinili. Da smo ju nataknuli na štap, svjetina bi ju vukla po prahu, derala bi ju i pljuvala po njoj. Mi toga nismo htjeli. (Živio govornik!)

Predsj. (zvoni): Mir!

Papratović: Ja kažem, iz cielog našeg ponašanja jasno se vidi, da nismo imali nakane razdraživati, već smo protivno upotrebili sve mjere, da se ne razdražuje. To je očita naša nakana bila, jer je moje, veleslavni sudb. sbore, čvrsto uvjerenje kao i svih mojih drugova, da razdraženje medju narodnostima ne vodi k svrsi. Hrvatska mladež dobro zna za poznatu latinsku rečenicu: „Duobus certantibus tertius gaudet“, zar mislite, da to ona ne zna, da bi tada treći mogao korist vući, dok bi mi u današnjim prilikama kratkih rukava proći mogli?

Sada moram dokazati, da sa našim činom po cieloj svojoj naravi nije bila u svezi nakana, da izvedemo ono, što slavna obtužba kaže, da smo htjeli izvesti. Obtužba veli, da smo se mirno i u redu ponašali. To je istina. Sam taj naš čin, spaljenje magjarske zastave, nije nikoga razdražio, i mi nismo opazili nikakvoga razdraživanja niti posljedice toga. Ja mislim, da

nitko ne zna u Zagrebu za posljedice toga razdraživanja. No tim se nemam baviti, nego što je sam čin izveo. Taj čin nije stekao nikakovo odobravanje, nego se je, kako obtužba veli, izrično čulo negodovanje. Prema tome se vidi, da taj čin nije bio spodoban, da pobuni i razdraži druge. — U obtužbi se tvrdi, da taj čin nije imao nikakovog uspjeha. — To je najvažnije, kada se pita, da li je čin imao razdraživati na mržnju.

Jakša ustaje i viče: Molim g. predsjednika, da nas uzme u zaštitu od g. držav. odvjetnika, koji nas nazivlje „djecom".

(U dvorani silna buka i vika: Mi nismo djeca, to je škandal, neka se g. državni odvjetnik čuva, „van s njim"! itd. Predsj. zvoni i viče: Mir! Tko viče? Drž. odvjetnik, blied kao krpa, stoji na strani. Sud se povlači u pokrajnu dvoranu, da zaključi. U to vrieme vlada u dvorani uzbudjenost. Za kratko vrieme dolazi sud.)

Predsj.: Tko je vikao?

Vika: Svi smo vikali!

Branitelji: I mi smo vikali.

Harambašić: Zar ovdje državni odvjetnik odlučuje?

Dr. Derenčin: Pravo imate.

Predsj.: Molim mir. Sud je zaključio, da se Jakši podieli ukor.

Okrivljenik Krištof ustaje i hoće da govori.

Predsj. (viče): Nemate rieči, ne dam govoriti, sjednite.

Hadžić hoće da govori. Predsjednik ne da, u dvorani buka i vika.

Ustaje drž. odvjetnik, koji ne može izprva do rieči. Kad se buka utišala, reče drž. odvjetnik:

Ja sam sasvim mirno slušao obtuženika, koji se sada branio mirno, hladno i objektivno i pazio na njegov govor, te sam si htio pribilježiti nešto. Bilježeći čuo sam od obt. Jakše, da je učinio takve primjetbe, koje su sbilja takove, da nisu mogle poteći nego od djeteta, i tako sam izustio rieč: djeca. Ja odbijam od sebe, da sam htio svima obtuženicima reći, već samo onima, koji su stavljali takove primjetbe. Tim dotičnikom ja sam kazao: djeca, a drugima ne.

Papratović: Veleslavni sudbeni sbore! Ja sam kazao, da se najveće protuslovje, koje se nalazi u obtužnici, sastoji u tom, što je ciela obtužnica podignuta proti nama radi razdraživanja na mržnju i prezir, a sama priznaje, da naš čin nije imao nikakova uspjeha, pače na drugom mjestu veli, da se je čulo negodovanje — dakle protivno. Obtužba dala si je time najveći udarac, jer ako je po obtužbi bila glavna svrha čina razdraživati na mržnju, i ako taj sam čin nema nikakvog uspjeha, i pošto se sa samim činom nitko nije razdražio, to bi nam g. drž. odvjetnik morao dokazati, koga smo razdražili i protiv komu. Naš čin nije razdražio nikoga, niti za samog svog sbivanja, što se vidi po uzornom vladanju našem i svih, koji su samom činu prisustvovali.

Cielokupno bo pučanstvo i domaće i stranjsko odpratilo je Njeg. Veličanstvo s najvećim entuzijazmom. Nereda nije počinjeno bilo nikakva. Nije se čulo niti ono, što smo mi vikali? A zašto? Reći ću vam. Djaci su tim, što su izveli sve u redu i miru, bez ikakve buke, što nisu nikoga pustili, da im se pridruži, pokazali cielom svietu, da kane izvesti čin, radi kojega sami svu odgovornost preuzimaju na sebe. Oni su na dostojan način izveli svoj prosvjed. Oni nisu prozore lupali, kuće demolirali, nisu učinili ništa takva, da bi trebalo vojske i da bi krv tekla. Svjetinja je jako

dobro shvatila naš čin i tako se je držala. Ističem osobito, da se sa spomenutim navodima slažu i izkazi svjedoka. Tu su se čitale izjave svjedoka, medju njimi i gradskih stražara, koji svi izjavljuju, da nije nitko dao izraz odobravanja tome činu. Izkazi svjedoka izriču, da sam čin nije imao uspjeha, kako to i sama obtužba priznaje. Obtužba bo stojeći na temelju § 302. k. z. očekivala je uspjeh našeg čina u razdraživanju stanovnika države jednih proti drugim. I kad ona kaže, da nikakvog uspjeha postigli nismo, to znači, da nikog razdražili nismo. I u tom imade obtužba posve pravo. Ja ću odmah razložiti, kakav smo mi uspjeh htjeli postići. Upravo protivan onomu, o kojem obtužba govori. Razlozi našem prosvjedu bijahu nenaravan položaj Hrvatske, bijaše neządovoljstvo, što se supremacija Magjara u Hrvatskoj pokazala u svim granama našega života.

Vanjski sviet, koji je upirao u ono vrieme oči u glavni grad naše otačbine, vidio je, da Hrvatska stoji pod gospodstvom magjarskim. Tu se je pripoviedalo, koliko je izvješeno magjarskih zastava, kako je sve za neko bratinstvo oduševljeno, tu se je izricalo: „U Hrvatsku treba ići, tko se želi o državničkoj sposobnosti Magjara u upravljanju osvjedočiti!"

(Predsjednik (zvoni): O tom vam ne dozvoljujem govoriti.) Dakle sve je to značilo, da ona supremacija, koju mi osjećamo, uvjeren sam da ju jako dobro osjećamo, ali u zlih posljedicah, da je ona dobila vidljiv znak sa izvješenjem magjarske zastave. Mi smo tako protiv supremacije htjeli dati izraza; sav naš čin i naša demonstracija imala je da pokaže našu nakanu, koja je upravo protivna onoj, što se u obtužbi nalazi, jer spaljenjem magjarske zastave mi smo htjeli pokazati, da nismo zadovoljni. Onu obsjenu, u kojoj se je sladko

ljuljala skoro cielokupna štampa monarhije u pogledu pacifikacije Hrvatske, tu obsjenu htjeli smo razpršiti, pa smo zadovoljni, da nam je to pošlo za rukom. To je bila prava svrha onomu činu.

Sad se namiće logično i neumoljivo pitanje, kad mi po našem činu nismo htjeli razdraživati, kad taj čin po obtužbi nije imao nikakvog uspjeha prema § 302. k. z. nego obratno, kad sve to stoji, onda je sasvime razumno pitanje, zašto nas tužite? Zašto sjedimo na obtuženičkim klupama? Što hoćete s nama?! Kad nismo razdraživali nikoga, zašto nas zovete na odgovornost, kad nismo ništa učinili, što § 302. k. z. kažnjivim označuje. To je glede samog čina, glede spaljenja zastave, rečeno.

Imam još nešto spomenuti glede uzklika. Ti naši uzklici dokazuju, da smo imali protivnu svrhu, nego što nam obtužba imputira. Naši uzklici dokazuju, da smo htjeli jasno izraziti lojalnost prema hrvatskomu kralju. Tu lojalnost ne dozvoljavam, da ju u sumnju bacate. Najboljim je dokazom tomu ono krasno pismo Njeg. Veličanstva, kojim ono izjavljuje, da se ugodno sjeća hrvatskog naroda. Sa uzklikom „Abcug Magjari!“, koji bi mogao u drugim okolnostima potaknuti na razdraživanje, da nisu bile poduzete sve one naše mjere, da nije nikoga razdražio, dakle se ne može tvrditi, da bi ti uzklici uzpirivali koga na mržnju i neprijateljstvo. — Tim je najjasnije dokazano, da mi nismo nikoga razdražili, te tim, što slavna obtužba temelji na razdraživanju § 302. k. z., tim, što je poslie priznala, da naš čin nije postigao nikakvog odobravanja, nikakvog uspjeha, pada ta obtužba sama od sebe. — Zaključujem. Mi nevini sjedimo na obtuženičkim klupama, da za tudje griehe odgovaramo. Pošto se ne smatramo krivima, jer nismo ništa protuzakonita učinili, nego smo prote-

stirali proti nezakonitosti, dolazimo i na obtuženičkim klupama do onog zaključka, ako ne javno, da se i tu vidi supremacija, proti kojoj smo mi demonstrirali. (Glasovi: Tako je.)

Time bih ja glede glavnog bio gotov, pa predajem dalnju svoju obranu mojemu nada sve štovanomu branitelju g. dru. Ružiću s podpunim povjerenjem.

Ali imam još spomenuti neke stvari, koje ja ne mogu pojmiti, zašto su došle u obtužbu. Ako se i domišljam razlozima, a ne priznajem ih opravdanima, da bi radi njih stajali neki navodi u obtužbi. Što se tiče broja demonstranta, obtužba veli, da nas je bilo do 80, a bilo nas je do 150, koji smo demonstrirali. Drugo, što se tiče samog broja svjetine, koja je bila prisutna činu, i o kojoj neki svjedoci razno govore, imam izjaviti, da sam vidio vrlo mnogo svjetine. Ja znam, da nas je ona svjetina iz Ilice pratila i dopratila na Jelačićev trg. Prema tome ne stoji odnosni navod obtužbe. Moram spomenuti i to, što je obtužba uvrstila stavak, koji nemilo svjetlo baca na nas. Taj stavak tiče se one toliko pretresivane poštene rieči. Ja izjavljujem, da mi nismo zadali poštene rieči, da ćemo se u miru vladati i izvan sveučilišta. Što se tiče samog izkaza g. Spevca, u kom je on to izjavio, ja smatram takovom sablazni, kakovu još nije nitko nigdje vidio ni čuo od poglavara mladeži, jer baca laž u sviet, trubi no[illegible]narom, da smo prekršili poštenu rieč. (Predsjednik (zvoni): O tom vam nedam govoriti, oduzimam vam rieč, ako budete o tom nastavili).

Kad mi se ne da govoriti, kazati ću samo to, da je ono istina, što smo mi govorili i kazati ću još i to, da će posljedice za tu sablazan nositi onaj, tko ju je izazvao. — Napokon spominjem, da u obtužbi stoji, da je u djačtvu bilo dječurlije. To je infamna laž.

(Predsjednik zvoni. To nije istina, radi toga Vam podieljujem ukor, pa ću vam oduzeti rieč, ako tako nastavite, jer je djećurlije bilo u blizini.) Molim! Onda je meni žao, što je bio g. drž. odvjetnik tako netočan, jer nije ubrojio one bradate ljude, koji su tamo bili. (Smieh.) Da dovršim. Nezadovoljstvo hrvatskog djačtva, koje reprezentira cviet mladosti naroda hrvatskog, izbilo je ovom prilikom na javu. Nezadovoljstvo, koje ima svoje opravdane razloge, ne da se ugušiti, ali se dade prigušiti. To nezadovoljstvo ima svoj korien u zlu, u kojem se sav naš narod nalazi.

Na taj ozbiljni pojav našega života imali bi mjerodavni faktori svoju pozornost svratiti, jer ze zlo odstraniti mora, pa će nestati nezadovoljstva.

Strogimi mjerami, neopravdanimi progoni ono se nezadovoljstvo ugušiti ne dade. Da je ipak moguće i bez saniranja zla nezadovoljstvo odstraniti nasiljem, to je obsjena, u koju su vjerovali, kako nam poviest svjedoči, svi oni, koji su proti pravu i slobodi narodâ radili. Zaista pako nema većeg zadovoljstva za potlačene, nego kad čuju i vide, kako zasluženu plaću primaju njihovi tlačitelji. To je sladka utjeha ljudskog roda kroz sve dane njegova života. Ljudski bo rod orijaškim korakom stupa na staze života, ter poput ogromnog kolesa, koje se ustaviti ne dade, ruši i u prah obara sve zaprieke kao sitne trieske. A koleso, koje ljudski rod kreće, jest uvjerenje, ter težnja za slobodom i napredkom. Toga nitko ne zaprieči — i ne će zapriečiti! U toj vjeri, ja mirne duše čekam vašu osudu. (Burni „Živio! Živio!“ — Govorniku čestitaju drugovi i branitelji.)

Obt. Pajk: Mi nismo niti htjeli niti mogli koga razdražiti. Odustajem od daljnje obrane.

Obt. Šteiner: Odustajem.

Obt. Špiler: Odustajem.

Obt. Steinberger: Razloge ne smijem navesti, zato odustajem.

Obt. Tomić: Reći ću samo nešto o onim trim poklicima: „Živio hrvatski kralj!“ „Slava Jelačiću!“ „Abcug Magjari!“, koje državno odvjetničtvo u svojoj obtužnici navodi i na koje osobitu važnost polaže. Ja mislim, da će biti dozvoljeno, da kažem, što ona tri poklika znače. Mi smo držali, da je najdostojnije za kralja, kad dodje u Zagreb, da dodje pod hrvatskom zastavom. Svoju vjernost i lojalnost prema Njegovom Veličanstvu, hrvatskome kralju izrazili smo tim, što smo klicali „Živio hrvatski kralj“. Poklikom „Slava Jelačiću“ izrazili smo svoju lojalnost prema dinastiji. A poklikom „Abcug Magjari“ nismo izrazili svoju nelojalnost niti smo imali nakane, da zavodimo koga na mržnju i na razdor neprijateljski proti Magjarima, dapače je to naša obrana. Nas je vodilo pri izvedenju tog čina načelo, koje smo našli toliko puta u pravim patriotima i u štampi, vodilo nas je načelo hrvatskoga prava. Ako je to načelo kažnjivo, onda . . .

Predsj. (zvoni): O tom vam ne dozvoljavam govoriti.

Tomić: Što se tiče tvrdnje državnog odvjetničtva, spomenute u obtužnici, na ime, da smo imali nakanu zavadjati na mržnju jedne proti drugima i sijati neprijateljske razdore, velim, da se ova slavna obtužba ne temelji na izkazima svjedoka. Ona se temelji na našim izjavama. Pa kao što nam se je vjerovalo, kad smo iskreno pripoviedali, što smo učinili i kako smo izveli svoj čin, kad smo se tužili, tako bi nam se moralo vjerovati i sada, kada hoćemo navesti razloge, koji su nas vodili, da to učinimo, sada, kada hoćemo da govorimo o svojoj nakani, sada, kad se branimo, i to

s istih razloga kao i onda. U Hrvatskoj ima samo hrvatska zastava mjesta, a ne magjarska . . .

Predsj.: Tako vi mislite.

Tomić: Što se tiče drugih stanovnika u zemlji, mogu biti i Španjolci, pa im ipak ne ćemo dati, da se njihova zastava vije na našem hrvatskom teritoriju.

Obtuženik Vukelić: Odustajem od obrane. Prepuštam svome branitelju.

Obtuženik Fibić: Budući je sloboda govora okrnjena, zahvaljujem se na obrani.

Obtuženik Ivan Frank: Slavni sude! Mi smo obtuženi radi §. 302. k. z. U obtužnici nam se naime imputira, da smo nastojali ili bolje rekući imali nakanu da razdražujemo jedne proti drugima. Ja se usudjujem pitati, koji su ti stanovnici, koje smo htjeli razdraživati. Ja mislim, da u Hrvatskoj živu samo Hrvati, tu se može onda misliti kao da smo razdraživali ili hrvatski narod proti Hrvatima, ili Hrvate proti Magjarima u Hrvatskoj. Ali pošto u Hrvatskoj živu samo Hrvati, to mislim, da odpada svako podraživanje, a tim više, što je Hrvatska jedna država, pa se po tom nije moglo razdraživati Magjare i Hrvate u istoj državi jedne proti drugima. Hrvatska i Magjarska nije jedna država, već dvie.

Predsj.: Po vašem mnienju.

I. Frank: Toliko budi spomenuto, da odbijam od sebe i od svih svojih drugova onu krivu misao gospodina državnog odvjetnika, kojom tvrdi, da smo imali nakanu razdraživati jedne proti drugima na neprijateljske razdore i sijati medjusobnu mržnju. Našoj je nakani dokazom i to, što smo odbijali svjetinu od sebe, da se ne uplete u naš čin, što smo u najvećem miru i u najljepšem redu došli pred spomenik onoga, u kojemu je inkorporirana i personificirana lojalnost i vjernost. A

nismo došli s tih razloga, što bi htjeli što više pučanstva razdražiti. Nadalje nije istina, da smo mi htjeli pokazati tim, što nismo javno nosili zastavu, da se bojimo, i radi toga da smo ju sakrivenu pod kaputom donieli na Jelačićev trg. Mi smo samo zato tako učinili, da nam se kasnije ne bi moglo predbacivati, da smo mi tobože nastojali razdraživati jedne proti drugima. Glavni razlozi, zašto smo spalili magjarsku zastavu jesu: 1. što je magjarska zastava bila nezakonito po mnienju svakog Hrvata . . .

Predsj.: Po vašem mnienju.

I. Frank: . . . izvješena u Hrvatskoj, gdje po nagodi jedino hrvatskoj zastavi ima mjesta.

Predsj.: Po vašem mnienju.

I. Frank: Po nagodbi?

Predsj.: O tom vama ne dam govoriti.

I. Frank: A magjarskoj zastavi ne ima mjesta u Hrvatskoj. Nadalje imam nešto reći, što se tiče moje stvari sa Rancingerom, naime, da sam ja rabio neki uzklik, kojim sam dražio narod na Rancingera. Gospodin državni odvjetnik predložio je, da se moji svjedoci, koji su morali viditi i čuti, da ja nisam ništa govorio niti vikao, da se ti svjedoci ne preslušaju, jer bi ovi izkazali moju nevinost tim više, što mene tamo niti bilo nije. Ja molim slavno predsjedničtvo, da se to u obzir i na znanje uzme. U ostalom je već moj branitelj g. dr. Ružić proti tomu uložio ništovnu žaobu. Tu se u obtužnici (pokazuje na nju) tvrdi, da sam ja vikao „Udrite ga“ prigodom demonstracije proti zastavi srbske državice.

Obtuž. V. Frank: Čin, radi kojega sam ja i moj brat obtužen, po mnienju g. državnog odvjetnika, kao da je predteča onoga čina, koji se je zbio 16. prošlog mjeseca, i to ne samo po vremenu, nego i po

uzalnoj svezi, kao da sam ja najprije učinio, a onda se drugi povadjali za tim, kao da sam ja začetnikom demonstracije proti magjarskoj zastavi. No to nije. Oba čina potječu iz nenaravnih, iz nesnosnih odnošaja u našoj domovini. Mene je obtužio državni odvjetnik, da sam ja tim, što sam skinuo magjarsku zastavu sa slavoluka, htio ili nastojao zavesti na neprijateljske razdore pojedine stanovnike države. Ja toga počinio nisam. To ne stoji i dokazati ću, da nisam kriv. Ja u obće nisam prekršio nijedne norme. Da me bude sud razumio, zašto sam odstranio magjarsku zastavu sa slavoluka, hoću dokazati, da je moje mnienje i svih mojih drugova, kao i mnienje regnikolarne deputacije od godine 1886. i naredbe, što ju je izdala vlada god. 1876., kao i mnienje g. sveučilištnog profesora dra. Pliverića, da je u Hrvatskoj samo hrvatska zastava zakonita. I dok ne bude dokazano, da je i magjarska zastava zakonita u Hrvatskoj, dotle ja nisam subjektivno kriv. Moglo bi mi se predbaciti sa strane državnog odvjetničtva, da doduše nijedna zakonska ustanova ne dozvoljava, da se izvjesi na našem teritorijn magjarska zastava, ali jer smo mi i Magjari u zajednici, i da se može ta zajednica pokazati, zato da se pravom može izvjesiti magjarska zastava kao znak zajednice i u nas u Hrvatskoj. Na to ja ne pristajem, dok se god u Magjarskoj ne izvjesi kao znak zajednice hrvatska zastava. Prije ne.

Predsj.: (Zvoni). O tom Vam ne dam govoriti. To ne spada ovamo.

V. Frank: Čim to tako nije, onda je to vršenje supremacije . . .

Predsj.: O tom zabranjujem govoriti.

V. Frank: . . protiv kojega sam se ja opirao. Oni, koji dopuštaju i priznavaju to izvješenje magjarske zastave, mogu to dopustiti samo na zajedničkim sgra-

dama. Ja sam skinuo magjarsku zastavu sa slavoluka i meni se indirektno predbacuje, da sam se nečastno ponio, što sam za boravka Njegovoga Veličanstva kralja išao rušiti onaj objekt, koji je bio podignut njemu u slavu. Istina. Slavoluk je podignut u slavu Njegovoga Veličanstva kralja, ali sa strane Zagreba i hrvatskog naroda, i to na naše troškove. Dakle je slavoluk autonomni, a ne zajednički objekt. Dakle po mnienju onih nije se smjela na njem vijati magjarska zastava. Po tom se uvidila naša podredjenost. Jedni kažu, da je naš kralj i magjarski kralj, pa da se je zato morala izvjesiti i magjarska zastava. Ali ja kažem, da je naš kralj i česki, poljski itd. kralj, a ne samo ugarski, pa su se onda morale izvjesiti i česka, poljska, slovenska itd. zastava. Kad sam opazio, da je na najvećem mjestu izvješena magjarska zastava, onda sam vidio, da je nekakvo gospodstvo, kao da mi bez Magjara ne možemo biti. Kralj naš u prvom je redu hrvatski kralj, a bio je više puta, kad i nismo bili u zajednici s Magjarima. Svi ti razlozi: da je magjarska zastava nezakonita (Predsjednik zvoni: po Vašem mnienju) i što je vlada izdala naredbu od 19. srpnja i 16. rujna godine 1876., koja glasi, da se ima svako poredanje boja, koje nije crveno-bielo-plavo s mjesta odstraniti, ponukali su me, da sam vršio zakon.

Predsj.: To Vi mislite.

V. Frank: Prije takodjer kažu, da su se magjarske zastave . . .

Predsj.: O tom Vam ne dam govoriti.

V. Frank: Vi ni neznate još, što ću ja kazati.

Predsj.: Ja znam pravac, u kom kanite govorite.

V. Frank: Ja ću samo jedan faktum navesti.

Predsj.: . . koji nije u savezu.

V. Frank: Kad su mogli u Crikvenici dr. Marković i dr. Orešković skinuti magjarsku zastavu, pa im se nije ništa dogodilo niti su bili sudbeno proganjani, zašto bi se meni što dogodilo.

Predsj.: (Zvoni.) O tom Vam ne dozvoljavam govoriti.

V. Frank: Sud će znati to uvažiti.

Predsj.: Sud će raditi, kako zna.

V. Frank: Ja sam te razloge naveo i kazao, da čovjek ima ne samo um nego i srce, pa kad ti razlozi govore, da se ovdje krše zakoni, to se vriedja naše čuvstvo : . .

Predsj.: Oduzimljem Vam rieč. (Buka medju obtuženicima i braniteljima. Smieh).

Predsj. (Braniteljima).: Tko se smije? (Ustaje dr. Harambašić: Ne možemo se plakati.) Dr. Mazzura: Ja.

Predsj.: Podieljujem Vam ukor.

Dr. Derenčin i ostali branjenici: Nas veseli držanje naše mladeži i mi smo ponosni na držanje naše mladeži.

Predsj. (pokazujuć na galerije): Tko se tamo, smije? One dvie gospodje tamo, ona sa zelenim i ona do nje sa crvenim šeširom imadu se odmah odstraniti. Inače ću ih dati po stražaru odstraniti. (Smieh. Gospodje po stražaru odstraniti?! — Gospodje, koje su se odmah pokorile nalogu g. predsjednika, bijahu gdjice Micika Nodilo i Micika Frank.)

Vl. Frank: Ja ću se držati sada obtužnice. Gosp. državni odvjetnik veli u obtužnici, da smo imali nakanu da razdražujemo na neprijateljske razdore jedne stanovnike prema drugima, a nije obrazložio, kako sam ja mogao to učiniti. Ja molim g. državnog odvjetnika, da mi odgovori sada, kako sam htio razdraživati. Je li čin skidanja zastave razdraživanje? Koga sam razdraživao?

Zar onu šačicu vitezova na državnom kolodvoru da sam razdraživao? G. drž. odvjetnik ostaje mi odgovor dužan. G. drž. odvjetnik veli, da sam razdraživao jedne državljane proti drugima, a ako se govori već o razdraživanju, može se govoriti o razdraživanju narodnosti. Zašto me ne tuži po alineji a. §. 302. k. z.? Kad sam skinuo protuzakonitu zastavu.

Predsj.: Oduzimljem vam rieč.

Predsj. (u 12 sati): Prekidam sjednicu na pol sata.

Branitelj dr. Derenčin: Stari su klasični pjesnici počimali svoje epose zazivanjem muza, pjesničkog Boga, plavoga Apola, ter padali pred njega na koljena, moleći ga, da ih nadahne pravim pjesničkim duhom. I ja padam danas na koljena pred sliepu božicu pravde i molim ju, neka stavi na moje usta riječi, koje će dopustiti, da kažem ono, što treba da kažem, da me nadahne vrhunaravnim duhom, jer govoriti o političkom deliktu, a ne govoriti i o politici, to je zaista zahtjev, koji se može staviti samo na vrhunaravna bića. Ja ću ipak kušati, da svojoj zadaći zadovoljim. Nu prije svega neka mi se dozvoli iztaknuti, kako su mi ti čestiti mladi ljudi govorima, što su govorili na svoju obranu, poremetili cielu moju obranbenu osnovu. Ja moram iskreno priznati, da su malo ne sve, što sam zamislio, neki od mojih mladih obtuženih prijatelja u svojim govorima dobrano što izcrpili što naglasili, tako, da meni preostaje još samo pabirkovati na pobranoj njivi. Nadovezati ću na misao jednog od mladih obtuženika, ako se ne varam gosp. Krištofa, koji je rekao, da ustavni sudci imadu absolutni zakon primienjivati prema ustavnim načelima. Velika istina, liepa riječ, s kojom se podpuno slažem, i koja je vriedna, da se o njoj još dublje progovori. Jest, u našoj domovini vriedi kazneni zakon austrijski, koji je uveden carskim patentom od 27. svibnja g. 1852. Već datum tog patenta upućuje nas na porieklo zakona.

To je porieklo absolutističko. Austrijski kazneni zakon potekao je iz absolutističke vlasti, iz vlasti, koja je tada u cieloj carevini bila jedina zakonodavna vlast. Postojeći u Hrvatskoj kazneni zakon bio je namienjen državljanima u državi, u kojoj se je absolutistički vladalo. Ako je tomu tako, tada se poradja pitanje: da li je sudac, koji je u sada ustavnoj državi zvan da primienjuje zakon, koji je postao u absolutističko doba, da li je, velju, u toj predpostavci sudac zvan, da taj zakon primienjuje u smislu, koji izključuje ustavno načelo, u smislu, koji brani, da gradjani sudjeluju kod javnih posala, u smislu, koji negira ustavni život, da li je ustavan sudac vlastan uporavljati one ustanove absolutnoga kaznenoga zakona, kojima je zadatak, da zaštićuju absolutizam. Ja se usudjujem tvrditi, da je ustavni sudac dužan primienjivati kazneni zakon tako, da bude u skladu sa ustavnim načelom.

Naročito kod političkih delikta, treba da sudac ovaki zakon brižljivo uporabljuje bez povrede vrhovnoga ustavnoga načela. Povratkom ustava prestala je ipso jure snaga onih ustanova kaznenoga zakona, što zaštićuju absolutizam. Nije zato trebalo pojedine ustanove stavljati napose, posebnim zakonom, izrično izvan snage, jer ih je povraćeni ustav lišio snage, jer ih je povraćeni ustav brisao sa zakona. Ustavno je načelo samo po sebi probilo, razpršilo maglu, što se je nad našom domovinom dizala iz baruština absolutističnoga kaznenoga zakona.

Naročito one ustanove absolutističkoga kaz. zakona, koje slove o političkim deliktima, imadu se primienjivati prema vrhovnomu ustavnomu načelu. Tko taj nazor pobija, on stavlja sudačku vlast nad ustavom, on mjesto da zagovara skladno, harmonično djelovanje svih vlasti u državi k jednoj cielji, odieljuje sudačku vlast od ostalih vlasti, pretvara pravosudje u orudje absolutizma, izvrgava ga prigovoru, da podkapa temelje ustavnoga života.

U kaznenom našem zakonu ima mnogo ustanova, koje se ne dadu dovesti u sklad sa ustavom. Dopuštam, da reakcijonarno shvaćanje i najčednije ustavne uredbe može opravdati uporavljivanje absolutističkih ustanova pred licem nekih ljudi, kojima je ustavnost samo maska, pod kojom se krije samovolja, gora od očitoga absolutizma. No u našem kaznenom zakonu ima jedna ustanova, koja se ne da opravdati ni najreakcijonarnijim shvaćanjem, jedna ustanova, koju po mom dubokom uvjerenju ne može smatrati u ustavnoj državi kao opravdanu niti najfanatičniji, najplahiji sluga tako zvane više policije, niti najneiskreniji na oko liberalni ustavnjak, a to je ona ustanova § 302., na koju se g. drž. odvjetnik poziva, na kojoj on temelji svoju obtužnicu, u ime koje zahtieva od suda pravoriek krivnje, koji mu hrvatski ustavni sudac mora uzkratiti, ako ne će da se ogrieši o ustavno načelo. U dispozitivnom dielu obtužnice dolazi do pravoga, konkretnoga izraza zahtjev javnoga tužioca. A što se zahtieva u tom dielu obtužnice? Zahtieva se ni više ni manje, nego da sudište osudi obtuženike za to, što su oni djelom, koje priznavaju, uzazvali stanovnike države na neprijateljsko strančarenje, na stvaranje političkih stranaka, koje se medju se pobijaju. To ne može da bude kažnjeno u ustavnoj državi!

Ne će valjda biti s nijedne strane prigovora, ako reknem, da se kao autentični tekst našeg kaznenog zakona ima smatrati njemački tekst, i da je naročito u slučaju dvojbe uviek mjerodavan njemački tekst. Ovo se načelo u nas ne pobija, i dobro je, što se ne pobija, jer u hrvatskom prievodu kaznenoga zakona ima mnogo mjesta, u kojima se vjerno ne reproducira misao originala. Sudbena se praksa u Hrvatskoj tomu načelu klanja. A pitam sada, kako glasi u njemačkom tekstu ona ustanova kaznenoga zakona, na koju se poziva javni tužilac? Evo je (čita):

„Wer überhaupt die Einwohner des Staates zu feindseligen Parteiungen gegeneinander auffordert, aneifert, zu verleiten sucht“. Ovu stavku reproducira hrvatski prevod ovako: „Tko nuka, potiče ili nastoji zavesti, u obće stanovnike državne jedne proti drugim na razdore neprijateljske“. Taj prevod nije jasan. Autentični tekst govori o „partajama“, strankama, i zabranjuje stvaranje stranaka. Ta ustanova stoji u podpunom skladu sa načelima absolutne države. U despocijama, u državama, koje se absolutistički vladaju, ne smije biti stranaka, naročito političkih. Svako strančarenje je zabranjeno, ni pojedincu nije dopušteno, da govori o javnim poslovima, a kamo li da se to dozvoli organizovanim skupinama, strankama? U absolutističkoj državi vlada jedna jedina volja, kojoj se svi državljani imadu pokoravati, tamo nije dopušteno, da stranka nastoji oko ostvaranja ciljeva, oko reforma, koje ne potiču iz inicijative absolutne vlasti. U despocijama ne ima ni liberalnih ni radikalnih ni konservativnih ni državopravnih stranaka. Absolutistička država jest mirno groblje, nad kojim bdije volja samodržca. Ako je tomu tako, zar se može upitna ustanova absolutnoga kaznenoga zakona upotrebiti u ustavnoj državi? Ne može. Ustavni se život bez stranačkoga života ne da pomišljati.

Gdje ne ima stranaka, tamo ne ima ni ustavnoga života. Iz sukoba, iz sraza, iz protivštine, da se poslužim riečju zakona, iz neprijateljskih stranaka (feindselige Parteiungen), iz njihovoga opriečnoga djelovanja zakriesi volja većine naroda, po kojoj se u ustavnoj zemlji vlada. Nije moguće pomišljati na reprezentativni sustav bez političkih stranaka, a gdje ima stranaka, tuj ima protivština, neprijateljstva, razdora. Ljudske strasti ne dadu, da se stranački život razvija poput idila; naprotiv, što su stranke jače, što su dublje prožete težnjama, radi kojih se stvaraju, to su sukobi, surazi žešći, a ne znam za ustavnoga

državoslovca, koji bi državnim odvjetnicima namienio zadatak, da budu regulatori stranačkoga života.

Tko u ustavnoj državi potiče, nuka, izazivlje stanovnike, da pristupe k ovoj ili onoj stranci, on ne čini ništa kažnjiva.

Slavno državno odvjetničtvo, kad tuži na temelju citirane ustanove §. 302. k. z., tvrdi implicite, da su obtuženici nukali, poticali svoje sugradjane, da se pridruže njihovoj djačkoj stranci, koja si je postavila zadatkom, da prosvjeduje, kako obtuženici vele, proti magjarskoj supremaciji nad našom kraljevinom.

Ja ne velju, da je to bila nakana obtuženika, jer ju oni poriču, i dokazuju bjelodano, da to nije bila njihova nakana, ja ne želim, da se iz dogadjaja, koji služi substratom obtužbe, može zaključiti na tu nakanu, nu državno odvjetničtvo tvrdi ovo, kada opravdava tužbu onom ustanovom §. 302. k. z., koja zabranjuje strančarenje, a to ne može biti kažnjeno u ustavnoj državi.

Time, što se u dispozitivnom dielu obtužnice veli, da su obtuženici spalili magjarsku zastavu, da su klicali „Abcug Magjari“, time nije opravdana obtužnica prema onoj ustanovi §. 302. k. z., s kojom sam se bavio, i na koju se javni tužilac pozivlje.

Mogao bi se netko domisliti doskočici, i izopačivši pravo znamenovanje, pravi doseg mojih razmatranja, prišiti mi tvrdnju, da ja tražim bezkažnjivost i za one strančare, koji bi poticali, nukali svoje sugradjane, da pristupe u njihovo političko kolo, načinom, koji se u kaznenom zakonu označuje kažnjivim.

To bi bila doskočica, što bi mogla poteći samo iz juristički neorganizirane glave. Onaj, koji potiče, koji nastoji, da kažnjivim činom nasnubi pristaša svojoj stranci, može se kazniti, nu samo radi onoga kažnjiva čina, a ne radi toga, što snubi pristaše.

Historija nas uči, da se stranački život žalibože izradja često u umorstva, zlostavljanja, paleže, u zlobno oštećenje tudjega vlastničtva, a nitko razboriti nije još tvrdio, a toliko razboritosti neka se i meni pripisuje, da se ovakov strančar ne ima kazniti radi zločinstva umorstva, ubojstva, paleža, oštećenja tudjega vlastničtva itd.

Da je državno odvjetničtvo u načinu, kojim su tobož obtuženici zavadjali svoje sugradjane na strančarenje, nazrievalo djelo, kažnjivo po kaznenom zakonu, ono bi bilo to djelo označilo, obtuženike radi istoga tužilo, a ne na temelju one absolustičke ustanove u §. 302. k. z., koja pod kaznom zabranjuje strančarenje.

Državno odvjetničtvo posegnulo je za tom — da se najblaže izjavim — anakronističnom ustanovom, u očitoj neprilici, jer nije moglo u kaznenom zakonu naći drugu koju ustanovu, koju bi moglo primieniti na čin, za koji traži, da se obtuženici kazne.

Zar paljenje magjarske zastave, zar povici „Abcug Magjari“ nije djelo kažnjivo po kaznenom zakonu? Nije, u prilikama, u kojim se to sbilo, a najbolji je za to dokaz, što državno odvjetničtvo tuži radi strančarenja.

Bit će mi dopušteno iztaknuti jednu čudnu pojavu, koju sam opazio tečajem današnje razprave, a to je neosporivi faktum, da vrlo štovani gosp. predsjednik vodi razpravu tako, kano da je državno odvjetničtvo tužilo obtuženike radi razdraživanja protiv magjarske narodnosti. Ja sam jur na temelju dispozitivnoga diela obtužnice razložio, radi čega su moji klienti tuženi, i tvrdim, da nisu tuženi radi razdraživanja protiv magjarske narodnosti, akoprem iz obrazložbe obtužnice kao da proviruje ta nakana javnoga tužioca. Za mene kao branitelja može biti mjerodavan samo dispozitivni dio obtužnice.

Nu dužnost je obrane, da izpita, da li bi državno odvjetničtvo moglo uspjeti tužbom, da je istom tužilo, kao što nije, radi razdraživanja protiv magjarske narodnosti.

Raztvorimo, gospodo, veleslavni sudbeni stole, ustanovu §. 302. k. z. u prave svoje sastojine. Ja mislim, da ne ću pogriešiti, ako te sastojine u tri razdielim.

Prva zabranjuje i kazni razdraživanje na neprijateljstvo protiv narodnosti, što Niemac veli „Nationalität", o čem ćemo kasnije govoriti. Druga sastojina § 302. kaz. zak. kazni one, koji nukaju na neprijateljstva protiv pojedinih razreda družtva, staleža, vjerskih i drugih družba, protiv zakonito priznatih korporacija. Treća sastojina odredjuje, da je strančarenje kažnjivo, kazni svakoga, koji snubi sugradjane u koju političku stranku. Državno odvjetničtvo odabralo je za svoju tužbu treću, a ne prvu točku. Idem da dokažem, zašto nije moglo odobriti prvu.

Prije svega valja mi iztaknuti, kako obtuženici tvrde, da su oni htjeli palenjem zastave i poznatim povicima prosvjedovati proti supremaciji kraljevine Ugarske nad ovom našom kraljevinom, ter izrično, svečano se ogradjuju proti tomu, da su htjeli poticati na mržnju protiv magjarskoga naroda, što više, iz obtuženičke klupe, u kojoj vlada sloga, koja je vrlo riedka na onom mjestu, i koja našoj omladini služi na čast, odjeknuše liepe, tople rieči mladenačke simpatije za magjarski narod, za njegovo nastojanje oko slobode i nezavisnosti, dapače jednom je i sam gosp. predsjedatelj pohvalio mladoga govornika, koji je odnševljenom rieči slavio magjarsku borbu za neodvisnost. Nije dakle spaljena zastava, nije se vikalo „Abcug Magjari", da se potiče na mržnju protiv magjarskoga naroda, već da se prosvjeduje proti prevlasti, hegemoniji, supremaciji, tiraniji — i kako se već označuje u zanosnom jeziku mladosti ona magjarska politika, o kojoj se

tvrdi, da, ne poštivajući ni samu ugarsko-hrvatsku državopravnu nagodu, hoće da Hrvatsku podredi kraljevini Ugarskoj, kao provinciju. (Predsjednik zvoni i veli: Molim vas nemojte o tom govoriti.) Ja ne ću, gospodine predsjedniče, da sudbenu tribunu pretvorim u političku tribunu, i bilem kako zamamne one političke sirene, koje hoće, da me zavedu, ja ne ću da slušam pjesmu tih zavodnica, začepiti ću moja ušesa, da ih ne čujem, odvratiti od njih svoj pogled, da ih ne vidim, ta dosta su mi krive, nu bit će mi dopušteno kazati ono, što moram bezuslovno kazati, da vršim braniteljsku svoju dužnost. Ne samo hrvatska opozicija već i regnikolarna deputacija, koja je potekla iz saborske većine, tvrdi, da se sa ugarske strane ne poštiva državo-pravna nagoda u onim točkama, što imadu da zajamče ravnopravnost naše kraljevine prema kraljevini Ugarskoj. (Predsjednik zvoni: Ne dopuštam, da o tom govorite.) Zar ni o nagodi ne smijem govoriti? Idem za korak dalje i držim, da težnja za većom faktičnom samostalnosti naše domovine u ugarsko-hrvatskoj državnoj zajednici, nego li ju odsjekla nagoda, nije kažnjiva po kaznenom zakonu, pa ako se ova težnja očituje i palenjem magjarske zastave i poklicima „Abcug Magjari", istom ne razdražuje se protiv magjarske narodnosti, protiv magjarskoga naroda kao takovoga, već protiv politike, koja se u njegovo ime tjera. (Predsjednik zvoni.) Narodna se zastava i narodna imena često upotrebljuju, da se demonstrira proti politici dotične države, koja nije vazda u suglasju sa voljom naroda, sa pravim njegovim probitcima, i vriedja drugi narod. O tom, da li je način manifestacije bio umjestan, sgodan, dalo bi se razpravljati, nu ovaka razprava ne bi mogla zanimati sudište, koje ne ima da sudi o tom, da li je nešto opravdano, sgodno, već da li je kažnjivo po kaznenom zakonu. Kazneni zakonodavac ne kazni sve, što je ne-

opravdano, već samo ono, o čem drži, da većom opasnosti prieti pravnomu poredku. — Iz složnih izjava svih obtuženika biva jasno, da je njihova manifestacija imala državopravni, a ne narodni značaj.

To je sjajno razložio g. Papratović, ter njegovom razlaganju nemam da što dodam. On je dokazao, da se nije radilo o narodnoj, nego o državopravnoj demonstraciji.

Ovo je prvi razlog, s kojega javni tužitelj nije mogao podignuti tužbu radi razdraživanja protiv magjarske narodnosti.

Drugi razlog, s kojega nije mogao to učiniti, stoji u tom, što § 302. kaz. zak. govori o narodnostima (Nationalitäten), a ne treba mi razlagati, kako se u Ugarskoj razlikuje izmedju narodnosti i političkoga naroda. Magjarski nije politički narod u ovoj domovini, to je samo hrvatski narod, a državni odvjetnik nije htio, da mu se predbaci, kako on magjarski narod smatra kao narodnost.

Treći razlog, s kojega državni odvjetnik nije mogao podignuti tužbu radi razdraživanja protiv magjarskoga naroda, potječe iz pozitivnoga zakona. Gdjegod postojeći kazneni zakon govori o državi, pod tom državom ima se smatrati ova kraljevina i njezin teritorij. Dosljedno tomu, tužba radi razdraživanja protiv magjarske narodnosti mogla se podignuti samo u predpostavi, da su obtuženici razdraživali proti Magjarima, koji su pripadnici ove zemlje, koji prebivaju u ovoj zemlji, a ne preko Drave, a da je to bila nakana obtuženika, ne tvrdi ni sam javni tužitelj. Ggdjegod ovaj zakon govori o državi, ima se razumievati teritorij ove kraljevine, a ne teritorij Ugarske, ter bi ja mogao dokazati, kako se i slavno državno odvjetničtvo u kaznenim parnicama vazda drži ove teorije, njoj se

klanja. U smislu ugarsko-hrvatske nagode ova je kraljevina u pravosudnim stvarima samostalna i neodvisna od Ugarske, i ima svoj teritorij, na koji se jedino proteže kazneni zakon, što u toj kraljevini vriedi.

Predvidjam, što će mi se prigovoriti, i prigovaralo se je dapače tečajem razprave sa strane predsjedničtva, da naime živimo u jednoj državi. To nije istina, to ne stoji. Mi ne živimo u ugarskoj državi, već u kraljevini, koja nije sastojni dio kraljevine Ugarske, već samostalna poput Ugarske . . . (Predsjednik zvoni) . . . koja je slobodnom voljom (Predsjednik zvoni) unutar granica pragmatičke sankcije ugovorila s kraljevinom Ugarskom realni savez. (Predsjednik zvoni.) Meni se čini, da sam dokazao, kako državno odvjetničtvo nije moglo na temelju § 302. k. z. podignuti tužbu radi razdraživanja proti Magjarima, koji nisu pripadnici ove kraljevine. — (Predsjednik zvoni i veli: Molim vas, da ne govorite o tom, to je potitika.) To nije politika, to je pitanje državopravno, bez riešenja kojega ne može se tumačiti pozitivan kazneni zakon. Ja liepo molim gospodina predsjednika, da mi dopusti . . . (Predsjednik: To je politika.) . . . ili da mi kaže, da mi definira, što je po njegovom nazoru politika? (Predsjednik: Vi ste zašli u politiku; govorite o čem drugom.) Danas je liepo vrieme, vojnička glasba baš sada igra na Zrinjevcu, malo prije sam slušao magjarsku vojničku muziku, liepo su svirali. (Predsjedik: Izvolite nastaviti.) Po državopravnoj nagodi . . . (Predsjednik: Ne dam o tom govoriti.) Zar zbilja ne smijem govoriti o nagodi? (Predsjednik: To je politika.) htio sam reći, da dr. Pliverić (Predsjednik zvoni.) o kojem je i sam ban rekao, da se s njim slaže. . . (Predsjednik zvoni.)

Držim, da sam dokazao, kako državni odvjetnik nije mogao svoju tužbu osnivati na prvoj točki § 302., jer se ona ne može protezati na razdraživavje proti Ma-

gjarom izvan teritorija ove kraljevine, i to je razlog, s kojega je javni tužitelj tužio radi strančarenja.

Još jedan prigovor običaje se učiniti proti ovomu mojemu razlaganju: prigovor naime, da je po nagodi državljanstvo jedno, pa s toga, da je jedna i država. I taj prigovor ne stoji. (Predsjednik zvoni.) Nagoda je na skupni sabor preniela samo zakonarstvo o uvjetima, pod kojima se stiče državljanstvo (Predsjednik zvoni.), a to ne prejudicira pojmu ravnopravnoga hrvatskoga državljanstva u smislu ... (Predsjednik zvoni.)

Gospodin javni tužitelj, stojeći na stanovištu, što je označeno u dispozitivnom dielu obtužnice, mogao bi mi prigovoriti, da ima mirnijih načina, kojima se izkazuju političke težnje, nego li je onaj, kojim su se poslužili tuženici. Praksa državnoga odvjetničtva ne bi stajala u skladu s ovim nazorom. Ja primjerice nisam opazio, da je drž. odvj. dalo zaplieniti „Hrvatsku" ili „Obzor", dok su se ta dva lista medju se i te kako žestoko napadala, a to nije učinilo s razloga, što znade, da se politička borba ne vodi idilički. I jučerašnje službene novine nazvale su čestite ove mlade ljude napuljskim lazaronima, uvriedile su dakle djačku stranku, a nisam opazio, da je državno odvjetničtvo dalo radi toga „Narodne Novine" zaplieniti. (Gibanje i povici na obtuženičkoj klupi.)

Glede nakane, koju su imali obtuženici, ne mogu a da se ne osvrnem na ono, što je rekao moj mladi klient Vidrić. Razlagao je on zdravu juridičku misao, veleć, da za nakanu ne ima državno odvjetničtvo drugoga dokaza do priznanja samih obtuženika, pa ga zato mora primiti u onom smislu i obsegu, u kojem su ga učinili.

Obično se veli: U samom činu leži namjera, samim je na ime činom nakana dokazana. Ja ne znam za prazniju frazu od ove; ja ju držim doskočicom državnih odvjetnika, kad su u neprilici, da dokažu specijalni dolus.

Zar je istina, da se posljedice stanovitoga čina imaju vazda po načelima kaznenoga zakona imputirati nakani činitelja? Hoće li se primjerice imputirati zločinstvo umorstva čovjeku, koji u gnjevu udari šakom čovjeka, pa ga usmrti? Nipošto. Fiat applicatio i u našem slučaju. Obtuženik Papratović naveo je izcrpljivo sve one okolnosti, što dokazuju, da obtuženici nisu imali nakanu razdraživati protiv magjarskoga naroda kao takovoga, pa kad bi i bilo istina, da je netko usljed manifestacije bio razdražen, ne može im se po kriminalnim načelima imputirati taj posljedak njihovoga čina.

U našem kaznenom zakonu ne ima ustanove, koja kazni sam čin pogrde bud magj. bud druge koje zastave. Postojeći kazneni zakon je i star i potječe iz absolutizma, nu usvojio je pravilno načelo, da se samo onaj čin smatra zločinom ili prestupkom, koji sam kazneni zakon ovako označuje, da u kaznenom pravu ne ima mjesta ni ekstenzivnomu tumačenju ni analogiji. Drugim riečma ni drž. odvjetničtva ne smiju fabricirat delikta, kojih u zakonu ne ima.

Žestina nekih izraza, upotrebljenih od obtuženika, da označe državo-pravno svoje stanovište, ne može na njihova djela udariti obilježje kažnjivoga čina. Ja sam već rekao, da je to zanosni jezik mladosti, koja ne ima vazda pred očima one granice, na koje gleda stariji čovjek. Ist denn Liebe ein Verbrechen? pjeva njemački pjesnik, a ja kažem: Ist denn Jugend ein Verbrechen? Ja bi htio i danas biti takav zločinac.

Moglo bi se još potaknuti pitanje o moralnom začetničtvu inkriminiranoga djela. Medju obtuženicima ne ima moralnoga začetnika. Ako su krivi, svi su jednako krivi. Nije ničim ni dokazano, da je jedan uradio više od drugoga. Ako se komu rači doznati za moralnoga začetnika, ne

treba da ga traži noću svjetiljkom, već može ga vidjeti po bielom danu. Moralni je začetnik inkriminiranoga djela hrvatski narod, svi pošteni Hrvati, kojima je samostalnost i ravnopravnost ove domovine prema Ugarskoj urezana u srdcu. (Predsjednik zvoni.) Ako se već traže moralni začetnici, tad bi trebalo na obtuženičku klupu povući puno više ljudi. To ne kažem samo ja, to je kazao jedan od najvećih parlamentaraca Ugarske, grof Appony, kad je prigodom debate o zagrebačkim dogadjajima izjavio: Dugo ćete čekati, ako čekate, da nadbiskup zagrebački i predsjednik stola sedmorice pale i skidaju magjarsku zastavu. I zaista, način, kojim se izražava neka politička misao, nije jednak kod mladih i kod starijih ljudi. Mi stariji, koji možemo podnositi okove oportunizma onako, mladji ovako. Kad govorim o moralnim začetnicima, pomišljam i na samoga bana . . . (Predsjednik: To ne smijete govoriti, oduzimljem vam rieč u tom pogledu.) Molim gosp. predsjedniče, hotio sam kazati, da se i ban može smatrati moralnim začetnikom, jer se o njem veli, da se često bori, da obrani ravnopravnost naše kraljevine prema Ugarskoj. Što se tiče obtuženika, kako rekoh, ako su što skrivili, svi su jednako krivi.

Ja ne dielim nazor onih, koji tvrde, da se je današnja kaznena parnica povela s razloga, što se želi dati zadovoljština javnom mnienju Ugarske, koje da je silno uzrujano radi inkriminiranoga dogadjaja. Pravo ugarsko javno mnienje dobro znade, da je magjarska opozicija u ugarskom saboru pretjeravala dogadjaj u namjeri, da sruši Banffyevu vladu. Ja ne mogu dopustiti, da ugarska opozicija ne znade za državo-pravni ugovor izmedju Ugarske i Hrvatske, sa gledišta kojega prikazuje se dogadjaj u posve drugom svjetlu, nego li su oporbeni govornici to činili u ugarskom saboru. Žalim jedino, što

je magjarska omladina bila zavedena, da krivo shvati manifestaciju naše sveučilištne omladine i želim, da se obje omladine izmire. Po mojem mnienju naši mladi ljudí imali bi poći medju magjarske drugove i raztumačiti im znamenovanje manifestacije, kako su ga ovdje tumačili. Ja kriv, ako se obje plemenite omladine ne pogode, a kad to uzbude, tada će se i u ovoj domovini, kod dolazka magjarskih gostova, magjarska i hrvatska zastava u bratskom zagrljaju vijati. U to ime molim veleslavno sudište, da odrieši moje branjenike od obtužbe. (Obtuženici ustajući pozdravljaju govornika sa živio, dok mu kolege čestitaju.)

Dr. I. Ružić: Prije nego li uzmem rieč na obranu sveučilištnih gradjana, moliti ću slavni sud, a napose g. predsjednika, da ne budem spriečavan u svom govoru, dok se ne ogriešim o ustanove §§ 225., 226. i 227. k. post., to jest, dok nikoga u govoru ne ružim, dok proti nikomu ne navodim okrivljivanja, koja su očito neosnovana, ili takova okrivljivanja, koja ne spadaju na stvar, dok ne smućujem red razprave nepristojnim ponašanjem, i dok ne povriedim štovanje, koje sam sudu dužan.

Budem li u ovom pravcu ma i najmanje povriedio zakon, onda neka me slobodno slavni sud pa i najstrože kazni. Inače molim dopustiti mi navesti, sve što smatram potrebnim na obranu obtuženih.

Kao čovjeka, a napose kao pravnika boli me, kad znadem, rad česa mora cviet hrvatske mladeži pred kaznenim sudom odgovarati; ali kao patriotu tješi me gledajuć, kako ta mladež radostno trpi za svetu stvar svoje otačbine.

Boli me, velju, što predstavnici cieloga jednoga inteligentnoga striliša sjede na obtuženičkoj klupi, jer to odaje nenaravno stanje u našoj otačbini.

S toga djelo, rad kojega se predstavnici hrvatske mladeži obiedjuju, zahtieva od sviju nas, i od javnog tužitelja, i od branitelja, a osobito od samoga suda, da se izpita kao patologički pojav u našem javnom i družtvenom životu.

Po nazoru Spencera nadošlo je vrieme, u kojem se ne može više govoriti o političkih deliktih, a promatrajuć sa moralnog i ćudorednog gledišta, moderna znanost je u tom složna, da se politički kompromitirani ne mogu više nazvati niti „delinkventi“ — a najmanji „talijanski lazzaroni“, kakovimi ih službeno glasilo krsti.

Svaka država, koja stoji na visini svoje zadaće, — zvali ju pravnom državom ili inako, — nastoji odstraniti svaki povod, koji bi mogao prouzročiti kakov politički delikt. I ako se takov delikt dogodi, koji je kažnjiv prema postojećem još starijem zakonu, kojega sbog kojih zaprieka nije mogla još zamieniti drugim, nastoji po svojih sudcih odriešiti obtužene političke delinkvente.

Zašto? Takova država znade, da se danas smatra svaki politički delikt kao blagoslov čovječanstva, jer se njime sakrivene zloporabe i protuzakonitosti odkrivaju, te se pospješuju dogadjaji, koji bi inače tekar u dalekoj budućnosti nastupili.

Predsj.: Molim, da o tom ne govorite dalje, jer vam ne ću dozvoliti.

Dr. I. Ružić: Prelazim na pravnu stranu obtužbe. U § 302. k. z. nema ni jednoga obilježja, po kojem bi se obtužena mladež mogla odsuditi. U predidućem § 300. i u sliedećem § 303. k. z. zahtjeva se, da krivac „pred više ljudih, u tiskotvorih, u raširenih predstavah, u slici ili u pismih“ zakrivi tamo označene prestupke; nu §. 302. k. z. izključuje takov način za izvedenje inkriminiranoga prestupka, pak se ne može

ekstenzivnim tumačenjem analogno kao i u §§ 300. i 303. jednak način za izvedenje prestupka na § 302. protegnuti.

U slici spaljivanja zastave dakle ne može se već nazrievati, da su se gospoda obtuženici ogriešili o § 302. k. z.

Dopustiv za čas takovu mogućnost, pitam ja, kako se dokumentira i nakana, da su sveučilištni gradjani spaljenjem zastave nukali, poticali ili zavesti nastojali na razdore neprijateljske ili na neprijateljstva proti različitim narodnostim?

Ja čujem, kako se na to pitanje ovdje u sudnici neprestano odgovara: „U samom činu spaljenja leži nakana".

Takovo tumačenje zakona ne usvaja danas nijedan pravnik.

Ne kazni se sam čin, već čovjek nadaren razumom i slobodom, koji je naspram ćudorednom i kaznenom zakonu odgovoran svojom voljom. Tu misao je najbolje izrazio Grillparzerov bankban, koji kaže kralju:

„Sei ganz wie Gott, o König, straf' den Willen
Und nicht die That, den launischen Erfolg!"

Nije kažnjiv posljedak, već nakana, koja je učinak proizvesti htjela. Ta nakana mora biti dokazana prilikami, koje su se sbile prije čina, koje su čin pratile i koje su iza čina sliedile.

Takov dokaz javni tužitelj nije doprineo u pogledu inkriminiranog čina; — naprotiv iz obrazloženja same obtužbe proizlazi, da obtuženi sveučilištni gradjani nisu niti imali nakane, da koga spaljenjem magjarske zastave nukaju, potiču ili zavesti nastoje na neprijateljstva proti različitim narodnostim, bud na razdore neprijateljske.

Sama obtužba tvrdi i dokazanim smatra, da je dan prije spaljenja zastave bilo dogovaranja medju sveučilištnimi slušatelji, „na koji način da im valja p r o s v j e d o v a t i proti narodnostnoj magjarskoj supremaciji".

P r e d s j e d n i k : Molim, to ne priznaje obtužba, i molim, da o tom ne govorite.

Dr. I. R u ž i ć : Nadalje priznaje obtužba, da su obtuženi sveučilištni gradjani „sami na svoju ruku i bez sudjelovanja inih elemenata ovaj čin izveli". Ako to tvrdi obtužba, kako se mogu onda po § 302. k. z. okriviti sveučilištni gradjani, da su „druge nukali itd. na neprijateljstva proti različitim narodnostim" ili „stanovnike državne na razdore neprijateljske", kad su prema obtužbi „sami na svoju ruku i bez sudjelovanja inih elemenata čin izveli" ?

Napokon tvrdi i priznaje obtužba, da su sveučilištni gradjani nakon spaljenja zastave stvorili zaključak, da će Njegovom Veličanstvu predati vienac sa nadpisom: „Hrvatski sveučilištni gradjani svomu hrvatskomu kralju poslie prosvjeda protiv narodnostne supremacije Magjara".

Nije li dakle jasno, da su sveučilištni gradjani prije spaljenja zastave, prigodom samoga spaljenja i poslie spaljenja pokazali nedvojbeno i jedino tu nakanu, da svojim činom prosvjeduju proti protuzakonitom izvješenju magjarske zastave na hrvatskom teritoriju.

P r e d s j e d n i k : To je vaše mnienje, ja vam ne dozvoljujem o tom dalje govoriti.

Dr. I. R u ž i ć : Ako je obtužena hrvatska mladež, ne štedeć niti sebe niti svoje roditelje, otvoreno, istinito i neustrašivo sve priznala na svoju štetu i time podala orudje u ruke javnim organom, da proti njoj bezprimjernom strogošću — blago govoreć — postupa, to ja u ime prava i zakona najodlučnije zahtievam, da

se vjeruje njezinoj rieči i onda, kada ona istinu govori u svoju obranu, tvrdeć, da njoj nije bila nikakova druga nakana, van prosvjedovati proti narodnostnoj supremaciji spaljenjem zastave. Čisto ogledalo njezine duše nisu strasti i slabosti ljudske još okaljale ni potamnile, da se ne bi moglo vjerovati, što ona otvoreno i bezazleno izpovieda. Tu njezinu izjavu potvrdjuju i svjedoci.

Sada branitelj dr. I. Ružić potanko predočuje izkaze pojedinih svjedoka u dokaz, da je sveučilištna mladež u najvećem redu mirnim i dostojnim držanjem bez sudjelovanja i bez haranguiranja publike izvela naumljeni čin, te reče: „Hrvatska mladež znade dobro cieniti slobodu i nezavisnost svoga hrvatskoga naroda, za kojom teži, pak štuje te narodne osjećaje i kod Magjara, žaleć, što takovo štovanje i Magjari naspram Hrvatom ne pokazuju.

Svi odlični pravnici traže izvor političkom deliktu u povredi patriotičkih osjećaja, pa je i hrvatska mladež u izvješavanju magjarskih zastava kao i u cielom postupanju Magjara naspram Hrvatskoj, napose prigodom dolazka hrvatskoga kralja, bila težko povriedjena u svojem patriotičkom osjećaju. Ja cienim u velike samostalnost u mislih i u osjećajih hrvatske mladeži, a o toj samostalnoj misli osvjedočio se je predovoljno i sam slavni sud, pak odriešito odbijam drzovito razširivano mnienje, kao da hrvatska mladež ne bi bila kadra sama o sebi izvesti koji patriotički čin, a najodlučnije odbijam mnienje, da bi činu mladeži dao kakov impuls govor rektora Spevca. Proti ovomu gospodinu mora se poštena i vitežka hrvatska mladež braniti, kad on u njezino poštenje svojom izjavom dira — i ništa više.

Nadalje dokazuje branitelj dr. Ružić, kako se prema duhu zakonodavca i u duhu onih, koji su stvarali kazneni zakon, imade razumievati rieč „neprijatelj-

stva“ i „neprijateljsko“ kao takovo nasilno djelo, kojim može biti javni mir poremećen, pa da se pod „neprijateljstva“ ne imaju razumievati samo neprijateljski ili protivnički stranački nazori, već takovi neprijateljski različiti nazori, koji moraju dovesti do izvedenja neprijateljskih ili nasilnih djela suprot drugim narodnostim ili inomišljenikom.

Dr. Ružić upozoruje na eru absolutizma, pod kojom se je kod nas još postojeći kazneni zakon stvorio, pod kojim absolutizmom naime se je htjelo gospodstvo onda dominirajuće njemačke narodnosti pomoću § 302. k. z. štititi i uzdržati; jer njemačka narodnost, zadovoljna svojom hegemoničkom pozicijom, nije imala nužde, da nuka, potiče ili nastoji zavesti na neprijateljstva proti ostalim različitim narodnostim u monarkiji. Samo ostale narodnosti, stojeće pod supremacijom njemačke narodnosti, mogle su izraziti svoje nezadovoljstvo proti onoj hegemoniji Niemaca u Austriji. U tome nasljeduju sada Magjari Niemce. Obtužnica dolazi do zaključka, da je sveučilištnim gradjanom jedina nakana bila i biti mogla, zavadjati stanovnike državne jedne proti drugim na razdore neprijateljske, prem iz obrazloženja same obtužbe upravo protivno proizlazi. To su dokazali prije mene sami sveučilištni gradjani, napose svojim liepim obrazloženjem po meni branjeni g. Papratović.

Vidimo sada, da li se pod stanovnici državnimi razumievaju takodjer Magjari!

Hrvatsku smatra i sama nagoda u § 59. političkim narodom. Rieč „politički“ je isto što i „državni“, s toga je i „politički narod“ isto, što i „državni narod“. Tako tumači i sam Magjar profesor Szilagyi. Prema tomu i dr. Pliverić, profesor obtuženih sveučilištnih slušatelja, veli, da Hrvatska sačinjava za sebe državu.

P r e d s j e d n i k: O tom vam zabranjujem dalje govoriti.

Dr. I. R u ž i ć: Kad ni jednomu od mojih predgovornika, a niti meni samomu ne bi pošlo za rukom uvjeriti sud, da je obtužba ne osnovana, te bi slavni sud unatoč našemu obrazloženju smatrao hrvatsku mladež, da je počinila prestupak označen u § 302. k. z., nadam se, da ću slavni sud osvjedočiti barem o tom, da obtužena mladež nije u svom činu spoznala kakovo kažnjivo djelo, pa da joj se ovo temeljem § 2. slovo e) k. z. ne može ubrojiti u krivnju.

Gospoda obtuženici neprestano tvrde, da je svako izvješivanje magjarske zastave u Hrvatskoj nezakonito. Tako misli svaki pravi Hrvat, a tako uči takodjer vladin pristaša i profesor obtužene mladeži, gosp. dr. Pliverić. To želim sada i ja dokazati, premda sam nedavno u saboru to već učinio.

P r e d s j e d n i k: Ja vam to ne dozvoljujem. O tom ne možete govoriti.

Dr. I. R u ž i ć: Mladež, koja iz vlastitoga znanja i uslied nauke svoga profesora dobro znade, da magjarskoj zastavi u Hrvatskoj ne ima mjesta, radila je prema toj nauci i misli; pak njoj se može od strane pristaša protivnoga mnienja jedino to predbaciti, da se je ona nalazila u bludnji i da u svomu činu nije spoznala nikakovo kažnjivo djelo. Uslied toga njoj se niti imputirani prestupak po § 302. k. z. ubrojiti ne može.

Ako sveučilištni gradjani spaljenjem magjarske zastave nikakovo kažnjivo djelo počinili nisu, još manje mogao ga je počiniti Vladimir Frank skidanjem zastave sa slavoluka.

Kad bi juridički opravdana bila tvrdnja, da je u samom činu, t. j. u samom skidanju magjarske zastave sa slavoluka sadržano kažnjivo djelo, tad biste morali

prema tomu nazoru kazniti radi prestupka po § 302. k. z. svakoga podvornika ili onoga, koj je poslie odlazka Njegovog Veličanstva skinuo magjarsku zastavu sa prozora, gdje je bila izvješena.

Meni je bilo dobro poznato razpoloženje gradjanstva radi izvješenja magjarskih zastava, pa je Vladimir Frank, skinuv magjarsku zastavu, donekle i umirio razdraženo gradjanstvo. Ja vas mogu uvjeriti.

Predsjednik: Molim o tom ne govoriti.

Dr. I. Ružić: U našoj domovini dogodilo se je već tri puta, da bijaše magjarska zastava od pučanstva skinuta, pa premda je i onda bio u krieposti isti kazneni zakon, koji i danas, i premda je i onda bilo sudaca kao i sada: ipak se nije uporabio kazneni zakon suprot onim, koji su magjarske zastave skidali. Branitelj opisuje slučaj na Rieci, kako su god. 1868. brodovlastnici skidali spojenu zastavu austro-magjarsku sa brodova, onda slučaj u Crikvenici i u Gospiću, gdje su se skidale same magjarske zastave.

Branitelj iztiče još neke posebne momente, napose u pogledu suokrivljenoga Ivana Franka za dokaz, da se niti braća Vladimir i Ivan Frank ne mogu smatrati krivci prestupka po § 302. k. z.

Dr. I. Ružić osvrće se sada na onaj dio obtužbe, kojom se Ivan Frank okrivljuje radi prestupka strke, počinjena time, što da je pred kućom, na kojoj je bila izvješena srbska zastava, navodno izazvao tamo sakupljene na odpor suprot redarstvenom uredniku Ign. Rancingeru. Branitelj med ostalim dokazuje, da jedini Ign. Rancinger tvrdi, da je obtuženi Ivan Frank proti onomu vikao: „Udrite ga!“ Suprot ovom jedinom svjedoku, koji je bio sav uzrujan i nalazio se osamljen u sredini demonstrirajućeg pučanstva, naveo je obtuženi za svoju obranu devet drugih svjedoka, koje ipak sud ne htjede

preslušati, čime je bitno povriedjeno načelo kaznenoga postupnika, izraženo u § 2. k. p., po kojem su držani sudovi dužni jednakom brižljivošću izpitati ne samo ono, što uglavljuje obtuženika, već takodjer i ono, što služi na njegovu obranu.

Dr. Ružić moli, da se svi obtuženici rieše od obtužbe tim većma, što većina njih neopravdanim načinom već do blizu mjesec dana čami u iztražnom zatvoru i što nje čekaju težje disciplinarne kazne, nego li je strogi zatvor. Kad bi se sveučilištni gradjani i proglasili krivimi prestupka po § 302. k. z., to se oni obzirom na pretežne olahkotne okolnosti: neporočnost, mladost, priznanje i silovito ganuće srca pozivno na § 266. k. z. nikako nemogu odsuditi na veću kazan, nego li je njihov iztražni zatvor. Ničim pako opravdane one drakoničke disciplinarne kazne i mjere, koje ih još čekaju i kojimi se veoma osjetljivo kazne i roditelji, jesu težje, nego li bi bila kazan strogog zatvora od jedne godine.

Branitelj dvoji, da bi to odgovaralo zahtjevu pravednosti i čovječnosti. U ostalom odsudjenjem hrvatske mladeži stvoriti će sud iz njih osvetnike i mučenike, koji će pospješiti oslobodjenje hrvatskoga naroda . . . .

Predsjednik: O tom nesmijete dalje govoriti!

Dr. I. Ružić: Da li će to biti u interesu i intenciji onih, koji zahtjevaju kazan njihovu — to prepuštam prosudjenju samoga suda. (Obće odobravanje. Branitelju čestitaju.)

Predsj.: Ovim zaključujem današnju razpravu. Sliedeća razprava nastavit će se u petak u 8½ sati prije podne.

Četvrti dan razprave dne 15. studenoga.

Dr. Starčević: Pošto su koli obtuženici toli gg. branitelji dr. Derenčin i Ružić dokazali neosnovanost obtužbe, da se prestupak mojih branjenika ne može uvrstiti sudbenim putem pod nijedan paragraf postupnika kaz. zakona; pošto je Nj. preuzvišenost ban u jučerašnjoj sjednici izjavio i priznao, da je čin obtuženika samo...

Predsjednik: Nemojte o tom govoriti, to ne spada amo.

Dr. Starčević (nastavlja): ... samo policajni prestupak, to ću samo u kratko, veleslavni sude, pošto ne mogu sa političkog gledišta, to ću samo sa praktične strane osvrnuti se na taj čin. Po svih sveučilištih u svim prosvjetljenim narodima ima mladež osobita privilegija. I to koliko radi svoje inteligencije toliko radi svog budućeg znanja. Ja se ne ću obazrieti na povjest, koja nam navodi mnogo takovih primjera, kako su obtuženici po raznim državama krivi činu, koji se po postojećem slovu i duhu zakona ima označiti kao kažnjiv čin, kao zločin, bio smatran tamo kao politička demonstracija. Ja ću samo spomenuti jedan slučaj iz nedavne hrvatske prošlosti. Oko godine 1830. imali su gospoda zagrebački pravoslovni slušatelji pod vodstvom g. Rubide, koji je kasnije postao savjetnikom Njeg. Veličanstva, poći na majales i tečajem zabave došla im je na pamet nesretna misao, da naprave jednu šalu, pak su provalili silom vrata kapelice sv. Jakoba i kipu patrona svete crkve objesili o vrat čuturu punu vina i dali mu sira, neznam što su već radili s njim. Iza toga dodje ondašnji župnik i opaziv to, prijavi nadležnoj oblasti, koja je to prijavila rektoru, i pošto je onda u Hrvatskoj bio rektorom g. grof Josip Sermage, sazove profesorski sbor i osudi

djake radi toga čina na 1—2 dana zatvora. Iz ovoga se čina vidi jasno, kako se je u početku ovoga vieka sa crkvene strane nastojalo sačuvati slobodu djaka, kako se je čin, koji bi po današnjem kaznenom zakonu bez sumnje podpadao pod §. 178 zločinstva smetanja javnog mira, kako se je taj čin smatrao jednostavnim prestupkom.

Predsj. (prekida): Gospodin je branitelj zaboravio, da se današnje okolnosti sa ovima prispodobiti ne mogu.

Dr. Starčević (nastavlja): Drugi slučaj navesti mi je, što se je sbio na Rieci g. 1867, dok nije uveden dualizam, do kada je naša zastava imala tri pojma.

Predsj.: O tom ne mogu dopustiti da govorite.

Dr. Starčević: Ja ću samo navesti, jer u Rieci postojeći . . .

Predsj.: O tom vam ne mogu dopustiti da govorite. To ne spada amo.

Dr. Starčević (hoće da nastavlja).

Predsj.: Budite uvjereni, kad vam kažem da ne dam, da ne mogu.

Dr. Starčević: Molim, molim. Ja velim da postojeći kazneni zakon ovakav čin nije kažnjivim smatrao. Ja ću samo jošte spomenuti, da su naši djaci opravdano na taj čin bili navedeni primjerom magjarskih djaka, jer se je posliednjih godina sbilo u Magjarskoj više takovih slučajeva, gdje su Magjari demonstrirali proti austrijskoj zastavi, koja, kako je poznato, ima toliko opravdanosti visjeti u Magjarskoj, koliko ima u Hrvatskoj magjarska, dapače magjarska još manje.

Predsj. (prekida): Zabranjujem vam o tom govoriti.

Dr. Starčević: Još ima više opravdanosti austrijska u Ugarskoj. Koji su djaci nadalje više puta in effigie uvriedili članove vladajuće kuće . . .

Predsj.: Zabranjujem vam to govoriti. Podjeljujem vam radi toga ukor.

Dr. Starčević: Ja velim dalje, da ovaj čin nije kažnjiv.

Predsj.: Molim.

Dr. Starčević: Pošto su gg. branitelji dokazali, da u ovom slučaju ne predleži učin, kako ga obtužba navodi, i pošto je ustanovljeno da mladež sudbenim putem kažnjena nije bila, molim da se moji mladi branjenici odrieše.

Napokon moram još navesti i spomenuti, da je uzrujanost, koja je med mladeži vladala, razumljiva, što su moji branjenici sjedili već kroz mjesec dana u iztražnom zatvoru i tim pretrpili više veksacija i neugodnosti, nego li u istinu je potrebno. Molim s toga slavni sud, da moje branjenike, koje je krivim pronašao, odrieši.

Dr. Potočnjak: Kad sam si uzeo tu častnu zadaću kao branitelj, da tumačim namjeru s koje su počinili, pošto sam čuo od njih, što ih je pri tom vodilo, ja bi tvrdio s uvjerenja, da ću to jednostavno i vrlo lako obaviti. Računao sam na to, da će biti slobodno izjaviti ono, što sam zamislio i naumio kazati. Nego prihvativ rieč čini mi se sada, da mi se ono ne će izpuniti, što sam mislio, i to kažem zato, jer mi se dužnost, koja mene kao branitelja veže, prikraćuje. Oni su počinili čin kao što su jednoglasno izjavili, da politički demonstriraju. Meni, gospodo, ne pada nikako na pamet, da bi mogao čin, sbog koga su moji mladi prijatelji obiedjeni, drugačijim se smatrati, nego li političkom demonstracijom, pa s toga hoću da govorim i o razlozima, koji su moje mlade prijatelje prinukali i koji opravdavaju, da su oni počinili tu političku demonstraciju. Da to obrazložim, ne mogu drugim putem, nego da govorim o tim motivima. Ako kanim da opravdam čin, govoreći o političkoj demonstraciji, i da se to opravdanje ne može provesti ni-

kako drugčije, nego da se izbjegne govor o političkom dogodjaju i političkim motivima, to mi se čini, da je to upravo tako, kad bi tko htio da se najede, a da ne bi jeo, da se napije, a da ne pije, da se okupa, a da se ne smoči. S toga držim, da mi bude dopušteno, govoreći o obranbi mojih branjenika, da to ne učinim.

Predsj.: Ne budete to učinili. Ja vam ne dam o tom govoriti.

Znano je, da se čin, koji se upisuje u grieh mojim mladim branjenicima, sastoji u spaljivanju magjarske zastave. Da opravdam čin, u koliko mi bude moguće izbjeći, da ne govorim o politici, moram da protumačim, što ih je ponukalo — to nije politika — na taj čin. Ne samo po mom uvjerenju, nego i po uvjerenju slavnog suda je zastava simbol individualiteta naroda, ona je znak suvereniteta narodnoga. Ona je duša naroda. Nema zaista naroda, koji se ne bi ponosio zastavom svojom, i rekao bih, da svatko gotovo ljubi svoju zastavu s istim žarom, kojim i domovinu ljubi. Vije li se zastava na kojem teritoriju, to je znak, da onaj narod imade neko pravo na onu zemlju, a vije li se magjarska zastava na teritoriju hrvatskom, to bi značilo, da imaju i Magjari neko pravo na ovu zemlju, ali u Hrvatskoj ima pravo samo hrvatska zastava. (Predsj.: O tom Vam ne dam govoriti.) Dr. Potočnjak: U Hrvatskoj ima pravo samo hrvatska zastava. (Predsj.: Izvolite šutiti. Nemate pravo govora.) Dr. Potočnjak: Ja ne ću o tom govoriti, ali moram dodati, da na našu zemlju imaju pravo samo svi Hrvati, a kao što magjarska zastava. . . .

Predsj.: Pošto ste opetovano prekoračili zabranu, oduzimam Vam rieč.

Ustaje pravnik Knežević, hoće da govori a predsj. mu veli neka šuti. (Velika buka.)

Branitelj dr. Potočnjak nastavlja. Dobro. Ja ne ću više govoriti o tom, već ću dokazati, da je obtužba po

§. 302. kaznenoga zakona neosnovana. Moji su branjenici bili uvjereni, da izvješenje magjarske zastave znači supremaciju Magjarske prema Hrvatskoj, te su oni s toga samo spaljivanjem ove prosvjedovali, a nisu nipošto htjeli, da ovim činom zavadjaju koga na mržnju ili neprijateljstvo protiv magjarskog naroda. Hoću da dokažem, da je tomu tako. Prijatelj Knežević rekao je, što ih je pri tom vodilo. Pri tom ih je vodila ideja ta, da dokažu, da na hrvatskom teritoriju nema traga supremaciji magjarskoj, oni su htjeli da dokažu, da ovdje ne obstoji druga vlast nego hrvatska. I ta ih ideja nije mogla voditi da razpiruju koga na mržnju ili neprijateljstvo, već samo da prosvjeduju. A to nije mržnja, već samo čuvanje svojih prava. Tako je i prijatelj Maričić na pitanje g. predsjednika odgovorio, da su samo prosvjedovali protiv supremaciji magjarskoj, a ne da potiču na mržnju, pak ga je zato i g. predsjednik pohodio.

Predsj.: Nisam razumio. Dr. Potočnjak: Prijatelj moj Maričić izjavio je na upit g. predsjednika, da ga nije vodila ideja, da potiče koga na mržnju, nego da prosvjeduje protiv supremaciji magjarskog naroda, a g. predsjednik je izvolio na to kazati, da se on tomu divi.

Predsj: Molim vas. Nisam toga rekao. (Buka.) Molim, molim vas, to nije istina.

Obtuženici. Jest, jest. (Buka.)

Nastavlja dr. Potočnjak: Molim, iz ovoga izkaza proizlazi logični zaključak, da onaj koji se divi . .

Predsj.: To ne stoji, molim liepo!

Dr. Potočnjak: Ako meni ne vjerujete, ja sam onda lažac.

Predsj.: Podieljujem vam opomenu. (Predsjednik govori nešto sa drugim viećnikom.)

Bran. dr. Potočnjak: Hoću reći, da onaj, koji se divi radi Hrvatske . . .

Predsj. opet prekida: Ja vam o tom ne dam govoriti.

Dr. Potočnjak: Molim. (Velika buka.) Ja kažem, da je moj prijatelj Maričić izkazao, kao što su i svi moji ostali branjenici, da nisu poticali nikoga na mržnju proti onomu, koji da se u takovim granama njihove zemlje divi i pošto je meni žao, da moram točku izkazati govoreći o značenju zastave, da nije opravdano, da se koja druga (Predsjednik prekida govornika i ne dozvoljava da dalje govori). Nastavlja. Ovaj momenat može da opravda (Predsjednik opet prekida). Dr. Potočnjak nastavlja: Preuzv. g. ban rekao je u saboru, da će naredbenim putem . . .

Predsj.: O tom ne budete govorili. Mene nije briga, ja ne mogu kontrolirati, što je rečeno u saboru. To ne spada amo. Ja ne znam da je to govorio.

Dr. Potočnjak (nastavlja): Ja moram iskreno priznati, ja ne znam, kako ću onda obraniti moje prijatelje. Ako se vodi razprava o umorstvu, onda u čitavoj dvorani lebdi duh o umorstvu i ciela se razprava kreće oko umorstva. Ako se vodi razprava o političkoj demonstraciji, ja ne mogu inače, da se vidi duh te političke demonstracije, ako ne navodim motiva, koji su vodili i izazvali tu demonstraciju. (Obće odobravanje: Jest tako je.) Ja ću se pokoriti slavnom predsjedničtvu, ali moram da napomenem naredbu, koja . . . Predsj.: O tom ne dam govoriti, čita ustanovu zakona § 523., koja veli, da se suvišne stvari ne smiju spominjati, s toga ne dozvoljava rieč. Velika buka. Predsj. (zvoni): Molim šutiti. Da se ukloni razgovor, koji ne spada od koristi na glavnu razpravu. (Buka.)

Dr. Potočnjak (nastavlja): Gospodo, da tumačim, — o tom mogu govoriti. Kod spaljivanja zastave čula su se, kao što su to svi moji branjenici jednodušno izjavili, tri poklika: „Živio hrvatski kralj! Slava

Jelačiću! Abcug Magjari!“ Meni je žao, što kod ovoga učinka nije vodilo razpravu, da točno izpita, što su oni mislili tim poklikom „Slava Jelačiću!“ Prijatelj Papratović izrekao je u svom krasnom obranbenom govoru što ih je pri tom vodilo, volja zajednička i duboka istina.

Ovo ne će biti politika, nego čista misao u predmetu obtuženika rečena, kad bi ja bio magjarski patriota i vidio, kako razprava teče i uzeo u obzir sve razprave, koje su sa strane obtuženika izjavljene i upoznao one motive, koji su ovaj čin vodili, ja bi bio umiren, kao magjarski patriota, rekoh, nu hvala Bogu da nisam. Mene smućuje samo poklik „Slava Jelačiću!“ Hoću s toga da taj poklik protumačim. Neka se ne izvadja iz toga poklika, da je mladež htjela uzeti taj poklik u onom smislu, u kojem se obično uzimlje. Mladež nije htjela tim pokazati, da bi se dala izcrpiti u onu svrhu, koja joj se kadkada podmiće. Već je služila u onu svrhu, čistu hrvatsku. Ona je htjela tim povikom, da prihvati onu ideju, koja je vodila naše otce do Drave. (Predsj.: Molim.) Ja govorim čisto bez političke tendencije. Valja mi se osvrnuti na one rieči, koje je izrazilo Njegovo Veličanstvo u previšnjem svom ručnom pismu. Predsj. (zvoni): O tom ne dam govoriti. To ne spada amo. (Velika buka,) Ondje spomenut kažnjiv čin. Predsj.: Ja o tom ručnom pismu ne dam govoriti. — Dr. Potočnjak: Kraljeve se rieči smiju čitati.

Bran. dr. Potočnjak: Ja ću opravdati, da se ove rieči Njegovog Veličanstva... Predsj. (zvoni). Velika buka. Frank: Kraljeve se rieči smiju svagdje i uviek čitati. Predsj. (zvoni): Podieljujem vam opomenu.

Bran. dr. Potočnjak: I ja mislim, da je on u riečima izkazalo Njegovo Veličanstvo... Predsj.: Rekao sam vam, da o tom ne smijete govoriti. Ja vam ne dam, da o tom govorite. (Buka.)

Bran. dr. Potočnjak: Idem dalje. Rečeno je s jedne strane, da je mladež u tom činu lakomišljena. Tako su ju htjeli svesti na nizak niveau, tako su htjeli izkazati zao karakter onih, koji sjede na obtuženičkoj klupi, i htjeli vriedjati nama osobni ponos... Predsj.: Ne dam o tom govoriti. (Buka.) Predsj. (zvoni): Gospodine branitelju, ako budete još jedanput o tom govorili, ja ću vam konačno oduzeti rieč. Dr. Potočnjak: Molim ja. Predsj.: Još jednu rieč. Nemate o tom govoriti. Bran. dr. Potočnjak: Toga da, pošto to... Predsj.: Ne dam o tom pitanju ni jedne rieči. (Buka. Obtuženici burno prosvjeduju.)

Bran. dr. Potočnjak: Presvj. g. dr. Derenčin rekao je, da ga veseli pogledati na tu mladež, u kojoj vlada ovakav zanos. I ja dielim danas taj zanos i patriotične osjećaje. Mladež, koja danas sjedi na obtuženičkoj klupi, zastupa pet vjera, zastupa sve slojeve naroda hrvatskoga diljem velike domovine, a to je i dokazom, da cieli hrvatski narod odobrava taj čin. (Odobravanje. Jest, jest.) Cieli hrvatski narod odobrava taj čin. Predsjednik: Podieljujem vam opomenu. Bran. dr. Potočnjak hoće da dalje govori, ali mu predsj. oduzima rieč i veli: Ako ovoga nestane, neće sudu drugo preostati, nego da traži zaključak, kojim ćete se vi odstraniti iz ove dvorane. (Buka.) Branitelj: Molim. Predsj.: Ja sam podielio opomenu, ne preostaje drugo. Bran. dr. Potočnjak: Ja vidim iz svega toga, da je narod... Predsj.: Pošto ste toliko puta prekoračili zabranu, oduzimljem vam konačno rieč (zvoni). Ne dam vam više govoriti. (Velika buka.) Predsj. (ustaje): U ostalom sud će sada stvosvoj zaključak glede vašega ponašanja. (Buka sve veća.) Predsj.: Ja ću vas sve dati odpremiti iz dvorane. (Nasta neopisiva buka. Obtuženici dovikuju predsjedniku: Sudite nas odmah.) Drž. odvjetnik moli na strani za

rieč i valjda za stanku, da se može pripraviti i šeće amo tamo uzrujan. Sud se povlači na viećanje. Vrativši se predsjednik: Pošto se branitelj dr. Potočnjak nije pokorio zabrani predsjedničtva, nego se je opetovano suprotstavio, to je sud stvorio zaključak, da se branitelj dr. Potočnjak ima po § 227. odsuditi na globu od 20 for. a. vr. (Branitelj ju je umah izplatio.) Obtuženici: Svi ćemo platiti. Predsj.: Molim.

Dr. Harambašić: Prekrasan je običaj u nas Hrvata, da sve započimljemo s pomoću božjom, pa ću tako i ja započeti svoj obranbeni govor, ali ne zazivajući poput prvoga branitelja dra. Derenčina u pomoć pjesničkoga boga Apolona, — premda sam nekakav pjesnik, — nego moleći se pravome i jedinome Bogu na nebu i na zemlji zaključnimi riečmi najuzvišenije molitve: „I ne uvedi me u napast, nego izbavi me od zla! Amen.“

I jer započimljem tako pobožno, i jer kanim isto tako pobožno govoriti do kraja, to se nadam, da presvietli gospodin predsjednik ne će oštrimi škarami svoje diskrecionalne vlasti prerezati niti moga govora ni onda, ako možda i proti svojoj volji zabasam u napast, nego da će me blagom opomenom izbaviti iz zla, u koje bih nehotice dospio, i to tim više, što ga svečano uvjeravam, da mi manjka zla nakana, koja je absolutno potrebna za svaki prestupak ili zločin.

To je izrično ustanovljeno već u prvoj stavci §. 1. kaznenoga zakona. Ja se ne ću upuštati u to, kako se taj zakon, stvoren u dobi absolutizma, imade primienjivati u ustavnoj eri, nego ću ga tumačiti onako, kako u istinu glasi. Naš kazneni zakon pozna tri vrsti zle nakane. Prva je, kad se zlo upravo promisli i odluči prije čina; druga je, kad se zlo promisli i odluči prigodom samoga čina; a treća je: „kad se radi koje ine svrhe učini ili propusti štogod, iz česa obično izlazi ili lasno može izaći ono zlo, što tim nasta.“

Ja vrlo žalim, što veleštovani zastupnik javne obtužbe nije jasno očitovao, koju od ovih triju zlih nakana upisuje u grieh mojim vrlo čestitim mladjim drugovom, današnjim obtuženikom; ali ću gledati, da dokažem, da se nijedna od tih triju vrsti zlih nakana, koje jedino poznaje naš kazneni zakon, ne može u grieh upisati obtuženikom.

A kad dokažem, da nisu imali nikakove zle nakane, onda će biti dokazano po glavnom načelu kaznenoga zakona: gdje nema zle nakane, tu nema ni kažnjiva čina, da se njihov čin ne može označiti ni kao zločin, ni kao prestupak.

Prva zla nakana, koja mora da bude dobro promišljena i odlučena prije samoga čina, te koja se latinski zove dolus praemeditatus, ne može se obtuženikom imputirati za to, što se je na provedenoj glavnoj razpravi izpostavilo baš protivno. Činjenice, koje kanim navesti upravo onako, kako su tekle, dokazat će to izvan svake sumnje. Ja mislim, da je i veleslavna obtužba uvjerena, da je podpuno dokazano, da je čin onako, kako se je dogodio, bio dobro udešen i liepo izveden, te da su obtuženici prije čina sve dobro promislili i tako uredili, da samo ne dodje do onoga prestupka, sbog kojega ih javna obtužba okrivljuje. Navest ću samo dokazane činjenice. Dokazano je, da su se oni prije samoga čina dogovarali dva dana, za to, što su na oko uzeli sve eventualnosti, da ne dodju u koliziju s kaznenim zakonom, kao što su to i sami izjavili. Da nisu dakle imali zle nakane, to im i možemo i moramo vjerovati, jer da su svoj čin izveli u svom prvom afektu, a da se nisu o tom dogovarali, kako da ga izvedu, ne bi ga bez sumnje bili izveli upravo onako, kao što su želili, ne bi im on bio uspio onako, kao što su i sami htjeli, naime posve mirno i bez svakih kobnih posljedica.

Obtuženici su se dogovarali dva dana, i to sigurno samo za to, da svoj čin izvedu liepo i dostojno, a da sbog njega ne dodju u sukob s kaznenim zakonom. Iz svega se vidi, da su oni o tom sbilja i nastojali. Sad baš pravo ne znam, koji je to od obtuženika naročito izjavio, ali mislim, da je to bio moj prijatelj Radić, a ja sam kod svih obtuženika u tom pogledu vidio takovu složnost i jednomišljenost, te mislim, da se može podpuno opravdati moj nazor, ako uztvrdim, da je to mnienje jednoga, kao i svih ostalih, pa da zato mogu reći, da su svi obtuženici sami izjavili, da su dva dana prije o tom viećali. Ne ću spominjati, što ja o tom sudim, nego ću samo iztaknuti ono, što je tečajem razprave nesumnjivo ustanovljeno i dokazano. Dakle: dokazano je, da su moji mladi prijatelji dva dana prije o tom viećali, što će uraditi. Dokazano je, da su najprije naručili, a onda dali sašiti magjarsku trobojnicu, zastavu magjarsku. Zatim je dokazano, da su ju pod mentemom donieli na Jelačićev trg, a to nisu učinili za to, kao što su sami izjavili, da tko na njih ne navali, da ih u poslu ne zaprieči i da im se sve ne izjalovi, nego nasuprot baš za to, da oni sami zaprieče, da im se tko od svjetine ne pridruži, pa da tim ne izazovu strke i gungule, što je najbolje dokazano i time, da su za to odabrali svoje posebne redare, koji su išli sprieda, straga i postrance u svečanoj nošnji, da odstrane svakoga, koji bi im se možda htio priključiti. A da im je to i pošlo za rukom, to svi znamo.

I kao što su svi obtuženici izjavili, da su samo htjeli manifestirati dostojnim načinom, i to je opet ustanovljeno izvan svake sumnje, jer su oni u tom pogledu svoju svrhu podpuno postigli, kao što vidimo iz toga, što su oni u najljepšem redu sa Sveučilištnoga trga kroz Frankopansku ulicu i Ilicu, glavnu žilu ku-

cavicu našega glavnoga grada, došli na Jelačićev trg u takovo vrieme, gdje se može reći, da je onda bilo mnogo svjetine ne samo danju, nego i noću, a samo za to, što nisu izustili nikakova poklika, koji bi odavao njihovu želju, da za sobom povuku i ostaloga svieta, kojega je u ono doba bilo u Zagrebu skoro toliko, koliko i običnoga stanovničtva. Oni su vrlo dobro znali, da se je i onda moglo dogoditi ono, što se je dogodilo pred pravoslavnom crkvom, pa su za to i nastojali, da poluče baš protivno, a iz toga se jasno vidi, da nisu imali nikakove zle nakane, naročito ne onakove zle nakane, kao što ju za zločin ili prestupak absolutno zahtieva naš kazneni zakon.

Nadalje su obtuženici svoj čin izveli tako brzo, da nije moglo ni doći do kakove strke, izveli su ga „upravo salonski", kako je to rekao moj pobratim Osman Hadžić. Oni su ga izveli tako brzo, te nije nitko mogao ni posumnjati, da su sve već prije točno odredili.

Bilo je odredjeno, tko imade magjarsku zastavu politi žestom; bilo je odredjeno, koja će ju četvorica podići na svoje sablje; bilo je odredjeno, tko će ju zapaliti. Napokon, što je najglavnije i što je izrično konstatovao i sam presvietli gospodin predsjednik, bilo je odredjeno, da na zastavi ne smije biti ugarskoga grba, te da je nitko ne smije popljuvati, pogaziti ili razderati. I tako je iz razsudjivanja samoga čina dokazano, da obtuženici nisu ni htjeli, ni mogli polučiti one zle svrhe, koja je izrično navedena u kaznenom zakonu, te s toga ne mogu biti kažnjeni po §. 302., jer se nisu ni ogriešili o ustanovu toga paragrafa, koji izrično veli, da nitko ne smije nastojati o tom, da državne stanovnike, jedne proti drugim, zavede na razdore neprijateljske. — Ali o tom kasnije.

Iz ovoga, što sam do sada naveo, mogla bi slavna obtužba izvesti i reći: „Ta to je baš dokaz, da su obtuženici prije samoga čina dobro promislili i točno odredili sve ono, što su naumili počiniti.“ Na to odgovaram, da sam to priznao i sam, pa da sam to dapače i dokazao, — ali tim još nije dokazana ona zla nakana, koju za učin zločina ili prestupka bezuvjetno zahtieva naš kazneni zakon. Jer on izrično kaže, da se o unapred promišljenoj zloj nakani može govoriti samo onda, kad se prije čina ili propusta upravo promisli i odluči ono zlo, što je skopčano s dotičnim zločinom, a u ovom slučaju s prestupkom. Nije dakle dosta, da se promisli i odluči samo ovo ili ono, nego za unapred promišljenu zlu nakanu treba, da se promisli i odluči upravo ono zlo, što je skopčano s dotičnim kažnjivim činom. A sve činjenice, koje sam do sada spomenuo i koje su nesumnjivo ustanovljene na provedenoj glavnoj razpravi, dokazuju baš protivno, naime: da su obtuženici prije svoga čina sve dobro promislili i uredili tako, da se upravo preprieči ono zlo, što je s njim bilo skopčano, ili što je s njim moglo biti skopčano, kao što to najljepše dokazuje i sam resultat njihove demonstracije, kako ga naime predočuje — baš sama javna obtužba. Ona ih okrivljuje sbog prestupka §. 302. k. z., a ipak navodi i sama, da nisu nikoga zaveli na razdore neprijateljske, da nisu polučili svoje svrhe, te da je dapače nisu ni mogli polučiti.

Usljed svega toga mislim, da tu ne može biti ni govora o kakovoj unapred promišljenoj zloj nakani, kako ju izrično zahtieva naš kazneni zakon. A da ta nakana nije nastupila istom prigodom samoga čina, da nije bila iznenadna, časomična, tako zvani dolus repentinus, mislim, da to ne će uztvrditi nijedan pravnik iza svega ovoga, što sam do sada naveo, pa mislim, da ni sam

veleštovani gospodin zastupnik javne obtužbe ne će te zle nakane obtuženikom u grieh upisati.

Ali sada nam još preostaje, da vidimo, može li se našim okrivljenikom u grieh upisati treća zla nakana, navedena u zadnjoj stavci §. 1. našeg kaznenog zakona, Ta stavka glasi: „A nakana je zla i onda, kad se radi koje ine zle svrhe učini ili propusti što god, iz česa obično izlazi, ili lasno može izaći ono zlo, što tim nasta.“

Na prvi mah se čini, da bi se takova zla nakana mogla imputirati obtuženikom, ali to je samo prividno. Hoću, da tumačim zakon upravo onako, kako glasi, i da svaku rieč postavim na njezino pravo mjesto. To je odlučno, jer svatko mora priznati, da je svaka rieč u zakonu na svome mjestu vrlo važna. Ja se doduše ne ću i ne mogu pohvaliti osobitim juridičkim znanjem, ali sam toliko dosjetljiv, te bih se skoro usudio uztvrditi, da ću iz svakoga paragrafa izvući koju rieč tako, da on onda ne će imati nikakove, ili barem ne svoje prave vriednosti. Za to moram gledati, kakve su rieči i gdje su, premda opet priznajem, da sve nisu baš jednako važne, jer su jedne izrečene u positivu, druge u comparativu, a treće u superlativu, već kako je jedna važna, druga važnija, a treća najvažnija. Ovdje su, po mom sudu, najvažnije rieči: „radi koje ine zle svrhe,“ to jest za zlu nakanu po trećoj stavci §. 1. kaznenoga zakona izrično se traži, da onaj, koji učini ili propusti što god, iz česa obično izlazi, ili lasno može izaći ono zlo, što tim nasta, imade na umu koju i n u z l u s v r h u. Rieč i n a znači nešto neizvjestna, pa za to pravnici i razlikuju i točno obilježuju razne zle nakane. Tako zovu skoro svi komentari one dvie prve zle nakane, označene u prvoj i drugoj stavci §. 1. kaznenoga zakona, latinskim imenom: dolus directus, bestimmter böser Vorsatz, a nasuprot ovu u trećoj točki: dolus indirectus

unbestimmter böser Vorsatz, što bih ja hrvatski preveo: izvjestna i neizvjestna zla nakana. Za ovu potonju zlu nakanu treba dakle, da se što god propusti ili učini radi koje ine zle svrhe, kao što to absolutno zahtieva naš kazneni zakon. Za to se ni po trećoj stavci §. 1. k. z. ne može našim obtuženikom imputirati zla nakana, jer oni, kako smo vidili, ne samo da nisu imali na umu nikakove zle svrhe, nego su se nasuprot svojski pobrinuli za to, da do nje ne dodje, kao što sbilja i nije došlo.

Iz njihovoga čina nije nastalo nikakovo zlo, ali bi se moglo reći, da je to zlo moglo nastati. To bi bila jedina slamka, za koju bi se mogao uhvatiti veleštovani gospodin zastupnik javne obtužbe, da se ne utopi skupa sa slomljenom ladjom svoje obtužnice, ali mu ni ta slamka ne će pomoći. Jer zakon, u kom je, ponavljam, svaka rieč vrlo važna, izrično zahtieva, da dotični čin ili propust bude takav, da iz njega može lasno proizaći kakvo zlo. Ovdje je vrlo važna rieč lasno i zakonodavac je nije postavio uzalud. Očito je išao za tim, da pod udar kaznenoga zakona stavi samo takav čin, koji bude izveden takovim načinom i u takovih okolnostih, da iz njega može posve lasno proizaći kakovo zlo. A može li se to uztvrditi u ovom slučaju? Mislim, da ne može, i to tim više, što je i sama obtužnica glede toga sama sa sobom u očitom protuslovju, kao što sam već spomenuo, pa neka mi se oprosti, što to opetujem, kad tvrdi, da je kod spaljivanja zastave bilo svieta „samo kao obično", pa da nije nitko odobravao, nego da su se dapače čuli glasovi negodovanja i odsudjivanja, kako su izkazali svjedoci Walter i Pliverić, i zatim da se je sam čin sbio za tri časa.

Ne znam, u kakovom smislu uzimlje tu rieč slavna obtužba, ali kao hrvatski književnik znam,

da se inače mora uzeti rieč momenat, a inače rieč minuta. Ja bih ovu potonju rieč preveo sa čas ili časak, što mi ovdje ne dolazi u prilog, dočim bih rieč momenat na hrvatski preveo riečju trenutak. Ali ako se i uzme, da je magjarska zastava gorila tri minute, što nije vjerojatno, jer je bila polivena žestom, to je već vrlo kratko vrieme, a i po izkazu svjedokâ znamo, da se je čin izveo tolikom brzinom, te mnogi nisu ni znali, o čemu se radi. Tako je i gradski stražar Petar Strugar izkazao, da se je čin dovršio tako brzo, da nije ni mogao uredovati; a drugi su svjedoci izjavili, da se nije moglo ni čuti ono, što su obtuženici vikali, već da se je čuo samo nekakav: „Živio!“ I napokon pitam, veleslavni sudbeni sbore, kako je iz toga po samoj obtužnici tako opisanoga čina moglo nastati kakovo zlo, kad sav taj čin sam po sebi nije imao, nije polučio, te — i opet po samoj obtužnici — nije mogao polučiti nikakove zle svrhe? Po samoj obtužnici nije tu bilo ni objekta, sposobna za razdraživanje na razdore neprijateljske. A gdje nema objekta za zločin ili prestupak, tu ne može biti ni samoga zločina ili prestupka. Ja ne mogu ubiti mrtva čovjeka. Jer ako se na primjer vozim na čamcu, pa opazim gdje pliva lješina, ne mogu više te lješine, videći, da ima na sebi dragocjenosti, zadaviti s nakanom, da se onda domognem tih preciosa. Nema dakle sumnje, da je obtužnica sama sa sobom, to jest sa svojim dispositivnim dielom i sa svojimi razlozi u očitom protuslovju, pa za to moram mu doviknuti veleštovanomu zastupniku slavne obtužbe: Erkläret mir, Herr Staatsanwalt, dieses Räthsel der Staatsgewalt!

Nu ovdje se je čulo, da je zla nakana sadržana već u samom činu. Na to bih mogao posve jednostavno, ne mučeći se daljnim dokazivanjem, odgovoriti: da naš

zakon ne pozna takove zle nakane, nego samo one tri, što sam ih naveo i razjasnio, a sudac se ima držati samo onoga, što je normirano u zakonu. Nu ipak ću gledati, da oprovrgnem i taj posve krivi nazor, pa jer dobro znadem, da nisam nikakav pravnički autoritet, i jer ne želim, da izadjem na glas i kao osobiti pravnik u Hrvatskoj, to ne ću o tom pitanju izricati svoga mnienja, nego ću se poslužiti autoritetom najboljega komentatora austrijskoga kaznenoga zakona od god. 1853., pa molim presvietloga gospodina predsjednika, neka mi dozvoli, da dotične citate pročitam na njemačkom jeziku, jer bi ih bilo jako težko prevesti, a da smisao ostane upravo isti. Kako rekoh, dokazat ću neizpravnost spomenute tvrdnje autoritetom najslavnijega komentatora onoga kaznenoga zakona, koji je sada naš, dra. Eduarda Herbsta, koji veli:

„Man hat vor dem häufig directen und indirecten bösen Vorsatz als zwei specifisch verschiedene Arten als Dolus in der Weise unterschieden, dass ersterer dann zur Last falle, venn der Thäter das Uebel wirklich gewollt hat, letzterer aber vorhanden sei, wenn das entstandene Uebel von ihm gar nicht bezielt wurde. Allein in dieser Auffassung liegt ein offenbarer und unlösbarer Wiederspruch mit den Denkgesetzen. Denn wie soll eine Handlung als dolos, vorsätzlich und eben desshalb der Erfolg als gewollt angesehen werden, sobald Gewissheit vorliegt, das der Thäter den wenn gleich eingetretenen und aus der gewählten Handlungsweise gewöhnlich oder sogar nothwendig hervorgehenden Erfolg in der That doch nicht gewollt habe? Will der Thäter das Uebel wirklich nicht, wie soll er es indirect doch wollen?

Aus dem bisher Angeführten ergibt sich denn auch die völlige Unrichtigkeit und praktische Unbrauch-

barkeit der oft vorkommenden Behauptung, als wenn im §. 1. zum Nachtheile des Thäters eine gesetzliche Vermuthung des bösen Vorsatzes aufgestellt worden wäre. Diese Ansicht findet ihre Wiederlegung schon darin, dass im Strafprocesse von Vermuthungen überhaupt kein Gebrauch gemacht werden durfte, sondern nach der ausdrücklichen Vorschrift des §. 259. der Str.-Pr.-Odg. v. 1853 in der Beurtheilung nur dasjenige für wahr gehalten werden konnte, was rechtlich bewiesen ist."

Ja mislim, da je to posve jasno; a zahvalan sam presvietlomu gospodinu predsjedniku, što mi je dozvolio, da sam toliko citirao njemački, jer mi je prije svega, kako već rekoh, bilo težko, da to točno prevedem, a da sam citirao hrvatski, bio bih sigurno i mnogo obširniji.

Kad sam tako dokazao, da se obtuženikom absolutno ne može u grieh upisati nikakova zla nakana, kako ju zahtieva naš kazneni zakon, mogao bih mirne duše prestati i zamoliti veleslavni sud, da moje mlade kliente odrieši, jer gdje nema zle nakane, tu nema ni zločina ni prestupka.

Ali neka mi ipak bude dozvoljeno, da predjem i na tumačenje §. 302. kaznenoga zakona, na kom se osniva obtužba.

Sudim, da je prvi branitelj dr. Derenčin nepobitno dokazao, kako baš ona stavka toga paragrafa, radi koje su eto okrivljeni moji mladi prijatelji, u hrvatskom prevodu ni s daleka ne odgovara njemačkomu originalu, te nije ni najmanje u skladu sa danas kriepostnim ustavnim načelom. Nu ja se ne ću na to obazirati, ne ću se osvrtati ni na rieči „Feindseligkeit i Gewaltthätigkeit", već ću i taj paragraf samo sa strogo juridičke strane razglobiti onako, kako glasi u hrvatskom tekstu, koji je po mom mnienju za nas jedino mjerodavan, da vidimo, da

li su moji mladi prijatelji krivi prestupka, radi kojega sjede na obtuženičkoj klupi.

Za taj prestupak, kako je obrazložen u obtužnici, zahtieva § 302. kažnenoga zakona: „da netko nastoji zavesti stanovnike državne, jedne protim drugim, na razdore neprijateljske." Ja mislim, da to nije dokazano na provedenoj glavnoj razpravi, pa pitam: da li je dapače bar iole opravdano i u samoj obtužnici? Ja mislim, da nije.

Meni se čini, da se ne ću ni najmanje ogriešiti o svoju čednost, jer nije moj običaj, da se sam hvalim, ako kažem, da sam priličan hrvatski književnik i da prilično poznam svoj materinski jezik, pa za to mogu reći, da će moj tumač hrvatskoga teksta biti onakav, kakav bi bio od onoga, koji zna dobro hrvatski. Hrvatski tekst veli, da netko nastoji nekoga zavesti na razdore neprijateljske. Prevažna rieč nastoji znači, buduć je to imperfektivan glagolj, duže trajanje, znači nepobitno, da čin absolutno mora trajati dulje vremena, a bez sumnje predpostavlja i volju, bez koje i onako nema pravoga čina, da tko koga hoće zavesti na razdore neprijateljske. O ovakovoj volji nema ovdje ni govora, jer sam već dokazao, da su obtuženici imali baš protivnu volju, a i sama obtužnica izrično tvrdi: da se je sav čin dogodio za tri časa; da su djaci pred spomenikom klicali, što se nije moglo ni pravo razumiti; i napokon, da se je obćinstvo istom poslije čina stalo kupiti iz znatiželjnosti, nu da odobravao nije nitko. Kad je tomu tako, kako su onda obtuženici nastojali, da koga zavedu na razdore neprijateljske? Nije li to najočitije protuslovje, pa za to moram i opet uzkliknuti: Erkläret mir, Herr Staatsanwalt, dieses Räthsel der Staatsgewalt!

Da moji mladi prijatelji nisu imali zle nakane, to se je ustanovilo i na samoj glavnoj razpravi, jer im se

nije moglo dokazati ništa, što bi odavalo njihovu zlu nakanu, pa s toga izrično pozivljem veleštovanoga zastupnika javne obtužbe, neka bude tako dobar, pa neka mi u svojoj repliki navede bar jedan momenat, gdje su moji mladi prijatelji nastojali zavesti koga na razdore neprijateljske, bilo to fizički, ili duševno, simbolički, bilo to tvorno, činom, ili riečju! Dok su oni došli do Jelačićeva spomenika, nisu nastojali, da poduzmu ma što, čim bi mogli koga zavesti na onakovo djelovanje, kao što ga zahtieva §. 302. k. z., niti su htjeli koga zavesti, jer su išli posve tiho i mirno, a nisu vikali: „Hodite s nama! Mi ćemo sada učiniti to i to! Mi ćemo spaliti magjarsku zastavu!“ Obtuženici nisu izustili ni jedne jedine rieči, koja bi pokazivala, da nastoje koga zavesti na kakav kažnjivi čin. Jer da su to htjeli, bili bi vikali svietu: „Hodite s nama, da branimo hrvatsku čast i hrvatsko poštenje!“ Ali toga nije bilo. Oni su baš nasuprot nastojali, da sve prodje u najljepšem redu, i za to su namjestili svoje redare, da ne dodje do nikakove strke i gungule. S toga se ne može ovdje govoriti o zloj svrsi, koja je po samom kaznenom zakonu bezuvjetno potrebna za kažnjivost njihovoga čina.

Ali gospodin državni odvjetnik bi mogao kazati, da je spaljenje zastave već samo po sebi kažnjivo djelo.

Na to odgovaram, da to ne stoji, jer nije normirano u kaznenom zakonu i jer je bilo izvedeno tako, da nije nikoga izazvalo na kakove razdore neprijateljske, i jer i sama obtužnica tvrdi, kako sam već dovoljno dokazao, da nije na to nikoga ni moglo izazvati. Nu veleslavni zastupnik javne obtužbe mogao bi se izvući iz toga škripca, jer bi mogao promieniti značenje rieči nastoji, što nije dozvoljeno, i reći, da su obtuženici samo uznastojali, da spalenjem magjarske zastave stanovnike državne, jedne proti drugim izazovu na raz-

dore neprijateljske. Ali ako on tako promieni tu rieč, mora znati, da se onda mienja i cielo značenje dotične izreke, odnosno dotične zakonske ustanove. To bih mogao dokazati na stotinu načina, osobito kad bih bio sofista, pa kad bih za razne rieči izabrao razna značenja, kakovih premnogo posjeduje naš izvanredno bogati jezik. Ali ja sam već dokazao, da oni nisu htjeli i da nisu mogli polučiti one zle svrhe, kakovu zahtieva naš kazneni zakon, i izazvati ono zlo, kakovo i opet izrično zahtieva taj isti zakon. Na provedenoj glavnoj razpravi je i dokazano, da ga nisu izazvali; ali bi se moglo uzeti na um, da su ga mogli izazvati, da je to zlo moglo nastati. Dakle imajmo na umu, da je moglo nastati. Ali baš za to im treba zahvaliti, što su oni poduzeli sve mjere, da to zlo ne nastane.

I tako sam sretno prošao kroz dosta opasne grebene i prudove u moru čisto juridičkoga razglabanja, te dospio u zaliev političkoga razmatranja, pa bih sada vrlo rado samo sa dva tri jaka i odlučna zamaha zaplovio dalje, da dodjem na obalu, to jest na političku stranu ove parnice. Ali ja vrlo dobro znam, da bi me presvietli gospodin predsjednik, uzprkos svojoj liberalnosti, svojom čvrstom desnicom odmah porinuo s te obale, pa tako ne samo da ne bih nikada izplivao, nego bi me još mogao snaći zao udes, kao i moga druga predgovornika, što mi baš ne bi bilo drago, premda mogu iskreno reći, da bi me u tom slučaju više bolio moj žep, nego moje srce. Za to ću još samo spomenuti, da moji mladi prijatelji, današnji obtuženici, nisu palenjem magjarske zastave nikako ni mogli nastojati, da na neprijateljske razdore zavedu državne stanovnike, jedne prema drugim, kako kaže naš kazneni zakon. U Hrvatskoj su državni stanovnici samo hrvatski državljani . . .

Predsj.: Nemojte o tom govoriti!

Dr. Harambašić: Ja mislim, veleslavni sudbeni sbore, kad mi presvietli gospodin predsjednik ne da o tom govoriti, da će se dostojno uvažiti i u obzir uzeti bar oni čisto juridički dokazi, što sam ih naveo, da obranim svoje mlade prijatelje, i kojimi sam dokazao, da nisu krivci onoga prestupka, što im se u grieh upisuje.

Još bih samo konstatovao nešto, što je sadržano i u samoj nagodbi, pa mislim, da bi presvietlomu gospodinu predsjedniku moglo biti samo drago, kad čuje, da se i čovjek, koji se absolutno priznaje najgorljivijim pristašom stranke prava, pozivlje na taj temeljni zakon, kako kaže vladina stranka . . .

Predsj.: Nemojte o tom govoriti!

Dr. Harambašić: Neka mi dakle bude dozvoljeno, da kažem još samo ono, što se ni malo ne tiče politike. Na ovoj glavnoj razpravi prikazala su se jasno tri prevažna momenta, koji su na njoj samoj nepobitno dokazani Ovdje vidim na obtuženičkoj klupi bez sumnje cviet hrvatske mladosti, što je vrlo važno. Izrično konstatujem, da ovdje vidim pedeset i četvoricu hrvatskih mladića, od kojih je samo jedan dvadeset i osam godina, a jedan dvadeset i šest godina star, dočim su svi drugi u dobi izpod dvadeset i druge godine, a ima ih mnogo, koji su jedva sedamnaestu godinu navršili.

Od te pedeset i četvorice hrvatskih mladića bilo ih je dvadeset i šest odmah dovedeno u iztražni zatvor, a dvadeset i osam ih je ostalo na slobodi, pa što je u prvom momentu vrlo važno na ovoj glavnoj razpravi? U prvom momentu je važno, da nijedan od njih, osim jedinoga Milića, koji nije ni bio kod demonstracije, nije zatajio onoga čina, koji im se u grieh upisuje. I za to izjavljujem, da se upravo divim tolikoj odlučnosti i muževnosti mojih mladih prijatelja, koji su bez straha jednodušno priznali sve i pokazali, da su voljni pretr-

piti sve, što im dosudi taj slavni sud. Oni se ne stide svoga čina, svjestni svoje nevinosti, te su pripravni, da doprinesu sve žrtve za svoju otačbinu i za svoja načela. Ja mislim, da može biti raznih i krivih i dobrih načela, nu takodjer mislim, da svako poštovanje zaslužuje i onaj čovjek, koji zastupa i brani makar i kriva načela, ako je pripravan, da se za njih žrtvuje. I za to nema sumnje, da se obtuženikom to njihovo otvoreno priznanje mora upisati u dobro, i ta je olakotna okolnost, bar po mom sudu, znatno važnija i veća, nego i sama neporočnost.

Drugi momenat, koji je jasno izbio na površinu ove kaznene parnice, jest taj: da svi obtuženici, jedan kao i svi drugi, posve točno i potanko pripoviedaju sve detalje, kako je bio zamišljen, udešen i izveden sam čin, da svi o njemu znadu i posve složno izkazuju upravo sve, — ali čim dodje do toga, da nam kažu i one, koji su što predložili, odredili ili izveli, čim se predje na osobnosti: onda ne zna nitko ništa. Tako smo saznali, da je bilo upravo odredjeno: tko će naručiti magjarsku zastavu, tko će ju pod mentemom donieti do Jelačićeva spomenika, tko će ju politi žestom i tko će ju zapaliti, — ali ipak nismo mogli saznati, tko je sve to ili tko je ma što od toga učinio. Mi nismo dapače saznali ni to, tko je s golom sabljom išao uz sveučilištnu zastavu s lieve strane, nego samo znamo, da je sveučilištnu zastavu nosio moj prijatelj Vladimir Vidrić i da je kraj nje s desne strane s golom sabljom u ruci na povratku išao moj prijatelj Milan Dörwald, — a da nismo saznali bar to, morali bi bez sumnje reći, da je bio sliep sav Zagreb, dapače sav sviet.

Treći je momenat, koji je takodjer jasno izbio na površinu prigodom ove glavne razprave, da nijedan obtuženik nije za izvršeni čin htio svaliti krivnju na dru-

goga, da nijedan nije dapače ni pokušao, ne bi li se izpričao time, da nije znao, o čemu se radi, nego su izrično izjavili i oni, koji su se priključili istom samoj povorci, kad je već bila na putu, da su sve saznali od svojih drugova, — ali od kojih, to i opet nismo mogli saznati.

Sve to je znak, da u tih mladih ljudi imade toliko značaja i toliko plemenštine, da ja pred njimi duboko skidam kapu, te im se iskreno divim, jer se radostno sjećam onih mojih zanosa i onih ideala na universi, kojim sam još i sada vjeran.

To su najkrasniji momenti, koje sam morao iztaći u obranu i na čast naših obtuženika, koji su, kako mislim, već i onako dosta pretrpili za svoj čin, jer već dosta dugo sjede u iztražnom zatvoru i, što je glavnije, na onome mjestu, za koje svatko, bio kriv ili nekriv, dobro znade, kako je na njemu težko sjediti, kao što to, neka mi bude dozvoljeno spomenuti, vrlo dobro znadem i ja, koji sam na tom mjestu sjedio pred kojih sedam godina, obtužen radi zločinstva veleizdaje, a odsudjen radi zločina smetanja javnog mira. Svatko će dakle priznati, da je i za obtuženike već to velika i težka moralna kazna . . .

Predsjednik: Nemojte o tom govoriti!

Dr. Harambašić: Molim, to nije politika.

Predsjednik: Nemojte o tom govoriti!

Dr. Harambašić: Spomenuta tri momenta . .

Predsjednik: Izvolite prestati! Ne budete o tom govorili!

Dr. Harambašić: Ja samo kažem, da to nije politika.

Predsjednik: Nemojte o tom govoriti!

Dr. Harambašić: Ova će razprava ostati historičkim faktom u hrvatskom narodu . . .

Predsjednik: Ne dam vam o tom govoriti!

Dr. Harambašić: Odmah ću svršiti. Samo naglašujem, da sam vrlo fin i pristojan, da se vladam upravo europejski, i radi toga mi je presvietli gospodin predsjednik i dozvolio, da tako dugo govorim, a ja sam mu za to vrlo zahvalan i vi ćete mi priznati, da sam svojski nastojao, kao mlad i zanosan čovjek, a uz to dosta žestoke naravi, da svoj govor udesim tako, da čim manje izazovem vašu strogost i da ne predjem na polje, koje mi je zabranjeno. Ali mi ipak dozvolite, presvietli gospodine predsjedniče, da zapitam: da li je pravo i da li se iole pristoji, da tko ovako iskrene, odvažne, značajne i plemenite mladiće, kao što su obtuženici, nazove Don Kihoti ili lazaroni?

Predsjednik: O tom ne dam govoriti! (Velika buka.) Predsjednik: Šutite!

Dr. Harambašić: Ja sam to čitao u „Narodnih Novinah", na koje ste se i vi pozvali tečajem ove glavne razprave . . .

Predsjednik: Molim, molim! Ove okolnosti ne spadaju amo. (Buka.) Predsjednik: Dogodi li se ovdje kakova uvreda, to je moja dužnost ukoriti krivce; nu dogodi li se kakova uvreda izvan ove dvorane, to ne spada amo! (Buka.) Predsjednik: Radi toga ne dam govoriti. (Buka.) Predsjednik: Mir!

Dr. Harambašić: Dakle moram završiti i završujem ovako: Neka nakon svega ovoga, što sam rekao, taj veleslavni sud sudi moje mlade prijatelje obtuženike, za koje mislim, da nisu učinili ništa kažnjiva. Ali kad to mislim, moram ipak da i sam sebe zapitam: Što su dakle učinili moji mladi prijatelji? I na to odgovaram, da su učinili svoju dužnost, da su počinili čin, koji odobrava sav hrvatski narod.

Predsjednik (zvoni): Svršili ste?

Dr. Harambašić: Svršio sam.

(Povladjivanje branitelju i burni: „Živio!“)

Dr. Petračić: Poslije govora branitelja g. Harambašića i ostalih gg. branitelja nije mi nikad tako težko kao danas da i ja kažem u obranu svojih prijatelja, jer je sbilja sve izcrpljeno, nu ipak držim za svoju dužnost, da i ja za tu svetu stvar nešto kažem. Kad sam jučer išao iz sudnice, susretne me prijatelj i zapita s najvećim interesom, kako stoji stvar u sudnici i za sadržaj § 302., koji se imputira okrivljenikom. I začudio se je, da li je sbilja moguće, da su oni zločinci. Svako se dakle zanima za tu stvar. Ja držim za svoju dužnost, da tu stvar dobro izpitam. Dokazano je već, da oni nisu imali nikakve namjere, sbog koje ih g. državni odvjetnik tuži, da koga razdražuju na mržnju ili razdor, jer sve što proti njima svjedoči, jest samo njihovo priznanje. Ja mislim, da je to isto tako jasno, kao kad sam ubio čovjeka, od kojega sam napadnut i kojega ja nisam imao nakanu ubiti. Ja dodjem pred sud, jerbo sam ubio čovjeka. Sud mi ne će vjerovati, da sam ja bio od onoga čovjeka napadnut, on će samo misliti reći, da sam ga imao nakanu ubiti. I s toga će me odsuditi sbog umorstva. To bi bilo isto takovo umorstvo, zbog kojega se osudjuju ovi po § 302. Ja držim, da je ova razprava u moralnom pogledu velika stečevima za hrvatski narod. Ako ova razprava za hrvatski . . . (Predsj.: Molim, da o tom ne govorite.) Dakle dobro, ja ću još samo nešto kazati. Ja sam najmladji od današnjih branitelja i svojom duševnom dispozicijom najbliži današnjim obtuženicima. Ja se vrlo dobro sjećam, kakov sam kao djak bio, što sam mislio, što li osjećao. Još me i danas popade čeznuće, kad pomislim na one mlade dane. Jer ponos treba da resi svakog djaka, jedan treba da drugomu prednjači u pogledu patriotičnom. Mladež je u prvom po-

gledu dužna, da ljubi domovinu, ona se ne smije dati nadkriliti u patriotizmu. Djaci brane u prvom pogledu... (Predsj.: Molim vas, da ne govorite o tom.) Zanosna mladež se laća svih mogućih sredstava da si dade oduška za povriedjena joj prava. I ja držim, da je taj njezin čin, prosudjivao se on kako mu drago, samo najčišći izljev patriotizma. I držim, da se mladeži ne može upisati u grieh onaj čin, kojim su samo zasvjedočili, da svoju domovinu žarko i istinski ljube. Molim zato slavni sud, da moje obranjenike rieši. (Živo klicanje i burno odobravanje.)

Dr. Kornitzer: Ne imam mnogo da kažem u obranu svog branjenika. Moram glede toga izjaviti, da sam predmet glede mog branjenika, slavni sude, dovoljno pretražio.

Moj branjenik priznao je, da je dne 16. prošloga mjeseca bio na skupštini i on jednomišljeno sa svojim drugovima prihvatio predlog, pošao na Jelačićev trg da demonstrira, nu da je prekasno došao i da nije demonstrirao, nego da se je povorci samo kad se je vraćala priključio. Veleslavni sud je izkazao, da se nalazi u izkazu njegovom neko protuslovlje. Nu ja sam sâm pošao na lice mjesta, da se osvjedočim o izjavi mog branjenika, koji je mislio, budući je izmedju njega i spomenika bilo dosta obćinstva, te s toga nije mogao znati, da se je demonstracija sbila na protivnoj strani pred Gavelinom kućom, a on stajao izmedju kavane i spomenika. S toga tvrdim, da moj branjenik, budući je prekasno došao, nije sudjelovao kod čina sa svojimi drugovi, te nije s toga počinio nikakav čin, koji bi mogao biti smatran kažnjivim. Spomenuti mi je, da je i g. državni odvjetnik izvolio u svom govoru reflektirati na mog branjenika, da se ne može za stalno ustanoviti, da li je moj branjenik kod čina sudjelovao.

Molim s toga, da slavni sud moga branjenika rieši od obtužbe.

Dr. Mazzura: Veleslavni sudb. sbore! Biti će skoro dvadeset i pet godina, četvrt vieka, što se bavim zvanjem branitelja, pa braneći u veoma škakljivim parnicama, ne samo da mi nikada nije oduzeta rieč, nego nisam dobio ni ukora ni opomena. Bit će to znakom, da sam shvaćao svoje dužnosti, ali i sviestan bio svojih prava; a biti će to jamstvom vis. predsjedničtvu, da neću prekoračiti prava, koja su mi kao branitelju zakonom zajamčena. Sloboda obrane nesmije biti stegnuta, to nezahtieva samo interes obtuženika, nego i javni interes.

Neda se tajiti, veleslavni sudb. sbore, da su politički motivi potakli naše branjenike na učin, o komu evo već nekoliko dana razpravljamo. Neda se tajiti, da se iz političkih motiva za ovu parnicu zanima javno mnienje ne samo u Hrvatskoj, nego osobito u Ugarskoj, a ponešto i u Austriji, tako da je ova parnica već sada postala glasovitom, što sigurno nebi bila iz interesa, što ga uzbudjuje prestupak u §. 302. k. z. Neda se tajiti, da su ovu parnicu izazvali politički motivi, pa ti isti motivi da će djelovati i na pravoriek ovoga suda.

Ako se tako imade s tim političkim motivima, onda sliedi posve logički zaključak, da se obrana mora obazrieti na te političke motive, da uzdrma obtužnicu. I tu mi pada na um velika istina, koju je izrekao Napoleon III. u svom dielu „Caesar", koju bi želio da bude izklesana nad vratima svake, osobito kaznene sudnice, te koja glasi: „budite logični, biti ćete pravedni".

Pa smije li se u ovoj sudnici, koja je posvećena pravdi i pravu, govoriti o pravu? Zar državno pravo nije nikakovo pravo? A državno je pravo ipak dalo povod ovoj parnici, izazvalo je postupak radi čina, koji se imputira našim branjenicima. Ja se tome doista

čudim! Čudim se, kad znam, da je državno pravo izvor sviju prava, da iz državnoga prava sudačka vlast crpi pravo mača; crpi vlast, da ograniči, što je svakomu čovjeku poslie života na svietu najmilije, da ograniči to jest osobnu slobodu. Pa zar iz ove sudnice, državno pravo da bude izključeno kao verbum maledictum!

Ali pošto znam, da nesmijem, da mi je zabranjeno govoriti o državnom pravu, preći ću preko toga, ali nipošto mirne duše, nego prosvjedom, smatrajući, da je tim moje pravo, pravo na obranu mojih branjenika ograničeno.

Obtuženici su tuženi radi prestupka, označenoga u §. 302. k. z. zato, što su tobože uznastojali zavesti stanovnike državne jedne proti drugima na razdore neprijateljske. Moj predgovornik, Nestor ovoga barreau-a, razvio je svoje misli, dokazujući, da je ustavni sustav obsoletnom učinio mnogu ustanovu, sadržanu u §. 302. k. z. Pa kao što je on to učinio s obćega stanovišta, budi mi dozvoljeno baviti se s pojedinim ustanovama pojedince, obzirom osobito na njemački tekst zakona. Govori se u §. 302. k. z. o narodnostima, naročito o pučkim plemenima, o vjerozakonskim družbama, o družtvima i sborovima zakonito priznatim itd.

Obzirom na plemena pučka i na vjerozakonske družbe zaštićeni su §-om 302. k. z. Izraelićani, Židovi ili kako ih u Beču zovu Semite. Pa ipak antisemitizam razvija se u Beču bujicom, koju nije moguće obustaviti. Da u Austriji danas vladaju odnošaji, kakovi vladahu za dobe absolutizma, kad je stvoren ovaj kazneni zakon, svaki onaj, koji bi se priznavao antisemitom, morao bi biti kažnjen po §. 302. Pa ipak znamo, da nije tako, pa je tim dokazano, da je dotična ustanova §. 302. k. z. u tom obziru uslied vladajućega ustava postala obsoletnom.

To isto biva i s društvima. Državnu zaštitu imadu po §. 302. k. z. samo ona društva, koja su zakonito priznata. Ali uslied ustava i u tom se obziru mienjaju odnošaji. Po §. 3. car. patenta od 26. studenoga 1852., zabranjeno je svako udruživanje, komu je namienjena svrha, koja spada u područje zakonarstva ili javne uprave.

Zabranjene su političke stranke. Stranaka neima bez trvenja, bez razdora. Pa ipak političke stranke postoje, one su organizovane, pa jer se predpostavlja, da potiču na razdore, u doba absolutizma bio bi progonjen po §. 302. k. z. svaki, koji bi se priznavao privrženikom koje političke stranke. Zašto to nebiva? Jer je dotična ustanova, koja spominje rieč „Parteiungen", postala obsoletnom. To još više vriedi glede klubova. I tu mi je navesti ovaj slučaj. Blagopokojni moj prijatelj Vončina, kao mandatar kluba narodne stranke, bijaše podigao parnicu, kojom si je htio pribaviti posjed „Obzora". Ja sam mu prigovorio, da on kao representant kluba nerepresentira nikoga, jer politički klubovi da nisu zakonom priznati, pače, da su naročito zabranjeni §-om 3. citiranoga car. patenta. Na to je pokojni Iv. Vončina izhodio sliedeću vladinu riešidbu (čita): „Kr. dalm.-hrv.-slav. zem. vlada, odjel za poslove nutarnje, br. 15.839, u Zagrebu, 21. srpnja 1880. za bana: Živković v. r. Velemožnomu g. Ivanu Vončini itd. kao mandataru kluba narodne stranke u Zagrebu. Na Vašu molbu od 21. srpnja 1880. potvrdjuje se ovim, da se ustanova § 3. car. patenta od 26. studenoga 1852., obzirom na postojeći u zemlji ustav, te obzirom na položaj saborskih članova, koji u saborskih klubovih, kao družtvo odnosne stranke svoj izražaj nalaze, na saborske klubove upotrebiti nemože, kao što se faktično neupotrebljuje, te se prama tomu i saborski klub na-

rodne stranke smatra družtvom postojećim i dozvoljenim, za koje netreba od strane oblasti nikakove posebne dozvole".

Mi znamo doduše, da se zakoni nedirimiraju naredbama vladinim, ali pročitana je naredba dokazom, da su specijalne ustanove zakona derimirane ustavom. I u tom smislu, kao što je dokazao dr. Derenčin, neda se na javne manifestacije uporaviti §. 302. k. z.

U ustavnom životu javne manifestacije nisu ništa neobična. Osobito smo mi Hrvati mnogo puta upravo primorani, da javno manifestiramo, da dademo oduška osjećaju, da su naša javna prava povriedjena. Biti će glede toga nešto krivnje u onoj političkoj teoriji, koja danas vlada u Austriji, koju je izumio možda oštroumni, ali svakako okrutni Niemac; a zove se teorija o takozvanom „političkom posjedu". Ova je teorija izumljena na uštrb malim narodnostima, koje se do sada nemogoše razvijati. Morale bi ostati u granicama, u kojima se sada nalaze, zadovoljiti se politički s onim, što sada uživaju. Zabranjuje im se proširenje političkih prava, u koliko im to njihova vlastita snaga dozvoljava. One bi morale ostati skučene, narod bi morao zakržljaviti, ostajući na onom stepenu razvitka, u kom se danas nalazi.

Istina, ova teorija nije kod nas našla u ovoj formi izraza, ali ona postoji u drugom obliku. Što je uvedeno u praksi, makar se neslagalo ni slovom ni duhom zakona, veli se, da je to valjano, ako nitko proti tomu nije prosvjedovao. Pisanje, govor, nesmatraju se prosvjedom. Što preostaje dakle drugo nego li manifestirati? I upravo je zato hrvatski narod često prinukan, da manifestira. Tako bijaše godine 1883., tako je evo sada.

Sveučilištnoj mladeži nemože se podmetnuti nikakova druga nakana, do one, da je politički manifestirala proti supremaciji magjarskoj. To mladež otvoreno pri-

znaje; na to je nišanio Radićev predlog od prijašnjega dana glede zastave na slavoluku, to jasno dokazuje naslov na viencu, što ga mladež bijaše namienila Njegovom Veličanstvu, kao što je to ovdje već iztaknuto, a ja netrebam dalje dokazivati.

Zadaća je, veleslavni sud. sbore, kriminalnoga sudca, da istraži savez izmedju namisli i čina. Namisao je: protiv magjarskoj supremaciji, — čin: spaljenje magjarske zastave.

Slavna obtužba na to odgovara: ja nemarim za namisao, meni je čin sve, pa i ono, što je iz čina moglo nastati, naime neprijateljski razdor stanovnika jednih proti drugim. A ja moram reći, slavni sude, da se tomu upravo divim. Političkih je manifestacija bilo i biti će ih, dokle se s jedne strane bude nastojalo, da se hrvatskomu narodu priznadu manja prava, nego li su mu zakonom priznata, a s druge se strane budu zahtjevala veća prava, nego li su zakonom zajamčena. Ali pitam ja: je li radi tih manifestacija nuždno, da dodje do neprijateljskih razdora, do čupanja, do krvi? Jesu li žice izmedju nas i Magjara tako nategnute? Tko to tvrdi, taj pretjeruje, taj nepozna položaja. Onaj naime, koji tvrdi, da je uslied manifestacije, paljenjem magjarske zastave moralo doći do čupanja i krvi, negovori u onom interesu, u kojem bi trebalo da govori; pa jer to javna obtužba tvrdi, koja govori o razdoru, o mržnji, o sukobima, negovori ona u interesu onih krugova .....

Drž. odvjetnik prigovara, da se to nenavadja u obtužbi ...

Dr. Mazzura: Trvenja, manifestacija nema samo kod nas, nego u cieloj monarkiji. U Českoj ih ima medju Česima i Niemcima, u Kranjskoj i Štajerskoj medju Slovencima i Niemcima, u Dalmaciji i Istri medju

Hrvatima i Talijanima, nu dolazi li zato do krvarenja, do pokolja?

Pretjeruje zato, tko tvrdi, da su nuždne posljedice političkih manifestacija razdori neprijateljski, može se priznati, da ima kod nas zadjevica, prosvjeda radi supremacije Magjara, ali se dalje nebi smjelo ići.

Ja bih s tim dovršio svoj govor, pošto je predmet s kriminalističke strane izcrpljen, ali moram reći, kada sam prvi dan razprave stupio u ovu dvoranu, da me obuzelo neko čuvstvo, koje nebih znao pobliže označiti, jer ga do onda nisam osjetio nikada u svom životu, koje me pitalo: zar su to sve zločinci? Toliko inteligencije u toli malenom narodu, toliko inteligencije na obtuženičkoj klupi! Mislio sam, da neću ni govoriti, da ću apelirati na sud s upitkom: mogu li to biti zločinci? Iz razprave, kako se vodila, morao sam crpiti uvjerenje, da je potrebno da govorim, pa ipak moram reći, da se ovako neponašaju zločinci. Oni ili taje, ili skrušeno, bolno priznavaju svoje zlo djelo, jer im u duši ostaje žalac, koji ih sa zla djela bode. Ovi mladići vladaju se poput onoga muža, o kom veli Horacij: „Non vultus instantis tyranni — što neprotežem na ovaj sud — mente quatit solida, ... si fractus illabatur orbis impavidum ferient ruinae“.

Ova je mladež puna zanosa sa svoga čina, a ovako se nevladaju zločinci. Sjeća me njihov udes na jedan divan prizor iz povjesti velike englezke revolucije od god. 1688, kad na smrt bijaše odsudjen neki Lord, komu se imena više nesjećam. Vozili su ga na stratište. Za njim bježahu starci, žene, djeca, te uzdignutim rukama klicahu: „Lorde, Bog vas blagoslovio!“ A jedan divni starac, koji radi na političkom polju od doba našega preporoda, koji je mnogo doprineo na polju kulture

našega naroda, kad ga upitah, što drži do spaljenja magjarske zastave, reče mi ovo: sinko, izkopaše grob...

Predsj.: Molim, da o tom negovorite.

Dr. Mazzura: u tom grobu htjedoše, da polože javno mnienje Hrvatske...

Predsj. (energično): Nemojte o tom govoriti, ja toga nedopuštam.

Dr. Mazzura: Na taj grob svalili već kamen...

Predsj.: Nedam, rekao sam o tom govoriti.

Dr. Derenčin (upadajuć u rieč): Mladež kamen odvalila.

Dr. Mazzura: Rečeno je, što sam hotio. — Pa ako je istina, da je s ovoga mjesta i nauka često puta umjestna, dati ću mladeži ovaj nauk (prama mladeži): budite triezni, ozbiljni, muževni, oprezni u svojim manifestacijama; pomislite na roditelje svoje, koji sigurno mnogo više trpe od vas, pa na tom putu trieznosti, ozbiljnosti, muževnosti, djeco, Bog vas blagoslovio! (Živio! i živo odobravanje.)

Predsj.: Prekidam razpravu na pol sata.

Državni odvjetnik: Veleslavni sudbeni sbore! Nakon govora slavne obrane, neću se baviti u svom govoru ničim drugim, nego onim, što spada na zakon, što spada na prosudjivanje kažnjivog čina i na subjektivnu krivnju pojedinih počinitelja, a sve ostalo, što nije u savezu sa ovom razpravom, nije od važnosti ni za slavni sud, a ja se ovdje s takvim tvrdnjama neću da zabavljam. Prva najglavnija tvrdnja glede samog zakona, na kom se temelji i osniva i obtužba i osuda, jest prigovor od slavne obrane gospodina branitelja doktora Derenčina, koji je izvolio uztvrditi, da § 302. kaznenog zakona u njemačkom tekstu drugačije glasi nego u hrvatskom i pošto nastaje diferencija izmedju jednog i drugog ovog teksta, veli, da je njemački tekst mjerodavan. Veleslavni sudbeni sbore!

Ja ću priznati ovu tvrdnju, da je njemački tekst mjerodavan, ali ne mogu priznati, da bitno drugačije glasi nego u hrvatskom prevodu. Gospodin branitelj razpravljao je i izvodi sve svoje zaključke, postaviv tvrdnju, da u njemačkom tekstu stoji samo „Parteiungen". I ja priznajem, kad bi samo to stajalo, ne bi bilo temelja, da se u razpravi postupa na ovakav način, kako se postupa, jer je naravno, da u ustavnoj državi do „Parteiungen" mora doći. Ali tamo stoji takodjer i „feindseligen". Ovu je rieč gospodin branitelj eliminirao i radi toga je njegov zaključak drugčije i izpao. (Branitelj dr. Derenčin: Joj!) §. 302. kaznenog zakona u njemačkom tekstu glasi: „Wer überhaupt die Einwohner des Staates zu feindseligen Parteiungen gegeneinander auffordert, aneifert, zu verleiten sucht". Tako glasi barem moj tekst, ako je njegov drugačiji, neznam (Branitelj dr. Derenčin: Pa dà. Kako nebi. I moj je tekst upravo takov.), samo znam, da je ovaj tekst izdan po vladi, dakle službeno izdanje.

Kada je gospodin branitelj prigovorio, da su ovo absolutistički zakoni, i da ih sudac u ustavnoj državi imade priudesiti odnosno upotrebljavati prema ustavu dotične zemlje, to bi ovo bila vrlo pogibeljna maxima radi toga, jer koliko ljudi, toliko različitih tumačenja, pa bi uz to nastala skrajnja pravna nesigurnost, jer bi svaki sudac pò ustavu zemlje mogao drugačije shvatiti koju zakonsku osnovu i nastao bi kaos, u kojem se nebi nitko mogao snaći. Zato ja držim, da sudac nije ovlašten, da on onako zakon tumači, kako je slavna obrana rekla, a nije niti dosada što takova nigdje u praksi bivalo. Glavni prigovori gg. branitelja idu onamo, da u ovom kažnjivom činu, u koliko je predmet ove razprave, nema u obće učina, zatim ako i dopuste, da je nešto počinjeno, da nepodpada pod udar kaznenog

zakona, jer da je jednostavna politička demonstracija i da po tom nespada pred sud. Ja ne držim, da je ovo politička demonstracija uzprkos tomu, da je ovo tako često ovdje spominjano, niti da je ovo proces politički, jer ga ja smatram procesom prosto-kriminalističke naravi, kao što će ga i drugi smatrati. (Buka. Obtuženici: Nije tako!)

Predsjednik (zvoni): Opominjem Vas, da budete mirni. Vi morate znati, da je prva stvar, da se svaki pojedinac pristojno ponaša (Obtuženici: Jest. Znamo.) dakle u prvom redu svaki obtuženik, te ako budete još ma samo jednom nepristojno se ponašali, vikali i smetali govornika, ja ću izazvati riešenje suda i onda će biti drugačije.

Državni odvjetnik (nastavlja): Što je učin ovoga kažnjivog djela, o kom se razpravlja. Nije ništa drugo nego spaljenje magjarske zastave na Jelačićevom trgu. To je učin sam po sebi. Pitanje je, u kojoj je nakani izveden taj čin, koje je posljedice mogao imati i da li podpada pod kazneni zakon? Gospoda branitelji tvrde, da su počinitelji upravo dokazali, da im nije bila nakana, da bi koga zaveli na neprijateljski razdor, i to su dokazali tim, što su mirno i u redu išli sa sakrivenom zastavom na mjesto, gdje je čin izveden i da su odbijali svakoga, tko im se je htio putem pridružiti. To baš svjedoči, da im nije bila nakana, da koga zavedu na medjusobni neprijateljski razdor. I sami su obtuženi, naročito jedan, uztvrdili, kad bi oni htjeli potegnuti koga u svoje kolo, da bi bili izvjesili zastavu i da bi sviet za njima pošao. Ja držim, da su obtuženici inteligentni ljudi, da spadaju inteligentnom sloju ljudi, da su dobro znali i promislili, do kakovih bi to žalostnih posljedica moglo doći, kad bi bili izvjesili zastavu i tako išli kroz ulice ne radi toga, što bi im se pridružili svi

slojevi naroda, kako oni hoće, nego što bi se pridružio i onaj, koga čovjek u ovakve svrhe može uviek dobiti. Jučer je bila glavna razprava, gdje se je vidilo, tko je sudjelovao kod napadaja na srbsko-pravoslavnu crkvu (Glasovi: To nespada amo!) i tamo se izpostavilo, da je upravo glavni kontingent sačinjavao radnički i niži stališ. Obtuženici znajući ovo, sasvim su dobro mislili, da bi pošavši sa ovakovom ruljom, pogibeljno bilo poći. Znali su sasvim dobro, ako bi pošli sa izvješenom zastavom, da bi im bez dvojbe državna vlast stala na put, da do zadnjega efekta doći nebi moglo, i da bi moglo biti uzalud prolivene krvi. Zato, što su sakrili zastavu, nemogu doći do tog zaključka, da im nije bila nakana ona, koja im se u obtužnici stavlja u grieh. Istina je, da mi je kod samog čina nešto napadno, a napadno mi je naime to, da je čin na takav način izveden, kako to mladost obično neobičaje činiti, mladost, kojoj bukti svaka žilica, mladost, koja je puna ideala i zanosa, neće ići ovakvim načinom izvadjati čin, kako su to ovaj čin izveli obtuženici. Ona neće ovako mudro i ovako prevejano izvadjati spaljenje zastave, nego će prvu zastavu, do koje će doći, skinuti i razderati, a može biti ju i sgaziti, te tako narediti demonstraciju. To bi učinila mladež, da je iz svoje duše i namisli čin zaključila i izvela. Zato ja držim, da čin n. pr. od 14. prošlog mjeseca, akoprem je kažnjiv, svakako kad govorim sa njihovog gledišta, bolje odgovara naravi mladosti, nego li onaj (Buka, nemir i prigovaranje medju obtuženicima. Predsjednik (zvoni): Opominjem Vas, da budete mirni.) Čini mi se, da više odgovara mladenačkoj duši i karakteru i samoj naravi (Nemir i žamor. Predsjednik (zvoni): Ponovno Vas opominjem, da budete mirni, da ne smetate uviek) nego što odgovara ovaj čin. Zato ja nevjerujem, a to mi je dovoljno, u ono to-

liko puta naglašivano vlastito pobudjenje u ovoj stvari (Opetovna buka i neodobravanje. Osman Hadžić (predsjedniku): Molimo, da nas ne vriedja g. državni odvjetnik. Mi nismo lopovi i nama se može vjerovati i ako smo na obtuženičkim klupama. — Predsjednik: Opomenuo sam Vas obtuženike već nekoliko puta, da se izvolite ovdje pristojno ponašati. (Branitelj dr. Derenčin, ljutit, što obtuženici neće da budu već jednom mirni, neodobravajuć im to, opominje: To nesmijete.) Mogli ste opaziti, da sam vašim braniteljem dozvolio rieč, kada su govorili u okviru onom, u kom su imali govoriti. Opomenuo sam vas često i pošto vidim, da neprestance u govoru bunite g. državnog odvjetnika, opominjem vas sada posljednji put: ako se samo još jednom usudi tko državnoga odvjetnika u govoru buniti, to ću ja s obzirom na vaše ponašanje izhoditi zaključak suda. Ovo zahtievam tim strože, jer ste vi naobraženi ljudi, koji se morate pristojno ponašati. Ako mi se samo jedan makne, provocirati ću odmah zaključak suda.

Državni odvjetnik: Slavna obrana je spomenula, da je praksa državnoga odvjetničtva, koja je do dandanas glede ovakovih i sličnih činova obstojala, u protuslovlju sa ovom mojom obtužbom. Nu slavna obrana čini krivo državnom odvjetničtvu radi toga, jer slični čini kod ovoga državnog odvjetničtva dosada nisu ni prijavljeni bili. Ja znam dobro za jedan čin, gdje je spalila mladež jedan list u javnosti. Ja sam čekao, da se podnese o tom prijava. Ja bi za sigurno gledao, da bi postupao proti počiniteljem takovim načinom, kao što danas postupam proti ovim, ako bi čin u sebi sadržavao kažnjivo djelo. Kazao je g. branitelj dr. Derenčin, sliedeći tok njegovih razlaganja, da je to pučka demonstracija, a u ustavnoj državi da svatko može dati izraza svome uvjerenju.

Što ja držim o samom činu, to sam već iztaknuo, a što se tiče ovoga drugoga, naime, da u ustavnoj držav može svatko dati izraza svojemu uvjerenju, to priznajem to je suvišno i napominjati, nu ovaj izražaj mnienja nesmije dirati u krug slobode drugih, taj se izražaj mora prilagoditi obstojećim zakonima, taj izražaj nesmije podnipošto na sebi ništa nositi, što dolazi u sukob sa kaznenim zakonom. Kaže se, da obtuženici nisu nikoga zaveli i da je glede toga obtužba u protuslovju, jer da jedan put tvrdi, da su obtuženici zavadjali, a drugi put, da se publika nije pridružila činu niti da ga je odobravala. Ovo nije protuslovje. § 302. kaznenog zakona nezahtieva, da efekat odmah nastupi, pa zato i veli: „nastoji zavesti“, a ne „zavede“. Zato, ako ja tvrdim, da su neki negodovanje izrazili, nisam time došao u protuslovje sa svojom tužbom i držim, da će i slavna obrana ovu okolnost tako shvatiti, kad dublje o toj stvari promisli. Kaže, slavni sude, da obtuženici priznaju samo to, da su svojim činom samo protest htjeli uložiti, da svjedoka nije bilo u ono doba i da se za to mora u glavnom na njihovo priznanje uzeti obzir, a ono, što oni ne priznavaju, da nesmijem uzeti za dokazano. Nu ja dobro znam, da to ne stoji. Prvo ne stoji, da nema svjedoka činu, jer je već nekoliko svjedoka preslušano, a silna svjetina zna, što se i kako se to dogodilo. Preslušani svjedoci su izkazali, kakav je i u čem čin izveden. Da ja iz samoga čina nesmijem nakane izvoditi, i to je krivo. Kriv je nazor slavne obrane, da je rečenica: „u samom činu leži nakana“ puka fraza. Ja ću biti tako slobodan i navesti jedan primjer, gdje se vidi, da u premnogo slučajeva nije moguće nego baš iz samog čina izvoditi nakanu, zato nije ta rečenica fraza nego faktično postoji. Medju obtuženicima nalaze se dvojica, koji su prije kažnjivog

čina bili iztučeni od magjarskih radnika. Preslušavani mogu jednako kazati: Mi smo htjeli dati izraza našem ogorčenju, što je ozledjenik dan prije dizao zastavu, koju ja smatram svojom, a nismo ga htjeli tući i ozliediti". Tu ja moram izvoditi zlu nakanu dotičnih počinitelja opet iz samog čina, jer tko udara batinom, pa makar kaže, da ima nakanu dati samo oduška svomu ogorčenju, kao što to kažu i ova gospoda (pokazuje na obtuženike), tomu ja ne mogu vjerovati, već moram iz samog čina izvadjati, kakva je nakana bila.

Dakle u kratko da kažem: i sam učin §. 302. kaznenog zakona stoji, a stoji takodjer i to, da se dade zaključivati iz samog čina na nakanu. Pita se, da li je čin, kako su obtuženici priznali da je izveden, bio prikladan koga zavesti, naročito državljane jedne proti drugima na feindselige Parteiungen. Ja tvrdim, da je. Jedan je od gospode branitelja spomenuo, da svetijega nema čovjeka nego zastava. — Ja tvrdim, da je zastava doista simbol svega najljepšega u narodu. Kad ja simbol jednog naroda, koji mu je svetinja i nad kojim on drhće, idem spaliti, nepokazujem ja time pietet nego preziranje. Nije nepoznato i znade se, da se u svietu ovakve stvari češće sbivaju, i ako su izvedene u državi jednoj prama drugoj, n. pr. Rim spali francezku zastavu, tim daje bez dvojbe povod, da svako javno glasilo i parlamenti, a i sami državljani traže zadovoljštinu i viču na pogrdu. Zadovoljština se daje ili nedaje i poteže se mač. Ja sam osvjedočen o tom, da kako ćemo mi dati zadovoljštinu za svetinju magjarskoga naroda, tako bi i mi polučili zadovoljštinu za našu zastavu, za našu svetinju, da su se magjarski djaci zaboravili, kako su htjeli, i da su našu zastavu spalili (Buka medju obtuženicima. Predsjednik zvoni: Opominjem Vas na mir), pošto ovakva svetinja nesmije

biti povriedjena, jer uzrujava narod. Ja držim, da je svaka povreda prikladno sredstvo, da pobudi na razdraživanje i neprijateljski medjusobni razdor. Rekao sam glede nakane gg. obtuženika, da oni tvrde, da su htjeli demonstrirati. Oni su morali promisliti, i kao inteligentni ljudi morali su znati, što će se iz ovog čina izkotiti. Oni su morali jako dobro znati i pripravni biti za taj svoj čin, koji, vele, da su junačko izveli i junački priznali. Kad bi htjeli da poluče ono priznanje, koje im branitelj dr. Harambašić daje, onda bi trebali priznati i nakanu. Oni su morali jako dobro znati, da izmedju jednog i drugog naroda mora doći do ogorčenja, ako mu se takva svetinja, kao zastava, budi ovom budi onom prilikom spali, i pošto su baš zato poduzeli taj čin, držim, da je njihova nakana sasvim jasno dokazana, kako kod spaljivanja magjarske zastave tako i kod skidanja sa slavoluka. Ja mislim, da sam glede glavne stvari, o kojoj se u ovoj parnici kao glavnoj govoriti može, svoje mnienje sasvim razvio.

Moram se sjetiti na jednu malu ekskurziju g. branitelja dr. Derenčina, kojom je on apostrofirao obtuženike. On je poželio i izrekao je želju, da to barem u buduće bude, da obtuženici prodju u Peštu i da se upoznadu sa magjarskim djacima, da će kroz to svakako u ugledu svom porasti i usljed toga da će doći doba, gdje će se sljubiti magjarska i hrvatska zastava. Ta je sgoda bila pružena i danas, nu vi ju niste prihvatili, što mene kao patriotu boli, kad niste reagirali na rieči, koje su vam odanle dobačene, da ste tobožnji sveučilištni gradjani.

Obtuženik Vidrić: Gosp. državni odvjetnik govorio je o uvredi magjarskoga naroda, a §. 302. govori o narodnostima. Ako sam povriedio narodnost, onda nisu Magjari narod.

Predsj.: O tom vam nedam govoriti.

Vidrić: Ako su Magjari narodnost....

Predsj. (zvoni): Nedam vam o tom govoriti.

Vidrić: Pošto mi se ne dozvoljava, da citiram zakon, spomenuti ću nekoliko ideja, koje danas vladaju svietom. Velika je jedna ideja, da nijedan narod ne smije vršiti despocije nad drugim. To je ideja 19. vijeka.

Predsj.: Oduzimljem vam riječ.

(Glas medju obtuženicima: „Zahvaljujem se".)

Predsj.: Tko je tamo progovorio? Neka se javi, tko je, ako je junak.

Ustaje Vedriš: Ja sam.

Predsj.: Sud će stvoriti zaključak. (Sud odilazi. Vedriš kupi svoje stvari i čeka pripravan. Sud se vraća.)

Predsj.: Pošto sam jedan za sve puta rekao, da ne bunite razprave, to je sud zaključio, da se Vedriš, koji se toga nije držao, izključi sa razprave za cielo vrijeme.

Vedriš: Sluga pokoran. Hvala liepa! (Nakloni se i ode.)

Obtuženik Balaško: Odustajem od obrane.

Obtuženik Červar: Odustajem od obrane. Molim, da se to naglasi, da kod našega čina nije bilo posljedica.

Obtuženik Dabčević: Pitam veleslavni sud...

Predsj.: Nemate pitati.

Dabčević: ...da li mi sjedimo ovdje, da se branimo ili sjedimo da budemo sudjeni bez obrane?

Predsj.: Vi o tom nemate pitati.

Dabčević: Pošto je čin, koji smo počinili politički, a o političkim momentima nesmijem govoriti, to odustajem od obrane.

Obtuženik Dobřanski: Odustajem od obrane.

Obtuženik Fabrio: Ja bi imao mnogo toga kazati. Moram priznati, kako su se nekada bojali Damo-

klova mača, i kako se sada u Ugarskoj boje Banffyjev
mača, tako se bogme i ja bojim predsjedničkog zvonc
Napomenut ću samo to na rieči g. državnog odvjetnik
da ja neću praviti prispodobe izmedju naših i njegov
glave. Našim lubanjam ne može on dokazati, da sm
krivi. Mi smo došli ovamo, da zastupamo jednu idej

Predsj.: Nedam vam o tom govoriti.

Fabrio: Ja sudim i cieli hrvatski narod, da j
obtužnica g. državnog odvjetnika pred cielim narodo
veleizdaja. O tom sam ja podpuno uvjeren.

Predsj. (zvoni): Oduzimljem vam rieč.

Drž. odvj. (predsjedniku, ljutit, planuo): Izvolit
Ante Fabria predložiti na sud radi uvrede poštenja.

Obtuženik Heneberg: Slavni sude! Opet mora
da počmem sa narodnom rečenicom: „Liepo je zasvi
rati, ali sviralom za pas“. Tako se čini i sa našo
stvari. Liepa praksa, a primiče se na kraj. Ja znam
da se braniti ne dopušta, jer svi i gospoda branitelj
željno izčekuju kraj razprave. Ja znam, da bi (pokazuj
na obtuženike i na ostalo obćinstvo) sav taj narod volio
da ne sjedi u ovoj toploj sobi, a uvjeren sam, da bi
slavni sud radje ovih krasnih dana bio na svježem
zraku nego li se ovdje dosadjivao. A ipak mislim, d
će nam slavni sud i obćinstvo biti zahvalni, što sm
im prištedili novce i put, da ne trebaju ići u Napulj
jer mogu ovdje u skupu viditi 54 lazarona.

Predsj.: Oduzimljem vam rieč.

Obtuženik Hren: Je li državni odvjetnik zvan,
da ovdje sudi. Mislim da nije. Istim pravom pitam,
je li čin . . .

Predsj.: O tom vam nedam govoriti. Tim vrie-
djate državnog odvjetnika.

Hren: Kad je svakom od nas jasno, mora da
bude vama i g. državnom odvjetniku, da je naš čin,

spaljenje magjarske zastave na Jelačićevu trgu politički učin, jer inače bio bi smiešan i nepojmljiv. A sada, kad bi nam se trebalo braniti i navesti one razloge, one motive, koji su nas potakli na taj učin, ne dozvoljava nam se razvijati političke misli. G. državni odvjetnik silno nas je ponizio i ne vjeruje u našu vlastitu pobudu. Ja prosvjedujem . . .

Predsj.: O tom vam ne dam govoriti.

Hren: . . . u ime svih nas. Ne ima nikoga, koji bi nas mogao pobuditi. Mi smo njegovu obtužnicu u prah pretvorili. Pitam g. državnog odvjetnika, tko nas je njemu prijavio. Nitko nas nije prijavio, jer nije imao radi česa. U sukob sa zakonom nismo došli.

Predsj. (zvoni): O tom vam ne dozvoljavam govoriti.

Hren: U zakonu stoji, da nijedan . . .

Predsj.: O tom vam nedam govoriti. O tom imam ja govoriti. Ja vam zabranjujem o tom govoriti.

Hren: On kaže, da je . . .

Predsj. (zvoni): Oduzimljem vam rieč.

Obtuženik Jakša: Veleslavni sudbeni sbore! Jučer, kad me je g. predsjednik pročitao, ako imam što navesti u svoju obranu, rekao sam, da odustajem od obrane, jer sam vidio, da nama nije dozvoljeno, da govorimo u svoju obranu. Ja se nadam, da će mi slavno predsjedničtvo dozvoliti, da reknem danas nekoliko rieči u svoju obranu. Spaljenjem magjarske zastave ja opetovano kažem, da nismo htjeli uvriediti i podraživati na mržnju i neprijateljske razdore jedne proti drugima. Ja mislim i svi moji drugovi, da mi magjarski narod štujemo. Ja sam uvjeren, kad bi bilo u Hrvatskoj toliko patriota, koliko u Magjarskoj . . .

Predsj. (zvoni): Ne dozvoljavam o tom dalje govoriti.

Jakša: Mi smo spalili magjarsku zastavu, jer smo bili svjestni, da toj zastavi nema mjesta na hrvatskom teritoriju.

Predsj.: Po vašem mnienju.

Jakša: To je mnienje svih Hrvata.

Predsj.: Ja ne mislim već tako.

Jakša: Našim činom htjeli smo pokazati kao inteligentni mladići, koji smo zvani, da mukotrpni narod vodimo, htjeli smo pokazati, da imamo odstraniti sve ono, što se na njega narivava.

Predsj. (zvoni): O tom vam ne dozvoljavam, da nastavite.

Jakša: U naše doba, gdje svaki teži za neodvisnošću i slobodom, gdje se sve gradi na narodnoj svjesti, u Hrvatskoj se smatra naš čin zločinom. To je žalostno i pokazuje najbolje žalostno stanje Hrvatske.

Predsj. (zvoni): O tom ne smijete govoriti. (Buka.)

Jakša: Jedinstvo i sloboda našeg naroda jest naš cilj, naše geslo. Za tu slobodu i jedinstvo spremni smo svi i naš život žrtvovati. Ja se nadam da svi o tom tako misle. (Glasovi: „Živio! Tako je. Odobravanje.)

Predsj. (zvoni): Oduzimljem vam rieč.

Obt. Krištof: Veleslavni sudbeni sbore! Gospodin javni tužitelj osvrnuv se nešto na naše govore i na govore gg. branitelja, govori najprije o nakani, onda o činu. Za nakanu našu veli, da ta ne stoji, i podmiće nam sasvim drugu našoj nakani protivnu nakanu bez svakog daljnjeg dokazivanja. Ja mislim, da smo mi mjerodavniji za našu nakanu, nego g. državni odvjetnik, jer mi najbolje znamo, što smo učinili i zašto smo učinili. Ako on vjeruje, da smo imali drugu nakanu, sasvim protivn našoj nakani, nego što ju nam podmiće, to ga molin neka nas uzme u zaštitu, neka bi nam se dozvolilo, da j očitujemo, jer mi se ovdje moramo braniti, da nism

imali onu nakanu, koja nam se podmiće bez ikakvog dokaza. Nama je zato do toga mnogo stalo, jer onaj, koji u našu nakanu ne vjeruje, ne može taj naš čin razumjeti. Tko pako to veli, taj veli ili supremacije nema, taj tim kaže, da smo mi lažci, koji smo se htjeli izpričati za svoj čin ili da smo zreli za Stenjevec, jer se branimo za ono, što učinili nismo. A u tom slučaju bio bi i g. drž. odvjetnik . . .

Predsj.: O tom vam ne dozvoljavam govoriti.

Krištof: . . . kad bi to bilo. O samom činu ne da mi se dakle da govorim. G. drž. odvjetnik, da dokaže, da se iz samog čina, spaljenja zastave, vidi naša nakana, nije mogao navesti nikakvog drugog dokaza, već je naveo samo jedan primjer, naime, kako su braću Frank izlupali magjarski činovnici državne željeznice, jer su skinuli magjarsku zastavu sa slavoluka i povriedili tim njihova čuvstva, to ipak čin njihov govori jasno, što je bila njihova nakana, pa makar oni bog zna kako tajili, da nisu imali namjere, da učine zlo djelo. Priznajem, da se u ovom slučaju vidi iz samog čina i nakana, ali je velika razlika izmedju tog čina, što su ga magjarski činovnici državne željeznice učinili i izmedju onog čina, što smo ga mi učinili. Velika je razlika izmedju izlupati i spaliti. Mi smo, kad smo spalili magjarsku zastavu, želili, da se upravo onako uništi supremacija magjarska u Hrvatskoj, kao što smo uništili magjarsku zastavu, spaliv ju i pretvoriv u prah.

Predsj. (zvoni): Oduzimljem vam rieč.

Krištof (brzo dogovori): Spaljenje magjarske zastave ima simboličko znamenovanje, dočim tučnjava ima ostentativno znamenovanje.

Obt. Krleža: Čitali smo memorandum Rumunja.

Predsj.: O tom vam ne dam govoriti.

Obt. Krleža: Kad će se Magjari kod kuće urediti.

Predsj.: To ne spada ovamo. O tom vam ne dozvoljavam govoriti.

Obt. Krleža: Kada će se Magjari urediti . . . .

Predsj.: Oduzimljem vam rieč.

Obt. Knežević: Dokazivati, da je sunce gore, dokazivati, da nema Boga, i dokazivati, da smo mi krivi, to je smiešno. Ovaj moj govor nije obranbeni govor, nego je zdravica velikoj, ujedinjenoj, slobodnoj Hrvatskoj. (Sveobći smieh i odobravanje.) Predsjednik (zvoni): Tko se je smijao? (Glasovi: Svi smo se smijali. Nismo se svi smijali. Ja se nisam smijao.) Pošto ste se svi smijali, i pošto se mojim pozivom i opomenam ne pokoravate, to će sud o svima stvoriti zaključak. (Sud se povlači, da stvori zaključak. Poslie dva tri časa raztvore se pokrajna vrata sobe, gdje se zaključci stvaraju, i sud unilazi. Sve je mirno i grozničavom napetošću izčekuje zaključak.)

Predsj.: Pošto su obtuženici, premda veoma često pozivani na red i mir i u najnovije vrieme pogriešili, jer su se smijali, to je sud zaključio, da se svi obtuženici sve do konca razprave izključe iz dvorane. (Branitelji: I mi idemo. Silna buka i vika medju obtuženicima i braniteljima. Po svoj dvorani silna uzrujanost. Glasovi: „Nismo svi vikali, nismo se svi smijali. Ja nisam". Vika biva sve jača i jača: Osudu nam dajte, osudu nam dajte! Vika se malo po malo utiša, obtuženici odoše, obtuženičke klupe prazne.)

Predsj. prekida sjednicu na četvrt sata.

Predsj.: Nastavlja se glavna razprava. Čita §. 24.: Da se osvrnem iz prekjučerašnje razpráve na govor g. branitelja dra. Derenčina, gdje se govori o moralnom začetniku inkriminiranoga čina, i da je moralni začetnil sav hrvatski narod, te ga ne treba tražiti po noći sa svje tiljkami, kad ga možemo po bielom danu naći. Pobrinu

sam se za prepis stenograma, te vidio, da se tu govori medju inim ovo: „Čemu tražiti noću moralnoga začetnika, kad ga možemo vidjeti po bielom danu. Moralni začetnik inkriminiranoga djela je sav hrvatski narod, svi pošteni Hrvati, kojim je u srdcu prirasla samostalnost domovine. To ne velim samo ja, to je rekao jedan od najvećih parlamentaraca ugarske, grof Appony, kad je prigodom debate o zagrebačkim dogadjajima izjavio: „Dugo ćete čekati, ako čekate, da nadbiskup zagrebački i predsjednik stola sedmorice pale magjarsku zastavu.“ I zaista način, kojim se izvraća neka politička misao, nije kod nas kao kod mladih ljudi. Mi stariji, koji možemo podnašati verige oportunizma onako, a mladji ovako.“ To sam hotio kazati glede moralnog začetnika.

U tom se dakle jako razilazi ono, što o tom novine pišu, jer u novinama stoji, da je Njeg. preuzvišenost ban intelektualni začetnik kažnjivog čina, dočim u stenogramu današnje razprave se kaže i za Njegovu preuzvišenost, da je moralni začetnik. To je u stenogramu. S toga opominjem novinare, da se točno drže onoga, što je u sudnici govoreno po §. 24. . . . To je samo primjer, a g. dr. Derenčin neka nam razjasni, što je dakle mislio.

Bran dr. Derenčin: Ja sam zato zahvalan g. predsjedniku. Ja sam mislio onako, kao što su to shvatili novinari. Ja sam kazao, da je moralni začetnik manifestacije hrvatski narod, svi pošteni Hrvati, i da ovamo absolutno ubrajam i Njeg. preuzvišenost bana, jer dodao sam, ako je istina, što se pripovieda, da je on često došao u sukob s vladom, da brani ravnopravnost naše kraljevine prema Ugarskoj.

Predsj.: Toga ovdje neima.

Bran. dr. Derenčin: Vi ste me prekinuli, te sam s toga morao prizvati i vikao sam da to kažem.

Bran. dr. Derenčin: Veleslavno sudište! Neki od mojih kolega predlagali su, da i mi ostavimo sudnicu radi poznatog zaključka (izključenje obtužnika). Nisam pristao uz taj predlog, jer držim, da mi je dužnost uztrajati na ovom mjestu, dok i mene ne izključi sudište. Jedna od najvećih blagodati ustavnog života stoji u tom, da državna vlast nije koncentrirana u jednoj ruci, već da je podieljena. Svaka je vlast u svom području neodvisna od druge. Iz toga načela sliedi, da je i sudačka vlast neodvisna, da na nju ne smije uplivati nijedna druga, naročito zakonodavna i eksekutivna vlast. A što smo opazili ove dane u našoj domovini? Opazili smo, kako se u ime zakonotvorne i eksekutivne vlasti tjera ovaj sud, da obtuženike osudi, tjera na strogost proti obtuženicima. Ne znam za abnormalnije prilike...

Predsj. (zvoni): O tom vam zabranjujem govoriti.

Bran. dr. Derenčin: Ta je pojava valjda tjerala moje kolege, da ostave ovu dvoranu. Bit ću miran, objektivan, možda za obćinstvo dosadan, odgovarajući na ono, što je javni tužilac odvratio na moj obranbeni govor. Ne sumnjam, da na sudište ne će uplivati ono, što se govorilo u saborskom proračunskom odboru. Uzdajem se gospodo (gleda na sud) u pravicu, da će biti sud pravedan — da nemam toga uvjerenja, ne bi govorio —. G. državni odvjetnik izvolio je kazati, da sam, čitajući njemački tekst §. 302. kz., nešto izostavio, što je vrlo važno, što prikazuje u posve drugoj slici ekspozitivni dio obtužnice, što dokazuje, da se obtužnica osniva na zakonu, da ja imam krivo. Kad bi u njemačkom, autentičnom tekstu § 302. kz., veli javni tužilac, bilo rečeno, da je kažnjivo samo poticanje, nukanje na „Parteiungen“, da bi ja onda imao pravo, i da on ne bi sigurno bio podigao današnje obtužnice, jer zastupnik obtužbe misli, da se u ustavnoj državi ne može kazniti onaj, koji potiče, nuka

na strančarenje. Ja sam gospodinu javnomu tužiocu puno zahvalan, što tim priznanjem potvrdjuje moju obranu. G. državni odvjetnik nazrieva moj grieh u tom, da nisam citirao rieč „feindseligen“, koja rieč stoji u § 302. kaznenog zakona, i veli, kad ne bi uz samostavnik „Parteiungen“ stajao predikat „feindseligen“, tada bi se i gosp. državni odvjetnik sa mnom slagao. Pitam ja, je li moguće razstaviti pojam stranke od pojma oprieke, neprijateljstva? Gdje su te prijazne „Parteiungen“ o kojima sniva javni tužilac? Ja si stranački život mogu predstaviti samo u neprekidnom sukobu, u političkoj opreci, neprijateljstvu, a ne u zagrljajima, u cjelovima stranaka, što se medju se pobijaju. Taj predikat „feindseligen (Parteiungen)“ — neprijateljske stranke — jest tautologija, koju je u zakon uvrstio absolutni zakonodavac iz samoga straha, iz želje, da se nitko ne usudi i samo pomišljati na strančarenje. Ja ne znam za prijateljske „Parteiungen“, i držim, da sam dokazao, kako se obtužnica ne može osnivati na onoj ustanovi § 302. kaznenog zakona, koja brani stvaranje stranaka, i da se je sam državni odvjetnik mojemu nazoru pridružio. Ovaj nazor državnoga odvjetnika očituje se proti njegovoj volji u protuslovju, koje postoji izmedju dispozitivnoga diela obtužnice i obrazloženje iste.

Obrazloženje mora biti u suglasju sa dispozitivnim dielom obtužnice, koji je petitum obtužnice. U ostalom ja nisam izostavio rieči „feindseligen“, jer sam čitao doslovce njemački tekst. Pa da i nisam to učinio, onaj predikat je već u pojmu „Parteiungen“.

Sudište treba da svojim pravoriekom odgovori na pitanje: „da li je spaljenje magjarske zastave, i poklik „Abcug Magjari“ sam po sebi, da li je taj učin, kako g. državni odvjetnik zove, kažnjivo djelo po kaznenom zakonu? Hic Rhodus, hic salta! Spaljenje magjarske za-

stave i poklik „Abcug Magjari“ mogli bi u dva slučaja biti kažnjivi po kaznenom zakonu. Prvi slučaj bio bi taj, kad bi se moglo tvrditi, da je magjarska zastava emblem ugarsko-hrvatske državne zajednice. U tom slučaju moglo bi se konštruirati delikt na temelju kaznenoga zakona.

Predsj. (zvoni): U tom vam smislu ne dozvoljavam dalje govoriti.

Dr. Derenčin: Molim, gospodine predsjedniče, ako nije to strogo juridička misao, koja stoji u nerazdruživoj svezi sa današnjom obranom, onda ne znam, što je. (Predsjednik zvoni.) Gosp. državni odvjetnik ne tvrdi, da je magjarska zastava zajednička ..... (Predsjednik zvoni.) Drugi slučaj...

Predsj.: Nemojte o tom govoriti. (Branitelji hoće da odu. Buka.)

Dr. Derenčin: Molim, dopustite da izreknem misao, iz koje hoću da izvodim juridičke konsekvencije. (Predsjednik zvoni.) Molim, gosp. predsjedniče, ja sam strpljiv, nu u mojim žilama teče krv ...

Branitelji: Mi prosvjedujemo.

Dr. Mazzura: Mi idemo van. (Odilaze Mazzura i Petračić.)

Predsj.: Glede branitelja dra. Mazzure sud će stvoriti svoj zaključak.

Dr. Mazzura (izlazeći): Slobodno, ali tu ne ostajem.

Dr. Derenčin: Hotio sam kazati, da bi spaljenje magjarske zastave moglo biti kažnjivo u dvjema slučajevima. Prvi slučaj, kad bi magjarska zastava bila emblem državne zajednice, što nije, jer je ona zastava samo ugarske kraljevine. Drugi slučaj bio bi onda, kad bi g. državni odvjetnik u dispozitivnom dielu obtužnice tužio obtuženike radi razdraživanja proti magjarskoj

narodnosti te dokazao, da su obtuženici inkriminiranim djelima htjeli razdraživati proti onim Magjarima, koji u ovoj zemlji stanuju, koji stanuju u području, na koji se naš kazneni zakon proteže. No tužba ne glasi ovako. Iz obrazložbe proviruje misao, da državno odvjetničtvo tuži radi toga, što je spaljenjem magjarske zastave uvriedjen magjarski narod. Ovo je nešto, što nije kažnjivo po kaznenom zakonu. Može se požaliti ta praznina u našem kaznenom zakonu, može se i ne odobravati je, nu ne ima izrične ustanove u zakonu, koja bi davala spomenutom djelu kaznenu sankciju, a naš zakon posvećuje načelo, kako sam u svom govoru razložio: „Nullum crimen, sine lege poenali". Gospodin državni odvjetnik izvolio je kazati, da povreda zastave vriedja narod, čija je zastava, i da zato svi narodi traže zadovoljštinu i da im se takova daje. To je sve istina, nu to još ne dokazuje, da kazneni naš zakon kazni uvredu zastave. Gosp. državni odvjetnik jako se vara, kad misli, da zadovoljština, što ju daje jedan narod drugomu za povriedjenu zastavu, sastoji u kriminalnom progonu uvrieditelja. Ne, zadovoljština sastoji u tom, da se povriedjenoj zastavi daje javnom počasti satisfakcija, kako ju je zahtievala i ugarska opozicija u našem slučaju. Ne znam za kazneni zakon kojega naroda, koji bi uvrstio povredu tudje zastave u čislo zločina ili prestupaka, koji bi sadržavao ustanovu: „Tko vriedja tudju zastavu, kriv je zločinu ili prestupku . . . . ." To ne će g. javni tužilac naći u nijednom kaz. zakonu Evrope. Ugarska uvrstila je povredu magjarske i zastave susjednih zemalja medju policajne prekršaje. Mi nemamo ni takove ustanove. Veleslavni sude! Kad ja označujem magjarsku zastavu kao „tudju" u Hrvatskoj, ne činim to u onom smislu, u kojem označujem ovako recimo francezku, englezku zastavu. Ne. Ja znadem, da je magjarska zastava,

zastava one kraljevine, s kojom stojimo u državo-pravnoj svezi, i za to ne ću kazati, da je ona zastava nama Hrvatima onako tudja, kao što je francezka ili englezka. Nu na temelju državnoga našega prava i kao jurista tvrdim, da ona zastava nije naša, dakle ovdje u tom smislu **tudja**. Kad naročito govorim sa gledišta kaznenog prava, onda ja smjelo tvrdim, da je magjarska zastava u Hrvatskoj tudja zastava, i da za pogrdu njezinu nema kazne u postojećem kaznenom zakonu.

Predsj.: Ja vam o tom zabranjujem govoriti.

Dr. Derenčin: §. 61. nagode . . .

Predsj.: O tom vam ne dozvoljavam govoriti.

Dr. Derenčin: Neka mi se dopusti, da reflektiram na drugu opazku. Gospodin državni odvjetnik govorio je tako, kano da smatra spaljenje magjarske zastave kažnjivim činom po kaznenom zakonu. Ja sam protivno dokazao. Nu recimo, per inconcessum, da je Hrvatska sastojina jedne magjarske države, i da naš kazneni zakon kazni razdraživanje proti Magjarom izvan teritorija ove zemlje. Pitam, da li su moji branjenici namjeravali razdraživati koga protiv magjarskoga naroda, kad su spalili zastavu? Nisu, kako sam to razložio. Gospodinu javnomu tužiocu dalo se na žao, što sam ja tako oštro kritizovao i nazvao doskočicom onu izreku: „**u samom činu leži namjera**“, koja se je upotrebila, da se dokaže krivnja tuženika. Nemam razloga, da odustajem od onoga, što sam u pogledu te rečenice rekao u svom govoru. Tu sam kazao, da se po načelima kaznenoga prava ne mogu bezuslovno, absolutno pisati činitelju u grieh posljedice stanovitoga njegovoga čina, da se kažnjivo djelo ne kvalificira vazda po posljedku istoga, već po namjeri. Ako to ne stoji, onda ima gospodin državni odvjetnik pravo sa rečenicom, koju uzimlje u obranu. Da se ne upustim u teoretičko razlaganje, pokazat ću

na §. 335. kaznenog zakona, koji propisuje, da onaj, koji je stanovitim djelom ubio ili težko ranio nekoga, akoprem je mogao predvidjeti, da će njegovo djelo roditi opasnošću za tudji život i zdravlje, nije kriv umorstvu ili težkoj ozledi, ako mu se ne može dokazati, da je htio ubiti. Djaci, kad su spalili magjarsku zastavu, veli javni tužilac, mogli su predvidjeti, da će to ogorčiti, uvriediti magjarski narod, ergo su krivi. I dopuštajuć, per inconcessum, da su djaci to mogli predvidjeti, ja ne mogu priznati jurističku valjanost toj argumentaciji, već fiat applicatio iz malo prije razvijenih načela, po kojima biva jasno, da se djelo ima kvalificirati po namjeri, a ne po rezultatu, koji nije bio namišljen. Kad bi bilo inače, tada bi državno odvjetničtvo moralo tužiti radi umorstva onoga mladoga čovjeka, koji je iz zabave, idući drumom, pucao iz svoje puške i ubio čovjeka. U našem slučaju stoji izvan svake sumnje, da obtuženici nisu imali namjeru razdraživati proti magjarskom narodu — kao takovom.

Mladi obtuženici, ne sjećam se već koji medju njimi, razlagali su teoretički posve pravilno zasadu, po kojoj ne bi se neuspjelo razdraživanje imalo kazniti. Naš kazneni zakon ne slaže se sa ovom posve opravdanom teorijom, već kazni i neuspjela razdraživanja. Mladi obtuženici tvrdili su, da oni nisu nikoga zaveli svojim činom na mržnju, pa da su i za to nekažnjivi. Ako i taj argumenat, na koji se je oborio g. državni odvjetnik, ne stoji po pozitivnom našem zakonu, već posvjedočuje samo teoretičko znanje mladih obtuženika, to je njihova nekažnjivost po kaznenom zakonu dokazana drugim razlozima, što su i oni sami i branitelji radili iz pozitivnoga zakona. Meni se čini, da g. državni odvjetnik nije dobro razumio, što sam rekao na koncu mojega govora. Ja sam požalio razdor medju hrvatskom i magjarskom omladinom i želio,

da se izmire, jer sam uvjeren, da prilike upućuju Hrvatsku i Ugarsku na slogu, na neki mirni modus vivendi. I kako je magjarska mladost plemenita, i kako ona ljubi neodvisnost svoje domovine, slobodu svojega naroda, tako ne će zamjeriti i našoj omladini, da i nju oduševljuju isti osjećaji za svoju domovinu. Neka se mladi ljudi sporazume, i sporazumak poći će razjašn'enjem za rukom. Magjarska je omladina zavedena magjarskom opozicijom... Kada bi moji mladi prijatelji u zajedničkoj skupštini i jedne i druge omladine mogli raztumačiti nazore hrvatske mladeži prema Magjarima, mladi bi ih Magjari grlili i na rukama nosili, ter uglavili s njima bratski savez, uz koji ne bi bilo protesta, kakav je dao povoda današnjoj parnici.

Bran. dr. Ružić: U svojoj replici nije se g. državni odvjetnik obazreo na fakat u pogledu braće Frank radi skidanja magjarske zastave sa slavoluka, dapače ja bi iz riečih obtužnice mogao zaključiti, da je onaj fakat, koji se je dogodio kod slavoluka, izključen iz kaznenoga zakona. Nadalje se nije g. državni odvjetnik obazreo na moje opazke u pogledu ustanove §. 302. kaznenoga zakona. Ustanova §. 302. kaznenoga zakona zahtjeva, da ponukanje tako očitljivim izkažemo, da ne bude nikakve sumnje. Spaljenje magjarske zastave pokazuje samo po sebi, da taj čin u slici ili predstavci nije kadar bio razdražiti, pobuditi, zavesti koga proti komu drugomu. Isto tako mi je g. državni odvjetnik dužan tumačenje izraza „neprijateljski". Velika je, golema razlika izmedju „Feindseligkeiten" i „Gewaltthätigkeiten", i samo ona druga bila su kadra dovesti do nemira, i ka takva su kažnjiva. Inače neprijateljstva izražena u mi slima, kod stvaranja stranaka, ne mogu biti kažnjiva. T su po mom mnienju tako velevažna obilježja §. 302. ka znenog zakona, da dok to ne bude obtužnica mogla opro

vrći, dotle ona ne ima temelja, dotle ne ima razloga obtužnici, na kojim bi se osnivati mogla.

Obtužnica veli: U samom činu leži nakana. Moram spomenuti, da kazneni zakon sam izrazuje, da mora biti nakana dokazana proti onomu, koji se okrivljuje sa kakvog djela, poriče li obtuženik nakanu, onda ju mora tužitelj dokazati. Dokazati ju mora ili takvim okolnostima, koje su se pred očima sbivale t. j. koje su čin pratile, ili takvim okolnostima, koje su iza čina sliedile. Koje su okolnosti bile prije čina, što su ga obtuženici počinili, naime prije spaljenja magjarske zastave na Jelačićevom trgu? Te okolnosti, koje su se zbile prije čina, pokazuju baš obratno. One ne samo ne pokazuju na neprijateljstva, nego ova i izključuju, one pokazuju da je bila nakana djacima samo prosvjedovati. A spaljenje je bio čin, kojim su obtuženici bez ikakvih drugih razloga na svoju ruku počinili, počiniti nastojali mržnju i razdor medju jednim i drugima. Ako hoćemo dokazati nešto proti obtuženicima na temelju njihovog priznanja, onda moramo da lojalno sudimo — ne samo kao pravnici — i ono, što oni za sebe priznavaju. Ne znam ne bi li se došlo do toga, kad bi se malo izpitivalo, kao što se zaista po zakonu zahtieva, da se na samom priznanju ne ima temeljiti obtužba. Ona se ima osnivati na okolnostima, koje prate čin, ili su se sbile prije ili poslie čina. Kad im se vjeruje ono, što oni priznavaju na svoj teret, mora im se vjerovati i ono, što oni priznavaju na svoju korist, na svoju obranu. — Za praktični dokaz, kako je u samom činu nakana, naveo je gosp. državni odvjetnik slučaj, kad tko koga lupa batinom. Prema tomu njegovom dokazu onda bi roditelji, učitelji, koji djecu šibaju, počinili kažnjiv čin, ali tako nije. Ne mogu li ja svoga prijatelja iztući i proti svojoj volji, ne u neprijateljskoj nakani, nego nehotice ga udariti

tako, da mu zdravlje u pogibao nastupi. Gosp. državni odvjetnik vidi sam, da taj primjer, što ga je naveo, da potvrdi „u samom činu leži nakana“, nipošto ne odgovara kao dokaz ovomu. On vidi, da se svaki čin mora dovesti u koneks sa samom voljom Nadalje usudjujem se spomenuti, da se je g. državni odvjetnik neumjestno izrazio, kad veli, da su obtuženici iz straha sakrili pod kaput magjarsku zastavu i tako ju skrivećki nosili. Ja to moram pobiti u ime njihovo. — Kad su oni bili kadri na sebe i na svoje roditelje toliku žrtvu na oltar domovine preuzeti, isto tako bi oni bili kadri nositi javno onu krpu od tri boje, da nije bilo drugih razloga, koji su ih vodili. Oni su htjeli, da ne izazovu gungulu, da ne uznemire, ne razdraže nikoga, oni su htjeli, da sami demonstriraju, bez ikakve svjetine.

Oni nipošto nisu htjeli potajno izvesti svoga čina, kao da su oni lukavo tu stvar priredili, da se bude pokazalo, kao da njihov značaj nije tako patriotičan, kao što se misli.

Gosp. državni odvjetnik rekao je, da su obtuženici spaljenjem magjarske zastave povriedili slobodu i pietet magjarskoga naroda. No oni su upravo tim, što su spalili magjarsku zastavu, koja je bila nezakonito izvješena na ovom teritoriju, htjeli osloboditi svoju slobodu od supremacije magjarske.

To je bila njihova nakana, a nipošto, da bi vriedjali pietet i slobodu magjarskog naroda. Takovi junaci, koji dobro znadu cieniti svoju slobodu i pietet, znadu cieniti slobodu i pietet i drugih naroda. Gospodin državni odvjetnik, da pokaže, da je §. 302. kaznenog zakona absolutan, da pokaže karakter „Parteiungen“, naveo je za dokaz spaljenje jednih novina. Tim je primjerom najbolje dokazao, da je ovaj paragraf postao suviše neneumjestan za ovaj slučaj. — On će priznati, da se je

neka stranačka izjava pokazala i ništa više. Oni su pokazali, da im nije bila namjera zavesti koga na silovita neprijateljstva — Gewaltthätigkeiten — nego jednostavno da izraze svoje stranačke nazore. U ovom slučaju izrazili su nazore ne samo svoje vlastite, nego ciele domovine i svih Hrvata. Nadalje moram da se sjetim još nečesa. Moram se svratiti na olahkotne okolnosti, te spomenuti, da im se kazna ne samo snizi, nego, kad bi se po kaznenom zakonu morali i osuditi, da su oni tu kaznu već pretrpjeli. G. državni odvjetnik, spominjajući kao olahkotne okolnosti neporočnost i mladost u pogledu svih, samo ne dvojice, nije spomenuo priznanje, koje je tako eklatantno, da je jedino na priznanju osnovana obtužba.

Kod obtuženika Dörwalda zaboravio je spomenuti kao olahkotnu okolnost uz neporočnost nevinu obitelj, koja trpi. Te su olahkotne okolnosti tako jake, da bi bili od kazni odriešeni, kad bi ih najstrože osudili. Što se tiče zadovoljštine, spominjem, da zadovoljštinu traži država od države onda, kada se povriedi zastava bez ikakvog povoda, bez razloga. Takovu zadovoljštinu traži država od države u državnopravnom smjeru, nu neposiže za kaznenim zakonom. Ali ovdje se u našem slučaju ne traži, niti se može tražiti, jer ako su Hrvati spalili magjarsku zastavu, nisu oni tim mislili povrijediti njihov državno-pravni položaj, jedinstvo cielog naroda, ciele države, nego naprotiv, oni su tim pokazali, da ona povreda, koja se čini od te druge strane . . .

Predsj.: (Zvoni.) O tom vam ne dam govoriti.

Bran. dr. Ružić: Čin, što su ga obtuženici počinili, političke je naravi. Radi toga bi morali stvar s toga gledišta posmatrati, jer se inače ne može razjasniti njihova nakana. Mladež, se je osjećala u svom pravu, kad je spalila magjarsku zastavu. Ona je jedino prosvjedovala proti onomu, što se ne bi smjelo počiniti njezinoj domovini. Takovih junaka, kakvih je bilo . . . .

Predsj.: Ne recite „junaka“.

Bran. dr. Ružić: Ja moram kao branitelj ...

Predsj.: To bi značilo, kao da odobravate čin. Nemojte tako govoriti.

Bran. dr. Ružić: Ja bih morao tako daleko ići ...

Predsj.: Nemojte tako daleko ići! Vi ste već dosta daleko došli.

Bran. dr. Ružić: ... da bi ja morao ne samo braniti, nego sve one, koji su izazvali čin, pozvati na obtuženičke klupe.

Predsj. (zvoni): Oduzimljem vam rieč.

Branitej dr. Potočnjak: Upravo počimam govoriti pod istim dojmom, pod kojim sam zadnji put prestao ...

Predsj.: Onda ćete biti brzo gotovi.

Bran. dr. Potočnjak: Ja znam, da ne smijem reći ono, što sam prije rekao. S toga ću se obazrieti samo na neke tvrdnje u obtužnici. G. državni odvjetnik u svojoj obtužnici tvrdi, da u samom činu leži nakana. I ta se misao proteže kroz čitav čin kao crvena nit. Ja sam se trudio, da nadjem uzroke, na kojima je osnovana obtužba, ali u zalud. Jednostavnim ih mozgom nisam mogao naći. Ako se dodje do toga, da u samom činu leži nakana, tada brišite iz zakonika sve one tvrdnje i zasade, što dolaze u protuslovje sa ovom tvrdnjom. Ako to stoji, onda bi morali svi liečnici, koji operiraju bolestnika, doći na obtuženičke klupe, jer u smrti leži nakana, da bolestnika usmrte. Gosp. državni odvjetnik stavio je misao, da je branjenikom bila nakana, da razdražuju jedne proti drugima na mržnju i na neprijateljske razdore. To je misao njima prišivena, jer joj se nešto namiće, česa ona nije mislila. Gosp. državni odvjetnik obrazložio je na moju tvrdnju, da je zastava

najveličanstveniji, najuzvišeniji simbol državne individualnosti, princip narodnog suvereniteta. To je on podpisao, pa ako ja to tvrdim, onda moram dopustiti, da je spaljenje zastave kažnjivo, jer da je tim nanešena uvrieda narodu. Ja bi to priznao za uvriedu, kad bi ono naša zastava bila. Ali ću kazati, kad je magjarska zastava visila ondje, gdje joj mjesta nema, onda je moralo do toga doći. G. državni odvjetnik rekao je, da će se radi spaljenja magjarske zastave dati zadovoljština magjarskome narodu. Pošto znam, da kazneni zakon kazni kažnjivi čin, i pošto znam, da takove zakonske ustanove nema nigdje, koja bi odredjivala, da se daje zadovoljština povriedjenim narodom, to ne mogu pojmiti, kako je g. državni odvjetnik do te tvrdnje došao. Ja držim, da je sud nešto najuzvišenijega na zemlji. Tu se kroji pravda u ime Njegovog Veličanstva, izriču najveličanstvenija načela, služi se vječnoj pravdi i Bogu. Sudovi se ne smiju povlačiti pod dojmove svjetske vlasti, ne smiju služiti političkoj efemernoj struji, koja proganja ove . . .

Predsj: O tom vam ne dozvoljavam govoriti.

Bran. dr. Potočnjak: Spomenulo se je ovdje, da bi bilo za željeti, kad bi se jedan naš naraštaj sastao sa magjarskim i razvio medju sobom prijateljstvo. To je liepa želja ne samo prema Magjarima, nego i prema Hrvatima, da se odstrane oni žalci, koji ujedaju tamo, gdje nije potrebno i čini mi se, da nije bilo u interesu, da nije bilo dobro za ovu ideju, da se je podigla obtužba. Čini mi se, da bi morao preći na političko polje, ali ne ću, da ne izazovem samo —, već zaključujem nadajući se, da će se po pravdi i slovu zakona raditi i čekam, da će biti moji branjenici odriešeni.

Branitelj dr. Harambašić: Hvala Bogu, da ja nisam u neprilici, kad treba govoriti. Moj je nazor, da ja imam dužnost, da repliciram osobito na ono, što

je gosp. državni odvjetnik spomenuo. Ja ću se opet držati posve objektivno i slova zakona i ne ću se upuštati u političke misli radi toga, što sam malo prije bio vrlo nesretan. Ja sam se htio pozivati na nagodbu, a kad tamo, podieljen bi mi radi toga ukor. Pravo ti je, ne moj se previše na nagodbu pozivati. Što se tiče moga govora, to ću odgovoriti na neke točke. G. državni odvjetnik prigovarao je sveučilištnim gradjanima, da su skrivali magjarsku zastavu, ali taj svoj prigovor tako je razložio, da se je mogao svaki iz toga uvjeriti, da je on htio mojim mladim prijateljima narinuti — samo zato, kako su bili kukavci, a s druge strane, jer je i sam priznao i dozvolio i ono, što sam i ja iztakao, zašto su oni sakrili magjarsku zastavu pod kaput — samo zato, da ne dodje do škandala. Ja mislim, da će g. državni odvjetnik dozvoliti, da nisu iz kukavštine skrivali magjarsku zastavu pod kaput, nego jer su znali, da bi bilo došlo do bune, strke i nemira medju mnogobrojnim obćinstvom, kad bi ono vidilo, da sveučilištni djaci idu nekamo s magjarskom zastavom, a toga oni nisu htjeli, da razdražuju koga na mržnju i neprijateljstvo, već da svoj čin izvedu u redu i miru, ili bi ih redarstvo na svoj način znalo umiriti. Zna se, da ih nije bilo 200. Po mom uvjerenju mislim, da ih nije bilo više od 100, najviše 120, koji su demonstrirali. Kad bi stajala ta tvrdnja, te kad bi tih 100 ljudi u ono doba u pol biela dana htjeli poći, da izvrše svoj čin, to bi oni počinili najužasniji izgred medju svjetinom, a mogli bi se izgubiti poput male kapljice u velikom moru, a da ne bi ruka pravde snašla dvojicu ili trojicu.

Gospodin državni odvjetnik rekao je u svom pl doyeru: „Zašto nisu gdje drugdje izveli svoj čin, a baš na Jelačićevu trgu?“ To je dokaz, da su oni mo to i gdje drugdje počiniti. Pa kako su imali žeste

sobom, oni su mogli svagdje spaliti magjarsku zastavu, te bi zastava prije planula, nego bi stražar do njih mogao doći. Ne stoji dakle tvrdnja g. državnog odvjetnika, da su oni nosili zastavu pod kaputom, niti što bi se bojali i što bi bili kukavci, niti što bi mislili, da ne bi onda mogli izvesti svog čina. Ja ne znam, čemu onda obiedjivati mladež onim, što nije, čemu ih obiedjivati kukavštinom, kad sve liepo priznavaju — dakako, da neće priznati sve potanko: tko je žestom polijao zastavu, tko ju je kupio, tko palio itd. . . . — Zna se, da je naša mladež darovita i da znade, da su samo ono žrtve, koje donose kakvu korist, a to jest onda, ako su svi kao jedan. Dapače govorilo se je, da su se obtuženici skrivali na tavane. To nije dokazano, ali je historički dokazano, da je neki hrvatski ban pobjegao iz Zagreba, sakriven u kolima siena i slame. Na drugu točku. G. državni odvjetnik rekao je, da se čudi, da je mladež tako vatrena i da je izvela sve u najliepšem skladu, da je sve bilo tako liepo udešeno. Svaki je imao svoju funkciju. Svi mali i veliki kotačići tako su složno funkcijonirali, da je odbilo ono, što je odbiti moralo. Gosp. državni odvjetnik rekao je, da je to posljedica samo toga, što su bili tu moralni začetnici. Na te moralne začetnike ne ću reflektirati, jer nije niti gosp. državni odvjetnik. Mladež je izjavila, da nisu bili tudje orudje niti sredstvo. Ja se tim ponosim. To je plod one nauke, koju zastupa ona stranka, kojoj ja pripadam.

Završujući svoj govor, preporučam svoje kliente slavnome sudu, neka ih izvoli riešiti od obtužbe.

Predsj.: Pošto gg. branitelji dr. Starčević, dr. Petračić, dr. Kornicer i dr. Mazzura nisu prisutni, tim je glavna razprava dovršena. Osuda će se proglasiti u subotu dne 16. o. mj. u $1\frac{1}{2}$ sat poslie podne.

---

*

Peti dan razprave 16. studenoga.

Proglašenje osude urečeno je na dan 16. studenoga u $1^1/_2$ sat poslie podne. Već u 1 sat sabrala se množina pučanstva na Zrinjskom trgu, da što prije čuje osudu. Ulaz u sgradu sudbenoga stola bio je dozvoljen samo uz ulaznice, na što se je strogo pazilo. U blizini sudbenoga stola bile su namještene jake straže, da ne dodje do kakova izgreda.

U $1^1/_2$ sat bila je dvorana na pol puna, tako i galerije. Branitelji su svi na okupu. Prazno je samo ono mjesto, koje su zauzimali obtuženici. Njih nema.

Unidje predsjednik s ostalim članovima suda. I državni je odvjetnik zauzeo svoje mjesto. Nitko se više nepušta u dvoranu. Grobna tišina.

Predsjednik: Sud je zaključio, da se branitelju g. dru. Šimi Mazzuri podieli ukor, jer je jučer ostavio razpravu prije svršetka.

Zatim ustadoše svi članovi suda, drž. odvjetnik, branitelji i slušatelji, te predsjednik počme čitati osudu:

U ime Njegova Veličanstva kralja!

Kr. sudbeni stol u Zagrebu danas 16. studenoga 1895. pod predsjedom kr. predsjednika dra. Aleksandra pl. Rakodczaya i u prisutnosti kr. sudbenih viećnika I. razreda Mije Šafarića i Slavka Aranicki-a kao sudaca, kr. prislušnika Milana pl. Makanca kao perovodje vrhu obtužbe kr. državnog odvjetničtva proti Vladimiru Vidriću i drug. radi prestupka §§ 302. i 279. k. z. i prekršaja § 468. k. z. podignute obtužnicom od 7. studenoga 1895. broj 3864/1530 odredbom od 9. studenoga 1895. broj 13014. k. z. naredjene i u prisutnosti kr. državnog odvjetnika Tome pl. Kraljevića, obtuženika Vladimira Vidrića i dr. izuzam Ferde Kalabara, braniteljâ dra. Marijana Derenčina, dra. Šime Mazzure,

dra. Mile Starčevića, dra. Ivana Ružića, dra. Franka Potočnjaka, dra. Augusta Harambašića i dra. Milana Petračića, dne 11., 12., 13. i 15. studenoga 1895. obdržavane glavne razprave na temelju po tužitelju sastavljena predloga, da se Vladimir Vidrić i dr. po obtužnici krivima proglase, dočim je glede Milivoja Milića i Roberta Wohlheima radi prestupka § 302. k. z. te glede Ivana Franka radi prekršaja § 468. k. z. od obtužbe odustao, sudio jest:

Vladimir Vidrić, (20 god. star, rodom i prebivalištem iz Zagreba, itd. kao u obtužnici), Stjepan Radić, Gjuro Balaško, Juraj Červar, Ante Dabčević, Ivo Dobřanski, Ante Fabrio, Dinko Fabris, Josip Heneberg, Milan Hren, Franjo pl. Jakša, Milan Krištof, Milan Krleža, Gedeon Knežević, Milan Metelka, Milan Remetin, Josip Šikutrić, Stjepan Šiletić, Matija Vedriš, Zvonimir Maravić, Ivan Divković, Franjo Urbani, Milan Dörvald, Osman Hadžić, Lavoslav Karan, Josip Belović, Živko Bertić, Franjo Bronzini, Stjepan Car-Kurjan, Josip Dostal, Žiga Hacker, Stjepan Kajba, Aleksander Horvat, Ivan Janković, Milan Heimerl, Svetimir Korporić, Josip Krnjak, Roko Maričić, Konstantin Momirović, Franjo Poljak, Franjo Papratović, Zvonimir Pajk, Vjekoslav Špiler, Ivan Stemberger, Veljko Tomić, Zvonimir Vukelić, Krešimir Fibić, Ivan Frank, Vladimir Frank,

krivi su, i to svi izim potonje imenovanog Vladimira Franka, da su dne 16. listopada 1895. medju 11. i 12. urom o podne u povorci stigli i nastanili se na Jelačićevom trgu i tude uz poklike „Abcug Magjari“ sporazumno spalili ugarsku trobojnicu, pak činom ovim uznastojali zavesti stanovnike države jedne proti drugim na razdore neprijateljske, te su time počinili prestupak suprot javnom miru i redu, označen i kažnjiv po § 302. k. z;

Vladimir Frank, da je dne 14. listopada 1895. oko $^{1}/_{2}$12. do 12. ure o podne, sa jošte nekoliko svojih drugova, koje do sada nebijaše moguće eruirati, sabrali se i nastanili kod slavoluka, podignutoga na trgu Franje Josipa I. u tu svrhu, da odstrane sa slavoluka ugarsku zastavu, pak je Vladimir Frank, sporazumno sa ostalimi, istu zastavu potegnuo sa motke, na kojoj se je vijala bila i kušao, da ju sa slavoluka baci, a druga dvojica nepoznatih njegovih drugova, da ju dole sderu, što im medjutim nije za rukom pošlo, i činom tim uznastojao zavesti stanovnike državne jedne proti drugim na razdore neprijateljske, pak da je time počinio prestupak suprot javnom miru i redu, označen i kažnjiv po § 302. k. z.;

a Ivan Frank, da je izim gore jur navedenog čina dne 14. listopada 1895. oko 10. i 11. ure prije podne u Ilici, prigodom strke pred kućom srbsko-pravoslavne crkvene obćine, uzazvao povikom „Udrite ga" svjetinu na odpor proti redarstvenom uredniku gradskoga poglavarstva Ignacu Rancingeru, kada je ovaj vršio svoju službu, pozvao izgrednike u ime zakona na mir i red, te time počinio prestupak suprot javnomu miru i redu, označen u § 279. k. z., kažnjiv obzirom na § 267. k. z. po § 302., pa se toga radi osudjujuje po § 302 k. z., i to:

Sjepan Radić na strogi zatvor od šest mjesecih, Gjuro Balaško na strogi zatvor od pet mjesecih, Milan Dörwald, Osman Hadžić, Vladimir Vidrić, Josip Šikutrić, Vladimir i Ivan Frank, i to ovaj uporabom § 267. k. z. na strogi zatvor od četiri mjeseca;

Ivo Dobřanski, Antun Fabrio, Dinko Fabris, Josip Heneberg, Milan Hren, Franjo pl. Jakša, Milan Krištof, Milan Krleža, Gedeon Knežević, Milan Metelka, Milan Remetin, Stjepan Šiletić, Matija Vedriš, Franjo Urbany, Lavoslav Karan, Živko Bertić, Stjepan Car-Kurjan, Josip

Dostal, Stjepan Kajba, Svetimir Korporić, Josip Krnjak, Roko Maričić, Konstantin Momirović, Franjo Papratović, Zvonimir Pajk, Ivan Stemberger, Veljko Tomić i Krešimir Fibić na strogi zatvor od tri mjeseca;

a uporabom § 266. k. z. Juraj Červar, Antun Dabčević, Zvonimir Maravić, Ivan Divković, Josip Belović, Franjo Bronzini, Žiga Hacker, Aleksander Horvat, Ivan Janković, Milan Heimerl, Franjo Poljak, Vjekoslav Špiler i Zvonimir Vukelić na strogi zatvor od dva mjeseca.

Dužni su zatim po § 330. k. p. nositi troškove kaznenog postupka solidarno, a one ovrhe kazni svaki za sebe.

Usuprot tomu riešavaju se od obtužbe po § 250. točka 2. k. p.:

Robert Wohlheim, 20 god. star, rodom iz Nove Gradiske, izraelitičke vjere, neoženjen, pravnik u Zagrebu, neporočan;

Milivoj Milić, 23 god. star, rodom iz Kotora, rkt., neoženjen, pravnik u Zagrebu, neporočan;

a po § 250. točka 3. k. p.:

Svetozar Predojević, 24 god. star, rodom iz Križevca, rkt., neoženjen, pravnik u Zagrebu, neporočan;

Samuel Steiner, 21 god. star, rodom i prebivalištem iz Zagreba, izrael., neoženjen, pravnik, neporočan;

da su dne 16. listopada 1895. izmedju 11. i 12. ure prije podne u povorci stigli i nastanili se na Jelačićevom trgu i tude uz poklike „Abcug Magjari" sporazumno spalili ugarsku trobojnicu, pak činom ovim uznastojali zavesti stanovnike državne jedne proti drugim na razdore neprijateljske, ter da su time počinili prestupak suprot javnom miru i redu, označen i kažnjiv po § 302. k. z., a Ivan Frank riešava se od obtužbe po

§ 250. t. 2. k. p., da je 14. listopada 1895. oko 10. do 11. ure prije podne u Ilici prigodom strke pred kućom srbsko-pravoslavne crkvene obćine u nakani, da nanese štetu srbsko-pravoslavnoj crkvenoj obćini u Zagrebu u iznosu izpod 50 for., bacio se kamenom na spomenutu kuću, pak da je tim činom počinio prekršaj zlobne odštete tudjega vlastničtva označen u § 468. k. z., a po § 250. t. 3. k. p. se riešava od obtužbe, da je dne 14. listopada 1895. oko $^1/_2$12. do 12. ure do podne sa jošte nekoliko svojih drugova, koje do sada nebijaše moguće eruirati, sabrao i sustavio se kod slavoluka na trgu Franje Josipa I. u tu svrhu, da odstrane sa slavoluka ugarsku zastavu, kojom sgodom je Vladimir Frank sporazumno sa ostalimi istu zastavu potegnuo sa motke, na kojoj se je vijala bila i kušao, da ju sa slavoluka baci, a druga dvojica nepoznatih njegovih drugova da ju dole sderu, što im medjutim nije za rukom pošlo i činom ovim, da je on sa svoje strane uznastojao zavesti stanovnike državne jedne proti drugim na razdor neprijateljski, pak da je time počinio prestupak označen i kažnjiv po § 302. k. z.

Pošto obtuženik Ferdo Kalabar nije bio kod razprave prisutan, to će se proti njemu povesti razprava naknadno.

Poslie pročitane odsude sjede predsjednik i pročita razloge:

Razlozi.

Za vrieme dolazka i boravka Njegovog c. kr. Apoštolskog Veličanstva kralja u Zagrebu vijala se je na slavoluku kod trga Franje Josipa ugarska zastava, što se nekim djakom sveučilista Franje Josipa I. u Zagrebu svidjalo nije, pa su s toga, kako to obtuženici sami priznaju, poveli 15. i 16. listopada 1895. dogovore o tom, kako bi u tom pogledu svom negodovanju oduška dali.

Prema vlastitom priznanju stvoriše dne 16. listopada 1895. na sveučilištu bez formalne sjednice spontani zaključak, kod kojega istina nisu svi obtuženici sudjelovali, ali su ga prema vlastitom priznanju naknadno no prije izvedenja inkriminiranoga čina odobrili, da će iz sveučilištne sgrade pod zastavom u redovima po četiri poći preko Frankopanske ulice, Ilice na Jelačićev trg, te tu pred spomenikom Jelačića bana spaliti ugarsku zastavu, te su to, kako proizlazi iz vlastitog priznanja i izkaza svjedoka Emila baruna Kussevicha, Ivana i Šandora pl. Mraovića i izveli, i to prema vlastitom priznanju i izkazu rečenih svjedoka tako, da su u žesti ukvašenu ugarsku zastavu na četiri sablje digli u vis, te ju podpalili i izpalili uz poklik „Abcug Magjari", a zatim se istim redom vratili na sveučilište, stvoriv prije razlazka zaključak, da se Njegovom Veličanstvu dade skupocieni lovor-vienac sa nadpisom „Hrvatski sveučilištni gradjani svome hrvatskome kralju poslie prosvjeda proti narodnostnoj supremaciji Magjara", no do izvedenja tog zaključka došlo nije.

Kod stvaranja rečenog zaključka vodio je prema vlastitom priznanju glavnu rieč obtuženi Stjepan Radić, Vladimir Vidrić nosio je prema vlastitom priznanju zastavu, a obtuženici Milan Dörwald išao s desne strane uz zastavu sa povučenom sabljom.

Iz navedenih okolnosti crpio je ovaj sud uvjerenje o tom, da je inkriminirano djelo po obtuženicima tako izvedeno, kako je ovdje ocrtano.

U pogledu skidanja ugarske zastave sa slavoluka dne 14. listopada 1895. poslie 12 sati predleži izkaz Božidara Jeana, koji je opazio, da Zrinjskim trgom hrli više djaka u gali spram glavnom slavoluku, podignutom na trgu Franje Josipa, pa pomisliv, da će možda izvesti demonstraciju proti ugarskoj zastavi, vijajućoj se na tom

slavoluku, pohrli onamo te zovne sobom i stražara Carena. Došav do slavoluka, opazio je tamo do kojih 20 djaka u gali, a medju ovima obtuženoga Vladimira Franka i do 150 inih ljudih.

Nastala je gungula, a za to vrieme, kako priznaje sam obtuženi Vladimir Frank, a izkazuje svjedok stražar Caren i Božidar Jean, unišao je kroz vratašca u slavoluk Vladimir Frank, odvezao konopac, na kom je ugarska zastava pričvršćena bila, te hotio ovu baciti na tlo, no ona se zaustavi na jednoj statui, kojom je slavoluk ukrašen bio.

Sa ove statue nije upitna zastava skinuta, ma da su se dva sveučilištna djaka napinjala to učiniti, stojeć jedan na ramenu drugog, mahajuć sabljom prema zastavi.

O izvedenju ovog čina kao i o krivnji obtuženog Vladimira Franka crpio je sud uvjerenje temeljem navedenih okolnostih.

Rečeni obtuženici brane se time, da su rečenimi čini prosvjedovati htjeli proti narodnostnoj magjarskoj supremaciji, no da nisu nakane imali zavesti stanovnike državne jedne proti drugim na razdor neprijateljski, kako se to u obtužnici tvrdi.

Uvaživ ali okolnost, da spaljenje i silovito skidanje zastave kojeg naroda dira u najsvetija čuvstva dotičnog naroda, te da je isto vazda kadro prouzročiti izmedju raznih državnih stanovnika, — u predležećem slučaju hrvatskih i ugarskih — razdor neprijateljski; uvaživ, da su to obtuženici predviditi morali, uzeo je ovaj sud ustanovljenim, da je nakana obtuženika bila razdražiti medjusobno državne stanovnike, i to Magjare i Hrvate na razdore neprijateljske, koju okolnost dokazuje u pogledu spaljenja ugarske zastave i uzklik „Abcug Magjari“, pa je s toga kvalificirano rečeno jedno i drugo

inkriminirano djelo prestupkom suprot javnom miru i redu, označeno u § 302. k. z., te je obtuženike s toga prestupka i krivim proglasio.

U pogledu čina dogodivšeg se dne 14. listopada 1895. u Ilici pred kućom srbsko-pravoslavne crkvene obćine ustanovljeno predleži izkazom redarstvenog urednika Ignjata Rancingera, da je — providjen, službenim znakom — pristupio proti izvješenoj srbskoj crkvenoj zastavi excedirajućoj grupi sveučilištnih djaka, te ih pozvao na mir i red, a ovi da su ga napali te ga neki djak i udario šakom po ledjima, a kad je ovoga uhićenim proglasio, povikne obtuženi Ivan Frank „udrite ga", čemu se dvojica zaista i odazvala, udariv ga jedan po ramenu, a drugi u zatiljak, a drugi sveučilištni djaci povukoše sablje, no njemu je samo uslied odvažnosti stražara Hajmera pošlo prokrčiti si put, tako, da je otići mogao.

Obtuženi Ivan Frank taji u grieh mu upisani ovaj čin, no svjedok Ignjat Rancinger izkazuje pod prisegom, da je posve dobro vidio i čuo, kako je obtuženi Ivan Frank rieči „udrite ga" izustio, a svjedok Gjuro Hajmer izkazuje, da je čuo dovik „udrite ga", a da mu je Ignjat Rancinger odmah na licu mjesta rekao, da uapsi obtuženog Ivana Franka.

Iz ovih okolnosti uvjerio se je ovaj sud o krivnji ovoga obtuženika u pogledu upitnog čina, te ga je s toga i krivim proglasio.

Kod odmjere kazni uzeo je ovaj sud kao otegotno, i to kod svih obtuženika, što su inkriminiranim činom izveli javnu sablazan, pošto su iste počinili za vrieme boravka Njegova Veličanstva kralja u Zagrebu, kad su se osobito pristojno ponašati imali, zatim kod obtuženog Stjepana Radića, da je već radi sličnog čina kažnjen bio, i da se je kod dogovaranja o izvedenju inkriminiranog

djela kao govornik osobito izticao, a kao olakotno uzeto je kod svih obtuženika priznanje, no u pogledu obtuženog Ivana Franka samo glede spaljenja ugarske zastave, kao i neporočnost izim obtuženog Stjepana Radića i Gjure Balaška.

Kod obtuženog Milana Dörwalda i Vladimira Vidrića uzeta je otegoćujuća okolnost, da su se kod izvedenja čina osobito izticali, i to prvi idué uz zastavu izvučenom sabljom, a drugi noseći istu, dočim je kod Milana Dörwalda u pogledu odmjerenja kazni uzeta u obzir nedužna obitelj.

Kod odmjere kazni Juraju Červaru, Anti Dabčeviću, Zvonimiru Maraviću, Ivanu Divkoviću, Josipu Beloviću, Franji Bronziniu, Žigi Hackeru, Aleksandru Horvatu, Ivanu Jankoviću, Milanu Heimerlu, Franji Poljaku, Vjekoslavu Špileru i Zvonimiru Vukeliću uvažio je sud kao olakotno njihovu mladjahnu dobu, te im je uporabom § 266. k. z. snizio kazan izpod najmanje mjere.

Kod Ivana Franka uzeo je kao otegotno stečaj dvijuh prestupaka, a kod Vladimira Franka drzoviti način izvedenja inkriminiranog čina.

Osudjenje na nosenje troškova kaznenog postupka i ovrhe kazni temelji se na § 330. k. p.

Obtužene Roberta Wehlheima i Milivoja Milića u pogledu prestupka § 302. k. z., a Ivana Franka u pogledu prekršaja § 468. k. z. valjalo je odriešiti od obtužbe po § 250. t. 2. k. p., jer je kr. državno odvjetničtvo u tom pogledu od obtužbe odustalo, a obtužene Svetozara Predojevića i Samuela Steinera valjalo je od obtužbe odriešiti po § 250. t. 3. k. p , i to Svetozara Predojevića, jer je ovaj izkazao, da se na Jelačićevom trgu nije nalazio medju povorkom sveučilištnih djaka, već na protivnoj strani trga, a protivno mu se nije dokazalo,

a Samuela Steinera, jer je ovaj izkazao, da se je u Ilici pridružio povorci sveučilištnih djaka, neznajući o čem se radi, da se je upitao kod Krešimira Fibića, o čem se radi, koji mu ali to na protuslovje ostalih sveučilištnih djaka priobćio nije, pa se prema ovim okolnostim presudni sud nije mogao uvjeriti o njihovoj krivnji.

Na temelju § 250. t. 3. k. p. odriešen je od obtužbe u pogledu prestupka, označenog u § 302. k. z. i izvedenog kod slavoluka na trgu Franje Josipa, obtuženi Ivan Frank, jer je čin tajio, a sudjelovanje mu se dokazalo nije. Istina, da se je na licu mjesta nalazio, te tu rukom i gurnuo Salamona Aleksandra, no nije izključena mogućnost, da se je to sbilo povodom napram sveučilištnim djakom pale rieči „Lausbuben", pa se s toga ovaj sud nije mogao osvjedočiti o njegovoj krivnji u tom pogledu, a to tim manje, jer je izkazi svjedoka ustanovljeno, da je odtraga stajao.

U Zagrebu dne 16. studenoga 1895.

Rakodczay v. r. Milan pl. Makanec v. r.
perovodja.

Upozoruje zatim gg. branitelje na pravne liekove, koji se mogu proti proglašenoj osudi poduzeti i pita ih, hoće li se odmah izjaviti ili kasnije, najdulje u roku od 8 dana.

Branitelji poslie dogovora izjaviše: „Izjavit ćemo se za 3 dana".

Dr. Josip Frank izjavljuje u ime svojih sinova, da neće poduzeti nikakovih pravnih liekova, i da će oni kaznu odmah nastupiti.

Bran. dr. I. Ružić: Veleslavni sudbeni sbore! Svekolike vlasti nastoje, da se, u koliko je moguće, prikrati dosudjena kazan. Pošto se nedvojbeno ubraja medju vlasti i kr. sudbeni stol, to predlažem, da se obtuženicima po §. 66. točka 4. dokine iztražni zatvor, jer ne

samo da mu nije bilo razloga, nego, ako se i misli, da ih je bilo, to je nestalo tih razloga, s kojih bi se oni mogli u iztražnom zatvoru zadržati, a to tim više, što u obtužnici nema takvih razloga, koji bi mogli iztražni zatvor opravdati. U tom sam ja već smislu podnio u ime svojih branjenika posebnu pismenu molbu s toga razloga, da mi se ne bi kasnije prigovaralo. Ja molim, veleslavni sudbeni sbore, da se obtuženici puste na slobodu.

Državni odvjetnik: Ja držim, da o tom nema sud odlučivati, hoće li se iztražni zatvor dokinuti ili ne. Taj priedlog u smislu zakona imade riešiti posebni senat. Razlozi, koji opravdavaju iztražni zatvor, obstojali su i obstoje još danas.

Iza toga se povukao sud, da stvori zaključak glede tog predloga. Poslie kratkog vremena unidje sud i predsjednik proglasi zaključak suda: Sud je zaključio, da imade posebni senat o tom odlučiti, da li se ima iztražni zatvor dokinuti ili ne.

Državni odvjetnik (ustaje): Ja sam sa osudom zadovoljan, samo najavljujem priziv glede onih obtuženika, koji su odsudjeni izpod stavke (na 2 mjeseca), koju zakon propisuje. Zakon propisuje kazan od tri do šest mjeseci zatvora.

* * *

Tim je zaključena glavna razprava proti sveučilištnim gradjanima.

* * *

Dne 20. studenoga provedena je napose glavna razprava proti Ferdi Kalabaru, koji je bio prekasno prispio. Gosp. Kalabar osudjen je na zatvor od 2 mjeseca.

Martić Fra Grga: Osvetnici VII. Osvojenje Bosne i Hercegovine god. 1879. for. —·60.
Martić Fra Grga: Put u Dubrovnik. for. —·30.
Maury M. F.: Fizikalni zemljopis. Pohrvatio Kazimir J. Stefanić. Sa 2 table. 60 nč., poštom 65 nč.
Miletić pl. Stjepan: Grobne pjesme. for. —·40.
Miletić pl. Stjepan: Grof Paližna. Drama. 60 novč.
Miletić pl. Stjepan: **Boleslav.** Tragedija u 5 činova. Ciena 50 nč.
Palmotić Gj. Gj.: **Pavlimir.** Drama. S uvodom I. Milčetića. 60 nč., poštom 65 nč.
Pogačić M.: **Slava mladosti.** for. 1.80.
Postupnik privremeni gradjanski od 16. rujna 1852. za Ugarsku, Hrvatsku i Slavoniju, srbsku vojvodinu i Tamiški banat. for. —·80.
Seemann O.: **Mythologija Grka i Rimljana.** Sa 83 slike. for. 1·60. Tvrdo vezana for. 2.—.
Sundečić Jovan: **Brat Marko i sestra Jeka.** Istiniti dogodjaj. 30 nč., poštom 35 nč.
Sundečić Jovan: **Тужна књига.** I. Одисаји родитељскога срца. Пјесме Јована Сундечића. II. Срце и љубав. Пјесме † Пера Јовова Сундечића. 1 for.
Šišić Ferdo: **Bitka na krbavskom polju.** Ciena 40 nvč.
Šenoa August: **Ilijina oporuka.** for. —·60.
Šrepel dr. M.: **O Vrazovoj kritici.** for. —·30.
Šulek Bogoslav dr.: **Hrvatski ustav.** for. —·60.
Teatralna biblioteka. Uredjuje Nikola Andrić. Knjiga I. Br. 1. Kaćiperke, šala u 1 činu od Molièra. Ciena 25 nč.
— — Knjiga I. Br. 2. Fedra, tragedija u 5 činova od Racina Ciena 40 nč.
— — Knjiga I. Br. 3. San ljetne noći, komedija u pet činova od Williama Shakespeara. Ciena 35 nč.
Tennyson Alfred: **Enoh Arden.** Preveo Zmaj-Jovan Jovanović. Sa 4 slike. Ciena 50 nč. Sjajno vezana for. 1·20.
Theiner. A.: **Acta genuina ss. Oecumenici Concilii Tridentina.** Dva svezka. for. 20·—.
Tkalčić Ivan Krstitelj: **Povjestni spomenici slob. kralj. grada Zagreba.** Svezak I. for. 6·—
Tolstoj L. N.: **Obiteljska sreća.** Preveo S. Lukić. Ciena 60 nč.
Trnski Ivan: **Ana Lovićeva.** Ciena 50 nč.
Trnski Ivan: **Šilerova pjesma o zvonu.** Treći put ju preveo prema metru izvornika. 20 nč.
Trstenjak Davorin: **Dobar kućanik.** for. —.50, poštom —.55.
Valjavec Matija Kračmanov: **Narodne Pripovjesti.** Sabrane u Varaždinu i okolici. (Drugo izdanje.) Ciena for. 1.—.
Vitanović Josip: **Vježbe u hrvatskom slogu s mnogimi zadatci i uputami u izradjivanju pismenih radnja, koje se tiču škole i doma. Drugo, skroz popravljeno i znatno prošireno izdanje.** Ciena 80 nč.
Vrbanić dr. Juraj: **Što je novac? Kruna ne forinta.** Ciena 20 nč.
Vuković Marijan: **Sbirka zagonetaka.** Ciena 50 nč.
Zaruke Hrvatske, alegorija-komedija u 1 činu for. —·30, tvrdo vez. sa zlatorezom for. —·60.